

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

**ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

ГОВІРКИ ЧЕРКАЩИНИ

Збірник діалектних текстів

Черкаси
2013

УДК
ББК
Г

**Говірки Черкащини
Збірник діалектних текстів**

Упорядники: Г. І. Мартинова, Т. В. Щербина, А. А. Таран.

Відповідальний редактор:
доктор філологічних наук, професор Г. І. Мартинова

Рецензенти: **П. Ю. Гриценко**, доктор філологічних наук, професор
К. Д. Глуховцева, доктор філологічних наук, професор
Т. М. Тищенко, кандидат філологічних наук, доцент

ISBN

Рекомендовано до друку Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол №4 від 24 грудня 2013 року)

У книзі представлено діалектні тексти, записані наприкінці XX – XXI ст. від старшого покоління носіїв говірок Черкащини відповідно до внутрішнього діалектного поділу. Їх зафіксовано на комп'ютерному компакт-диску, паспортизовано і представлено у фонетичному записі, що ґрунтується на загальноприйнятій системі транскрибування.

Праця є важливим джерельним підґрунтям майбутніх студій зі славістики, україністики, зокрема мовознавства, етнології, історії, а також лінгводидактики.

ВСТУП

ГОВІРКИ ЧЕРКАЩИНИ: СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ І ПРОБЛЕМА КВАЛІФІКАЦІЇ

Говірки Черкащини* здавна привертала увагу дослідників, що зумовлено насамперед їхнім місцем і значенням в історії формування української літературної мови. До того ж цей мовно-територіальний континуум викликав значний інтерес вчених і тим, що він неоднорідний у діалектному відношенні: його центральна частина належить до середньонаддніпряньського діалекту, західна периферія є зоною контактування середньонаддніпряньського й подільського говорів відповідно південно-східного і південно-західного наріч, у північній частині помітні риси поліських діалектів, а в східній та південній – виявлено сукупність явищ, притаманних різним говорам української мови¹. У зв'язку з цим матеріали з говірок Черкащини евристично цінні не тільки для характеристики їхньої структури, вивчення наслідків міждіалектної взаємодії, але й для картографування, адже тут можливе послідовне розрізнення протиставних діалектних явищ, виявлення їхнього центру і периферії, специфіки говірок контактної зони.

Уперше свідчення з трьох говірок нинішньої Черкащини (с. Піщане Золотоніського району, м. Корсунь, с. Дударі Канівського району), зібрані за „Програмою” І. П. Новицького (питання 44–59), було використано в праці К. П. Михальчука, де вони слугували підґрунтям для виділення канівсько-переяславського різноріччя середньоукраїнського піднаріччя². На початку ХХ ст. з'явилася розвідка В. О. Богородицького про фонетичну систему говірки села Сушки Золотоніського району³. Свідчення інформантів із говірки с. Піщане використав також В. М. Ганцов, зокрема з метою диференціації говірок на північні та південні⁴. Характеристику фонетичних і морфологічних рис окремих груп говірок Черкащини вперше було подано Ф. Т. Жилком⁵, І. Г. Матвіясом⁶, П. С. Лисенком⁷. Фонологічна та

* Черкаську область утворено в 1954 році, до неї на Правобережжі увійшла територія Південної Київщини, а на Лівобережжі – Драбівського, Золотоніського та Чернобаївського районів Полтавської області.

¹ Атлас української мови. – В 3-х т. – Т. 1. Полісся, Середня Наддніпрянщина і суміжні землі. – К. : Наукова думка, 1984. – к. IX. Далі АУМ; Мартинова Г.І. Середньонаддніпряньський діалект. Фонологія і фонетика : Монографія. – Черкаси : Тясмин, 2003. – С. 220–319, к. 31–55.

² Михальчук К. П. Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины // Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западнорусский край. – Т.7. – Спб, 1872. – с. 481–482

³ Богородицкий В. О. Диалектологические заметки. III / Говор села Сушки Золотоношского уезда Полтавской губернии. – Казань, 1901. – 9 с. (окремих відбиток).

⁴ Ганцов В. Діалектологічна класифікація українських говорів (з картою). – К. : УАН, 1923. – С. 21 – 23.

⁵ Жилко Ф. Т. Середньонаддніпряньські говори (деякі їх особливості і територія поширення) // Середньонаддніпряньські говори : Збірник статей. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – С. 5 – 22.

фонетична системи цих говірок стали об'єктом докладного системного й лінгвогеографічного аналізу в праці Г. І. Мартинової⁸. Лексичний склад досліджуваного континууму в цілому, на жаль, ще не був об'єктом спеціального вивчення. Відомі окремі спроби лексикографічного опрацювання й опису лексики говірок Черкащини⁹. Дослідження кількох тематичних груп лексики (побутової, сільськогосподарської) було здійснено з метою уточнення західної та південної меж говору¹⁰. В останнє десятиліття звернено увагу на вивчення лексичного складу західної периферії Черкащини середньонаддніпряньського говору – перехідних говірок середньонаддніпряньсько-подільського типу¹¹.

Лінгвогеографічній репрезентації лексичних особливостей частини лівобережних і правобережних говірок Черкащини присвячено праці В. С. Ващенко¹². Найширше структурні риси говірок Черкащини представлені на картах 1 тому АУМ, проте вони дають лише загальне уявлення про локалізацію явищ, до того ж не всі з них відображають найістотніші риси. Чимало питань у межах загальномовного атласу не могли бути розв'язані, а низка проблем в усій своїй складності постали лише після осмислення результатів картографування в АУМ. Саме тому в українському мовознавстві набуло актуальності створення серії регіональних атласів та описів українських діалектів, які б спиралися на нову інформаційну базу (фонозаписи, зв'язні тексти), а також на нові теоретичні засади аналізу. Як бачимо, структурні особливості говірок

⁶ Матвіяс І. Г. Поширення деяких морфологічних явищ у середньонаддніпряньських говорах / І. Г. Матвіяс // Середньонаддніпряньські говори : Збірник статей. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – С. 156 – 164.

⁷ Лисенко П. С. Словник специфічної лексики правобережної Черкащини / П. С. Лисенко // Лексикографічний бюлетень. – Вип. 6. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958 – С. 5–22.

⁸ Мартинова Г. Див. вищезазначену працю.

⁹ Лисенко П. С. Словник специфічної лексики правобережної Черкащини / П. С. Лисенко // Лексикографічний бюлетень. – Вип. 6. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958 – С. 5–22; Непийвода Ф. А. Із спостережень над сільськогосподарською лексикою в говірках Черкащини / Ф. А. Непийвода // Праці Х Республіканської діалектологічної наради. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – С. 90–94; Непийвода Ф. А. Лексика землеробства Черкащини // Міжвузівська наукова конференція з питань укладання діалектних словників : Тези доповідей. – Чернівці : Вид-во Чернівецького ДУ, 1960. – С. 28–30.

¹⁰ Мартинова Г. І. Лінгвістична географія правобережної Черкащини / Г. І. Мартинова. – Черкаси : Відлуння, 2000. – 265 с.; Тищенко Т. М. Подільсько-середньонаддніпряньське суміжжя в світлі ізоглос : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / Тетяна Миколаївна Тищенко, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2003. – 19 с.; Щербина Т. В. Ареалогія середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя : Монографія / Т. В. Щербина. – Черкаси : Вид-есть П. Андрощук, 2009. – 348 с.

¹¹ Тищенко Т. Лексика бджільництва Східного Поділля / Т. Тищенко. – Умань : РВЦ „Софія”, 2008. – 88 с.; Східноподільський родильний обряд у світлі номінацій і народних вірувань / Т. М. Тищенко // Українська філологія: теоретичні та методичні аспекти вивчення : збірник праць науково-практичних читань до 85-річчя Г. Р. Передрій. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю. А., 2010. – С. 54–63; Березовська Г. Словник одягу, взуття і прикрас східноподільських говірок. – Умань : Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2010. – 348 с.;

¹² Ващенко В. С. З історії та географії діалектних слів : Матеріали до вивчення лексики говорів середньої і нижньої Наддніпрянщини / В. С. Ващенко. – Харків: Вид-во ХДУ, 1962. – 174 с.; Ващенко В. С. Лінгвістична географія Наддніпрянщини : Лексичні матеріали / В. С. Ващенко. – Дніпропетровськ : Вид-во ДДУ, 1968. – 158 с.

Черкащини ще вивчено недостатньо, що ставить перед дослідниками завдання – максимально представити автентичне мовлення різних зон цього діалектного континууму у вигляді регіональної фонотеки і текстотеки, що уможливить створення повного опису його структурної організації, удокладнення характеристик проблемних зон.

Унаслідок системного аналізу фонології і фонетики говірок Черкащини за матеріалами фонозаписів і зв'язних тестів було визначено інвентар фонем, здійснено їх групування у фонологічні опозиції, виявлено реалізацію кожної з них, з'ясовано залежність репрезентації фонем від позицій.

Реалізація фонемних протиставлень у підсистемі вокалізму залежить від наголошеності / ненаголошеності, сусідства голосних і приголосних, характеру складу, місця в слові. Домінуючим чинником, що впливає на вияви голосних фонем, є акцентуація. Для більшості середньонаддніпряньських говірок Черкащини характерний шестифонемний наголошений вокалізм, який репрезентують надговіркові моделі двох типів (А, Б)¹³. У говірках зі структурною організацією голосних типу А (/i/, /и/, /e/, /y/, /o/, /a/) репрезентантами фонем здебільшого є їхні основні вияви. В окремих говірках досліджуваного ареалу, здебільшого в його західній частині, зафіксовано реалізацію /e/ звуком [и], а /и/ звуком [e], що трапляється спорадично в низці словоформ і на карті позначено ізоглосною: *ц'і'делок, ни^ведно, кор'зєну, з^ус'ійейі 'сєли* (162)*, *'сел'на 'бочка, із^сел'нойу в'ідл'огойу* (154), *о'ден* (178, 184, 267, 284), *д'вєгнути* (272), *го'ден* (277). Спорадична заміна фонем /и/ на /e/ характерна переважно для периферійних крайніх західних говірок досліджуваного континууму, а також виявляється у трьох говірках (154, 162, 163) наддніпряньської групи, де ця зміна відбувається нерегулярно. В одній із них у наголошеній і ненаголошеній позиціях у сусідстві з приголосними різних класів (здебільшого губними й задньоязиковими) в середині та кінці слів репрезентантом /и/ є звук [ы] середньо-заднього ряду, високого обниженого підняття, нелабіалізований: *'выйде, ро'был'и, нато'пыт', мы'нули, 'выгнали, ўто'мылас'а, ныў, быў, спыт', ўкынули, Їари'мыйіха, напы'чут', л'у'были, ку'пыт', пал'ылы, стирис'лы, ма'шынойу, пал'ыў, 'жыто, голо'вы, сват'ы, рушник'ы, ш'чокы, 'зубы* (162). Ця риса споріднює говірку с. Байбузи Черкаського р-ну з карпатськими діалектами¹⁴ [див. 2, к. 15 – 22]. У цій же говірці виявлено звужену реалізацію наголошених репрезентантів /e/: *ў^л'удий, 'читвиро, 'тирли, п'литині, тири'висло, 'ўвичир'і, стар'ин'к'і, трудо'дин', зил'иний, вири'тино, ў^є'ричку, 'типлий, є'личик, ли'лика, ви'чир'а,*

¹³ Мартинова Г. І. Середньонаддніпряньський діалект. Фонологія і фонетика : Монографія / Г. І. Мартинова. – Черкаси : Тясмин, 2003. – к. 1.

* Цифрові позначення говірок подано на к. 2 цієї праці.

¹⁴ Атлас української мови. – В 3-х т. – Т. 2 Волинь, Наддністрянщина і суміжні землі. – К. : Наукова думка, 1988., к. 15–22.

вечір, чил'ад', вуркало, вирх, вирби, мирзне, миртвий, чиришин'а, рідше виявом фонем /e/ є звук [ы]: замырзне, тиримыл'ували (162)¹⁵. Отже, картографування мікроструктур наголошеного вокалізму говірок Черкащини чітко представило зону їхнього поширення, показало, що частина говірок вирізняється незначною зміною функціонального навантаження фонем /e/, /и/, а в одній говірці навіть зростає інвентар фонем – /i/, /и/, /e/, /y/, /o/, /a/, /ы/ (Бз).

Структурну організацію голосних типу Б (/i/, <i_и>, <i_и>, /и/, /e/, /y/, /o/, /a/) ускладнюють ахіфонемі <i_и>, <i_и>, які нейтралізують протиставлення /i/ : /и/ в північних середньонаддніпрянських говірках Черкащини в кількох позиціях слова (ініціальній, зрідка в середині слова та в кінці) незалежно від наголошеності / ненаголошеності. Так, репрезентантами /i/ в ініціальній позиції можуть бути [и], [i^н], [и^л]: *иний, ин'ий, инший, иначий, иней, инай, индик, и'н'ий, и''н'ий, и''нший, искра, искрит', искриц':а, Ил'кова, инвал'ід* тощо, проте ці вияви нерегулярні. Зменшення функціонального навантаження /i/ в північних середньонаддніпрянських говірках (до них належать говірки Черкащини, локалізовані північніше річки Росі) також зумовлене тим, що в них *и, *о, *е, зрідка *ё не завжди рефлексує звук [i]. Це засвідчено у приємниках, префіксах під-, оби-, оди-, зи-, рози-: *пид^нар, пид^боком, пид^голови, пид^ноги, пидн'ом, пидн'ймайу, пидогр'ійши, пидпариши, пид'ходить', пидийшло, пид'длив*, зрідка в середині слова: *ри(i'')л':а, рил'а, сим'й(н')а, сем'н'а, сем'й(н')і, на^сем'йу, попи(е, е'')л, погри(е, е'')б, роучак, сподниц'а, стул'ец', стул'(')чик, пошла*, у закінченнях іменників 3 відміни у род., дав., місц. в. одн., іменників жіноч. р. з основою на шиплячий у род. в. одн. та наз. в. мн., прикметників і займенників у наз. в. мн.: *п'р'ажи, гроши, воши, д'їжи, миши, уши, очи, з^ночи, д'їжи, соли, сов'істи, радости, плоскони, пам'яти, смерти, з^осини, таки гарни кисли гурки, миски велики поливіани, с'іл'с'ки, руки золоти, менши брати, гроши добри, р'ідни, ноги пухли*. Перерозподіл функціонального навантаження фонем /i/ та /и/, зрідка /e/, /o/, /y/, виникнення архіфонем <i_и>, <i_и> відбувається переважно в північній смузі говірок Драбівського та Золотоніського районів, а в окремих словах (*ин'ий, индик, соли*) в усій досліджуваній зоні.

У підсистемі ненаголошеного вокалізму виділено чотири типи структур (А, Б, В, Г), кожна з яких має особливості щодо функціонування в окремих групах досліджуваних говірок. Типовою для ненаголошеного вокалізму говірок центральної (наддніпрянської) групи є п'ятифонемна структура /i/, /и/, /y/, /o/, /a/, ускладнена архіфонемами <e_и>, <i_е> (тип А), що зрідка нейтралізують опозицію фонем /и/ : /e/ переважно за рахунок репрезентантів /e/ в сусідстві із сонорними. Здебільшого /e/ репрезентує [и],

¹⁵ Докладніше див. Мартинова Г. І. Середньонаддніпрянський діалект. Фонологія і фонетика : Монографія / Г. І. Мартинова. – Черкаси : Тясмин, 2003. – С. 15 – 90.

тобто відбувається втрата ДО “середнє підняття” на користь ДО “високе обнижене підняття” в середині слів після різних груп приголосних у перед- і післянаголошених складах: *ни|ма, хочиши, ни|грамотна, вир|стат’, гри|б’їнка, бйи|мо, з|роблина, би|ру, у|погриб’ї, чит|вер, пли|теш, гри|чан’їх, тириби|вайиц’:а, в|мене, л’и|жал’а, ти|пер, ми|н’ї* (79); *си|редн’о, би|рец’:а, зи|лене, сти|чем, ус|иредин’ї, дони|се, зим|л’а, ни|ма, на|сти|пах, зир|но, сир|пами, свик|рус’ї, ни|в’їсц’ї, бириг|л’и, смужич|ки, ни|сут’, грибин’ї, пайи|чка, са|жайиц’:а, в’ї|дир* (127). У говірках цього типу ДО “середнє підняття” може зберігати свою релевантність у ненаголошеній позиції лише в кінці слова: *ран|ше, ни|має, з|найи|те, рос|каже, па|гане* (49а), *уки|сайе, дуж|че, гар|не, лег|ше, над|воє, бу|де* (79), *л’ов|ке, оджи|має, зиб|рате, с’а|де, при|ходе, в’їшай|е, д’ниш|че* (80), *п’ї|дкине, т’рой|е, мах|не* (120); *о|бойе, ба|чите, до|бре, у|л’їзе, ви|бире, ну|жне* (168) тощо. У говірках західної, південної та східної зон зменшується функціональне навантаження /e/, оскільки в позиції перед складом з [i] чи в сусідстві з м’якими приголосними її можуть реалізувати звужені репрезентанти [i], зрідка [i^н], [и]: *на|п’їч’ї, ут’їк|нул’а* (183), *в’їс’їл’а, у|п’їч’ї, на|бер’їз’ї* (288), *за|м’їс’уйи|м* (293), *з|найиш, са|найи|мо, пол’а|гайи|м, б’ї|рут’, поп’ї|лом, із|поп’їлу* (294), *п’їтси|найиш, гр’їб’їш|к’їу, пи|чу* (295), *пи|чу, пи|ри|м’їни|л’и* (298, 299), *бер’ї|з, ки|дайиц’:а, нази|вайиц’:а* (322) тощо.

Структурну організацію голосних типу Б (/i/, /и/, <і_и>, <и_і>, <е_и>, <е_е>, /y/, /o/, /a/) ускладнюють архіфонemi <і_и>, <и_і>, <е_и>, <е_е>, які нейтралізують протиставлення /i/ : /и/ (незалежно від наголошеності / ненаголошеності), /и/ : /e/ (в ненаголошеній позиції) в північних середньонаддніпрянських говірках: *пирож|ками, хрис|ти, ико|номили, от’ї|ми, бириг|л’и, в’попир|ик, розиб’ї|еш, та|к’їми, пирик|л’адал’и, збир’ї|гал’ос’а, криж|ичка, дири|в’їана* (4). Структура ненаголошеного вокалізму типу В (/i/, /и/, /e/, /y/, /o/, /a/) властива окремим говіркам центральної (наддніпрянської) групи, де в позиції перед складом з наголошеним [e] фонема /e/ зберігає свій основний вияв – голосний [e] чи внаслідок часткової нейтралізації на її місці з’являється архіфонема <е_и>: *ви|е|зе, пе|ре|весло, бйе|те, пе|рем, пове|чер’ат’, заби|ре, пи|че* (51); *пе|чеш, напе|чеш, те|плен’койу* (83); *ме|не*, але *зи|лена, пи|чен’у, висил’ї|ше* (187); *упере|жис’а* (247); *пе|чем, хреш|чений, че|т’вер, пе|че* (249), *ке|рейа, бе|кеша* (291). У кількох говірках цього типу відбувається нейтралізація опозиції /e/ : /a/ за рахунок ДО “середнє підняття”: *ка|рейа, одна|сеш, ва|чер’айут’, ва|чер’ат’, ва|чер’у, набе|а|реш, ба|е|реза, на|сем, жа|е|ве, ти(е|а)|пер, зава|де* (165), *ке(а|а)|рейу, у|Га|а|рман’їйу* (234), *ке(а|а)|рейка, та(е|а)|пер* (154, 159), *ка|рейка, та|перички, ва|шен’* (295), – унаслідок чого /e/ субститує /a/ чи з’являються архіфонemi <е_а>, <а_е>.

Структуру ненаголошеного вокалізму типу Г (/i/, /и/, /y/, /o/, /a/) ускладнюють архіфонemi <е_и>, <е_е>, <о_у>, <у_о>, які нейтралізують опозиції /и/ :

/e/, /y/ : /o/ в західній і частково південній групах досліджуваних говірок. На тлі інших типів своєрідність ненаголошеного вокалізму говірок типу Г визначає реалізація опозиції /o/ : /y/, причому в напрямку зі сходу на захід кількість випадків руйнування протиставлення зростає.

За особливостями його реалізації досліджувані говірки поділено на два типи: тип А – зі збереженням опозиції /o/ : /y/; тип Б – з повною чи частковою нейтралізацією опозиції /o/ : /y/. На реалізацію ненаголошеного [o] в говірках типу А не впливають позиції ні перед складом з наголошеними [e] чи [i], ні після губних приголосних перед складами з [y], [o], [и], [і], ні перед складом з губним та [o], [a], [e], [и]. Ненаголошений [o] не наближується в цих позиціях до [y], а вимовляється дещо напруженіше й вужче [o]: *голубка, кожух, тоб'ї, об'їд, тод'ї, годуват', могила, колеса, нагодуват', бол'ачка, онук, онука*. Тексти, записані в говірках типу А (північна й наддніпрянська групи), переконливо засвідчують відсутність “помірного укання”, що не відбувається навіть перед наголошеними [i], [y]: *коксог'їз, тод'ї, вол'очит', пол'а, один, окопи, поїїхаў, ходит', стоїал'и* (6), *просіў, д'їточки, своїїми, намол'ол'и, кор'ж'їў, нагодувал'и, кор'жа, житн'ого, стоїал'а, доїїж'Уайут', заворот* (68), *об'р'їс, дош'ч'ї, ог'їрки, чотир'ї, во'ни, тоб'ї, одна, нашоїї, побил'и, гол'одоўку, ко'сар, ко'сил'и, пос'т'їн'її, до'бавил'и, з'коп'їїками* (128) та інші. Поодинокі випадки звуженої реалізації /o/ в говірках цього типу зумовлені сусідством губних і задньоязикових приголосних: *жолуб, жолоуб, кадуб, тупор, бубир, бубир', бут'ва, бут'вина*.

Серед досліджуваних говірок з помірним уканням (тип Б) можна виділити три основні групи за ступенем нейтралізації опозиції /o/ : /y/ та регулярністю вияву субститута – /y/, <y_o>, <o_y>. Для говірок першої групи характерна повна чи часткова нейтралізація опозиції /o/ : /y/ → /y¹/ : /y/ або /o/ : /y/ → /o/, <y_o>, <o_y> : /y/ (західна частина південної групи). Нерегулярне звуження вимови реалізаторів /o/ відбувається незалежно від якості голосних наступного складу: *тоу'д'ї, поу'були, зуў'с'їм, гуору'вала, коу'н'уш'н'у, коу'р'їў, поу'була, поїїхаў, йоу'му, почаў, соу'б'ї, ходити, по'продали, бол'ат', чуоу'ов'їка, чуоу'в'їк, ни'гоуб'їдраў, столову, поу'їли, чулу'в'їк, гоуб'їд, ко'сила* (238) тощо. Зрідка нейтралізація опозиції відбувається за рахунок синтагматичної ідентифікації виявів /o/ з реалізаторами /y/ переважно перед складом з наголошеним [i] та після губного приголосного. Частіше перед наголошеними й ненаголошеними складами з [y] чи [i] опозицію /o/ : /y/ нейтралізують архіфонемі <y_o>, <o_y>. Часткову нейтралізацію протиставлення лабіалізованих голосних заднього ряду перед складом з голосними невисокого підняття [a], [и], [o], [e] спостерігаємо в говірках цієї групи спорадично. Частіше виявом /o/ в зазначеній позиції є голосний [o].

Другу групу становлять говірки, у яких часткова нейтралізація опозиції /o/ : /y/ відбувається перед складами з [y], [i] внаслідок звуження виявів фонемі /o/. Помірне укання, характерне переважно для східної

частини південної групи досліджуваних говірок і північної смуги говірок перехідного середньонаддніпряньсько-подільського типу, нерегулярне, часом виявлене лише в кількох словах. Здебільшого звуження виявів /o/ властиве словоформам *го_улубка*, *ко_ужух*, *то_уб'ї*, *о_уб'їд*, *го_уду^ват'*, *зо_узул'а*, *о_унук*, однак у мовленні респондентів однієї говірки ненаголошені звуки [o^y], [o] можуть функціонувати у відношеннях взаємозаміни. Крім названих форм, засвідчено також *ку_оп'їки* (180), *го_удр'їжут'* (231), *ко_ул'їй*, *гу_л'їю* (247), *по_удо_ув'їл'а*, *бур'дов'ї*, *о_уг'їр'ками*, *по_у'суду* (290), *по_у'суда*, *пу_опус'кали* (280) та інші. У частині говірок цього типу звуження ненаголошених виявів /o/ перед наголошеними [i], [y] відбувається послідовніше: *по_у'їйха^у*, *с_з'ко_уно_уп'л'ї^у*, *ко_ужух*, *хо_уло_удн'їше*, *по_у'дру'гому*, *ко_ужухом*, *чо_у'б'їт* (284), *на^гго_уб'їд*, *по_{го}у^б'їда^їут'*, *чо_уло_у'в'їков'ї* (291). Проте часто цієї зміни не спостережено навіть перед складами з наголошеними [y], [i]: *'визду_оро_ув'їе*, *чо_уло_у'в'їк*, *хо_лодно_у*, *то_у'д'ї*, *пирибу_ол'їла*, *по^хо_уло_{дн}'ї*, *во^д'ї по_{хо}у^дїла*, *'коло^вор'їт*, *го_дованки*, *'виго_удували*, *по_у'чула*, *го_ур'їло*, *на^толо_{ку}*, *го_ур'ї^укою_у*, *до_говор'ац'а*, *ви^с'їлно_уїї*, *ко_ул'їна*, *з на^тсто_ул'ї*, *'во^їною_у*, *дл'а^чо_уло_у'в'їк'ів*, *ко_ужух*, *то^д'ї^ж* (294); *о_у'б'їдала*, *то_у'д'ї*, *то^д'ї*, *по_угуб'їдали*, *'о^нуча*, *о^порки*, *до_у'р'їчки*, *но_у'ч'ївл'ї*, *з^бо_у'їарином*, *о_у'ч'їнка*, *братов'ї*, *повзунки*, *позолочан'ї*, *золут'ї*, *мо_уло_у'ду* (295); *моло^д'ї*, *гор'ували*, *дв'ї коров'ї*, *забул'їла*, *по_у'б'їл'ат'*, *то_у'д'ї*, *одно^ус'їбно*, *по^купит'*, *то^б'ї*, *то^б'ї*, *ро^зумне*, *дохто_у'р'ї*, *з^около^ту* (303); *ко_ужухах*, *то_у'д'ї*, *'чорно_у* і *че^рвоно_у'їу* *за^полоч'у*, *чоло^в'їки*, *ї^добро_у'му* (250); *ї^во_у'їну*, *очкур'ї*, *то_у'д'ї*, *мо_улуд'ї*, *к^нопочкою_у*, *ко_ужуха*, *'голо_уву*, *здо^рову*, *до^бут'їночк'ів*, *чоло^в'їки* (300).

Третю групу становлять говірки, у яких нейтралізацію опозиції /y/ : /o/ засвідчено лише в лексикалізованих формах: *бо_ул'ат'* (51), *бу^їари* (155а), *зу^лзул'а* (лише в пісні, 161), *ку_онопл'ї* (167), *напо(у)вал'а* (187), *на^пужар* (190), *о_упора* (200), *ко_усин'ками* (228), *бо(о_у)їарин*, *по_у'суда* (234), *'виско_учу* (246). У наведених формах заміна ненаголошеного [o] звуками [y], [y^o], [o^y] здебільшого підтримується позицією після губних та задньоязикових приголосних, тобто є наслідком комбінаторних змін, і, напевне, саме тому звужена реалізація [o] має відносно стійкий характер¹⁶.

Картографування явищ фонологічного і фонетичного рівнів середньонаддніпряньських говірок, серед яких 215 говірок Черкащини, дало змогу з'ясувати типи просторової поведінки мовних явищ, для яких релевантними є опозиції центр – периферія, північ – південь, захід – схід, що уповноважило нас здійснити диференціацію досліджуваного континууму. Виділено такі групи говірок: *центральні*, або *наддніпряньські*; *північні середньонаддніпряньські* з окремими рисами східно- і середньополіського діалектів; *західні середньонаддніпряньські* з елементами

¹⁶ Мартинова Г. І. Середньонаддніпряньський діалект. Фонологія і фонетика : Монографія / Г. І. Мартинова. – Черкаси : Тясмин, 2003. – к. 14, с. 77.

волинського й подільського говорів південно-західного наріччя; *південні середньонаддніпрянські*, які кваліфікуємо як говірки мішано-перехідного типу. Кожній з виділених груп говірок властива сукупність характерних для неї явищ¹⁷.

Для *центральных (наддніпрянських) говірок* характерні такі специфічні фонетичні й фонологічні явища: реалізація фонем /и/ в наголошеній і ненаголошеній позиціях звуком [и]: *го|родина, пок|ривал'а, ши|рин'і, тер|ниц'а, ба|дил'ина*; реалізація фонем /е/ звуками [и], [e^и], [и^е] в ненаголошеній позиції, зокрема й перед складом з [і] чи в сусідстві з м'якими приголосними: *учи|н'айим, ви|л'ика, зал'и|вайим, наси|пайимо, поми|л'о, то|несин'ке, гри|б'інка, ма|ти'рина, ми|н'і, бе|рут', же|нитис', у|себе^и, ду|же^и*; реалізація фонем /е/ звуками [а], [e^а], [а^е] перед складом із наголошеним [е]: *ка|рейа, одна|сеи, ва|чер'айут', ва|чер'ат', ва|чер'у, на|бе|реш, ба|е|реза, на|сем, жа|е|ве*; реалізація фонем /а/ звуком [а] в усіх позиціях; збереження опозиції /о/ : /у/; відсутність приставного [в]: *ух|о, уз'киї, уж, ули|ц'а*, відсутність приставного [г]: *ор'іх*, фонетична структура лексеми огірок: *г'і|рок*, збереження опозиції /р/ : /р'/ у середині слова; парадигматичні структури шиплячих /ж/ : /ж'/, /ш/ : /ш'/, /ч/ : /ч'/, /У/ : –; /ж/ : /ж'/, /ш/ : /ш'/, /ч/ : /ч'/, /У/ : –; /ж/ : /ж'/, /ш/ : /ш'/, /ч/ : /ч'/, /У/ : /У' /, парадигматична структура шиплячих /ж/ : /ж'/, /ш/ : /ш'/, /ч/ : /ч'/, /У/ : – перед [а] (<*е, рідше *а), опозиція фонем /л'/ : /л'/, лексикалізовані випадки руйнування опозиції /т'/ : /к'/ → [к'¹] : [к']: *к'істо, к'існий*, руйнування опозиції /У/ : /ж/ → [ж'¹] : [ж] у дієслівних формах 1 ос. одн. теп. ч.: *хо|жу, си|жу, бу|жу*, випадки нейтралізації опозиції дзвінкість : глухість /з/ : /с/ → [с¹], [з^с] : [с] на межі проклітика й слова, префікса й кореня, реалізація сполуки [мй] (<*м'): *м'йасо, м'йа|киї*.

Північну групу досліджуваних говірок виокремлюють три пасма ізоглос: *крайне північне, центральне, південне*. Крайне північне пасмо виділяє невеликі незамкнені ареали явищ північного діалектного типу, які є характерними для частини говірок Золотоніського, Драбівського р-нів Черкащини. До нього входять ізофони таких явищ: голосний [о] на місці *о: *кост|ки, л'асто|ўка*, голосний [и] в іменниках з основою на шиплячий у наз. в. мн. типу *д'і|жи, г'ро|ши*, голосний [и] в закінченнях прикметників, займенників у наз. в. мн.: *мол'о|ди, та|ки, са|ми* тощо, голосні [е], [e^и] на місці *е в закритому ненаголошеному складі: *но|пе(e^и)л, по|гре(e^и)б*, голосний [у] в словоформах *ду|бина, дуб|рова*, голосний [у] в словоформі *гу|рок*, голосний [у] в словоформі *заму|ж*. Говірки, відмежовані цим пасмом, найбільше репрезентують поліські ознаки, які виявляються в них послідовніше порівняно з іншими говірками північної групи.

¹⁷ Там же, С. 250–311; к. 31.

Друге пасмо ізоглос пролягає південніше першого й відображає проникнення в середньонаддніпрянські говірки деяких рис поліських говорів, що виявляються лише в окремих словоформах: голосний [у] на місці *о: *с'тул'иц'*, *с'тул'чик*, голосний [о] на місці *о: *спод'ниц'а*, голосний [о] на місці *о: *зв[о]з'док*, *пир[о]жок*, голосний [о] на місці *о: *пош'ла*, *роу'чак*, голосний [и] в прийменниках, префіксах: *пид-*, *оби-*, *оди-*, *зи-*, голосний [о] на місці *е: *вечор*, нейтралізація опозиції /р/ : /р'/ → /р/ : /р¹/ у позиції перед голосним заднього ряду [у], рідше [о]: *вару*, *куру*, *ору* тощо. Третє пасмо пролягає ще південніше, досягаючи р. Росі й перетинаючи її на Правобережжі. Воно включає кілька ізоглос, що репрезентують фонетичні явища, властиві північним середньонаддніпрянським говіркам чи поліським діалектам: голосний [и] на місці *ѣ: *симй'(н')а*, голосний [и] на місці *е в закритому ненаголошеному складі: *попил*, *погриб*, голосний [а] в слові *крани'ва*, голосний [а] в слові *халмут*, спорадична нейтралізація опозиції /р/ : /р'/ → /р/ : /р¹/.

Західна група досліджуваних говірок включає перехідні й мішано-перехідні говірки середньонаддніпрянсько-подільського типу. Говірки західної групи за багатьма рисами фонетичної й фонологічної систем виявляють спільність із діалектами південно-західного наріччя. За матеріалами регіонального картографування явищ фонетики й фонології виділено два пасма ізоглос, що, напевне, репрезентують особливості поширення подільських елементів у середньонаддніпрянські говірки й опір системи останніх їх проникненню.

Перше пасмо (східне) репрезентують ізоглоси таких явищ: перехід передсуфіксального [е] в [а] в пасивних дієприкметниках; руйнування опозиції /у/ : /о/ → /у/ : /у¹/, <о_у>, <у_о>; наявність протетичного [г]; нейтралізація опозиції /р/ : /р'/ → /р/ : /р¹/; нейтралізація фонемного протиставлення піднебінних /ч/ : /ч'(ч')/ → /ч/ : /ч¹/; парадигматична структура шиплячих /ж/, /ш/, /ч/, /ш/; випадки нейтралізації опозиції глухість : дзвінкість на межі проклітика й слова, префікса й кореня, кореня й суфікса, зрідка в кінці слів. Це пасмо ізоглос пролягає приблизно по басейну р. Гнилий Тікич до сіл Неморож, Багачівка Звенигородського р-ну, звідки повертає на південний схід, захоплюючи говірки Шполянського р-ну, й виходить у межиріччі Синюхи та Інгулу. Воно компактне, вужче й густіше на півночі та рідше й ширше на півдні, що свідчить про активнішу міждіалектну взаємодію саме в південних районах досліджуваного регіону, де відчутне нашарування особливостей південно-західного типу. Правомірність виділення східного пасма підтверджують дослідження Ф. Т. Жилка, матеріали АУМ, згідно з якими у басейні р. Гнилий Тікич проходить близько 40 ізоглос фонетичних, граматичних і лексичних явищ, та лінгвогеографічне вивчення побутової лексики правобережної Черкащини. Зіставлення результатів картографування явищ фонетики й

фонології середньонаддніпрянських говірок, побутової лексики говірок правобережної Черкащини з матеріалами АУМ демонструє накладання значної кількості ізоглос (понад 70) на відносно короткому відрізку території (20 – 60 км). Це дає підстави стверджувати, що основна подільсько-середньонаддніпрянська межа проходить територією Черкащини орієнтовно по лінії: р. Гнилий Тікич з незначним відхиленням частини ізоглос на захід і схід – західніше Шполи.

Західне пасмо ізоглос, яке репрезентують середньонаддніпрянські явища, відображає активну взаємодію подільських і середньонаддніпрянських елементів, воно проходить приблизно між лініями західніше Жашкова, Умані – на заході та приблизно по р. Гнилий Тікич – східніше р. Синюхи – на сході. Ізоглоси цього пасма охоплюють кілька західних районів досліджуваного регіону, доходючи до р. Гнилий Тікич чи перетинаючи її. Це пасмо утворюють шість ізоглос подільських особливостей: спорадична реалізація фонем /и/ в наголошеній позиції звуком [e]: *о|ден, по|сед'іти*; випадки реалізації /о/ звуком [і]: *навол'ічка*; розрізнення ДО “твердість”, “м'якість” передньоязикових приголосних перед [і] різного походження; відсутність альвеолярного [л']; наголос на корені в дієслівних формах 1 ос. одн. теп. ч. з основою на [д'], [т'], [з'], [с']: *ход'у, кот'у, воз'у, прос'у*; випадки повної нейтралізації опозиції /ж/ : /ш/ → /ш¹/ : /ш/: *к'рушка*. Це пасмо відповідає основній розмежувальній лінії між південно-західним і південно-східним наріччями, яку визначив І. Г. Матвіяс за матеріалами АУМ. Саме в окресленій вище смузі з незначними відхиленнями на схід і захід, згідно з АУМ, проходять ізоглоси 56 фонетичних, граматичних і лексичних явищ. Західне пасмо, згідно з АУМ і результатами регіонального картографування, сигналізує про наростання подільських елементів (близько 70 явищ), і саме тому говірки, розташовані західніше Жашкова – Умані, кваліфікуємо як східноподільські, хоч тут і виявляємо деякі середньонаддніпрянські особливості (мікроареали збереження опозиції /у/ : /о/, альвеолярної /л'/).

Ґрунтом для встановлення подільсько-середньонаддніпрянської діалектної межі, що розділяє не тільки два говори (подільський і середньонаддніпрянський), а й два наріччя української мови (південно-західне і південно-східне), було також картографування побутової лексики, зібраної за спеціально розробленим питальником у 163 нас. п. правобережної Черкащини і представлено у вигляді атласу¹⁸. Зі 155 явищ, скартографованих в атласі побутової лексики, 72 є ареально протиставними, що дозволило виділити в досліджуваних говірках дві зони – західну і східну та чотири групи говірок – наддніпрянську, північно-східну, західну, північно-західну. Виокремлення двох ареально

¹⁸ Мартинова Г. І. Лінгвістична географія правобережної Черкащини / Г. І. Мартинова. – Черкаси : Відлуння, 2000. – 265 с.

протиставних зон – східної і західної – здійснено на підставі ізоглос 51 явища, які членують територію правобережної Черкащини на східну й західну частини. Східні правобережночеркаські говірки за всіма ознаками є середньонаддніпрянськими, а західні належать до східноподільських. Сама межа між контактними діалектами є широкою смугою, оскільки частина ізоглос подільських і середньонаддніпрянських явищ взаємонакладаються, утворюючи три пасма ізоглос: західне, центральне і східне. Основну подільсько-середньонаддніпрянську межу утворюють ізоглоси центрального пасма, що проходить орієнтовно по р. Гнилий Тікич із незначними відхиленнями деяких ізоглос на захід і на схід; говірки між східним і західним пасмами мають ознаки перехідних середньонаддніпрянсько-подільського типу¹⁹.

Із результатами картографування побутової лексики корелюють матеріали регіонального дослідження Т. М. Тищенко, яка подала укладену характеристику говірок подільсько-середньонаддніпрянського діалектного суміжжя у світлі ізоглос сільськогосподарської лексики та одиниць інших структурних рівнів діалектної мови, здійснила членування говірок досліджуваного мікроконтинууму. Т. М. Тищенко створила атлас сільськогосподарської лексики, що включає 153 карти, де спроектовано поширення 141 лексико-семантичного явища в говірках подільсько-середньонаддніпрянського діалектного суміжжя. Цінною стала спроба згрупувати ізоглоси (по 5 – 9 ізоліній) з метою укладеного відтворення їх взаємодії на всьому відрізку активних контактів подільського говору південно-західного наріччя і середньонаддніпрянського діалекту південно-східного. Дослідниця виділила в зоні функціонування досліджуваних говірок одинадцять пасом ізоглос, шістьма із них вона ілюструвала зону активної взаємодії суміжних говорів, де відбувається наростання і згасання явищ контактних діалектних систем, інші чотири пасма виокремлюють групи говірок, а одне (крайне західне) репрезентує лише подільські явища²⁰.

Для південної групи говірок, з одного боку, характерні особливості центральних наддніпрянських говірок, а з другого, – риси подільського говору та окремі елементи північного походження. У зв'язку з цим у них функціонують явища, що є спільними то із середньонаддніпрянськими, то з подільськими говірками. Південну групу виділяють пасма ізоглос, що відмежовують з півдня середньонаддніпрянські елементи та з заходу – східноподільські. Від центральних середньонаддніпрянських та перехідних говірок середньонаддніпрянсько-подільського типу їх відокремлює така

¹⁹ Зазначена праця, к.163–165.

²⁰ Тищенко Т.М. Подільсько-середньонаддніпрянське суміжжя в світлі ізоглос: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2003. – С. 8 – 13; Тищенко Т. М. Подільсько-середньонаддніпрянське суміжжя в світлі ізоглос: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Т. М. Тищенко. – К., 2003. – 392 с.

умовна лінія: Боровиця Чигиринського р-ну – Жаботин Кам'янського р-ну – Степанки Черкаського р-ну – Михайлівка Кам'янського р-ну – Констянтинівка, Балаклія Смілянського р-ну – Матусів Шполянського р-ну – Макіївка Смілянського р-ну Черкаської обл. Серед явищ, що властиві центральним середньонаддніпрянським говіркам, у південній зоні функціонують такі: реалізація фонему /и/ в наголошеній і ненаголошеній позиціях звуком [и]: *вижси'ват', при'возиу, сиди'мо*; реалізація фонему /е/ звуками [и], [e^н], [и^с] в ненаголошеній позиції перед складом з [і] чи в сусідстві з м'якими приголосними: *ви'с'іл':а, 'ками'ен'а, у'т'и'ч'і*; реалізація фонему /е/ перед складом з наголошеним [е] звуками [а], [e^а], [a^с]: *на'сем, жа'е'ве, ве'а'чер'у*; реалізація фонему /а/ звуком [а] в усіх позиціях; збереження опозиції /о/ : /у/: *ко'жух, зо'зул'а, ко'л'іна*; збереження опозиції /р/ : /р'/ у середині слова: *р'ад'но, по'р'адок, 'бур'а*; опозиція фонем /л' / : /л'/: *л' 'и'жит', рубл'ем, жл' 'укто*. На відміну від центральних середньонаддніпрянських говірок у південних засвідчено форми з приставним [в] перед [у]: *'вухо, вуз'а'киї, ву'ж, 'вулиц'а*, різні фонетичні структури лексеми огірок: *ог'ірок, г'ірок, у'г'ірок, го'й'ірок*, збереження опозиція /т'/ : /к'/: *т'істо : 'к'іска, т'існий : к'існик*; наголос на закінченні та кінцеві приголосні основи [д'], [т'], [с'], [з'] у дієслівних формах 1 ос. одн. теп. ч.: *ход'у, ко'т'у, во'з'у, ко'с'у*, сполука [мн'], рідше [мй] як відповідник *м': *мн'(й)асо, мн'(й)а'киї*, парадигматичні структури шиплячих /ж/, /ш/, /ч/, /У/; /ж/, /ш/, /ч'(ч')/, /У/; /ж/ : /ж'/, /ш/ : /ш'/, /ч'(ч')/, /У'(У')/; /ж/ : /ж'/, /ш/ : /ш'/, /ч'(ч')/, /У/; кілька типів реалізації фонемного протиставлення: /ч/ : /ч'/ → /ч/ : /ч¹/; /ч/ : /ч'/ → /ч¹(ч')/ : /ч'/; /ч/ : /ч'/ → /ч/ : /ч¹(ч')/). Говірки південної зони диференціюються на західні й східні. У західних переважають подільські риси, тоді як у східних – середньонаддніпрянські. Зокрема, у західних південних говірках поширені, крім названих, ще такі особливості: реалізація фонему /е/ в ненаголошеній позиції звуком [і] перед складом з [і] чи в сусідстві з м'якими приголосними (до умовної лінії Лебедин Шполянського р-ну – Пастирське Смілянського р-ну Черкаської обл.), повна чи часткова нейтралізація опозиції /о/ : /у/ → /у/ : /у¹/, <о>, <оу> (до умовної лінії Ташлик Смілянського р-ну – Ребедайлівка, Косари Кам'янського р-ну Черкаської обл.), окремі словоформи з протезою [г] перед [и], [у], [о], окремі випадки нейтралізації фонемного протиставлення /ж/ : /ш/ за рахунок ДО “дзвінкість”: /ж/ : /ш/ → /ш¹/ : /ш/: *к'рушка*, окремі лексикалізовані форми з диспалаталізованим [р']; /л/ : /л'/ → /л'/ : /л'/ перед голосними [и], [о], [а], рідше [е], [у].

Картографування явищ лексики й семантики в 101 говірці середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя, серед яких – 39 говірок Черкащини, дало змогу здійснити диференціацію досліджуваного континууму. На підставі аналізу ізоглос, що репрезентують лексику на позначення одягу, взуття, головних уборів та прикрас у говірках

середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя, їх співвідношення з ареалами фонетичних і граматичних явищ, виокремлено такі мовно-територіальні одиниці: а) діалектні зони – західну й східну; б) групи говірок – північно-західну, центральну, наддніпрянську, північну, південну; в) острівні мікроареали, які можуть бути компонентом кожної з груп говірок (к. 169)²¹.

Північною межею взаємодії середньонаддніпрянських та степових особливостей у межах Черкащини є відрізок лінії: р. Гнилий Тікич – Соболівка, Кавунівка Шполянського р-ну – Пастирське Смілянського р-ну – Тимошівка Кам'янського р-ну; південної – р. Синюха – Ярошівка Катеринопільського р-ну. Говірки південних районів правобережної Черкащини – це частина смуги середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя. Її репрезентують протиставлення на кількох мовних рівнях – лексичному, семантичному, фонетичному, морфологічному (першими подаємо одиниці середньонаддніпрянської локалізації, які поширені переважно в межах Черкаської обл): 1) *п'л'ушка* : *п'л'ушка*, [ɛ]o^[y]с'інка 'жіночий короткополий плюшевий осінній одяг' (к. 61); 2) *п'овивач*, *сп'овивач*, *сп'ович*, *п'ович* : *п'овивач* 'повивач, довгий вузький шматок тканини для сповивання немовлят' (к. 19); 3) *карман*, *внутр'ін' : ій карман*, *внутр'ишн' ій карман* : *боковий карман* 'кишеня на внутрішньому боці поли чоловічого піджака' (к. 40); 4) *п'іддошва* : *п'ідметка*, спорадично *п'іддошва*, *п'іддошова*, *п'ідметок*, *ходак* 'підшва, нижня частина взуття від носка до закаблука' (к. 90); 5) *ко^[y]жух*, спорадично *кожух* / *лубок*, *кожух* / *бурмус* : *ко^[y]жух* / *тулуп*, *тулуб* 'кожух, довга, не вкрита сукном шуба з великим коміром, пошита з овечої шкіри хутром досередини' (к. 66); 6) *п'ил'онка*, спорадично *п'ел'ушка* : *п'ел'ушка*, спорадично *риз*и 'пелюшка, невелике простирано, у яке загортають немовля' (к. 18); 7) семантична структура лексеми *шмат* : *а* : 'щось порване, дрантя, лахміття' : 'одяг', 'щось порване, дрантя, лахміття', 'речі, хатне начиння' (к. 4); 8) семантична структура лексеми *бл'узо* : 'жіноча полотняна спідня сорочка', 'верхня жіноча сорочка', 'верхня невишита сорочка, яку одягали й чоловіки, і жінки; кроєм нагадувала чоловічу', 'жіноча полотняна сорочка, відрізна по лінії грудей, з підплічкою', 'нічна жіноча сорочка' : відсутність репрезентантів (к. 26).

Специфіку середньонаддніпрянсько-степової діалектної межі, яка виникла передусім унаслідок переселенських рухів, репрезентує велика кількість мікроареалів мовних явищ – різнодіалектних нашарувань та власне регіоналізмів, не засвідчених у жодному з наявних лексикографічних та лінгвогеографічних джерел. Замкнуті ареали утворюють такі лексичні й семантичні явища: *коротушка* 'короткий верхній одяг із домотканого сукна, утеплений ватою', *баска* 'жіноча кофта навипуск', *брєдн'і* 'чоловіче взуття

²¹ Докладніше див. працю: Щербина Т. В. Ареалогія середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя : монографія / Т. В. Щербина. – Черкаси : Видавець Андрощук П. С., 2009. – 348 с.

для лову риби', *к'іс'омка*, *шнурок* 'стрічка для вплітання в косу', семантична структура лексеми *пац'орки* 'заплутані, збиті у вузол нитки' (Криві Коліна Тальнівського р-ну, Петраківка Катеринопільського р-ну). Відомі лише в одній із обстежених говірок або ж поширені спорадично в кількох окремих говірках лексичні й семантичні явища: *кожушана жил'етка* 'стьобана куртка без рукавів та коміра' (Кавунівка, Соболівка Шполянського р-ну), *вел'ін*, *вел'он* 'фата, легке, звичайно довге покривало з тюлю або мережива як весільний головний убір нареченої, серпанок' (Острівець, Ладижинка, Доброводи Уманського р-ну), *вит'ажки* 'суцільнокроєні чоботи, у яких халяву й нижню частину виготовляли з одного шматка шкіри' (Петраківка Катеринопільського району), *чоботи з кошиц'ами* 'жіночі чоботи, прикрашені квітками зі шкіри' (Доброводи Уманського р-ну).

Виділено мікроареали мовних елементів, що репрезентують різні зони й групи говірок досліджуваного континууму та мікроареали явищ, не характерних для жодної з виявлених зон чи груп говірок. Кілька явищ, характерних для південної групи, утворюють мікроареали в окремих говірках західної зони та наддніпрянської групи говірок середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя: *ко^(в)ст'ум т'ройкойу* 'чоловічий костюм' (Білашки Тальнівського р-ну, Дубова Уманського р-ну). Ізолекса *у[в]ставка* 'вставка під пахвами в сорочці народного крою', яка окреслює мікроареали в південній групі говірок, охоплює кілька говірок північної зони – Малої Яблунівки, Ташлика Смілянського р-ну, Сигнаївки, Матусова Шполянського р-ну Черкаської обл.

Окремі острівці в центральній групі відокремлює ізолінія *крижма* 'шматок полотна, у який загортали дитину під час хрещення' (Ладижинка Уманського р-ну, Райгород, Лузанівка Кам'янського р-ну). Засвідчено острівні мікроареали лексичних і семантичних явищ, не характерних для жодної з виявлених зон чи груп говірок: *обводка* 'відігнуті краї капелюха' (Кримки, Матусів Шполянського р-ну), *л'ах'івка* 'поділ жіночої сорочки' (Станіславчик Шполянського р-ну, Ташлик Смілянського р-ну). Мікроареали в говірках досліджуваного порубіжжя утворюють власне регіоналізми: *маринка* (Острівець, Ладижинка Уманського р-ну), *п'рутик* (Косари Кам'янського р-ну), *сорочка до ре^угламу* 'верхня жіноча сорочка' (Вікнине Катеринопільського р-ну), *потай'ник* 'кишеня на внутрішньому боці чоловічого піджака' (Журавка, Лебедин Шполянського р-ну), *прошва* (Княжа Звенигородського р-ну), *станок* 'поділ жіночої сорочки' (Білашки Тальнівського р-ну).

Картографування назв одягу, взуття, головних уборів та прикрас дозволило удокладнити середньонаддніпрянсько-степову мовну межу, засвідчило ареалогічну цінність і необхідність використання матеріалів лексичного рівня мови для вирішення важливих проблем діалектології. Проблема середньонаддніпрянсько-степової межі лишається актуальною, оскільки потребує дослідження на матеріалі різних тематичних груп лексики

й інших структурних рівнях діалектної мови. Аналіз особливостей говірок південної групи засвідчує їх мішаний тип чи перехідний характер. Суміжні середньонаддніпрянські й степові говірки мають багато спільного в лінгвальному відношенні, тому важко визначити риси, які властиві тільки степовому говору й відсутні в середньонаддніпрянському. Здебільшого вони розрізняються більшою чи меншою інтенсивністю функціонування окремих діалектних явищ, до того ж для системи перехідних говірок середньонаддніпрянсько-степового типу характерні нашарування інших діалектів, тому значну частину говірок цієї зони, напевне, слід кваліфікувати як мішано-перехідні.

Таким чином, вивчення говірок Черкащини показало, що вони є складним об'єктом для дискрептивного й лінгвогеографічного аналізу, оскільки, крім типових середньонаддніпрянських ознак, поєднують особливості інших діалектних систем. Картографування явищ фонетики й лексики дало повніше уявлення про поширення основних фонетичних і фонологічних явищ, окремих лексем та їхньої фонетичної і семантичної структури, а в окремих випадках навіть змінило вже відому лінгвогеографічну інформацію. Воно дало змогу здійснити регіональне членування досліджуваних говірок, виділити їх центр і периферію, сприяло уточненню середньонаддніпрянсько-подільського і середньонаддніпрянсько-степового діалектних порубіж, удокладненню їхніх характеристик.

ТЕКСТИ З ГОВІРОК ЧЕРКАЩИНИ

У сучасній українській лінгвістиці, як і славистиці загалом, текстовий напрям дослідження діалектної мови вчені визначають як домінуючий, адже достовірна кваліфікація говірок, комплексний опис і вивчення напрямів і чинників змін у їхніх системах, специфіки функціонування діалектних елементів, особливостей мовної особистості діалектоносіїв не можлива без спеціально засвідченого діалектного матеріалу у вигляді зв'язних текстів, представлених на електронних і паперових носіях.

У пропонованому збірнику діалектних текстів представлено матеріал, записаний у говірках Черкащини упродовж останніх 20 років і представлений у компакт-диску „Говірки Черкащини”, що є частиною електронної фонотеки середньонаддніпрянських говірок. Діалектний матеріал подано за регіональним поділом, зокрема це тексти з 139 говірок Черкаської області (к. 1), що репрезентують північні середньонаддніпрянські, центральні лівобережні середньонаддніпрянські, центральні правобережні середньо наддніпрянські та говірки периферії: західної зони (перехідні середньонаддніпрянсько-подільського типу та східноподільські); південної зони (мішаного й перехідного типів на середньонаддніпрянській основі) (к. 2).

Представлено мовлення 258 інформантів, що належать переважно до старшого покоління. Важливо, що діалектні тексти записано упродовж відносно короткого періоду (кінець ХХ – початок ХХІ ст), що забезпечує цілісність сприймання матеріалу, можливість зіставлення з попередніми матеріалами. Перед текстом подано короткі відомості про населений пункт (підпорядкування, історія заселення), а також наведено свідчення про інформантів.

Мережу обстежених говірок та їхню діалектну диференціацію див. на к. 2 (фрагмент мережі, представленої в праці Г. І. Мартинової: Середньонаддніпрянський діалект. Фонологія і фонетика. – Черкаси, 2003. – 367 с.)

У книзі представлено тексти говірок таких сіл Черкащини:

1 (4). Кононівка Драбівського району, інформанти: 1. Боровик Марія Овсіївна, 1937 р. н., освіта – 10 кл., працювала в колгоспі; 2. Рубан Григорій Іванович, 1926 р. н., освіта – 9 кл., працював у колгоспі; ? – зрідка в розмову включається третій інформант, дружина Григорія Івановича, родом з Полісся.

2 (21). Бирлівка Драбівського району, інформант: Закусило Олександра Олефірівна, 1926 р. н., освіта – 6 кл., працювала в колгоспі.

3 (22). Кантакузівка Драбівського району, інформант: Крикун Марія Михайлівна, 1923 року народження, що зараз проживає в с. Комінтерн Чернобаївського р-ну Черкаської обл., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

4 (48). Нехайки Драбівського району, інформанти: 1. Руденко Ганна Олексіївна, 1922 р. н., освіта – 6 кл., працювала в колгоспі; 2. Фесенко Андрій Михайлович, 1912 р. н., освіта – 3 кл., працював у колгоспі.

5 (49). Підставки Золотоніського району, інформант: Білан Галина Петрівна, 1940 р.н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі.

6. Каленики Золотоніського району, інформанти: 1. Нестеренко Володимир Васильович, 1939 р. н., освіта – 7 кл., працював у колгоспі; 2. Нестеренко Ольга Панасівна, 1943 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

7 (49а). Великий Хутір Драбівського району, інформанти: 1. Шинкаренко Горпина Артемівна, 1913 р. н., неосвічена, працювала в колгоспі; 2. Свистільник Ольга Трифонівна, 1934 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

8 (50). Золотоношка Драбівського району, інформанти: 1. Боліла Олександра Аврамівна, 1911 р. н., неосвічена, працювала у колгоспі; 2. Гулевич Ганна Ільївна, 1943 р. н., освіта – 9 кл., листоноша; 3. Гулевич Михайло Борисович, 1940 р. н., освіта – 7 кл., різні роботи.

9 (51). Зорівка Золотоніського району, інформант: Полонська Палажка Дмитрівна, 1914 р. н., лікнеп, колгоспниця.

10 (53). Мехедівка Драбівського району, інформант: Удовиченко Надія Антонівна, 1919 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

11 (54). Білоусівка Драбівського району, інформанти: 1. Барабаш Оришка Лаврентіївна, 1927 р. н., освіта – 7 кл., працювала ланковою, прибиральницею; 2. Яремич Катерина Мусіївна, 1927 р. н., освіта – 7 кл., ланкова.

12 (73). Бобриця Канівського району, інформант: Левенець Марія Миколаївна, 1935 р. н., освіта – 5 кл., працювала на будівництві, у колгоспі на фермі.

13 (74). Литвинець Канівського району, інформант: Глушко Ганна Яківна, 1924 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі.

14 (78). Сушки Канівського району, інформант: Ухо Марія Захарівна, 1928 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі, корінна жителька.

15. Кононча Канівського району, інформант: Ракоїд Галина, 1927 р. н., неосвічена, домогосподарка.

16. Яблунів Канівського району, інформант: Магіна Марія Степанівна, 1934 р. н., освіта – 6 кл., працювала в колгоспі, розсильною в селі.

17 (79). Гельмязів Золотоніського району, інформанти: 1. Карпенко Антоніна Корнійвна, 1924 р. н., освіта – 10 кл., працювала в магазині; 2, 3 – це дві сестри, які народилися та все життя мешкали в Гельмязові. Ще один інформант зрідка втручався в розмову; прізвища, імена, по батькові не паспортизовано; 4. Швидка Ніна Борисівна, 1940 р. н., освіта – 7 кл., ланкова, доярка, корінний житель; 5. Єщенко Марія Антонівна, 1940 р. н., освіта 10

кл., працювала бухгалтером, корінний житель; 6. Різник Лариса Володимирівна, 1970 р. н., освіта – вища, працює в школі.

18 (80). Піщане Золотоніського району, інформанти: 1. Слободянюк Ганна Михайлівна, 1919 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі; 2. Хведько Євдокія Григорівна, 1918 р. н., освіта – 7 кл., працювала продавцем.

19 (81). Хутори Каврайські Золотоніського району, інформанти: 1. Рудь Іван Петрович, 1927 р. н., освіта – 5 кл., працював у колгоспі; 2. Хверли Євдокія Яківна, 1929 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспі.

20 (82). Скориківка Золотоніського району, інформанти: 1. Новик Ольга Іллівна, 1918 р. н., освіта – 6 кл., працювала в колгоспі (Миколаївка, село приєднане до Скориківки); 2. Кривоногова Ольга Олександрівна, 1927 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі (Львівка, село приєднане до Скориківки).

21 (83). Ковтуни Золотоніського району, інформант: Галат Олександра Юхимівна, 1930 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі.

22 (84). Богодухівка Чорнобаївського району, інформанти: 1. Згура Ганна Петрівна, 1923 р. н., освіта – 2 кл., працювала в колгоспі; 2. Коваленко Ганна Омелянівна, 1925 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі; 3. Кулага Явдокія Олексіївна, 1935 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі; 4. Таран Галина Никонівна, 1941 р. н., освіта – 9 кл., ланкова.

23 (116). Межиріч Канівського району, інформанти: 1. Коваленко Петро Максимович, 1926 р. н., освіта – 4 кл., працював у колгоспі; 2. Кучеренко Марія Іванівна, 1919 р. н., неосвічена, різні роботи; 3. Коваленко Олена Миколаївна, 1927 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі.

24. Горобіївка Канівського району, інформант: Чупилка Микола Іванович, 1927 р. н., освіта – 7 кл., працював у колгоспі.

25. Козарівка Канівського району, інформант: Сидоренко Олександра Василівна, 1925 р. н., освіта – 4 кл., колгоспниця.

26 (118). Яснозір'я Черкаського району, інформанти: 1. Дем'яненко Явдокія Тимофіївна, 1931 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі; 2. Пономарь Любов Іванівна, 1936 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі; 3. Іщенко Софія Григорівна, 1939 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі.

27 (119). Домантове Золотоніського району, інформанти: 1. Дорофій Параска Іванівна, 1929 р. н., освіта – 5 кл., працювала дояркою; народилася в с. Коробівка, переселена частина села в Домантове Золотоніського району Черкаської обл.; 2. Молодик Ганна Іванівна, 1948 р. н., освіта – 10 кл., ланкова.

28 (120). Коробівка Золотоніського району, інформант: 1. Сало Ольга Сергіївна, 1940 р. н., освіта – середня спеціальна, працювала на молокозаводі, потім – у колгоспі.

29 (121). Богуславець Золотоніського району, інформант: Сіра Харитина Трохимівна, 1917 р. н., освіта – 1 кл., працювала в колгоспі.

30. Вознесенське Золотоніського району, інформант: Макаренко Микола Іванович, 1936 р. н., освіта – 10 кл., працював у колгоспі шофером.

31 (122). Кропивна (х. Плиски) Золотоніського району, інформанти: 1. Брикун Ганна Михайлівна, 1934 р. н., освіта – 2 кл., різні роботи; 2. Брикун Марія Михайлівна, 1925 р. н., освіта – 7 кл., різні роботи.

32 (123). Деньги Золотоніського району, інформант: Корнійченко Марія Андріївна, 1924 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

33. Хвилівка Золотоніського району, інформант: Слюсаренко Катерина Минівна, 1923 р.н., пенсіонерка.

34 (128). Воронинці Чернобаївського району , інформанти: 1. Голінко Марфа Олександрівна, 1919 р. н., освіта – 2 кл., працювала в колгоспі; 2. Бабак Марія Іванівна, 1922 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі; 3. Лещенко Любов Семенівна, 1939 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі; 4. Калашник Марія Миколаївна, 1942 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі; 5. Бакай Іван Іванович, 1940 р. н., освіта – 7 кл., працював у колгоспі; 6. Педько Алла Микитівна, 1939 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

35 (129). Іркліїв Чернобаївського району, інформант: Скрипка Ганна Павлівна, 1923 р. н., освіта – неповні 3 кл., працювала дояркою, свинаркою.

36 (130). Велика Бурімка Чернобаївського району , інформант: Величко Марія Олексіївна, 1924 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі.

37. Хрестителеве Чернобаївського району, інформанти: 1. Колюка Марія Іванівна, 1935 р. н., освіта – 4 кл., працювала розсильною від сільської ради, потім – у колгоспі, пасла овець; 2. Колюка Наталія Миколаївна, 1964 р. н., освіта – середня технічна, працювала на цукровому заводі, живе в м. Черкаси; 3. Колюка Арніс Миколайович, 1993 р. н., живе в м. Черкаси; 4. Гопка Катерина Федорівна, 1909 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспі, у лікарні санітаркою; 5. Катерина (іншої інформації не засвідчено); 6. Скитиба Наталка Порфирівна, 1908 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі; 7. Третяк Мотря Никифорівна, 1921 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

38. Комінтерн Чернобаївського району, інформанти: 1. Мозговий Микола Васильович, 1939 р. н., освіта – 7 кл., працював у колгоспі; 2. Миколенко Галина Іванівна, 1938 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

39 (131). Ленінське Чернобаївського району, інформанти: 1. Моргун Трохим Якович, 1910 р. н., освіта – 2 кл., працювала в колгоспі; 2. Литвиненко Явдокія Митрофанівна, 1940 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

40. Великі Канівці Чернобаївського району, інформант: Буза Тетяна Тихонівна, 1940 р. н., освіта – середня, діловод сільської ради.

41 (155а). Гарбузин Корсунь-Шевченківського району, інформант: Костенко Ольга Архипівна, 1921 р. н., освіта – 6 кл., працювала на залізниці.

42. Кошмак Корсунь-Шевченківського району, інформант: Забрейко Юхимина Андріївна, 1919 р. н., освіта – 2 кл., працювала поваром, корінна жителька.

43. Листвина Корсунь-Шевченківського району, інформант: Стрикань Зіна Прокопівна, 1931 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі.

44 (162). Байбузи Черкаського району, інформанти: 1. Махлай Настя Павлівна, 1920 р. н., освіта – лікнеп, працювала в колгоспі; 2. Дирбіньова Ганна Василівна, 1924 р.н., освіта – 2 кл., працювала в колгоспі; народилася в селі Попівка Звенигородського району, після смерті мами переїхала на постійне проживання в с. Байбузи.

45 (164). Будище Черкаського району, інформант: Іщенко Уляна Яківна, 1925 р. н., освіта – 7 кл., працювала в лісництві.

46. Свидівок Черкаського району, інформанти: 1. Білик Олена Володимирівна, 1930 р. н., освіта – середня спеціальна, працювала хореографом; 2. Столяренко Ганна Іванівна, 1935 р. н., освіта – середня, працювала в колгоспі.

47. Геронимівка Черкаського району, інформант: Сердюк Віра Степанівна, 1928 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

48. Кумейки Черкаського району, інформант: Чмих Катерина Іванівна, 1930 р. н.; освіта – середня спеціальна, працювала кухарем.

49. Софіївка Черкаського району, інформант: Коваль Лідія Трохимівна, 1932 р. н., освіта – 6 кл., колгоспниця.

50. Руська Поляна Черкаського району, інформанти: 1. Завгородська Віра Юхимівна, 1934 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспі, потім продавцем у магазині; 2. Решетняк Катерина Юхимівна, 1928 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі; 3. Алексеєва Євдокія Григорівна, 1937 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі; 4. Алексеєва Уляна Дмитрівна, 1925 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі.

51 (165). Старосілля Городищенського району, інформант: Калітка Марія Артемівна, 1918 р. н., лікнеп, 2 – 3 р., працювала в колгоспі.

52 (167). Васютинці Чорнобаївського району, інформант: Скакун Тетяна Іванівна, 1920 р. н., неосвічена, різні роботи.

53 (168). Кліщинці Чорнобаївського району, інформанти: 1. ПШБ не паспортизовано, 1922 р. н., освіта – ? кл., працювала в колгоспі на різних роботах; 2. Павлиш Лідія Онопріївна, 1934 р. н., яка народилася у с. Матвіївка (тепер с. Кліщинці Чорнобаївського р-ну Черкаської обл.), освіта – 4 кл., працювала ланковою.

54 (169, 170). Вереміївка Чорнобаївського району, інформанти: 1. Марченко Антоніна Василівна, 1935 р. н., освіта – 10 кл., працювала в колгоспі (інформант родом із сусіднього с. Жовнине); 2. Марченко Петро Степанович, 1930 р. н., освіта – 4 кл., працював у колгоспі.

55. Тимченки Чорнобаївського району, інформанти: 1. Цокало Катерина Іванівна, 1934 р. н., яка народилася в с. Тимченки, освіта – 5 кл., працювала в колгоспі; 2. Келеберда Катерина Савівна, 1929 р. н., яка народилася у с. Тимченки, освіта – 6 кл., працювала в колгоспі.

56. Москаленки Чернобаївського району, інформанти: 1. Кривко Явдокія Луківна, 1932 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі; 2. Лиля Марфа Федорівна, 1951 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі, доглядала телят, потім – у ланці; 3. Легка Надія Іванівна, 1940 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі, доглядала телят, потім – у саду.

57. Городище Городищенського району, інформанти: 1. Гарбар Галина Федорівна, 1929 р. н., освіта – середня спеціальна, працювала на різних роботах; 2. Драч Надія Михайлівна, 1924 р. н., незакінчена середня освіта, працювала в колгоспі; 3. Мельник Марія Григорівна, 1924 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі.

58 (194). Мліїв Городищенського району, інформанти: 1. Палій Варвара Володимирівна, 1923 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі; 2. Литвин Феодосія Євдокимівна, 1929 р. н., освіта – 1 кл., працювала в колгоспі; 3. Жуля Ганна Євдокимівна, 1934 р. н., неосвічена, працювала в колгоспі.

59. Дирдине Городищенського району, інформант: Бондар Петро Федорович, 1934 р. н., освіта – 8 кл., працював водієм.

60. Воронівка Городищенського району, інформант: Шевченко Петро Феодосійович, 1925 р. н., освіта – 2 кл., працював теслярем у колгоспі.

61. Вербівка Городищенського району, інформанти: 1. Карпенко Марія Іванівна, 1943 р. н., освіта – 7 кл., працювала на цукровому заводі; 2. Грабова Ганна Микитівна, 1927 р. н., освіта – 7 кл., працювала на цукровому заводі.

62. Зелена Діброва Городищенського району, інформант: Губата Ніна Іванівна, 1939 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

63 (198). Балаклія Смілянського району, інформанти: 1. Свириденко Катерина Пилипівна, 1910 р. н., неписьменна, колгоспниця; 2. Шолудько Ганна Григорівна, 1915 р. н., освіта – 4 кл., ланкова колгоспу.

64 (203). Березняки Смілянського району, інформанти: 1. Поліщук Надія Данилівна, 1936 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі; 2. Химич Діна Михайлівна, 1940 р. н., освіта – середня спеціальна, працювала закрійником.

65 (205). Леськи Черкаського району, інформанти: 1. Пахаренко Марія Степанівна, 1927 р. н., освіта – 6 кл., працювала в колгоспі; 2. Галина Іванівна Миколенко, 1950 р. н., освіта – 6 кл., працювала в колгоспі.

66. Худяки Черкаського району, інформанти: 1. Нестеренко Харитина Пилипівна, 1923 р. н., яка народилася в с. Худяки, освіта – 5 класів Вереміївської школи, працювала в колгоспі; 2. Назаренко Оксана Яківна, 1921 р. н., освіта – вища педагогічна, працювала вчителем української мови та літератури, корінна жителька, відкрила музей в с. Худяки.

67. Шелепухи Черкаського району, інформант: Рикова Ганна Трохимівна, 1941 р. н., освіта – не засвідчена, працювала в колгоспі.

68. Нечаївка Черкаського району, інформанти: 1. Гаращенко Валентина Олександрівна, 1944 р. н., освіта – середня, працювала в колгоспі; 2. Вельченко Ганна Пилипівна, 1938 р. н., освіта – середня спеціальна, працювала вихователькою в дитячому садочку, дояркою на фермі,

робітницею в ланці; 3. Домальчук Галина Петрівна, 1936 р. н., освіта – 8 кл., працювала в колгоспі; 4. Корчоха Лідія Петрівна, 1940 р. н., освіта – середня, працювала в колгоспі; 5. Скуба Олександра Гаврилівна, 1936 р. н., освіта – 8 кл., працювала дояркою на фермі; 6. Ткаченко Іван Романович, 1939 р. н., освіта – середня неповна, працював у колгоспі водієм.

69. Хацьки Черкаського району, інформант: Мацієвич Тетяна Антонівна, 1925 р. н., освіта – 7 кл., колгоспниця (родом із с. Набоків Городищенського району; у 1948 р. вийшла заміж в с. Хацьки);

70 (211). Івківці Чигиринського району, інформант: Шмиголь Марія Михайлівна, 1928 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі.

71 (212). Медведівка Чигиринського району, інформанти 1: Лівіцька Валентина Яківна, 1938 р. н., освіта – 8 кл., працювала в колгоспі, у цьому населеному пункті проживає з 1961 р.; 2: Яворина Євдокія Семенівна, 1921 р. н., освіта – 4 кл., колгоспниця.

72 (215). Тіньки Чигиринського району, інформант: Васильковська Ганна Григорівна, 1917 р. н., освіта – не засвідчено, колгоспниця.

73. Мельники Чигиринського району, інформант: Проценко Марія Федорівна, 1940 р. н., освіта – 8 кл., працювала в колгоспі дояркою.

74. Станіславчик Шполянського району, інформант: 1. Беростова Агафія Григорівна, 1915 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі в ланці; 2. Шевчик Любов Тимофіївна, 1921 р. н., освіта – 5 кл., працювала кухарем. 3. Сівак Віра Василівна, 1937 р. н., освіта – 4 кл., працювала на різних роботах.

75. Топильна Шполянського району, інформант: Коденець Валентина Василівна, 1939 р. н., освіта – середня спеціальна, працювала в конторі.

76 (247). Васильків Шполянського району, інформант: Кривуля Ольга Захарівна, 1937 р. н., освіта – 8 кл., працювала в колгоспі.

77 (248). Матусів Шполянського району, інформанти: 1. Горбатко Марія Іванівна, 1919 р. н., неписьменна, працювала в колгоспі; 2. Горбатко Надія Михайлівна, 1939 р. н., освіта – 7 кл., працювала доглядальницею телят.

78. Самгородок Смілянського району, інформант: Стригун Серафима Ільківна, 1906 р. н., неписьменна, працювала в колгоспі.

79 (249). Ташлик Смілянського району, інформант: 1. Павленко Марія Андріївна, 1930 р. н. освіта – 4 кл., працювала в колгоспі; 2. Скорик Антоніна Михайлівна, 1927 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспі в ланці.

80 (250). Лузанівка Кам'янського району, інформанти: 1. Сова Тетяна Мусіївна, 1923 р. н., освіта – 3 кл., працювала на фермі доглядальницею телят; 2. Осташенко Марія Іллівна, 1927 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспному саду.

81 (251). Михайлівка Кам'янського району, інформанти: 1. Хижняк Явдоха Микитівна, 1930 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі на різних роботах; 2. Колодязна Наталія Федорівна, 1923 р. н., освіта – 4 класи, працювала дояркою, 3. Кодола Ольга Григорівна, 1949 р. н., освіта – 10 кл., працювала в колгоспі.

82 (253). Ребедайлівка Кам'янського району, інформанти: 1. Таран Ольга Савівна, 1921 р. н., освіта – 7 кл., працювала в дитячому садочку нянею і кухарем; 2. Таран Микола Іванович, 1915 р. н., освіта – 4 кл., працював у колгоспі на різних роботах.

83 (259). Стецівка Чигиринського району, інформант: Буряченко Ганна Федорівна, 1914 р. н., неписьменна, працювала в колгоспній їдальні кухарем.

84 (286). Вікніне Катеринопільського району, інформанти: 1. Козоріз Олімпіада Антонівна, 1908 р. н., неписьменна, працювала в колгоспі на різних роботах, варила обіди в жнива; 2. Лисичанська Наталя Пилипівна, 1920 р. н., освіта – 7 кл., працювала на колгоспній фермі дояркою.

85 (288). Капустине Шполянського району, інформант: Олефір Марія Миколаївна, 1923 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

86 (292). Кримки Шполянського району, інформанти: 1. Совенко Марія Михайлівна, 1915 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспі; 2. Сабадаш Оксана Тимофіївна, 1934 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі; 3. Тітова Ольга Іванівна, 1926 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі.

87 (293). Лебедин Шполянського району, інформанти: 1. Лозова Любов Григорівна, 1927 р. н., освіта – 7 кл., колгоспниця; 2. Медуха Тетяна Оксентіївна, 1936 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспі; 3. Равлюк Наталя Андріївна, 1956 р. н., освіта середня, працювала сторожем на току; 4. Крещенко Варвара Федорівна, 1948 р. н., освіта – 8 кл., працювала в колгоспі телятницею. 5. Садова Любов Іванівна, 1960 р. н., освіта середня, працювала дояркою на фермі.

88 (294). Журавка Шполянського району, інформанти: 1. Бевз Явдоха Михайлівна, 1920 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі, сапальниця в ланці; 2. Сташенко Агафія Охрімівна, 1914 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі кухарем; 3. Сарана Агафія Олександрівна, 1914 р. н., неписьменна, працювала в колгоспі на різних роботах; 4. Баран Ганна Романівна, 1921 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі, у ланці; 5. Вайвала Марія Іванівна, 1925 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспній ланці, пізніше – санітаркою в місцевому фельдшерсько-акушерському пункті.

89 (295). Кавунівка Шполянського району, інформант: Недопас Я. Ф., 1921 р. н., освіта – 5 кл., працювала акушеркою.

90 (297). Макіївка Смілянського району, інформанти: 1. Коломієць Марія Опанасівна, 1907 р. н., неписьменна, працювала в колгоспі дояркою; 2. Оксанченко Агафія Григорівна, 1915 р. н., освіта – 3 кл., сапала в ланці; 3. Коломієць Ніна Василівна, 1939 р. н., освіта – 7 кл., потім ходила у вечірню школу, працювала листоношею, пізніше – у городній бригаді, потім – на консервному заводі.

91. Буда-Макіївка Смілянського району, інформанти: 1. Коваль Василь Іванович, 1915 р. н., освіта – середня спеціальна, працював у колгоспі, доглядав тварин; 2. Боговик Євдокія Антонівна, 1924 р. н., освіта – 3 кл.,

працювала в колгоспі, у ланці; 3. Зайвенко Палажка Іванівна, 1924 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспі, у ланці.

92 (298). Пастирське Смілянського району, інформанти: 1. Миколенко Параска Іванівна, 1920 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспі; 2. Одорошенко Микола Григорович, 1939 р. н., освіта – 7 кл., працював на цегельному заводі.

93. Велика Яблунівка Смілянського району, інформант: Темченко Марія Семенівна, 1909 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі на різних роботах.

94. Гречківка Смілянського району, інформант: Яременко Я.І., 1918 р. н., освіта – 5 кл., працювала продавцем, кухарем.

95. Розсошинці Чигиринського району, інформант: Кравченко Одарка Назарівна, 1919 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі.

96. Погорільці Чигиринського району, інформант: Котенко Ніна Пантеліївна, 1930 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспі дояркою.

97. Іванівка Чигиринського району, інформанти: 1. Бондаренко Зінаїда Федотівна, 1920 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі на різних роботах; 2. Бондаренко Оксана Семенівна, 1941 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспній їдальні.

98. Райгород Кам'янського району, інформанти: 1. Лісова Галина Андріївна, 1921 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі; 2. Кравченко Серафима Пилипівна, 1920 р. н., освіта – 7 кл., працювала в городній бригаді.

99 (300). Тимошівка Кам'янського району, інформанти: 1. Паращенко Мар'яна Іванівна, 1910 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі; 2. Козюра Ольга Данилівна, 1938 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі дояркою.

100 (303). Баландине Кам'янського району, інформант: Марченко Марфа Опанасівна, 1912 р. н., неписьменна, працювала в колгоспі на різних роботах.

101. Флярківка Кам'янського району, інформант: Гайдабура Федора, 1903 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі.

102. Лебедівка Кам'янського району, інформанти: 1. Пономаренко Ольга Петрівна, 1924 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі, різноробоча; 2. Береза Зоя Іванівна, 1934 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

102. Соболівка Шполянського району, інформант: 1. Романченко Оксана Яківна, 1921 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі на різних роботах; 2. Яцентюк Олекса Іванович, 1949 р. н., освіта – середня спеціальна, народився і проживає в с. Соболівка, працював у колгоспі.

103. Сигнаївка Шполянського району, інформант: Луняка Євдокія Ніфонтівна, 1922 р. н., освіта – 5 кл., працювала на фермі доглядальницею телят.

104. Лозуватка Шполянського району, інформант: Баштан Ганна Михайлівна, 1908 р. н., неписьменна, працювала в колгоспі на різних роботах.

105. Лип'янка Шполянського району, інформант: Вербова Галина Дмитрівна, 1925 р. н., освіта – 3 кл., різні роботи.

106. Іскрене Шполянського району, інформанти: 1. Карбівнича Параска Микитівна, 1919 р. н., освіта – 4 кл., колгоспниця; 2. Зінаїда, крім імені, іншої інформації про неї, на жаль, не засвідчено.

107. Кримки Шполянського району, інформанти: 1. Совенко Марія Михайлівна, 1915 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспі; 2. Сабадаш Оксана Тимофіївна, 1934 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі; 3. Тітова Ольга Іванівна, 1926 р.н., освіта – 4 кл., колгоспниця.

108. Петраківка Катеринопільського району, інформант: Сладенко Катерина Пилипівна, 1932 р. н., освіта – 4 кл., колгоспниця.

109. Пальчик Катеринопільського району, інформанти: 1. Суржок Оксана Данилівна, 1911 р. н., неписьменна, працювала в колгоспі доглядальницею телят; 2. Мизецький Андрій Омелянович, 1915 р. н., освіта – 3 кл., працював у колгоспі механізатором.

110 (326). Ямпіль Катеринопільського району, інформант: Михалєвська Франя, 1926 р. н., освіта – не засвідчено.

111. Ярошівка Катеринопільського району, інформант: Коробка Олександра Михайлівна, 1912 р. н., неписьменна, різні роботи.

112. Боярка Лисянського району, інформант: Дорант Неля Миколаївна, 1954 р. н., освіта – 10 кл., працювала в колгоспі.

113. Порадівка Лисянського району, інформант: Танцюра Ганна Саківна, 1938 р. н., освіта – середня, працювала в колгоспі.

114. Вотилівка Лисянського району, інформант: Ковальчук Любов Григорівна, 1937 р. н., освіта – 7 кл., працювала дояркою.

115. Моринці Звенигородського району, інформанти: 1. Кубрак Ніна Сидорівна, 1939 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі; 2. Гонда Валентин Пилипович, 1963 р. н., освіта вища, працює в колгоспі агрономом; 3. Ус Марія Миколаївна, 1938 р. н., освіта – середня спеціальна, працювала кухарем-кондитером.

116. Боровикове Звенигородського району, інформанти: 1. Гапін Марія Захарівна, 1937 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі; 2. Клименко Марія Іванівна, 1927 р. н., освіта – 5 кл., різноробоча, корінний житель.

117. Стебне Звенигородського району, інформанти: 1. Капелюшна Галина Трохимівна, 1935 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі; 2. Гуляєва Євдокія Василівна, 1920 р. н., освіта – 1 кл., працювала в колгоспі.

118 (223). Княжики Монастирищенського району, інформант: Єрмаченко Ольга Никодимівна, 1927 р. н., освіта, місце роботи не засвідчено;

119 (242). Багачівка Звенигородського району, інформант: Карасенко Ольга Петрівна, 1928 р. н., освіта – не засвідчено, працювала в колгоспі.

120 (243). Княжа Звенигородського району, інформант: Ткаченко Марія Петрівна, 1937 р. н., освіта – 7 кл., працювала в рільничій бригаді колгоспу;

2. Снісар Олександра Михайлівна, 1931 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспі дояркою.

121. Гордашівка Тальнівського району, інформант: Ковальчук Анастасія Анатоліївна, 1921 р. н., освіта – 2 кл., працювала в колгоспі.

122. Криві Коліна Тальнівського району, інформант: 1. Півторак Марія Іванівна, 1926 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі; 2. Зайва Олександра Опанасівна, 1910 р. н., неписьменна, різні роботи.

123. Онопріївка Тальнівського району, інформант: Демченко Марія Іванівна, 1921 р. н., освіта – середня спеціальна, медсестра.

124. Білашки Тальнівського району, інформанти: 1. Демиденко Олександра Іллівна, 1930 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі; 2. Сторожук Ганна Панасівна, 1921 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі на різних роботах.

125 (283). Колодисте Тальнівського району, інформант: Рога Антоніна Федотівна, 1932 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі.

126. Халаїдове Монастирищенського району, інформанти: 1. Тимошенко Фрасина Петрівна, 1930 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі; 2. Тимошенко Петро Андрійович, 1927 р. н., освіта – 3 кл., працював у колгоспі.

127. Попудня Монастирищенського району, інформанти: 1. Гончарук Василина Федорівна, 1929 р. н., освіта – 2 кл., працювала в колгоспі; 2. Головань Надія Марківна, 1928 р. н., освіта – 2 кл., працювала в колгоспі.

128. Багва Маньківського району, інформанти: 1. Дзюба Олена Захарівна, 1910 р. н., неграмотна, працювала в колгоспі; 2. Демченко Марія Іванівна, 1921 р. н., освіта – середня спеціальна, медсестра.

129. Чорна Кам'янка Маньківського району, інформанти: 1. Нетесанюк Тетяна Йосипівна, 1925 р. н., освіта – 3 кл., працювала на різних роботах; 2. Мазуренко Ганна Василівна, 1932 р. н., освіта – 4 кл., працювала дояркою, корінний житель; 3. Мазуренко Ганна Василівна, 1950 р. н., закінчила Канівське культосвітнє училище, працювала бібліотекарем, народилась та живе в селі.

130 (272). Іваньки Маньківського району, інформант: 1. Остроушко Лідія Родіонівна, 1930 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

131. Кривець Маньківського району, інформанти: 1. Штельмах Ганна Григорівна, 1929 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі різноробочою (сапала буряки, пасла корів і овець); 2. Білокінь Марія Максимівна, 1928 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспі дояркою; 3. Найда Галина Іванівна, 1936 р. н., освіта – 1 кл., працювала дояркою.

132. Кинашівка Маньківського району, інформант: Жестюк Оксана, 1925 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі.

133. Шукайвода Христинівського району, інформанти: 1. Костенко Віталій Микитович, 1934 р. н., неосвічений, працював у колгоспі; 2. Обміняна Галина Іванівна, 1936 р. н., освіта – середня спеціальна,

працювала в колгоспі; 3. Огородник Галина Гаврилівна, 1941 р. н., освіта – 10 кл., працювала в колгоспі; 4. Проник Володимир Пилипович, 1941 р. н., освіта – середня спеціальна, працював у колгоспі.

134. Ладижинка Уманського району, інформанти: 1. Охріменко Катерина Пилипівна, 1908 р. н., неписьменна, працювала в колгоспі; 2. Попенко Катерина Іванівна, 1943 р. н., освіта – 10 кл., працювала в колгоспі; 3. Мокришина Галина Семенівна, 1937 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспі; 4. Гудзенко Оксана Митрофанівна, 1919 р. н., освіта – 5 кл., працювала в колгоспі.

135 (317). Доброводи Уманського району, інформант: 1. Білик Пистина Миронівна, 1904 р. н., неписьменна, працювала в колгоспі; 2. Білик Оксана Федорівна, 1936 р. н., освіта – 4 кл., працювала в колгоспі; 3. Покинсьборода Параскева Давидівна, 1924 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

136. Ятранівка Уманського району, інформант: Гошко Тетяна Василівна, 1929 р. н., освіта – ?, працювала в колгоспі.

137 Ропотуха Уманського району, інформант: не паспортизовано.

138 (322). Дубова Уманського району, інформанти: 1. Синченко Петро Семенович, 1916 р. н., освіта – 5 кл., працював у колгоспі на різних роботах; 2. Синченко Параска Іллівна, 1915 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі в ланці.

139. Острівець Уманського району, інформанти: 1. Сагун Лідія Опанасівна, 1910 р. н., лікнеп, працювала в ланці; 2. Сагун Ярина Омелянівна, 1908 р. н., неписьменна, працювала в колгоспі на різних роботах.

Над книгою працювали:

Мартинова Г. І., Щербина Т. В. здійснили запис діалектних текстів у говірках, їх транскрибування, комп'ютерний набір, редагування, написання передмови;

Таран А. А. – транскрибування та комп'ютерний набір діалектних текстів, редагування.

У реалізації проекту брали участь студенти **Кісільова А. І., Нестеренко О. А., Тяско Д. В.**, які виконали комп'ютерний набір окремих текстів. Також до збірника включено кращі записи студентів під час проходження діалектологічної практики, на що вказуємо безпосередньо після представленого тексту.

Карта 1 Черкаська область

Карта 2 Мережа обстежених говірок та їхня діалектна диференціація

Транскрипція

Усі записи текстів живої розмовної мови подано за традиційною в українському мовознавстві фонетичною транскрипцією, яку апробовано в „Атласі української мови”²², збірниках діалектних текстів „Говори української мови. Збірник текстів”²³, „Говірки Чорнобильської зони. Тексти”²⁴ та інші²⁵.

Голосні звуки передано такими знаками:

- [i] – голосний переднього ряду, високого підняття, нелабіалізований: у[^]м’істо, м’іл’, в’ісит’, дв’і; голосний переднього ряду, більш задній, ніж наголошений вияв, ледь обниженого високого підняття, нелабіалізований: з’реб’ін’, зам’ісил’и, ц’в’іти;
- [i^н] – голосний переднього ряду, високого трохи обниженого підняття, нелабіалізований, проміжний між [и] та [і], ближчий до [і]: м’і^н’і, і^н’нод’і, , пі^н’дливи, п’і^н’р’кал’, чужі^н, зл’ібок’і^н’ї;
- [i^е] – голосний переднього ряду, високого більш обниженого підняття, ніж [и], нелабіалізований: чи^е’тай’і^е’ш;
- [и^і] – голосний переднього ряду, високого трохи обниженого підняття, нелабіалізований, звук проміжний між [і] та [и], ближчий до [и]: и^і’накше, и^і’ндики, ми^і’н’і;
- [и] – голосний переднього ряду, високого обниженого підняття, нелабіалізований: в’ишн’а, жи^л’и, ч’истий, д’ин’а, йа’зик; голосний переднього ряду, високого ще більш обниженого ступеня підняття, нелабіалізований: х’одиш, х’л’опчик, прииш’л’а, сист’ра, тил’ата, в’ечир’і;
- [и^е] – переднього ряду, середнього підвищеного ступеня підняття, нелабіалізований: ви^е’ш’невий, си^е’лен’ий, ши^е’рокий;
- [и^о] – передньо-середнього ряду, середнього підвищеного ступеня підняття, злегка лабіалізований: ти^о’б’і;
- [е] – голосний переднього ряду на межі з середнім, середнього дуже обниженого підняття, нелабіалізований: мал’ен’кий, прол’ежал’а, жит’це;

²² Атлас української мови. – В 3-х т. – Т. 1. Поліся, Середня Наддніпрянина і суміжні землі. – К. : Наукова думка, 1984.

²³ Говори української мови. Збірник текстів / Укл. С. Ф. Довгопол, А. М. Залеський, Н. П. Прилипка. – К. : Наук. думка, 1977. – 590 с.

²⁴ Говірки Чорнобильської зони: Тексти / Упор. П. Ю. Гриценко, Н. П. Прилипка, О. А. Малахівська, Л. А. Москаленко, Л. Г. Анісімова, Ю. І. Бідношия, С. П. Гриценко, Л. В. Дика, М. В. Поїстогова, Л. В. Рябець. – К. : Довіра, 1996. – С. 16–19.

²⁵ Див.: Бідношия Юрій Текстографічна база української діалектології // Бідношия Юрій, Дика Людмила Говірки Бориспільщини. Сучасні діалектні тексти та пам’ятки мови / Ю. Бідношия, Л. Дика. – К. : Інститут української мови НАНУ, 2008. – С. 24–32; Аркушин Г. Голоси з Підляшшя (Тексти). – Луцьк : РВВ „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 536 с.; Українські східнослов’янські говірки: сучасні діалектні тексти : навч. пос. / упоряд.: К. Д. Глуховцева, В. В. Леснова, І. О. Ніколаєнко ; за ред. К. Д. Глуховцевої. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2011. – 424 с.

- [e^и] – переднього ряду, середнього підняття, трохи відсунений наперед, нелабіалізований: се^ило, матире^ийу, зе^ир^инини, зе^ир^ина;
- [e^а] – мішаного ряду, середнього підняття, нелабіалізований: не^асе, вине^аре, бе^аре, ве^ареники;
- [y] – голосний заднього ряду, високого підняття, дуже лабіалізований: нар^уву, пуд, йо^уму, цибул^а; мішаного зближеного із заднім ряду, високого обниженого ступеня підняття, лабіалізований: з^уїму, бузи^{на}, корову, ни^убу^{ва}, похму^рїли;
- [y^о] – голосний мішаного ряду, високо-середнього ступеня підняття, лабіалізований, звук проміжний між [y] та [o], ближчий до [y]: ку^ожух, ку^ост^{ум}, тирибу^ол^іла;
- [o] – голосний заднього ряду, середнього підняття, з незначним ступенем лабіалізації: до^ома, со^овайе^у; заднього ряду, трохи просунений уперед, середнього підвищеного ступеня підняття, лабіалізований: вист^ообані, кам^оін^{ом}, д^оїдов^і, чисто, узол;
- [o^у] – заднього ряду, середнього підвищеного ступеня підняття, більш лабіалізований, ніж ненаголошений [o], звук проміжний між [y] та [o], ближчий до [o]: ко^ужух, то^уд^і, по^ухо^улодн^і, по^ухо^удила;
- [o^и] – мішаного ряду, середнього підняття, злегка лабіалізований: то^ид^і, со^иб^і, чо^итир^і;
- [o^а] – заднього ряду, середнього обниженого ступеня підняття, менш лабіалізований, ніж ненаголошений [o]: по^аро^са, ко^асит^а;
- [a] – голосний заднього ряду, низького підняття, нелабіалізований: ха^ата, сал^а, мол^отарка, зай^нав, ста^{ра}, на^{ми}, с^іка^{чем}, са^{хар}у, по^{га}н^{ал}а.
- [a^е] – мішаного ряду, середнього підняття, нелабіалізований: вина^ере, ба^ере, на^есе, ка^ерейу, да^ешева.

Приголосні звуки передано такими знаками: губні – б, п, в, м, ф; передньоязикові – д, т, з, с, V, ц, U, ч, ж, ш, н, л, р; середньоязиковий – й; задньоязикові – г, к, х; глотковий – г. Здебільшого приголосні звуки позначено відповідними літерами українського алфавіту. Крім цього, знак U позначає передньоязикову, піднебінно-зубну, дзвінку африкату: хо^у, во^у; V – передньоязикову, зубну, дзвінку африкату: те^V; л[·] – апікальний боковий ясенний сонант: кл^{ен}, мол^око; л^{··} – какумінальний боковий ясенний сонант: пол^{от}на, м^{нал}и, с^{ій}ал^и; л^{···} – л^{···}овко, кол^іска, з^с, ж^ш, б^п, д^т та ін. – частково оглушені дзвінки приголосні: д[·]їж^{ка}, роз^ска^{зав}; с^з, ш^ж, п^б, т^д та ін. – частково одзвінчені глухі приголосні: молот^дба; с^ш, з^ж, ц^ч – дорсально-палатальні (шепеляві) с^ʃ, з^ʒ, ц^ʑ: р^ʃїз^{них}, р^ʒїж^{ні}, на^ʑр^{їж}них, ц^ʃї, ц^ʒїлу, р^ʑїз^{ниц}у.

Дуже ослаблену (зредуковану) вимову звуків передано відповідною літерою меншого розміру, яка виноситься трохи вгору: с^ʰн^ʲ, ка^ʲ. У текстах не позначені нескладові звуки [ĩ], [ỹ], оскільки вимова приголосних [й], [в]

у середньонаддніпрянських говірках на слух суттєво не відрізняється в різних позиціях.

Довга вимова приголосних позначена двокрапкою: *к^ˈлечан^ˈ:а*.

Напівпалаталізованість приголосних передана знаком [˘] праворуч угорі біля літер: *˘м[˘]іс[˘]’ац[˘]*, палатальність – знаком апострофа [˘] праворуч угорі біля літер: *˘д[˘]’ад[˘]’ко*.

Місце наголосу позначено вертикальною рисою [|], яку ставимо перед знаком приголосного, що передує наголошеному голосному, а якщо наголошений склад починається з голосного, то риска ставиться безпосередньо перед літерою на його позначення: *гол[|]’о[|]ва, ’озе[|]’ро*.

Коротку паузу передано знаком /, а довгу паузу в кінці фрази зображено знаком //. Власні імена умовно подано з великої літери (прізвища, імена, по батькові, назви міст, сіл, кутків, річок, урочищ, гір тощо). З інтонаційних знаків використано знак питання і знак оклику. Трикрапки після частини слова вказує на обрив слова в мовленнєвому потоці, а між словами [...] про акустичну невиразність слова, неможливість його графічної передачі.

Мовлення експлоратора виділено курсивом, а мовлення діалектоносіїв прямим шрифтом. Якщо текст було записано від кількох інформантів, то в діалозі зазначено його порядковий номер (Інф. – 1, Інф. – 2) або розташовано тексти від кожного інформанта окремо. Траплялося, що під час запису в розмову включався мовець, інформація про якого не була засвідчена. Такі випадки позначено Інф. – ?. У лапки взято рядки з народних пісень, інших зразків усної народної творчості. Якщо текст записано студентом, паспортизацію подано після тексту.

Тексти

з північних середньонаддніпрянських говірок

Село Кононівка Драбівського району

Перші відомості про село належать до II половини XVII ст.
Розташоване за 27 км від райцентру [Історія, с. 177]*.

Інформанти : 1. Боровик Марія Овсіївна, 1937 р. н., освіта – 10 кл., працювала в колгоспі;

2. Рубан Григорій Іванович, 1926 р. н., освіта – 9 кл., працював у колгоспі.

? – Зрідка в розмову втручається третій інформант, дружина Григорія Івановича, родом з Полісся.

Інф. 1: – Так зразу по одну сторону там л'ава стоїт' / тод'і ст'іл / тод'і скрін'а називал'ас'а / а тод'і кол'о пол'у /

Інф. 2: – А скрін'і ж були /

Інф. 1: – А тод'і вже ж за скрини'ю п'іл / цей шо спал'и на йо'му / доски так'і наслат'і на так'і осл'онц'і / і на них тод'і подушки в угл'у скл'адал'ис'а / і зверху там уже ж кол'о печ'і / так з одного к'раю дак жердка ц'а вис'іл'а / де одежу в'ішал'и / йак розд'івал'ис'а / п'іч / це ж кол'о печ'і пл'ита і прип'ічок / і оп'ічок же у тому у печ'і / бул'о скл'адал'и чи ч'ул'ки / чи вал' / чи кл'оч'ки / йак пр'ал'и / дак греб'ін' / гриб'інц'і вс'ак'і / т'і / шо рошч'ісуват' конопл'і бул'о оце все / пр'адка стоїал'а ж кол'о пол'у / і кол'о пр'адки ото на д'нишч'і ж вставл'авс'а ж греб'ін' / і на / це ж пр'адиво над'івал'ис'а і рос'микувал'и вже на нитки / пирипр'адувал'и йо'го / оце таке / а шо кол'о / зразу ж кол'о двирей така наче ж пол'иц'а бул'а / там горш'ки скл'адал'ис'а / о / ну це таке ж в ус'іх сел'ах бул'о /

Інф. 2: – Так во'но ж бул'о //

Інф. 1: – А кол'о печ'і такий оп'ічок робивс'а / до туди гл'еч'ики с'тавл'ал'и / тод'і ж банок ни бул'о / да кол'и це вже вони поїавил'ис'а в с'в'іт'і б'іл'ому / ну ото так і жил'и // дол'івка засл'ата ж сол'омойу ж бул'а / о / ну а на дол'івц'і б'ілш'іс'т' ж в'ечир'і заносил'и ж сол'ому / дак с'ходил'ис'а ж стар'і л'уди би'с'ідуват' / і там шос' розказуват' // там шос' про сво'є розкаже / те то про хаз'айство / в основ'ному ц'іл'у з'іму бал'акал'и / йак нависн'і пос'ійат' / обороц'а / все / ото й сол'ом'і сид'іл'и / курил'и / чи в карти грал'и йак у кого бул'и / ну б'ілш'іс'т' так / шо би'с'ідувал'и / у карти тод'і мал'о хто грав //

* Тут і далі під таким умовним позначенням покликаємось на працю: Історія міст і сіл Української РСР. – У 26 т. – Черкаська обл. – К. : Головна редакція української радянської енциклопедії, 1972. – 788 с.

Инф. 2: – Та то д'і н'іх то ни грав //

Инф. 1: – Ну то д'і мал о хто грав / йіх і ни бул'о пошти / н'іх то й ни зан'імав'а таким / ну чай / можи / в кого / то чай / на стол'і самовар сто'йав / до ото чайим уже пригош'чал и / ото так бул'о / це шо йа помн'у при своєму жит'і / так бул'о // а с'уди д'вер'і бул и в хату / і оце тут'во один стол'ик сто'йав / тут таке / то хл'іб там скл'адал и / і то д'і тако л'ава / і тако л'ава / напрот'аз'і / а ос'уди'во отак п'іл в основ'ному / а бул'о п'іч і прип'ічок / пл'ита так виступал'а тут / оце п'іч топил'ас'а / тут тоже мал'ен'кий стол'ик // а т'іки оце ж зверху отуто'во над оц'ім пол'ом тут жертка бул'а / а отуто ст'іл сто'йав / і скрин'а отуто р'адом сто'йал'а / і то ж на оц'ій л'ав'і сид'іли вже ж кругом того / йак с'ім'яа вил'ика ж бул'а / йак у матир'і бул'о / дак ш'існадц'ат'душ с'ім'йі / дак с'ідал и ж об'ідат' і за скрин'юу і за стол'ом / бо ни вм'іш'чал'ис'а ж ус'і / а тут у хатинц'і тожи ж п'іч бул'а / шо можи ж і йісти можна бул'о варит' / бо по два рази ж варил и ж вден' йісти / бо за один раз ни навариш на вс'іх / о / ну там на пол'у ше ж в'ирху і дв'і кол'иски вис'іли / д'ітей там кол'ихал и / о / там дв'і кол'иски бул'о / ну а вс'ако ж приходил'ос'а спат' / і на пол'у / й на п'іч'і / де кому попал'о / й на п'іч'і там ше в'іконце бул'о // ну це так йак об'ично / ну / може" / дес' ше і збириг'л'ас'а хата така / а можи / й н'іде / дак ото йа зна'ю / шо кол'о дв'ирей зверху така пол'иц'а / оце отуто'во дири'віана / ну наче доска / і там ото скл'адал'а посуду / і рушник'ом засти'лал и / то д'і ото ж с пол'отна робил и оц'і вти'ралники так'і / дак ото накривал'ас' посуда / шоб ни пил'іл'о ж / н'іч'ого / бо з печ'і ж поп'іл виб'ірают' / так воно ж курит' // оце йа таке помн'у // зна'ю / роскажу //

Инф. 1: – Дак м'ісил и ж ото хл'іб / д'іжа називал'ас' / тожи наче пири'р'із / т'іки вона така наче на іскос' сто'йал'а все / конусом наче на низ / і зверху к'ришичка накривалас'а тожи ж ото там т'істо м'ісил'ос'а // на то'му / збир'ігал'ос'а //

– А ще які діжки були?

Инф. 1: – Ну х'тойізна / йа'би це при'помнит' все /

– Для сала, для зерна.

Инф. 1: – Да / то д'і сал'о у ц'іх / у пол'отн'аних торбин'ках на чардаку в'ішал и / ото сол'или й прив'ішувал и / а то д'і вже воно таке / постар'іе / а його ж йіли в жни'ва із ог'ірками / да с'кисл'аком / йак ходил и на пол'е ко'сит' / ото д'і воно добре / а с'ічас т'іки чут' чут' / ой / старе / ни можна йісти / а то д'і йіли / й жил'удки ни бол'іли / бо вс'ігда ж старе сал'о давал и скот / шоб жил'удок / йак став / так шоб рушив жи / так жи ж бул'о / Кирил'овна / йа зна'ю на тир'тушку натрут' і зап'хайут' ко'рову / шоб таке бул'о / дак ото то д'і так сал'о хранил'ос'а / ну а сир і масл'о до у д'іжц'і скл'адал и / ша'рами пирик'л'адал и й топ'тал и / це на Масл'ану шоб / це у той / на Масл'ан'ій шоб бул'о ж чо'го ж вареники варит' / дак це ж / йак оце вже п'іст ос' іде пил'иповс'кий / до то д'і вже ко'рови до'яц'а / то то д'і вже ж збирал и сир / і то д'і вже ж так'іми

р'адками ростоптували в д'їжц'ї сир / а тод'ї масл'о р'адок / а тод'ї
вп'ят' / сир на'топтувал и / як с'їм'їа вил'їка / а тод'ї вже як б'їдним
л'уд'ам / дак стар'ї розносил'ї / шоб т'ї ж тожи розгов'їл'їс'а грошки /
наче як на Масл'ан'їй шоб ус'їм ну / д'їл'їл'їс' л'уди / так бул'о тод'ї //

Інф. 1: – Ну мак'їтра ше ж бул'а / в мак'їтр'ї тоже ж м'їсил'ї / в
мене ше одна тр'їснута / ну так бе'ре'їжу ж уже / так ч'уточку
вишч'їрбл'їна / ну та бе'ре'їжу / бо це ж матирине //

– А мак терли?

Інф. 1: – Ну мак терл'ї тожи ж в мак'їтирках / мал'ен'к'ї мак'їтирки
ї кач'алкойу ж ото так ростирал'ї ж його /

Інф. 2: – Мако'гоном /

Інф. 1: – Ну в'ас мако'гон / а в нас кач'алка ж тод'ї бул'а / ото / ну
типер'їа вже бач'у т'ї мако'гони / шо роз'їрал'ї / а в нас ну ни бул'о / ну /
можи / ни бул'о ж ч'ого зробит' / чи може / їа з'їнайу / такий пир'їод
прожил'ї / шо ни попал'о /

– Ні, така традиція, шо качалкою.

Інф. 1: – Ага / кач'алкойу ж ото терл'ї // ага / кач'алкойу ото терл'ї
мати / бул'о запар'їе гар'ачойу водойу / раз'їв ск'їки пропарит' / а тод'ї
вже в мак'їтр'ї ї качалкойу бул'о роз'їтрайут' / а тод'ї вже ж п'їд ко'нец'
сахарц'у / дак во'но швидше ж роз'їтрец'а / ну о'це таке //

– А зерно в чому зберігали?

Інф. 1: – Зас'їк / називавс'а такий / зробл'їне в'їд'ї коробки / т'їки
таке метр'їв на два довж'їна / і на п'ївтора шир'їна / а з'їнизу во'но на
стойанц'ах / ну так напо'доб'їїа як ст'їл / пон'їмайте / а з'їнизу там така
д'їрочка і засовник такий / с'уди ї туди засувавс'а / як тре'ба зер'на
одсунув / наточив у шо / нїбуд' / тод'ї ж т'ї / коробки називал'їс'а / зер'но
носил'ї / і муку нїмї носил'ї / бул'ї коробки б'їлш'ї ї менш'ї / бул'ї
коробки / так і кругл'ї зогнут'ї із досточки / у в'їд'ї наче як хв'їнери / т'їки
товст'їше / і динце тожи вставлїне / ну в нас довго бул'а о'ц'а коробка / а
тод'ї ото д'їти / як приїхал и о'ц'ї рус'к'ї / пирибил'ї / та жал'ко / така ж
гар'на коробка бул'а / дак ото п'їдставл'ал'ї / то зер'но точил'ї з того ж
зас'їка / а зас'їк можна бул'о робит' посир'їдин'ї пиригородки / там
пшиниц'а / їачм'їн' / жито / чи там просо / шо в кого бул'о / а їакшо вже
таке шос' / так у д'їжках хран'ат' // о / а тод'ї / ото їа з'їнайу / їак ото бул'о
д'їд Ов'рам приїде до нас і д'їд Мїхайло / бал'акайут' із бат'ками і кажут' /
шо їак один сватавс'а до 'д'ного / уже ж сватал и ж дочку / дак чи багата ж
знават' / дак той жи чол'ов'їк / шоб бул'а доч'ка багата / дак в'їн
пиривир'нув д'їжки в'єрх дном / на дно насипав зер'на / їак гл'анул'ї ж /
повн'ї д'їжки зир'на / ну одийшл'ї / дак той жи ходив / ходив да каже /
ход'омти / свате / їа ше надивл'ус'а / да приїшл'ї / а той їак постукаїе /
дак д'їжка ж пуста / во'но ж зв'їнит' иначим' голосом / ну і об'їнаружил и / шо
сват хот'їв обманит' свата / ой / ус'ого бул'о / вс'ак і роскази //

– А ті діжки якомь називали?

Инф. 1: – Н'е / просто обикновен'і д'іжки так і сол'ил'и в їх ог'ірки / ка'пуста / а то д'і вже йак вона ти'че / шо вже й'її ни можна зримон'т'іруват' // то д'і й'її п'ід зир'но ставл'ал'и / шоб сохр'ан'ал'ос' зир'но / бо вже ж зв'ід'т'іл' рос'іл поти'че / угу / ото так /

– Не казали: на всиплице?

Инф. 1: – Хто його знає / йа'г'би це х'тойізна хто із стар'іших //

– А для меду діжичка?

Инф. 1: – В нас меду ни бул'о / дак ни знайу /

– З липи не було?

Инф. 1: – Ну йа знайу / шо з л'ипи робил'и це ж д'іжки / йак во'ни назив'ал'ис'а / Кирил'овна?

– Липовка чи медянка? Чи дуплянка?

Инф. 1: – Ага / ота'ке ж / ну во'но ж у дупл'анц'і і б'жол'и / це

? – Дупл'анки їх п'ідв'ішуйут' на дир'евах во'ни вис'ат' / там йак коли треба п'ідкур'уйут' / коли треба ви'качуйут' /

– Ну це на Поліссі, а тут як казали?

Инф. 1: – Ну х'тойізна / ну йак жи / й'її ж н'іхто ни вк'раде / бо й'її ни розиб'єш / треба вс'у ж розбит' / шоб вит'агти зв'ід'т'і мед / а во'но ж видно т'іки на бо'ках в'іск насажувал'и і там сохр'ан'ал'ис' / бо в'ул'иках жи рамки робил'ис' / а там ни бул'о / ну йа ни знайу / йа ни бачил'а / н'і разу тако'го / це в'кого б'жол'и / дак / можи / той знає / дак уже ж і ни'ма таких стар'их / шо ж б'жол'ами бул'и / дак потри'вожти його / хай п'рийде /

Инф. 2: – В'ін пас'іку дир'жав / овеч'ки дир'жав / стол'ар був дуже хар'оший / ну найманий один був / австр'ій / пл'ен'ий / ну ше /

Инф. 2: – Кон'і / овечки / все бул'о / ну за шо й розкур'кул'ил'и д'іда / а / пас'іка / в його бул'и ул'ики / т'іки українка й дупл'анки / от / мед дир'жал'и в л'иповках / так і з л'ипи видовбан'і ц'і / ото в ц'іх л'иповках дир'жал'и / ну шо ж ше то б'і / б'іл'ше тако'го / н'ічого ни скажу /

Инф. 1: – У хат'і шо називал'ос'а / йа'ка мебил' бул'а / оце роскаж'іт' //

Инф. 2: – Ну та шо там / усе в їх бул'о / вир'стат був цей / шо ткат' / так / пр'адок бул'о / бо це ж доч'ки бул'и / це ж Лиса'вета / й Гал'ка / й Натал'ка / й ото на каж'ду пр'адка в їх бул'и / вс'о / пр'адут' / шо там у їх ше бул'о та'ке / а мебил' в їх йа'ка / п'іл так йак об'ично / оце / шках'в'ів ни бул'о таких у д'іда /

– А для посуду щось було?

– Ко'го?

– Для посуду?

Инф. 2: – Дл'а посуду / та був шкахв дл'а посуду / один на один сто'йало / так і в його один на один //

? – В нас називал'ос'а мисник //

Інф. 2: – Са́рай був здо́ровий / кон'і бу́ли там у са́райі та о́вечки / три ко́рови в д'і́да бу́ло / а о́вечок бу́ло чи́мал'о / бо шче́ д'а́д'ко́ І́ван на ба́рану ми́не ка́тав / о́то по́садит' на ба́рана і ка́тайе //

– *А зерно у чому хранили ваші?*

Інф. 2: – За́с'і́ки бу́ли та́кі / ко́мора в д'і́да бу́ла / а то́д'і ж за́бра́ли ту ко́мору / при́т'а́гли о́то ту́ди на ту //

– *А діжки якось називались для зерна?*

Інф. 2: – Та́ йа́ни зна́ю / йа́на зна́ю / шо́ за́с'і́ки бу́ли / за́с'і́к та́кий / йа́шчи́ки / ну здо́ровий / о́то дл'а́ зерна в д'і́да бу́ли за́с'і́ки / хва́тит' / а то́ йа́н та́к //

Інф. 1: – Ну о́це ж / йа́к / на / по́душки за́сти́ла́ли ж / прости́н' ни бу́ло / да́к р'а́днами / о́ / а вкри́вал'и́с'а́ р'а́дно / а з'ве́рху л'і́жник із во́вни / ро́билос'а́ ж та́ке з дво́х по́л'ос і ши́вал'ос'а́ й л'і́жник на́зива́ли / то́д'і ж од'і́я́л ни бу́ло // вкри́ва́ли́ / по́н'а́т' йа́ни бу́ло /

Інф. 2: – Ко́вдр'а́ бу́ла /

Інф. 1: – О́ / а в ко́го ко́вдр'а́ бу́ла / йа́к ни бу́ло / бо́ це в ко́го о́вечки / да́к то́й // і́ц'і́ ж по́душки / да́к зра́зу ж р'а́дном обку́тува́л'и́с'а́ / і́ з'ве́рху там йа́ку по́душку по́кла́дуть / а / а то́ й та́к со́б'і́ / биз по́души́чок / то́д'і ж ви́лик'і́ та́кі впо́пирик ро́сти́ла́ли по́душки / а то́д'і́ вже пі́зн'і́ше с по́лотна́ по́чал'и́ ви́бі́лува́т' і́ ви́ши́ват' прости́н'і́ / о́ / і́ вже там о́то / йа́к жи́ жо́но / прудку́ват' на́зива́л'ос' жо́но / та́кі д'і́рочка́ми ни́тки ви́та́гал'и́ / й ви́ши́ва́ли́ й по́лу́чал'ос' д'і́рочка́ми / й на́зива́л'ос' прудку́ван'а́ / й там у́зорчик ви́ши́ва́ли́ / й обку́тува́ли́ по́душки з по́лотна́ / вже́ кра́с'і́в'і́ше ж бу́ло / й л'о́н же жо́па́хал'и́ / жо́но ж бу́ло мн'а́хше й кра́с'і́в'і́ше / о́то та́к бу́ло́ ше́ /

– *А на стіл шось було?*

Інф. 1: – А на ст'і́л то́жи ж тка́ли́ / та́к бу́ло та́к / по́лотно́ на́че тка́ли́ / а то́д'і́ р'а́доч'к'і́в чи́риз ск'і́ки проти́ка́ли́ ва́лом / жо́но тро́шки кру́пн'і́ше / два́ р'а́доч'ки́ про́йде ва́лом / і́ та́кі скати́рт'і́ ро́били́ / й на́зива́л'и́с'а́ во́ни / то́роч'ки́ ро́били́ й ви́шали́ з обо́х бо́к'і́в / з то́роч'ка́ми вже́ / ст'і́л за́ст'і́ла́вс'а́ / й скри́н'а́ то́жи та́кі́м са́мим за́ст'і́ла́л'ас'а́ / ну а́ л'а́ви / да́к вже́ хто за́ст'і́ла́в до́ ст'і́ни / із ва́лу / та́кі́ р'а́днин'ки́ тка́ли́ у́жчин'к'і́ / а хто да́к прости́но́ ви́мива́ли́ з пі́ском і́ з во́дойу́ / со́л'омойу́ ви́ша́ровува́ли́ / й до́ски то́д'і́ на́кри́ва́л'и́с'а́ / йа́к з'ми́ли́ з пі́ском / про́пол'ос'ка́ли́ / а то́д'і́ на́кри́ва́ли́ р'а́дном чи́ ко́вдри́ю чи́ чим / шо́б до́ски ви́сохли́ / ви́сохнут' / і́ до́ски то́д'і́ бі́лі́ / бі́лі́ і́ га́рн'і́ / йа́к х'то́зна шо́ / і́ то́д'і́ вже́ ні́чим ни́ на́кри́ва́ли́ / то́д'і́ ж ни́ кра́сил'и́ / бо́ кра́ски ж ні́х'то́ ни́ куп'ла́в / бо́ й'і́ ж ни́ бу́ло́ / да́ / мо́жи / ни́ бу́ло́ ж за́ шо́ й куп'ла́т' / йа́к де́ ж т'і́ гро́ші́ бу́ли́ / ні́х'то́ ж ни́ зароб'ла́в т'і́х гро́шей / да́к о́то та́кі́ л'а́ви / а́ вже́ пі́зн'і́ше ста́ли́ ро́скошн'і́ше жи́т' / до́ то́д'і́ ста́ли́ й'і́х кра́сит' і́ бі́лі́ше па́лочок уста́вл'а́т' в л'а́вах / а то́ бу́ло́ т'і́ки та́к / де́ но́жки т'і́ки / то́ там і́ па́лочка́

й билце / аби щоб йак обипрець:а спиною / щоб об крейду ни тул'ил'ас'а
л'удина / ото так'і л'ави бул'и /

Инф. 1: – Йе^иврейі продавал'и / скатирт'і гарн'і при'возил'и ж ото з:а
границ'і / дак так'і / ну оце в мене ше мати^ерин / той / шо вона в д'ецтв'і
заробил'а / дак на стол'і лижит' тожи ж / ну гарн'і / ткал'и / наче й з
ниток / ну разн'іми так'іми цв'ітами витикал'ос'а / оце вже на св'ато
над'івал'ос'а / і бирил'и цей жи скатирт' або в скрин'і / або в сундуку //
а на кожний ден' застил'ал'и ото з^с пол'отна ткан'і так'і скатирт'і / т'іки
шил'вал'ос'а / воно ж узен'ке / можи там / с'емдис'ат чи ш'ісдис'ат / ото
казал'и тод'і чи шист'орка / чи вос'м'орка полотно / ширина це вона
вос'імдис'ат сант'ім'ітр'ів / дак так називал'ос'а / дак ізшил'валос'а й
застил'ал'и стол'и //

Инф. 1: – В кого д'іти повиживал'и / от'іми шо понал'ипал'и на
ноч'вах корж'ів із т'іста / воно й позасихал'о / воно й годинами
сохран'ал'ос' / а йак гол'одовка бул'а / дак повидовбувал'и та поїл'и
от'і корж'і / шо понам'ішувал'ос'а / ото так же ж бул'о // хот'іл... /

Инф. 2: – Звечора жар із сол'оми туди стоптуйут' / йак воно
називал'ос' /

? – Оп'ічок /

Инф. 2: – І тод'і уже утром / щоб с'ірники икономили ж / дак лучини
були / і ото до жару ту лучину / і ото д'і розпал'уйут' заново в пи^еч'і //

Инф. 1: – Уставл'ал'и в попил / иге? /

Инф. 2: – Да / у попил / і там жар в'ін хра^иниц'а до утра / то лучини
бул'и дл'а розпалу / наколот'і /

? – І кри^есало бул'о /

Инф. 2: – Шо?

Инф. 1: – Тр'апку до кам'інец'а прикл'адал'и і кре^исал'и / кам'інец'
об кам'інец' / поки вискочит' //

– А казали губка на ту тряпку?

Инф. 1: – Да скручувал'и / губку це вже тожи з вати скручувал'и /
таке кругл'ен'ке / і вставл'ал'и в попил / щоб воно розгор'ал'ос'а / тод'і
вже с'ірнич'ок туди притул'ал'и / так же? /

Инф. 2: – Да /

Инф. 1: – Шоб с'ірник загор'авс'а / бо ни бул'о б шо ж терти /
тиртушок тод'і ж ни бул'о ж так'іх /

Инф. 2: – Ну до кре^исала бул'а губка / губку до кре^исала
прикл'адуйут' / викре^исав / вона губка нати^ирал'ас'а попилом / ну там
порохом / нати^ирайиц'а і вс'о / вона дуже бистро загорайиц'а і ото
викресуйут' / а тод'і роздмухав /

? – Та й кам'інец' / Гриша / та й кам'інец' брал'и на покут'і /

Инф. 2: – На покут'і / це знайиш / йак ставил'и узвар на покут'і / це
вуглу / особин:о це пирид'празником кл'адут' і ставл'айут' там усе /

Инф. 1: – Дак сл'ухайте / у горш'ку ж кут'а бул'а /

Інф. 2: – Да!

Інф. 1: – А ото той гл'ечик / шо узвар злівал и / йак воно називал'ос'а ? / узвар жи ж тод'і казал и / це ж типер кампот / а тод'і узвар / а с'ічас уже попробуй расказат' / тод'і ж кл'ал и с'іно на покут' / а тод'і йак проходил'о два тижн'і вже / йак Водохришче одходил'о / тод'і це с'іно заб'ірал и і кл'ал и кур'ам у гн'ізда / шоб квочки бул и / так / а на л'ав'і шукают' шир'стинки / йакого цв'ету / такоого й тил'а народиц'а / о / оце йа точно знайу / бо вс'ігда бат'ко бул'о каже / шукайте ж йакого цв'ету / такоого й тил'а буде на цв'ет / а на с'ідал'о розносив с'іно / шоб квочки с'ідал и / це точно помн'у / бо це ж гриб'имо з Кол'ойу / вигр'ібаймо / а воно ни пол'уч'ал'ос'а / йаке бул'о / таке й бул'о / ну хвакт той / шо так'і бул и примовки / так'і робил и /

Інф. 1: – Кл'ал и / пир'іжки на Покут' / на кут'у ж і на узвар / о / а це ж вже ж на / пирид'Водохришче'м / то ходил и ж хрести писат' ото з пирожками з т'іми / а тод'і його кл'ал и вп'ят' на покут' той пир'іг вил'икий / б'ілший в'ід ус'іх пирожк'ів пикл'и / називавс'а пир'іг / ото вже хаз'айн'і хтос' із д'ітей / о / ходил и хрести писат' / по д'вер'ах / по в'ікнах / і на постройках / кругом / о / а тод'і вже входил и в хату / кл'ал и пир'іжок на покут' / уже знов на кут'у / тод'і вже с'ідал и вичер'ал и вс'і гур'том / тод'і хтос' чхнув / значит' тому шос' дар'ат' / шо перше народиц'а в хаз'айств'і / тому те й подар'ат' / чи тил'а / чи порос'а / чи шо / це ж воно тод'і так бул'о / типер дак хто там шо його держит' / шоб родил'ос'а / ну в кого й родиц'а / а кого н'ічого ни родиц'а / а сам'і пуст'аки оста'йуц'а //

Інф. 1: – Ну шо / с'ічас кажим холодец' / а ран'іше ж казали драгл'і / і узвар варил и ж оце з су'х'іх йабл'ук / груш / там уже у кого шо бул'о ше в добавку / разн'і там йагодки / хто шо зм'іг / те й засушив / того й варил и узвар оце ж к празникам / в основ'ному на кут'у / так варил и ж ото / ну шо ще в нас таке? /

Інф. 2: – На бочки казал и так'і / нивилик'і кад'ушки / о / купл'ал и оце на жни'ва дак тод'і осиледц'і / бире к'ілограм дес'ат' осиледц'ів / і кл'аде оце у кад'ушку / у погриб / і тод'і в жни'ва ото / пол'зуйуц'а тими осиледц'ами /

Інф. 1: – Так розум'іймо / то це одне / а в основ'ном стар'і л'уди казал и шаткувал и капусту / оце нашаткувал а на з'іму капусти та накл'ал а /

? – Нас'ікла кажут' /

Інф. 2: – Шатков'ниц'а /

? – А хто й ножем с'ік /

Інф. 1: – Да / а шатк'івниц'а / це ж на шатк'івниц'у / видно / р'ізал и ж тод'і /

– А на капустак ? З якої капусти капустак тут варять?

Інф. 1: – Іс к'вашиной

– З діжки?

Інф. 1: – Да / да

– Спеціально не січуть дрібненько?

? – А с'ічут' / у д'із'ці наби'райут' / із'давиш да пос'ічеш др'ібн'ен'ко / на достоц'і / да й ото так / а йак же ?! /

Інф. 1: – Нали'вайут' туди / а йак називалас'а це / ну дл'а води бул'о / там м'ідний 'кухол' сто'яв / кружка ц'а м'ідна 'кухол' називалас'а / і то вода / напивс'а цей холодної води / а шо то в дири'їаному дири'жали / чи / може / цих жил'ізних в'ідир ни бул'о / йа з'найу / шо п'ід воду / так об'ізат'іл'но м'ідний 'кухол' / пото'му шо / йакшо ни м'ідний 'кухол' / дак вода б'исто'р'о портиц'а / а то м'ідний 'кухол' наб'рав і вс'о / і вода оц'у м'ідну 'окис' туди прин'імає чи / шо вона ни портиц'а вода / ото м'ідна кружка об'ізати... /

Інф. 1: – І той кам'інець на конц'і в'ісит' і воно т'агне / і воно л'егше тод'і вит'агат' бул'о / оце ж це ци'бро так т'агал'и / о / а так йак оце в нас був цей журав'ел' / дак в'ідро в'іс'іл'о кол'о його / дак ни важко ж бул'о т'агат' / ну кан'ешно / шо тов'шчий ко'нець був ц'ого журав'ла / ц'їй дири'вини / шоб л'ег'ше бул'о т'агат' / ну пол'амал'ос' / дак уже два годи уже ни такий колод'аз' / а то довго вс'і прии'жал'и ди'виц'а / хвотограх в'ірувал'и / інти'ресне //

Інф. 2: – Йа ни з'найу / оце ж бачиш с'ічас шках'ви дл'а кни'жок / так / а в того д'івира дак бул'и пол'иц'і ото / з'верху пол'иц'а / і там книжки скл'адуйут' / оце д'ідов'і / там Б'ібл'їя / о / на пол'иц'і / а друга пол'иц'а бул'а / там скрипка з'начит' кл'адець'а / музичний інструмент / на т'їй пол'иц'і / ото / в д'іда бул'о так п'ід потолком /

? – І ше й посуда ж була /

Інф. 2: – П'ід потолком / оце йак на п'іч л'ізиш / оце там з'д'елано т'і полиц'і / книжки там хранил'ис' /

Інф. 1: – Ну на пол'у ж бул'а ж'ертка дл'а одеж'і /

Інф. 2: – Га?

Інф. 1: – Ж'ертка дл'а одеж'і /

Інф. 2: – То ж'ертки бул'и / а то пол'иц'і //

Інф. 1: – Йа пон'імайу / дак йа кажу / шо таке бул'о / і ше бул'и та'кі пол'ич'ки / шо посуду скл'адал'и л'уди / ни в'каждого шках'ва бул'а / так жи / миски ж бул'и / мисником /

Інф. 2: – Ми ни кл'ал'и посуду /

Інф. 1: – Сл'ухайте / мисником називал'ас'а ото пол'иц'а / де миски скл'адал'и /

Інф. 2: – Да / мисник /

Інф. 1: – Мисник / миски скл'адал'и / ну тод'і в основ'ном чирип'їан'і миски / тод'і тар'іл'ок / у ко'го там / це вже б'ілш начал'и рож'и'ваць'а / то це тар'іл'ок добав'л'ал'и / ну це вже п'ізн'іше / а / ше по старост'і / то бат'ки казал'и / або дири'їана миска й об'крашина та'кіми цв'ітами / або чирип'їана / й дири'їан'і лож'ки бул'и / ото таке /

Инф. 2: – Бул а во на ви л и ка / о це в д'і да / так там ну тра ви су ши ли л'і кар ст вин'і / й ак і там / о це в ц'ій са пец'і / ку ку ру зу роз в'і шу вал и да су шил и / в са пет ках /

– Вона плетена була?

Инф. 2: – Із ло зи / ло зой у об пл е ти на / т'і ки р'і дко / так за зори / за бо ри пли тут' / да к плот но / а то за зори ви лик'і / шоб воз дух про ходив / шоб сквоз н'ак був / то са пет ки бу л и /

Инф. 2: – Кл ал и / по п'ят' сноп'ів / й ак шо сил но тра в'я не по ко ши не / шо зи л'є не / кл ал и в п'ят ки / шоб во но п'ід со хл'о / п'і сл'а п'я ток пи рик л'а ду вал и в хри сти / по п'ят на дц'ат' сноп'ів / а по том у же з хри ст'ів кл ал и в п'ів ко пи по три дц'ат' сноп'ів / а пот'ім у же ко па / по ш іс ди с'ат сноп'ів / ну а по том у же в сто жок / все з воз'ат' в сто жок кл'а дут' /

Инф. 1: – Ну да к це ж так ка жут' по рад'і во / а в нас во но ж так ни ви ходит' / ой / да й ни пи ш'іт' / бо йа ни зна ю / шо й ка зат' / ну так / ну шо ж ка зат' /

? – Уз вар ро би ш /

Инф. 1: – Ну та уз вар / ку т'а там /

? – Хо лод не ро би ш / ку т'у ро би ш /

Инф. 1: – А га /

? – І го луб ц'і ро би ш /

Инф. 2: – Да все / ков ба са /

Инф. 1: – Да все / хто шо ро би т' / ну ра н'і ше зна йте й ак / це при бат' ках / бу л'о ж це стар ал ис'а до Розд ва ви ма зат' ха ту / ка жут' / по прат' ру шни ки / р'ад на / це ж шоб пост'іл' бу л'а ж чи ста / це бо же ж со хра ни / шоб у се ж бу л'о го то ве / все ж чи сте / і ру шни ки так і ж / шо на кри вай ут' хл'іб / по су ду / все ж ок ре мо ж бу л'о / на ру ки ок ре мо / пи рист'і ру вал и ж / л'а ви ви ша ро ву вал и / шоб жов т'і ж бу л и до ски / й на пол'у то жи / во но ж ни кра сил ис' до ски / це п'із н'і ше вже стал и ми вже кра сит' / а то д'і ж бу л'о т'і ки п'іс ком ви ми вал ис' із во до ю / і во ни то д'і так і ж б'іл і да гар н'і / шо й ак о то на че та ку хон'а до ска ви ша ру йиц'а та ка / дуж е гар но бу л'о / ну і шо ж / ну та ке все / ну йа зна ю / шо шче / л'єн ти ни пи ри вод'те дар ом //

Инф. 1: – Ну це з ра зу зас вату ют' / о / до го во р'ай уц'а у мол'о до й з ра зу / це ж при ход'ат' мо ло до го бат' ки і мо ло дий / до мо вл'ай уц'а / на

Инф. 2: – На з мо ви ни /

Инф. 1: – На зи вай уц'а з мо ви ни / а то д'і на сл'і ду юш чу ни д'іл'у і дут' до мол'о до го на роз гл'а ди ни на зи вай уц'а / вже там то д'і до го во р'ай уц'а / на й ак ий ден' св ай ба бу де / і вже ж то д'і роз пи су юц'а / да к ран ши рос пи су вал ис' бу л'о ран ше / там п'і шл и в с'іл'с'ку ра ду рос пи сал ис' / н'іх то й ни зна в і ни ба чив / а ти пер жи ж у кл'уб і ж тор жествин'о / а то д'і о то рос пи сал ис' / н'іх то й іх н'і ба чив і ни чув //

? – І на ру шни ку / да /

Инф. 1: – Да і с'їчас на рушнику / а тоді ж ни було заведе^{но} / тоді так ото / зийшліс'а // дак с'їчас у той ден' / шо свайба і росписуец'а / а ранше^н ж було й за тиждин' / і за два / чи / шо й / за м'їс'ац' ц'їлий ранше росписуец'а і свайбу гуляють / значит' у п'ятниц'у це уже собирають / це готуєть:а до свайби / у суботу шишки / коровай пишуть / у пиш'ї вим'їтайуть / і скрин'у заб'їрають у молодойі й визуть до молодого / а нид'їлу вже ж настоїашча свайба / вже приходит' молодий заб'їрат' молоду / тожи ж сход'ац'а / і на ворот'ах / ворота закрут'ат' / шоб купив жи молодий соб'ї проход у двір / да горшок ставл'али з попил'ом / да тоді вже хтос' із родич'їв молодойі таку палку вил'їку бире да йак бахне по тому горшку / той горшок розл'їт'їв / а той попил пошов кур'аву / так ус'ї розступил'їс'а / так уже требають / йакий могорич / там ск'їки гор'їлки / ск'їки там гроший / дають ц'їм / шо це на ворот'ах / в основному родич'ї / або парубки / ну в нас б'їлш'їс'т' т'їх / шо в свайб'ї гуляли / старики / придумали / йа такий пир'їод застал'а / шо молод'ож уже ни собирал'ас' на ворот'ах / а с'їчас дак уже хтойзна хто його той могорич правит' / йак воно ж / там п'їшли росписалис' / прийшли / воно таке пирикрутил'ос' да й ус'е / а тоді пожил'ї вже / так і жонат'ї родич'ї сходил'їс' / тоді впускали вже йїх у двір / сирид'двора стоїал'а табуретка і д'їжа ставил'ас'а і накривал'ас' рушником або скатирт'ом / зверху хл'їбина з с'їл'у / і друга табуретка / в'їдро і кружка / шоб воду пит' / це ж т'ї / шо становл'ац'а ждуть / воду п'їють / а ц'ї ж колисом стають / боїарини / св'їтилки / свашки / молодий / дружки / т'ї / шо жонат'ї йдуть / із ц'їм / с хл'їбом з / рушниками пирив'їзан'ї / стоїат' сирид'двора / а тоді роздають оце ц'їм / поїзд називавс'а / це ж ц'ї / шо приход'ат' за молодойу / йїм роздають рушники чи хустки / в кого / шо було / те й давали / тоді вже обд'їл'їли ц'їх / і бат'ку й матир'ї ж дають / уже ж за дочку бат'ку сорочку / а матир'ї там на сп'їдниц'у / чи кохту / шо могли / те давали / ну шо / або просто матер'їю / ну ранши ж було трохи / дак так із родн'ї / дак оце в молодойі там т'їткам / д'ад'кам давали подарки / а тоді вже п'їшло / шо й вс'їм свайбовим / а тоді шчезло / шо зовс'їм нимає / а тоді вже йдуть у хату / до порога ж дошли / а тут уже ж назначають дв'ї чи три / ск'їки свашок прийшло з молодим / ск'їки назначають:а і в молодойі / три ж'їнки так'їх із^ж шишками пид руками й м'їн'ають:а отож / шоб пропустит' йїх у хату / і стоїт' жи ж мол'одий / а молода сидит' за стол'ом / а кол'о нейі той / хто чи брат / чи хто йїї продає / а молоду накривають носовкойу на гол'ов'ї поверх в'їнка / і вона нахил'ає:а / где / поки зайде мол'одий / забирає ц'у носовку / чи хусточку / ну то пл'аточ'ок в основном / так йак носовий пл'аток вил'їкий / кл'али на гол'ову / і вона так нахилки сидит' / кол'о нейі р'адам дружка / а з ц'ого боку це д'їтей садовл'ат' / продають мол'оду / там разн'ї родич'ї і так'ї сус'їди / хлопчугани / так'ї / там уже коп'їю чи канх'вет / шос' дадут' / л'озини так'ї / сид'ат' за стол'ом / вс'ї

аж трус'ац':а / шоб заробит' коп'ійку / ну а молодий же стоїт' на пороз'і / поки ц'і жінки сторгуйуц':а / шишками помін'айуц':а / вже ж доторгуйуц':а / дружки вже ж йак викупл'ат' м'істо / шо йім можна за ст'іл с'істи / дак вони ж должн'і дат' д'іт'ам гостинц'і за те / вони тоді вступають йім м'істо / тоді вже це боїарин заводит' носовкою молодого до молодой / молодий уже с'іда коло молодой / а боїарин уже туди дал'і с'ідає / до дружок ближче / а за молодим уже с'ідає світилка / там ск'іки йіх там посад'ат' / уже ж чи дві чи три / це вже дивл'ац':а вони ск'іки поїзд / йе й п'ятнадц'ат' / йе й с'імнадц'ат' / йе й див'ятнац'ат' / шоб ни до пар'і бул'о число поїзда / о / тоді ж оце ц'і ж уже йак пос'адут' / т'іки вони ж іше ни с'ідають / а молодого т'іки завод'ат' / а дружка ж держит' оц'у носовку / шоб боїарин ни вкрав / бо тоді ж могорич із нейі буде требуват' / а молада жде ж уже / він прийшов молодий / дожин зн'ат' оц'у носовку / обвисти кругом голови тричі / а тоді йійі поц'іл уїе й с'ідає вже коло нейі // о / а боїарин тоді ж уже з дружкой / а коли вони ше стоїат' / оце у нас називайиц':а с'іни / пон'імайите / йак у хату заходит' / с'іни / і це ж співайут' ц'і ж / дружка / ну товаришки ц'і йейі ж молодой / дак і кажут' / „шо то за ворона стоїт' край порога і рот розд'авил'а / хоче влит'іти / коло молодой” / і там уже ж називайут' по іме"н'і / і тоді вже ж пішли в зад'ор / свашки свої співайут' / в зад'ор з дружками / то пиричисл'айут' / разні так і пісн'і т'і співайут' // і так і слова вс'ак'і / тоді вже починають д'ілит' коровай / дак коровай цей д'іл'ат' свайбовим / т'і / шо гул'айут' у свайбі в молодой по кусочку / а то остача вже од'аїец':а так ім / шо посторон'і стоїат' у хат'і / а ви'ршок зр'ізайут' / од'айут' молод'ій / шоб вони тоді ж з молодим / із'іл'и / це наче ж йак сиредина / верх йіхн'ій / шоб вони ж бул'и шчасливі / дак уже т'і там разні шише"чки понатул'ан'і / ну і так //

Інф. 1: – Нима н'і бат'ка / н'і матир'і / вона дожна йти кл'икат' перш'іх бат'ка й мат'ір на свайбу / а начина молада кл'икат' з читвирга бул'о / йак роду багато / йак у чуж'іх селах йе р'ідн'а / дак ото тоді воз'ат' йіх по чуж'іх селах / ну а йак уже у своєму сил'і / це вона по чужих селах / пирикл'икал'а вс'іх / ти пер дак / бач'те / написал'и пригл'ашен'їа / та й прийіхал'и / а тоді ж треба бул'о т'іки йіхат' приглат'ат' / шоб вона ж бул'а в'інку / шоб бачил'и ж йійі / о / а тоді уже / іде до своїх бат'к'ів на кл'адовишче / до гроба кл'аде ж уже / шо там дадут' йій / чи йак'іс' гостинц'ів порозкл'адає / а тоді ж уже йде додому і загадуйут' йій кл'икат' у сил'і навхрист / значит' оце / йак ми тут живем / дак значит' от на той край сил'а одного когос' покл'иче / тоді верниц':а на ц'у сторону / тоді на ту сторону / тоді так оце зразу так навхрист покл'иче / а тоді уже вс'іх уп'ідр'ад родич'ів // оце так у нас бул'о заведе"но //

Інф. 1: – Вже ж так і / шо викупл'айут' же м'істо дл'а молодих / дак тожи ж із т'іх / шо приход'ат' / дак шоб заплатил'и / там могорич жи ж

йакийс' / то д'і вступайут' / садовл'ат' / то жи ж на на / а на кожус'і сидит'
мол'ода і дома / там кожух кл'адут' за стол'ом / о / й там / й то жи ж то д'і
мін'айуц'а ж ц'іми міс'тами / садовл'ат' ц'іх / і у молодого лежин' /
то жи пичут' довген'кий / у молодойі коровай / а то лежин' такий
продовгуватий / то напопол'ам р'іжут' і то вже половин'у роду мол'одойі
одайут' ц'ого лежн'а / пол'овину розд'іл'айут' кусоч'ками в мол'одого /
о / а то д'і вже із'а / за стол'а / йак уже йіх ус'іх прив'італ'и / ц'і вже йіі
родич'і роход'ац'а / ну встайут' із'а стол'а / а вона вже то д'і
пирид'івайиц'а / вже запинає пл'аток обикнов'ен'ий / стр'ічкоу т'ію /
шо то у мол'одого та квіт'ка / зав'язує гол'ову / коси ж шоб ни
запл'італ'а / ранши ж Боже^н сохрани / шоб косу / і-і / запл'іл'а вона / косу
на гол'ов'і / запл'ите чолов'іку розум / дак ни можна / т'іки тре / шоб у
кублик зак'ручин'і / а ти пер / дак і йде биз кублика / і прийшл'а биз
кублика //

Село Бирлівка Драбівського району

Розташоване в північно-східній частині району за 20 км від районного центру. Перша згадка належить до XVIII ст. [Історія, с. 174].

Інформант: Закусило Олександра Олефірівна, 1926 р. н., освіта – 6 кл., працювала в колгоспі.

– В шкoлу ходил'а / сама менша бул'а / роботи багато в матир'і бул'о / мати бул'а вдовою / а то д'і ж треба і робит' жи / пиросл'а свин'і пасл'а в колгосп'і / бо н'іак бул'о робит' / ни бул'о за шч'о жит' / так і жил'и / а то д'і в шкoлу ходил'а / ш'іс'т' кл'ас'ів кончил'а / вой'на начал'ас' / вой'на начал'ас'а / забрал'и в Гирман'ію / раз брал'и / д'ругий раз брал'и / а то д'і трет'ій раз уже забрал'и / поймал'и ми'не на шл'аху / на шл'ах ходил'и / то д'і ж у нас шл'ах л'убинс'кий / так ходил'и на шл'ах / чистил'и дoроги / по'чистимо дoроги / там н'емц'і ж проїж'Уайут' / а треба шоб і сн'іг жи одкидал'и / бо т'і ж обози і йдут' / і йдут' / і ви'зут' усе / і те / і машини йдут' / дак шоб ни застр'авал'и / а то д'і із шл'аху ми'не забрал'и / мин'і бул'о / ш'існадц'ятий год пошов / це у такому ж / сорок трет'ому? / сорок трет'ому / забрал'и в Гирман'ію / дак брал'и / ни забрал'и іше / привизл'и ми'не додому з шл'аху / у ми'не ни бул'о в шо вд'іц'а / дак в одн'іейі баби ч'оботи вз'ал'и / а у д'ругойі такий пі'іак / шоб уд'агти ми'не // привизл'и додому / а то д'і начал'и ж уже вир'ажат' / прийшов староста Саса / і той же / йак жи^е його називал'и / іначе ж один д'ругий / соб'ірайс'а в Гирман'ію / це ж зйіж'Уал'ис'а / заб'ірал'и в Гирман'ію /

багато заб'їрал'и / ну уже там остал'ис'а / б'їдн'їших саме б'їл'ше брал'и / бо ни бул'о заш'чити / дак ми / над'ївайе мин'ї ту торбу / сухар'їв мати насушил'а / то так во ни й стоїал'и на пич'ї вс'їда / бо ми не ни раз брал'и / заб'їрал'и / дак шоб бул'о шчо йїсти / а тод'ї прийшл'и во ни ж і соб'їрайс'а / над'їл'и мин'ї т'ї ч'оботи / той п'їшак привизл'и / сан'ми прийїхал'и / над'ївайут' / на мене той п'їшак / йа вбул'а т'ї ч'оботи / над'ївайу ту торбу з сухар'ами / той каже / мол'їс'а Богу / Саса / мол'їс' Богу / а йа кажу / йа ни в м'їйу / а в ін каже / дак мол'їс'а / бо зараз забирем / а мати л'їжал'а на пол'у качалку / качайут' б'їл'о / дак мати його качалкою одного да й другого / а торба з мени спал'а / а йа с хати / а хата д'чинита / з'їмойу це в л'утому м'їс'ац'ї / а йа с хати вискочил'а / а тод'ї ж с'н'їг / дак йа д'ад'ко живе в нас по сус'їдс'к'ї Мин'ка / дак йа до д'ад'ка / а в д'ад'ка там туал'ет / дак йа в той туал'ет / да й заховал'ас'а / а во ни б'їгал'и / б'їгал'и / ни бачил'и / куди йа д'їл'ас'а / а брат каже / поб'їгл'а аж до систри / отуди аж на Новосел'їц'у / ну во ни по той / дак во ни бабу / баба боса ж ото так / а це ж з'їмойу / над'їл'и кожушанку / отак і бул'и / во но йак кожухи / т'їки з р'асами / ото носил'и / ранши шил'и так і / над'їл'и ту кожушанку йїї / і хусточка / а в баби такий сивий був вол'ос / дак во ни посадил'и йїї в сан'ї / й привизл'и сус'їди ж до коминданта / коминдант дививс' / дививс' / а тод'ї ж увил'и бабу / боса / і мати каже / розипнута / коси розпустил'а / дак коминдант йак гл'анув / дак зл'акавс'а / да каже / за чем ви йїї привизл'и / той пириводчик / а в ін каже / йак заУе^нр'коче до йїх / каже / виз'їт' / де ви ту бабу брал'и / дак дочка / каже вт'їкл'а / дак шо шо вт'їкл'а / ми ц'їйейї баби ни будим брат' / дак во ни тод'ї бабу ту на воза / на сан'ї / да привизл'и до дому / да скинул'и ж да в ін до матушки / шо давай мат'ухат' жи бабу / де вона д'їл'ас'а / а йа вже сид'їл'а до веч'ора / у три часа це / визл'и нас / привизл'и / аж у ш'їс'т' часов / а з'їмойу ж темно ранше^н / дак йа в'їдт'їл'а / да тод'ї пошл'а до се^нстри / а систра на пич'ї подушки / д'їти так нивил'їк'ї / дак уз'ал'а да подушку розисл'ал'а / а ми не в гол'ови покл'ал'а / і подушкою накрил'и / да йа так уже й л'їжал'а до утра / а мати пл'аче / а йа до д'ад'ка ходил'а все хо вал'ас'а / в д'ад'ка ни бул'о д'їтей / мал'ї бул'и шче / в Гирман'їйу / а д'ад'ка ни брал'и / ну прийшл'а йа / і ото ж л'агл'а йа / да й л'їжу на пич'ї / а мати уже обийшл'а / а вноч'ї св'їтил'ос' там ц'їл'у н'їч / у д'ад'ка / ну мати каже / думал'а / шо вже забрал'и / пошл'а в ч'отир'ї часа но ч'ї / аж забрал'и д'ад'ка / а св'ет горит' / а д'ад'ка забрал'и / д'їти пл'ачут' / мати кажут' / йа прийшл'а до дому / шукат' жи / де ж шукат' / кол'и приходит' д'ад'ко / каже / вона ос'уди / ну йа так і догадал'ас'а / шо це вона в дочки / у самої старшої // приход'ат' / пл'ачут' / а Катїрина каже / ни пл'ачте / мамо / вона на пич'ї оно де миз д'їт'ми / ну попл'акал'и / і т'їх уже повизл'и в Гирман'їйу утром / ус'їх чисто собрал'и й повизл'и / а йа остал'ас'а / остал'ас'а / шче ото побул'а до висни / а нависн'ї ми не уже забрал'и вже по годах начал'и брат' / ус'ї года / двадц'ат' чит'вертий /

д'вадц'ат' п'ятий / а тоді д'вадц'ат' шостий начал'и брат' / а йа з д'вадц'ат' шостого году і начал'и брат' / ну прийшл'и у же ж / це йакраз у червн'і м'іс'яц'і / дис'ятого червн'а нам об'явил'и / дал'и нам по пл'ас'ц'і ол'ійі / по дес'ат' к'іл'ограм у же борошна дал'и / шоб хот' хл'іба спикл'и / бо ми сухар'і у же т'і поїл'и / у же ни ма ч'ого / із^ж ч'ім торбинки ни мае / а нависн'і / дак ни ма ч'ого й йісти / ну бул'и у багат'іш'іх / а ми б'ідн'і ж бул'и / дак ни бул'о // ну пошл'и ми до Саси / це воно ж ранши ни гол'ова колгоспу / а староста / в'ін був / ну пошл'и / в'ін хл'іб пиचे / ми й кажимо / ви б ни дал'и нам хл'ібину / а в нас тут Левчинко був / це такий самий старший / в'ін був т'ім / при сов'ец'к'ій вл'аст'і дак в'ін хвот'ографом був / а тоді ж тут / йак н'емц'і зайшл'и / дак в'ін самий старший був / ну а в його дочка ізо мнойу ходил'а в школу / дак мин'і вже його / йііі мати дал'а вже кусоч'ок сал'а мин'і на дорогу і прийшл'а вже / ну йіх жи ни брал'и / бо в'ін жи вил'икий чин / тоді ж воно йа ни знайу ч'ім в'ін / ни старостойу був // да й староста був / і це ж гол'ова колгоспу / дак ни гол'овойу / а називал'и ч'орт його зна / ну нас вир'адил'и / привизл'и нас / підводи / сумка покл'ал'и і визут' нас у Шрамковку / а в Шрамковц'і там у школі зборний пункт / там ото вже ми бул'и в Шрамковц'і / посид'іл'и сутки / а тоді надийшл'и підводи / сумки покл'ал'и / а аж на станц'ійу / то дванадц'ат' к'іл'омитр'ів ми йшл'и / пішки / а визл'и той / і вже і пол'іцайі нас визл'и / довизл'и туди / погрузил'и вагони товарн'і / і закрил'и / закрил'и / а тут у же вони пиридал'и н'емц'ам / у же нас визл'и н'емц'і / ото вагонах визл'и аж до Кийова / доїхал'и ми аж до Дарниц'і / дейк'і / випустил'и нас там у туал'ет / дак ото стоїт' жи н'імиц' пирид тобою / треба і в туал'ет жи так сходит' / а ни сходиш жи так / а водички ото вже ж даїут' нас іс' того / іс' паровоза / там у же ж наточ'ат' да ото така гар'ача ковтнеш там у же / а з дому ми ото по пл'ашц'і вз'ал'и / дак шо ж випил'и / жарко вже / привизл'и в Кийов / у Кийов'і там ком'іс'ія / ком'іс'ія там пройшл'а там і там тожи / школа / такий двохи'тажний воно л'агир' / обкол'учиний д'ротом / і тоді двоїе суток посид'іл'и / і в'ідт'іл'а нас погал'и на той / на станц'ійу й там погрузил'и / і привизл'и нас аж у Пол'шчу / в Пи'ремиш'л' / у Пи'ремиш'л' привезл'и / там ком'іс'ія / там ус'іх порозд'атал'и / порозбувал'и / і ото парил'и одежу / бо тоді ж воши бул'и / попарил'и одежу / а нас гол'іх г'нал'и / ну так / мо / метр'ів сорок / ото пригонил'и у другий корпус / а там тоді аж у трет'ій / а в трет'ому наш'і вже там / одежа й усе / а тоді погрузил'и і привизл'и в Н'імецину / а в Н'імецину привизл'и і знов у Прус'ійі йакраз Оспройсин / там л'агир' / і в л'агир'і знов нас закрил'и / а тоді вивил'и нас / і начал'и продават' ото / баур забрав нас / і тоді продавал'и / бо хаз'айн ми не йак бив / дак казав / йа ж тобі / за дев'ят' марок купив тибе / а тоді побрал'и вс'іх / де б'іл'ш'і / а так'і мал'і / та шче утомл'ин'і / да мал'і / да нигодн'і / так'і тонк'і / дак нас н'іхто ни бире / кор'ів доїт' ми ниспособн'і / дак ми остал'ис'а там у же да й сидимо / кол'и приходит' моїа хаз'айка /

Уиркоч'и^е / Уиркоч'и^е / дал'а т'і марки йому / в'ін ми'не випустив й привизл'а ми'не / привизл'а с'уди додому і закрил'а / на гор'ишче звил'а й закрил'а / закрил'а і йа сид'іл'а / пл'акал'а / пл'акал'а / вона прийшл'а / принисл'а ми'н'і одежу / бо на ми'н'і сподниц'а пол'отн'ана і пол'отн'аний жикет / і кохточка така / воно мов сиц'иве / кан'інкоровен'ка така / бо ни бул'о ж ч'ого тод'і / бо сам'і йак т'кал'и / і бул'о т'іки ж таке / таке й пошил'и / ну ми вже ж / вона ми'не вивчил'а / повил'а по хаз'айству / де в кухн'у завил'а / каже / оце ж тут варитиме"ш / дак хаз'айін пири'возит' / хаз'айін по рус'к'і бал'ака / а вона ни можит' бал'акат' / бо вона оц'а хаз'айка да в його бат'ка робил'а / найми'чкойу бул'а / так йак оце нас заби'рал'и / а вона / у н'емц'і / да вони б'едн'і бул'и / а в'ін такий паганій / припаганій / дак вона вже ж пошл'а заму'ж за його / і то вона жил'а / ну вона хароша бул'а / а ни в'м'іл'а бал'акат' по тому / по нашому / а тод'і ж уже варит' йісти / йа його н'і варил'а / н'і бачил'а / поставил'и кострул'і ж ото на тому / на газу / газу йа того ни бачил'а / йакий той газ / вона ми'н'і росказуйе / і хаз'айін росказуйе / йак варит' / так той / а в його ж майстерн'а / вил'ика / магаз'ін вил'икий / хаз'айка торгуйе ск'іл'ки? / ч'отир'і хранцузи бул'о / і три н'імц'і робил'о / ван'и робил'и / в'ідра робил'и / точил'и / в його майстерн'а така вил'ика / і го'рода багац'ко / зимл'і трохи / ну зимл'і в'ін ни диржав / н'і коров / н'і коний / а оце треба пол'от' / обробл'ат' / варит' / готуват' / прат' оце // ну вона поставил'а т'і кос'т'а той / поставил'а ми'не на го'ру приби'рат' / йа його н'ікол'и ни приби'рал'а / ни знайу / йак там приби'рат' / йак його приби'рат' / а тод'і т'і кос'т'а погор'іл'и / а йа ж дивл'ус'а / де рус'к'і / можи / там ітимут' / де ко'го побачит' / шоб побал'акат' / а воно ж ни'ма н'ікого / кол'и бачу д'івчина / пита'ю / в'ідк'іл'а ти / каже / харковс'ка / і-і / а де ж ти / отуто нидалеко / поки ми побал'акал'и / хаз'айін приби'г аж на го'ру / а воно ж дим пошов / погор'іл'и кос'т'а / дак в'ін ми'не пл'откойу / пл'откойу / а хаз'айка / правда / заступайиц'а / каже / вона ж ни знал'а / на дру'гий раз ми'не вони ни пустил'и н'ікуди / пл'ачу йа / ну х'тойізна / присл'ал'а ми'н'і систра / а систра сама старша / уже ййі первого набору забрал'и / в Гирман'ійі бул'а / вона на х'вабриц'і робил'а / вона вийшл'а зам'іж / дак йіх обох забрал'и / і ото вона ми'н'і п'іс'мо пришле / ну вона дуже б'едно жил'а / йа хоч тар'іл'ки або шо мийу / дак отам уже / чи там шо останиц'а / ну в йіх воно йакос' так / вони так йід'ат' / шо ни оста'йец'а / а хранцузам / це бр'уква / морква / оце така йіжа / суп / то з моркви / то з бр'укви / а да'йут' хл'іба по такому кусочку мален'кому / мален'кому / помажут' ч'імс' і ото так йід'ат' / а увечир'і / чи в об'іди сам суп / вони ни йід'ат' хл'іба / мал'о / а хл'іба ж ни пи'ч'ут' / а хоч і пи'ч'ут' кол'и / так це треба / шоб вона зачерств'іл'а / та пал'аниц'а / шо і вр'ізат' ни можна / бо то'нен'ка ж р'іжиц'а на машинку / і ото там йак кол'и помажи ч'імс' / а то ни'ма н'іч'ого / так і йіл'и / а тод'і шче ми ходил'и до пл'ен'іх раз / дак нас шче закрив пол'іцай / а в нас пол'іцай такий / Грензе"л' був / шо ше йак

наздожи не / дак можит' і пл'откойу вл'упит' / так ми бо'йал'ис' дуже його і
ни ходил'и н'ікуди ото ж так / щоб ходит' / бо бо'йал'ис'а / а пл'ен'і
нидалеко л'агир' був / консл'агир' такий / дак приходил'и с'уди і хл'іб во'ни
брал'и / ну ми ото все питал'и / в'ідк'іл'а ви й шч'о / а тод'і надумал'ис'а /
давай жи п'ідимо / шо ж там один / два / і йім ни да'ют' жи і бал'акат' / той с
пл'откойу сто'їт' / хл'іб уз'ал'и / і во'ни і визут' / ну ми по'шл'и / раз
пошл'и / до'ходимо ж до йіх / там уже нидалеко / во'ни нидалеко / во'ни
кол'о л'ісу / ми й б'ігл'и втр'ох / харковс'ка й полтавс'ка / вже ми
роз'накомил'ис'а / доб'ігл'и туди / т'іки ж давай питат' / в'ідк'іл'а ви? /
чийі ви? / кол'и ви забрат'і? / ос' в'ін нас догонит' / Грензил' цей / пол'іцай
і забрав у ч'орну машину і прив'із у пол'іц'ійу / а там у п'ідвал закрив / ото
так ми ходил'и гул'ат' / ни пускал'и нас / н'іч'ого / закрив у п'ідвал / ми'не
ж сутки / ж це ни'має / в пидвал'і / ну йісти хочиц'а / сидимо ми / ну
попри'ходил'и хаз'ай'ни / т'і дв'і корови до'їл'и / в них трохи / даже корови
до'їл'и / а йа ж / кор'ів у нас ни бул'о / у майстерн'і / ото мит' треба / там
во'ни ото вар'ат' / тошо / приб'ірат' треба / ну прий'їж^{дж}а хаз'айка /
прий'їхал'а / са'ма в машину с'іл'а / по'їхал'а / а ми'не хр'анцузу сказал'а /
види йі'ї додому / прив'ів в'ін додому / ми'не хаз'айн' каже / т'іки б'іл'ш
п'іди / дак йа тоб'і й у'ши по'дривайу / б'іл'ш ми вже н'ікуди ни ходил'и /
н'іч'ого / бо йак жи ходит' / йак ни можна ходит' / куди? / а тод'і ото все
в'рем'я / це л'ітом / це два годи пош'ти йа бул'а / л'ітом уже нас заб'ірают'
на уборку / жни'ва / до д'ругого баура / а це бул'а кол'о мене наша Мар'ї'а
ц'а / дак во'на бл'из'ко бул'а / во'на при'ходил'а ж бул'о / при'їде це боса / по
кам'ін'ах / пал'ц'і позбиває / бо в йейі так і шул'и / дири'їана п'ідошва /
а тод'і ре'мишок такий приб'итий / і так во'на й ходит' / а мин'і хаз'айка вже
дал'а доч'ки тухол'ки так і / дак мин'і хоч ходит' можна бул'о / йа вже т'і
шул'и ски'дайу / а у комнати ни пускал'а во'на приб'ірат' у т'їх шул'ах / бо
во'но позди'рає там / там так і гвозд'а / і т'і / йак той / і оце йак іди по
кам'є'н'і / во'но гур / гур / во'но дири'їане / ну а уже дал'а мин'і т'і
тухол'ки / і так і комнатн'і / во'ни мов ч'уреч'ки / видно / бул'а баба така /
його та сист'ра / да во'на з Бирл'іна / дак во'на ото ж покинул'а / дак во'на
од'ал'а т'і ч'уреч'ки / дак йа вже ж у т'їх чуреч'ках / щоб і ни боса / і ото ж
так і ходил'а / і ото ж так ми й жил'и / а тод'і вже наш'і / йак при'шл'и / да
забрал'и / уже ми / дак нас вивизл'и аж до Коршина / а в Коршин'і
станц'ї'а / Коршина називал'ас'а / а там уже розбомбил'и нас / хто куди /
уже йа хаз'айн'ів ни бачил'а / бо нас шаром усе й розбил'и / ми ото туди
до'їхал'и і там розбил'и / а ми повт'ікал'и да у п'ідвал / да сид'іл'и з
н'імц'ами / а наш'і вже йак при'шл'и хл'опц'і оц'ого Ро'ковс'кого /
чуйимо стекл'а б'їут' / усе б'їут' / усе л'а'мают' / шо во'ни робил'и / а тод'і
вже нас / вийшл'и т'і / наш'і / забрал'и / і нас забрал'и в той / забрал'и у
ма'шини / да привизл'и нас / погрузил'и / ми думал'и / шо це додому / а де
т'і наш'і д'івчата / оце мо'їа та / шо бул'а в баура вил'ікого / дак пошл'а
п'ішки додому / і во'на при'шл'а / у л'утому при'шл'а додому / ішл'и во'ни

о́то / за́ходил̑и / да́вал̑и й̑и́сти і по́при́ходил̑и / а нас мобил'ізува́ли / так йак у арм'ї́у / да по́грузил̑и там / ко́м'і́сія нам про́йшла / одибра́ли вс'їх д'ївчат ота́к іх мо́л'од'їх / да привиз́ли нас по́грузил̑и ва́гони / да виз́ли нас / ми вже ни зна́ли / куди нас виз́ли / пита́йим л'ї́т'їнанта / куди ж нас / а в'ї́н ка́же / побачите / привиз́ли нас / дво́йе су́ток йї́хал̑и / привиз́ли / вигружа́ють / при́йшли сан'ї́тарн'ї ма́шини / нас вигру́жил̑и / ви́зут' нас / при́воз'ат' госпи́тал' / на́писано Кавка́с / у Лї́тву привиз́ли і там госпи́тал' / і то нас привиз́ли в бе́ризн'ї на́в'єрно / та так / в на́чал'ї бе́ре́зн'а / в ко́нц'ї л'у́того / і ми вже там о́то ж / нас забра́ли / і в госпи́тал' розм'ї́стил̑и / йа в чи́тверте х'їру́рг'ї́чис'ке од'ї́л'єн'ї́а по́пала / де бол'н'ї л'ї́жач'ї / це тре́ба / при́воз'ат' нам о́це йї́сти / сан'ї́тар'їв / о́це нас сто́п'ятди́с'ат душ / сто́п'ятди́с'ат койо́к / три сан'ї́тарки на́зива́йиц'а / дв'ї мидси́стри / і два сан'ї́тари / т'ї / шо но́с'ат' / ну су́дна но́с'ат' / бо вс'ї л'ї́жач'ї / биз ру́к / биз н'ї́г / і вс'ї о́то во́ни л'ї́ж'ат' / а йї́х тре́ба пого́дуват' / тре́ба пи́ристил'ат' по́ст'ї́л'ї / по́стел'ї пи́ристил'а́йим / да́к сан'ї́тарки по́мага́ють / а ми ви́т'ага́йим спи́д йї́х / пи́ристил'а́йим / бо во́ни ж і вробл'у́йиц'а йе ста́р'ї / вс'а́к'ї / а йї́сти ж розда́йем / де́йа́к'ї б'ї́л'ш'ї́с'т' го́дуйим у котр'ї́х ру́к ни́ма / о́то та́ке чи́тверте / чи́тверте х'їру́рг'ї́чис'ке од'ї́л'єн'ї́е / ма́шини пи́дво́з'ат' / у кро́в'ї та́к'ї б'єдн'ї / той / ну са́ме ху́же / йак в опи́рац'їо́н'ї́й там д'ї́журит' / по́пада́йе ка́ждий ти́ждин' / на ти́ждин' два ра́зи / би́нти / і пра́т' тре́ба / і гл'а́дит' / і розмо́туват' / і о́це все чи́сто і от йа бу́ла ск'ї́ки ж / аж у л'ї́стопа́д'ї до́дому при́йїхал̑а / о́це все в'ре́м'я там бу́ла в госпи́тал'ї / госпи́тал' є́ку́в'ї́рувал̑и вже / у той / о́це ж привиз́ли в Л'во́в на́ш госпи́тал' / а ра́нин'ї / т'ї / шо оста́л'їс' / шо ни́годн'ї вже / во́ни до́лежува́ли / ну о́то ми ко́л'о йї́х у́се в'ре́м'я бу́ли / де́йа́ких поза́бі́рали / а де́йа́к'ї по́мерл̑и / по́хова́ли йї́х там у́же / пи́сал̑и ж і на ро́д'ї́ну / де́йа́к'їх да́жи і ни спов'ї́стил̑и / шо во́но й̑є́с'т' / жи́в'ї / а т'ї о́тож хо́вал̑и там / а то́д'ї при́йїхал̑а до́дому / да о́то вже / а йак йї́хал̑и / да́к ми вже в Лї́тв'ї бу́ли / в ме́не й до́куме́нти бу́ли / да у Рома́дан'ї / на́ш'ї / на́ш'ї ру́с'к'ї хл'о́пц'ї / у́же моб'ї́лі́зовува́л'їс'а / да́к во́ни о́то по́б'ї́рал̑и на́ш'їх / а де́йа́к'ї / ми ж і́шче з Ги́рман'ї́йї де́шч'о в́з'а́ли / до в чама́данах бу́ло / а во́ни по́б'ї́рал̑и / у́се чи́сто поза́бі́рал̑и / і йа при́йїхал̑а в одн'ї́й сподни́ц'ї о́то / при́йшла п'ї́шки з ста́нц'ї́йї в одн'ї́й сп'ї́дни́ц'ї і в одн'ї́й ко́хт'ї / і оди́н т'ї́ки л'ї́стчо́к бума́ги / шо йа в госпи́та́л'ї бу́ла / а то н'ї б'ї́л'єта ни́ма / н'їчо́го / у́се за́брате́ / а то́д'ї ж о́це тут бу́в / ми йак забал'ака́л'їс'а / да́к на́ш у гл'а́зному л'ї́жав чо́л'о́в'ї́к / ну госпи́та́л' в'ї́н оди́н бу́в / ни оди́н / а два / три / чо́тир'ї / ко́рпуси аж бу́ло / да́к в'ї́н аж у тре́т'о́му ко́рпус'ї л'ї́жав / а там жи́ госпи́тал' но́мир ни оди́н ни бу́в / і о́це та́к во́но оста́л'ос' /

– Ну по́при́йїж'ї́вал̑и / нас жи́ бу́ло / і та си́стра при́йїхал̑и ж чо́л'о́в'ї́ком йї́сти бу́ло чо́го / а шо привиз́ли там / во́на привиз́ла де́шч'о / ме́те́р'ї́йї / да́к по́шил̑и вже ми́н'ї сподни́ц'у / ко́хту / по́шил̑и / бо ни в чо́му вже в́д'а́гну́ц'а / бо в ми́не все ж за́брато / а й до́ма ж ми́

б'єдно жил'и / а тод'ї поїхал'и в Біл'орус'їю / да м'ін'ал'и там картопл'у / купл'ал'и / м'ін'али / а в міне бул'о таке / пошил'и ми н'ї пл'ат'а і споднич'ка / дак в ідро картопл'ї даїе за те пл'ат'а / дак їа с'кинул'а / да 'д:ал'а / а додому їїхат' / ни'ма в ч'ому / ну сист'ра каже / в міне ос' кохта їе драна / над'їниш / хто ти бе / то н'їх'то ти бе хоч ни вбїе / а їїхал'и нагор'ї / ото ж їїдимо / дак багато ж м'їш'к'їв / дак поїзд ни так / їак 'зараз їеде / а помал'у їеде і їеде / мужи'ки нам помагал'и / повкидал'и м'їшки аж на 'гору / в Біл'орус'її це ми бул'и у Баран'їчев'ї / аж де ж іначе / їак жи шч'є там сил'о називал'ос' / а тод'ї в л'їс'ї там шче ї забл'удил'а / да їел'ї вийшл'а / да сист'ра ви / чи той хаз'айїни / а ц'їх кл'оп'їв / а ни 'можна спат' / а 'думайим / ше ї картопл'у хтос' забїре / а тод'ї т'ї м'їшки у'же собрал'и / а шч'є ї брат двоїуродний їїздив / да ото приїхал'и ми / бо ни бул'о ж ч'ого їїсти / да приїхал'и додому / да то вже ж картопл'а да ми дожил'и / да сипка бул'а / да ми ходил'и туди ото ж // у сипку зе'рно / там умер був їакраз ком'їрник / дак нам пидвизл'о да ходил'и в сипку / ото ж в їїймо да вигружал'и на станц'їю / до в ч'оботи понасипайимо / так'ї ч'оботи понад'ївайим / да в ч'оботи понасипайим / да поприносил'и того 'зерна / да намел'имо і їе шч'о ї їїсти / і ото ж так і жил'и / а шо ж ти зробиш / сим'н'а бул'а / брат інвал'їд / упав да 'ногу розбїв / дак тод'ї ж ни л'їчил'и / хто ж тод'ї л'їчив / їа воно ж тод'ї н'ї [...] / н'їч'ого / а ми ж поприходил'и / да ни бул'о ж н'їч'ого їїсти / 'мати 'дна / а шо / в нас там / бат'ка ж ни бул'о / у 'кого бат'ки бул'и / то бул'о ж шо і їїсти / а в нас жи н'їч'ого ни бул'о / шо там картопл'їну ото привизл'а / так і садит' жи треба / і жил'и ни дужи 'гарно / хто багат'їший / до л'уч'и жив / да і з Гирма'н'її понавозил'и їес'т' і одежи / ї ус'ого / а ми ж н'їч'ого / їа приїшл'а ж / ни бул'о ж н'їч'ого / н'ї одежи / н'їч'ого / ото так і жил'и / шо ж ти зробиш //

– А сист'ра остал'ас' / четви'ро д'їтей бул'о / чол'ов'їка вбїто на войн'ї / да так гор'увал'а / гор'увал'а / тод'ї вийїхал'а в Примор'їа / дак бачил'а їак там / там нидал'єко од кїтайс'кої гра'ниц'ї вона / с'ємдис'ат к'їл'ометр'їв / дак ото їїздил'а / бачил'а / їак там / ну там хара'шо живут' во'ни / а 'зараз у'же ж ни знаїу їак / а хара'шо жил'и / а їа у'же / це ж ми ст'їки пройшл'о год'їв / вийшл'а 'зам'їж / о'це ж за ц'ого чол'ов'їка / пи'сал'ис'а на / див'їа'того / на Ден' поб'єди / у'же пїятдис'ат два годи їак 'разом / їакраз / їак 'зам'їж'у / свад'ба бул'а двадц'ат' трет'ого майа / а 'зам'їж ішл'а ж / дак ни бул'о ж ч'ого ї од'аг'нуц'а ж тод'ї / а чол'ов'їк жинивс'а / дак там у сус'їда попросив кост'ума / ото так ми жил'и тод'ї / б'єдност'ї / свад'б'їв так'їх ни 'чул'а / їак ти пер гул'айут' / там вигнал'а ма'ти гор'їл'ки читвир'тину / кажут' бул'о читвир'тину / дак і коро'вай одбул'и / і свад'бу 'дбул'и / і ше ї пирит'агини 'дбул'и / і коро'вай бул'о їак гул'айут' / дак сама 'чел'ад' / там дв'ї пл'ашки гор'їл'ки / у-у-у / це ше ї багато бул'о / а готовил'и шо ж їїсти / смитанка / їак кор'ївка ж їе / звар / картопил'ка / і боршч / о'це таке

го|товл|ин'а / так гу|л'ал|и й свай|би / а шо ж то|д'і|бу|л'о / ни бу|л'о ж н'і|чо|го / а прийш|л|и в і|кону|ма|ти дал'а нам / да ми йш|л|и / с'у|ди ж у|же ми|не йак ви|л'а / да на пороз'і в і|кону|роз|дав|ил|и // кажут' / і жит' ни буди / а йа прижил'а / йа|г|би вс'і так жи|л'и / і гарно / і дружно ми жи|л'и / а йа|г|би о|це ни о|ц'а пи|ри|ст|ро|й|ка / дак са|ме на|л'а|дил'ос' / йа|ке жи|т'а бу|л'о гар|не / йак жи|т' бу|л'о гарно / і пенс'і|ю ми пол'у|чал|и гарну / і бу|л'о шчо й купит' / і о|ну|кам дат' / і д'і|т'ам / а с'і|час ми так жи|ви|мо / х'і|ба це ми жи|ви|мо //

– Чол'ов'ік усе вре|м|я в|ч|ивс'а / кон|чав| десат' кл'ас'ів / по|жи|нил'ис'а / а то|д'і|кон|чив / по|бу|в бригад'і|ром / по|й|їхав уч|иц'а / уч|ивс'а / то ро|б|ив бригад'і|ром / то на комбай|не|ри в|ч|ивс'а / ро|б|ив комбай|не|ром / ро|б|ив бригад'і|ром / то|д'і|по|й|їхав п'ят' год уч|ивс'а на ін|жи|ни|ра у У|ман'і / то|жи|до|ма ни бу|л'о / а ми са|м'і / сим'я в йіх ви|л'и|ка бу|л'а / п'я|ти|ро йіх бу|л'о / ну бат'ко й ма|ти / й у|ме|не вже д'во|йе д'і|тей бу|л'о / йак в'ін уч|ивс'а / і зо|ви|ц'а од|на / і дру|га зо|ви|ц'а / і зо|ви|ц'а із т'ім / із хл'опц'им бу|л'а / с'і|м'я ви|л'и|ка / хата ни|ви|л'и|ка бу|л'а / спат' т'і|ки бу|л'о дол'і / бо ни бу|л'о де спат' / с'і|м'я йак пол'а|га|є скр'із' / а так і жи|л'и ж / бо с'і|м'я / йак жи ж / а то|д'і|й брат при|їхав йо|го жо|натий / дак то|жи по|бу|л|и / в'ін с'і|час аж у Не|мир'і жи|ве / то|жи по|бу|л|и / по|ди|вил'ис'а / по|жи|л'и тро|хи / да й по|їхал|и / а бат'ко інвал'ід був / іс т'і|ейі шче вой|ни / да йо|го тре|ба го|ду|ват' / ми ду|мал|и ви|їж|уат' / бат'ко пл'аче / ма|ти пл'аче / ми по|жал'і|л|и / с'і|м'я ро|зи|ш|л'ас'а тро|хи / остал'ос'а нас ус'о|го / а то|д'і|зно|в жи|с|т|ра / по|бу|л'а у то|му / а то|д'і|при|їхал'а / зно|в жи|л'а / с|с|т|ра зно|в при|йма|ка при|їн'ал'а / та зно|в нас стал'о / в нас тро|йе вже д'і|тей бу|л'о / нас стал'о дес'ат' душ сим'ї|і / с'і|дай|им за ст'іл' / ота|кий гор|шечок ма|ти на|варит' боршч'у і сам боршч / с'і|л|и за ст'іл' / по|по|їл'и і ро|би / а чол'ов'ік б'і|л'ше уч|ивс'а / при|їде / поро|б|ив / поро|б|ив / зно|ву по|й|їхав уч|ивс'а / зно|в / мал'о до|ма бу|вав / а бат'ко ко|ман|ду т'і|ки да|вав / шо о|це ту|ди Саш|ко йди зроби / о|це ту|ди зроби / с'і|час би ни|в'і|ст|ки ни ро|бил'и так / йак ран|ши ро|бил'и / ку|ди! / а ми|н'і бу|л'о вста|вай і бат'ко на|р'ад да|вав / о|це с'од'н'а й на|мол'отит' тре|ба / і мол'отил'и ц'і|па|ми / на|мол'отил'и / по|в'і|їш / на пл'еч'і і в'ідн'іс і на|мол'ов / бо тре|ба ж на|мол'от' / шоб ма|ти хл'і|ба ж на|пик|ла / бо хл'і|ба ж ни бу|л'о / а то|д'і|стал'о гарно жи|т' / дак ти|пер і зно|в пи|рим'і|нил'ас'а вс'а вл'ас'т' / пи|рим'і|нил'ос'а усе / і х'і|ба ж це жи|т'а / це ж ни та|ке жи|т'а ти|пер ни|годн'і стал'и то|жи / д'і|тей ни|ма|є ро|зи|ш|л'ис'а / ми са|м'і остал'ис'а / пенс'і|я / уми|н|шил'и / пенс'і|я ри|гу|л'арно ни да|йут' / ко|л'ис' там да|дут' / дак йа|г|би ни го|род / дак на пенс'і|ю / д'і|ти по|ма|га|ють у|же ти|пер нам / а вже ж ми т'і|ки вдвох остал'ис'а / да й усе //

– Тод'і йіз|дил|и в Чех'і|ю ми / у Чех'і|ю до с|с|т|ри йіз|дил|и / дуже гарно бу|л'о / йак гарно жи|л'и че|хи / ускр'із' при|в'і|тал'и нас / у Праз'і бу|л|и / отам у м'ін'і|стерств'і бу|л|и / во|дил'и нас скр'із' по цирк|вах во|дил'и / а ти|пер у|же ж ни по|їди|ш / н'і|чо|го / бо ку|ди ж ти ти|пер

поїдиш / і нема за шчо / а ти пер пише систра / шо / йак так розорил и / да ти пер нема ж / побрал и земл'у / так йаг'би ми о'це стар'і уз'ал и земл'у / забрал и ту / шо во'ни ранши па'хал и / а д'іти ни хот'ат' робит' / бур'яни ростут' / пише систра / позаростал'о / там радгосп був / йак гарно жил и / йак кол'госп вже той / у кол'госпах ми бул и / йак дуже гарно жил и чехи / нас зустр'ічал и / а с'ічас дак йа ни з'найу / даже пише систра / шо пол'е гул'айе по три / по п'ят' год / нема н'ічого на пол'і / бур'яан росте / радгосп де був / де кол'о нейі / бур'яан росте / а з Н'іме'чини воз'ат' хл'іб купуйут' / бо у йіх ни за шчо жит' / нема ж хл'іба / і нема де / йак з Н'іме'чини приви'зут' / дак пише / тод'і й хл'іб йе / а так ни'має / і все чисто б'іл'ше з Н'іме'чини ви'зут' / а сам'і заводи попродал и тоже в Чех'ійі нема ж завод'ів / йіжу ж во'ни попродал и / пороз / і це й друга систра там пише / дво'йуродна / шо каже тожи у Сл'овак'ійі нема н'ічого / бул и так'і заводи / виробл'ал и / а це ни поступайе н'ічого / н'і продукц'ія н'і'яка / н'ічого / порозійж'Уал'ис'а / тожи по зароб'ітках йідут' / бо нема ж / нема ж за шчо жит' / ни пол'учайут' / а то ми йак йіздил и / дак дужи ж там гарно йак зустр'ічал и / в Праз'і нас скр'із' водил и / наш'іх вод'ат' по тому / скр'із' роз'казуйут' / дажи стол'овах бул и / украї'нський боршч йіл и / ото ми'н'і пон'равил'ос' / йак ми йіл и боршч / наго'товил и / кажут' / украї'нц'і прийдут' боршч йісти / чехи ни йід'ат' / во'ни так па'гано го'товл'ат' / дак ни той / а то наш'і го'товил и / дуже гарний боршч / йа й дос'і ни забуду / йак во'ни нас прив'італ и / стол' гарний накр'ил и / йісти давал и / а тод'і пройшл и ми / чо'го то пошл и ми аж на туди'гору і згори там ото м'іст йе / на мосту хвотограф'ірувал'ис' / шо кажут' / шо даже із йайец' робил и такий м'іст / вил'икий / вил'икий / проходил и ми / і дивил'ис'а там / і хвотограф'і'ї / хвотограф'ірувал и нас там на мосту / і ч'ехи хвотограф'ірувал и / і ми бул и / шче украї'нц'і шче друг'і приходил и / дак ото хвотограф'ірувал'ис' / ну бал'акайут' л'овко / а с'ічас / пише систра / шо нема н'ічого / і йісти / і наш'і найіхал и воруйут' / у Праз'і ни можна н'і че'модана покинут' / н'ічого / а ми при'їхал и в Прагу пооставл'ал и все на св'іт'і і пошл и до каси / прийшл и во'но все сто'їт' / н'іх'то його н'і заби'ре / н'іх'то н'ічого / і с'ічас розби'вайут' / уби'вайут' / таке'робиц'а / дуже страш'не / і систра / це вже ж вона с'емдис'ат'вос'ім год / с'емдис'ат' дев'ят' год / там вона живе / п'ятиро д'ітей / ну д'іти ж уже пови'учувал'ис'а / робл'ат' / уже внуки йе / пише нам п'іс'ма / ну пише й пише / шо дуже по'гано жит' / і в йіх / чо'го во'но скр'із' стал и / порозруй'новувал и / порозби'вал и все на св'іт'і / о'це все вре'м'я воруйут' скр'із' / ни можна н'іде н'і поставит' / н'ічого / і во'ни живут' о'це тут у дом'і / дак прийдут' / крол'і там чи шос' н'і'буд' / позаб'ірайут' / бо нема ж чо'го йісти / бо нема ж / ни робл'ат' / шо ж во'ни на заводах робил и / й пол'учайут' / вона пенс'і'ю пол'учал'а / й нам бул'о да'йе / й прийж'Уайе в гост'і / в йейі п'яте'ро д'ітей / й в'ін сам чех жи при'їж'Уайе / а с'ічас жи нема н'ічого вже / усе позак'риване / поза'той / нема даже шо й го'товит' і

йісти вона пише / шо дуже худо живе^нмо / ну а шо ж / і в нас так / і пенс'ію так дайт' / то дадут' / то ни дадут' / і хоч би ж прийіхал'а / так ни ма ж за шо й прийіхат' / то ж вони пол'учали так і грош'і / ну в йіх таки хоч пенс'ію випл'ачуйут' / коїе йак / а це сист'ра з Примор'я пише / шо в йейі йак остал'ос'а оцей уже ж / Йел'цин уже ж ни робит' / а Пут'ін / дак пише / шо ригул'арно стал'и вже ж пенс'ію дават' / і стал'о крашче у магаз'інах //

Село Кантакузівка Драбівського району

Розташоване на річці Чумгаку за 12 км від районного центру та залізничної станції Кононівка. Перша згадка належить до XVII ст. [Історія, с. 176].

Інформант: Крикун Марія Михайлівна, 1923 р. н., проживає в с. Комінтерн Чорнобаївського р-ну Черкаської обл., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

– Так усе бул'о у хат'і / гидос'т' / оце так воно й зразу йе / н'і обстановки не^нма такої / йак оце те^нпер у л'удей йе / бо йа 'дна душа оце живу / йа його не^нможу н'ічого зробит' / на роботу кажний ден' ходил'а / а дома / так ото / города / тут оце у нас триц'ат' соток / дак ото і ланки ж пол'ол'а / по п'ятнац'ат' соток / і по два ге'ктари пол'ол'и / о / ну оце / ну шо йа вам / у жни'ва ходил'и / косарки ко'сил'и / ми вйазал'и / скиртувал'и / возил'и п'ідводами снопи / у п'івкопах бул'и / т'і снопи скл'адал'и / йак вйазал'и і в п'івкопи скл'адал'и / а тод'і вол'ами во'зами возил'и т'і снопи / в скирти скл'адал'и / оце так ранши бул'о п'ісл'а войни / важко бул'о / а те^нпер уже ж проти того / дак уже ж л'еше / дак уже ж ми нигодн'і / оце ж така жиз'н' //

– Розкажіть, як обробляли коноплі?

– Конопл'і / конопел' у нас у колгосп'і мало бул'о / отам попид биригами трохи пос'йал'и / отам пид Сими'н'івку / отам с'уди Мос'івка сило / а с'уди Сими'н'івка / дак ото трохи там пос'йал'и бул'и конопел' / а то майже / шо йіх і ни / по'гано / йа не^нзнайу / чи во'ни не^нвродил'и / шо йіх не^нпахал'и / о / бур'аки пахал'и / кукурузу пахал'и / ба'гато кукурузи с'йал'и / пахал'и / картопл'у у колгосп'і садил'и к'ін'ми / і пид плуг / о'рал'и / пл'уги / не^нтрактор'ами / а тод'і к'ін'ми / а ми пид пл'уги садил'и ту картопл'у / ну оце / шо йа вам можу ска'зат' / оце таке //

– Дак бул'о оце йак п'ідим / у нас ш'іс'т' душ бул'о / а в йіх два'нац'ат душ бул'о / дак бул'о оце п'ідим / дак баба / Уст'а йійі бул'о звут' / напи^ече отак'і пал'аниц'і разо'ві / і ото вже ж вит'агнут' / покл'адут' йіх / по'накривайут' / рушнич'ком ч'и ч'ім / чи скатирт'ом йак'ім / во'но подл'и'га / похол'оне той хл'ібец' / а тод'і йіх т'і пал'аниц'і отак с'тавл'айут' йіх / йак ото у магаз'ін'і / бул'о оце і по два'нац'ат' пал'аниц' / ну сим'н'і бул'о два'нац'ат' душ / дак ото бул'о чириз'ден' /

чи чириз^два й пи^чут' / а в нас бу^л'о ш'іс'т' душ сим'н'і / бат'ко / мати / і о^це мо'їх три / ну о^це йа / Гал'ка й До^маха бу^л'а / і брат Іван був / о^це та^ка у нас с'ім'н'а бу^л'а / б^рата в^бито / бат'ка засу^дил'и о^це в сорок с'омому го^ду / дак і ни вир'нувс'а / на три го^ди / і н'і за ш^чо / о^то та^ка г'ірка жиз'н' була / на три го^ди засу^дил'и / і із скам'ї підсу^дим'іх / тут у кл'уб'і су^дил'и / під кон^войом у Ш^рамковку п'ішки / а то^д'і вже ж на ранок / ми ж ста^рал'ис'а / шоб п'іти да шо понис^ти / да й хл'іба спикл'и / да й усе / пошл'и / а йіх у чо^тир'і ча^са утра вивизл'и вже / о^то та^ка жиз'н' бу^л'а / Г'ірко жи^л'и / так Г'ірко / а те^пер у^же врод' мона жит' / дак здо^ров'я ни^ма / і ни^ма й с к'ім / о^це 'д'на ду^ша / йак пал'ич'ка / о^це сист^ра сорок ден' пройшл'о / йак у^мерл'а / а йа са^ма остал'ас' / бат'ки по^мерл'и / то та^ка жиз'н' //

– Р'ад'нинкойу / од'і^йалом укривал'ис' / о^то так ранши жи^л'и / а ти^пер у^же ж к^роват'і / д'і^вани / дак ни^ма ко^му ж на к^роват'ах т'іх спат' / дак ми йіх і ни купувал'и / о^то так /

– Л'іжники т^кал'и ранши / овеч'ки дир'жал'и / дак в^овна бу^л'а / дак в^овну пр'ал'и / л'іжники бу^л'и / а то^д'і пр'ал'и о^це ж ко^нопл'і / дак от'і ж пи^ревал'ки / це ж пр'адут' на пр'ажу / а то те оста^йец'а / дак йо^го / з^начит' / йак би вам і ска^зат' / ну крутил'и / на г^ребин' о^так чипл'ал'и і крутил'и / ну ота^ке зав^товшки / йак о^це пал'е^ц' / пон'і^майи^те / а то^д'і о^то та^к і кл'уб'ки понакр'учуйут' йіх / то^д'і пок^рас'ат' / у йак'і там / і в дубов'і ко^р'і кра^сил'и / х'іба ранши бу^л'и так порош'ки / йак ти^пер / пок^рас'ат' / ну то^д'і на / та^ка обикно^вен'а ви^рстат' / т'іки на^чин'а ота^ке ши^роке на^чин'а / т'і ковдр'і т^кал'и / ос' кол'о нас о^це по су^с'ідс'к'і там жи^л'и л'уди / дак там ба^ба / во^на спиц'і^ално / во^на та^ка бу^л'а д'елна / на ц'у ро^боту / во^на і ковдр'і т^кал'а / і р'адна т^кал'а / і все / о^то тако^во во^на / і пол'отна т^кал'а / ну то^д'і ни бу^л'о / шо / де метир йа^кий і був ма^тер'ійі / ни бу^л'о за шо ж йо^го набрат' / дак о^то вс'і л'уди пр'ал'и / пр'ал'и / т^кал'и / а то^д'і повити^кайут' / во^но с'іре пол'отно / а то^д'і б'іл'ат' / о^це йак у б'ериз'і / о^це йак і в нас б'ериг / йак у^же тепл'о / л'овко / дак там то^д'і доску та^ку покл'а^дем / і о^то вмо^ч'айимо / о^то кини^ш шма^ток / а то^д'і зб'ірайиш / зб'ірайиш / зб'ірайиш / і в б'ериз'і простелиш / і о^то так ви^білу^вал'и пол'отна ми / на сонц'і да на тра^виц'і / а то^д'і у^же ж сороч'ки ш'ил'и / бат'ко в нас був / і брат був / два б^рати бу^л'о / дак о^то і сп'ідн'е ш'ил'и / і верхн'е ш'ил'и / о^то так прожи^л'и / у нас бат'ко порт^ний був хо^роший / кожу^шанки ш'ил'и / і йубку ш'ил'и / і кар^сети ш'ил'и / ну й ус'у одежу ш'ил'и во^ни / о^то до нас но^сил'о ба^гац'ко лудей / туди аж дал'ш'і тожи жив бат'к'ів с^тарший / тожи порт^ний був / о / то^д'і з^нову кол'о того д'ад'ка Васи^л'а тоже брат Йаков / це б^рати бу^л'и во^ни / дак той пл'от^ничив / ну майстру^вав / а чит^вертий брат був / дак йо^го у^же того 'д^ст^ройіли / й того / а м'ій бат'ко це на бат'к'івшчин'і оставс'а / а того вже ж д'ад'ка

Ол'ик'с'їя / ну де ж / тод'ї ж б'єдство бул'о / ну і со'юз пройшов / і вс'ї ж т'ї / а тож тод'ї ж само / т'ї / шо сам і робил'и /

– Самосібники?

– Ага / це ж воно самоос'їбники / дак о'то у'же д'адко Ол'ик'с'їй / де його д'їт' / ни'ма де / ни'ма за шо його 'дст'ройт' / дак його / аж у Ан'тоновку / там за Кол'о'мийц'ами сил'о у п'рийми од:ал'ї / дак о'то і в'їз дал'ї / і ко'н'аку дал'ї / і зб'руйу вс'у дал'ї / і ск'рин'ку / їа ше мал'а бул'а / рос'казувал'и / і ск'рин'у по'ставил'и / 'наче 'зам'їж од:ал'ї д'ад'ка Ол'ик'с'їя / а ц'ї два б'рати тут одст'ройл'ис' / а 'бат'ко це наш на 'бат'ковшчин'ї о'ставс' / о'то так / о'то так прож'їл'ї //

– 'Дома ни п'рал'ї / ну од'ї мал'ї в 'ноч'вах / пон'їмайте / а тод'ї на 'р'їчку хо'дил'и / там кл'адки бул'ї / ти'пер же^и ж ни'ма / ти'пер 'дома вс'ї пи'рут' / а то ж бул'о / і о'це і в нас у 'бериз'ї / тод'ї у крайн'їх бул'ї / і туди бул'ї / кол'очки так заби'вайут' / а тод'ї 'доски кл'адут' і во'ни о'то там і ни при'ймайц':а / о'то так добри'де л'у'дина і о'то с'тане там і пи'ре / о'то так /

– Прач був / у нас і з'разу аж два їе на по'в'їц'ї /

– Ну їак би вам ска'зат' / таку 'наче м'їтлу з'робл'ат' із л'о'зи / ни з 'нехворощ'ї / а з л'о'зи / і тод'ї заби'вайут' ота'кий кол'оч'ок туди / і о'то зам'їтайут' навс'тойки / і на 'токах і скр'їз о'то так зам'їтайут' //

– Ой / гор'увал'и / с'в'їтит' о'це п'їсл'а вой'ни / ну ми ж мал'ї бул'ї / це ж / дак / а ми ж до вой'ни наро'дил'ис'а // дак о'то ч'їм з'разу св'їтил'и / с'в'ету ж ни бул'о / і кара'с'їну ж ни бул'о / дак о'то 'дес' їа'койс' ма'зути дост'аним / о'то і п'р'ал'и при їо'му / да тод'ї в їа'кийс' чири'поч'ок ув'їл'єш / да тод'ї їа'кус' тр'апоч'ку покл'адеш / да чири'поч'ком ма'лен'к'їм при'давиш / да о'то так п'р'ал'и при такому 'гор'ї //

– На Стр'їче'н':а / на Свири'дона / о'це два / це Стр'їче'н':а / це Свири'дона / ти'перичка / це з'їмойу два 'їармарки бул'ї / а л'їтом 'тожи ж бул'ї / а їак о'це їа забул'ас' //

– 'їупки / да бул'о / їак попри'ход'ат' / а ми ше ж та'к і мал'ї бул'ї / і с товариш'ками сист'ра їак п'роїде / у 'їупках / стр'їчки // 'бат'ко ота'к'їх стр'їчок наку'пив зав'ширшки / да стр'їчки попри'в'їазуйут' / да пл'ат'ки їашчи'ков'ї / да їак поч'нут' сп'їват' у 'хат'ї / це п'рийдут' із 'їармарку / по'будут' / во'дич'ки по'їдут' / і знов п'їдут' на 'їармарок / о'то так 'ранши жи'л'ї //

– Із жнив п'рийдут' / дак на 'вигон'ї о'то кирпи'ч'їнки / на кирпи'ч'їнках горш'ч'ок по'ставл'ат' / во'ди нал':ут' / по'сол'ат' / пидкл'а'дайимо / ми ж ниви'л'ик'ї тод'ї ж бул'ї / г'їл'оч'ки зб'їрайим / до к'їз'ач'ки / о'то там скот 'ходить' / дак по'сохл'ї / а тод'ї 'мати 'к'їста зам'їсит' / о / його в'м'їс'ат' л'овко / а тод'ї роска'ч'айут' ота'ко / ну мо т'рошки 'товш'ч'їнк'ї та'к і гал'ушки по'р'їжут' / по'р'їжут' 'ножиком / а ми сиди'мо у'же із шпич'ками / о / це їак почи'найут' вки'дат' гал'ушки / а во'ни враз пидри'найут' / пидри'найут' / пидри'найут' / тут у'же гал'асуйут' ус'ї / у

су'с'ід бу'л'о д'воє / й нас ус'і ч'етви'ро / о'то вс'і до ко'ст'о'ра зб'і'га'йу'ц' :а / на'кида'ют' т'і'х га'л'у'ш'ок / а то'д'і т'і'ми ш'пич'ка'ми на'ти'ка'ймо і йі'мо / о'то так ра'нши бу'л'о /

– Два'нац' :ат' душ сим'н'і бу'л'о / да'к о'то чи'риз^три дн'і два'нац' :ат' пал'а'ниц' пик'л'и хл'і'ба / шо ж то'д'і н'і са'л'а / хл'і'б да й ус'о / н'і са'ла то'д'і не^н бу'л'о / ну йа ни з'най'у / йа'к ра'нши л'у'ди жи'л'и / б'і'дно л'у'ди жи'л'и //

– На'кида'ют' ту пов'ну д'і'жку / а да'к ти'пер о'то ж і пид'ход'н'і / а то ж зимл'а'ний по'гриб бу'в / да'к о'то ж ту д'і'жку йа'к у'гас'ка'ют' у по'гриб / да то'д'і о'то п'ів д'і'жки т'і'х бур'а'к'ів на'мий'ут' / на'чист'ат' / ну / в ту д'і'жку на'сипл'ут' / во'дойу на'л' :ут' / йа'к у'же п'ід'кисне квас то'й у д'і'з'ц'і / то'д'і ки'да'ют' о'та'к і гол'овоч'ки ка'пусти / да'к во'на й до'бра / і та'ка на'че розо'вен'ка / пон'і'ма'йте / ти'пер же^н ба'нки / і ка'ст'рул'і / а то'д'і ж ни бу'л'о / то'д'і гор'увал'и л'у'ди //

– Це п'ідут' на'р'і'ж'ут' т'і'йейі л'о'зи / во'на пидв'йане / і у нас бу'л'и ко'р'зинки / да'к у'же ко'л'и во'но бу'л'о / і ко'р'зинки пов'йа'ж'ут' / і кар'топил'ку у н'і'й / і бур'ач'ки / ну к'уди во'на по'на'доби'ц' :а / із л'о'зи ко'р'зини ри'бу л'о'вил'и о'та'к і за'в'ишки / то'ж ко'р'зини на'зи'вал'и / ну пон'і'ма'йте / то'д'і во'но спл'и'те'ц' :а о'то та'ко на і'с'ход ту'ди / а там та'ка д'і'рочка / а це ос' йа'к з'і'мойу / да'к ду'хи ру'бай'ут' / о'це ос' і пр'оти нас / ру'бай'ут' ду'хи / а то'д'і ту ко'р'зину с'тавл'ат' ту'ди / с'н'і'гом на'кида'ют' ку'пи / бо'же та'к і бу'л'о ку'пи / а ти'пер ни'ма / бо ти'пер і л'о'ду ни'ма / то ро'стане / то за'шерхне / да'к бу'л'о / ну й ка'расики л'о'вил'и / а то м'і'лка бу'л'а / та'ка др'і'б'нен'ка / на'че м'і'л'очка / а до'бра бу'л'а / да'к о'то с'т'і'ки м'і'л'ки повиси'пай'ут' із цих ко'р'зин / а то'д'і по'мий'ут' / пирибе^нрут' / бо там і жу'ч'еч'ки / ус'е па'дал'о ту'ди / по'мий'ут' / пирибе^нрут' / і сти'че во'но / а то'д'і ма'ти од'ну ско'воро'ду на'жар'ат' / дру'гу ско'воро'ду / трет'ю ско'воро'ду / і боро'шенци'м по'прит'руш'уй'ут' / о'л'і'йкойу по'ма'ж'ут' / да'к во'на йа'к сма'чна бу'л'а / і в нас бу'л'о аж два ко'ш'і / так дл'а боро'шна бу'в о'та'кий за'в'ишки / о / а йа'кий бу'в за'в'ишки / на'д'вор'і пири'битий / да'к о'то бу'л'о в од'ному од' :іл'ен'і'йі пше^нни'шне боро'шно / а в дру'гому житн'е / хл'і'б жи ж пик'л'и ра'зовий / о'та'к і пал'а'ниц'і бу'л'и / да до'брий / йа'к по'нап'і'ка'ют' / ти'пер йо'го / да'к о'то житн'о'го по'нап'і'ка'ют' / о'це ж по'ка'зуй'ут' йо'го / у'же ж йа'к з'і'йде у ма'к'і'тр'і / ни в ма'к'і'тр'і / а в д'і'жи бу'л'и / йа'к з'і'йде / пови'ка'чуй'ут' пал'а'ниц'і / во'ни ж по'пид'ход'ат' / а то'д'і ж са'жай'ут' йі'х у п'і'ч / ну в нас мен'ша с'і'м'я бу'л'а / да'к бу'л'о о'то ш'і'с'т' пал'а'ниц' / а це ж ос' у цих три'нац' :ат' душ бу'л'о / да'к бу'л'о два'нац' :ат' пал'а'ниц' пи'чут' / о'то чи'риз^ден' / чи'риз^два і пи'чут' / да здо'ров'і все мужи'ки бу'л'и //

Село Нехайки Дрaбівського району

Розташоване в лівобережній заплаві р. Супою, за 20 км від районного центру. Перша згадка належить до XVII ст. як про старе козацьке село [Історія, с. 178].

Інформанти: 1. Руденко Ганна Олексіївна, 1922 р. н., освіта – 6 кл., працювала в колгоспі.

2: Фесенко Андрій Михайлович, 1912 р. н., освіта – 3 кл., працював у колгоспі.

– По¹с¹ійимо / во¹ни ¹зийдут¹ // так / то¹д¹і виб¹ірайимо йіх / п¹лоск¹ін¹ виб¹ірайимо // то¹д¹і вже ¹мочим / помо¹чили / по¹полос¹кали й у ¹копанки / о / то¹д¹і про¹сушуйе¹мо ¹йіх / а то¹д¹і йак ¹висушили йіх / пок¹рутим / пок¹рутим / на ¹соничко // „ни бире ¹соничко на б¹іч / ти¹пер бог хра¹ни на н¹іч” / а то¹д¹і на п¹іч п¹ід р¹ад¹но // о¹то там н¹іч по¹ночуйе / а то¹д¹і вста¹йем в¹ранц¹і рано / ш¹чоб там ¹поки на ¹ланку іти / ш¹об нам йо¹го по¹терти // по¹терли / а то¹д¹і мни¹мо // поча¹ли ¹л¹овко / на го¹род пови¹носили / пови¹т¹іпували / і то¹д¹і пр¹адки / о¹це та¹ке // по¹пр¹али / помо¹тайут¹ чоло¹віки / бу¹ло пр¹адеш та на ¹ц¹івку / помо¹тайут¹ чоло¹віки на мото¹вило / то¹д¹і ж т¹і попе¹рем / мо¹талки називалис¹ / на ви¹тушку / мо¹тали у клу¹бок // змо¹тали на клу¹бок / ти¹пер сну¹йімо / с¹н¹івниц¹а та¹ка к¹рутиц¹:а на ш¹пичку / і о¹то об¹снували / с¹т¹іки там ¹пасом ¹буде / чи мо¹ток чи два / йак ти ж ха¹з¹айка / то ба¹гац¹ко у ¹тебе йе / шо ба¹гац¹ко по¹с¹ійимо / то ба¹гац¹ко й напр¹адеш / о / то¹д¹і вже у ¹мене полот¹на чо¹тири / о / йа ба¹гата ¹буду / бо то¹д¹і ж сороч¹ки бу¹ли ж із ¹чого / із ¹того ж шо напр¹аде да на¹ч¹е / о¹то ч¹ем / а то¹д¹і те вже ж полот¹но с¹телимо на став¹ку / так тра¹вичка з¹верху / ш¹чоб ни г¹либоко бу¹ло / по¹стелимо ж ¹його / ш¹ма¹т¹к¹ів ш¹іс¹т¹ / а то¹д¹і на ¹копанку / і о¹то ц¹іми пр¹аниками виби¹вали / і о¹то все ¹л¹іто до ¹осен¹і до г¹либокой / о¹то йо¹го бов¹тайимо / а то¹д¹і у¹же ж йак¹шо во¹но т¹рошки прис¹ір¹йе / шо почи¹нає б¹іл¹іт¹ / то¹д¹і вже ж та¹ке шу¹кайим го¹род та¹кий / ш¹об слат¹ ¹його // в¹мо¹чайимо і с¹телимо на зе¹ле¹нен¹ке і с¹телимо до т¹іх п¹ір / шо вже ¹бачим / шо б¹іле / а то¹д¹і бе¹ре¹мо рубел¹ та¹кий / ка¹чалка / сто¹йімо / од¹не сто¹йіт¹ / чоло¹вік сто¹йіт¹ розби¹ра на по¹полам / о¹це ж в¹ін розгор¹тає / а йа ж згор¹тайу на ка¹чалку / с¹уди / ту¹ди / і во¹но прила¹жуйиц¹:а / мн¹а¹кен¹ке роби¹ц¹:а / аж то¹д¹і ми сороч¹ки ¹шийим / о¹це ж ¹т¹іки ро¹боти ¹коло ¹його / ба¹гац¹ко ро¹боти / у¹се ¹л¹іто тов¹чес¹:а / кол¹о ¹його / ¹важко т¹і сороч¹ки бу¹ло / а о¹це ти¹пер / спа¹сиб¹ і бо¹гу / шо н¹і пр¹адем / а о¹то бу¹ло і чо¹го застав¹л¹айиш / да помо¹тай хоч бу¹ло ц¹івки / бо у¹же дв¹і ц¹івки / а ти ни мо¹тайиш / ни¹ма ми¹н¹і в¹рем¹йа / да помо¹тай хоч / бо йа ж ни ¹буду знат¹ с¹к¹іки там ¹пасом / то йак йа ¹ц¹івку змо¹тайу / о¹це там у ¹мене ¹буде чо¹тир¹і ¹паса¹ма / дв¹і ц¹івки

в'іс'ім пасом / о / це у́же йа / до т'іх п'ір / шо буде д'вац'ат' пасом / о́це
буде п'івм'іток //

– Зр'ізок був такий / зр'ізок о́це на / ти́пер бачиш / поскидала і
поп'рала / а ко́лис' бу́ло тиждин' / бу́ло і три ни́д'ілі / бо на копанках
зразу / а ти́пер ми у́ночвах / дак по́мочиш у зр'ізку у кор'аках у т'іх / у
го́лубйач'іх або кур'ач'іх / по́вит'агайт' / да повикидайт' те / да то́д'і
т'реба іти до ставка / да там повико́лочуйим / по́ковзайим но́гами йіх /
повиби́вайим до л'оду / а то́д'і п'рийдим до́дому / во́да ж типлен'ка /
пона́мил'уйимо у́ночвах чи на сто́лі / а то́д'і по́складаймо / був такий /
жлукт'і / та ту́ди по́вкидайимо / шчо́б во́ш'і по́жарит' / а то́д'і зал'іза
ту́ди по́накидайимо / во́но си́чит' / во́дою по́наливали кип'я́ченою /
по́буде до в'ечора / а в в'ечер вит'агайм і йде́мо прат' на ста́вок /
виби́вайим / а то́д'і до́дому п'рино́симо / на го́род'і ви́р'овку ба́тко
п'ов'ісит' / і ми в'ішайим ту́ди / і то в'ісит' во́ни / по́ки в'исохнут' / а
то́д'і заб'ірайим і ка́чалкою ка́чайимо і над'івайимо //

– Які ще були діжки?

– То та́ке бу́ло п'летине спи́ц'іално / борошно ту́ди си́пали / дак
о́то називали / йак хто назве / к'іш або ко́робка / о́це ж спе́ц'іално
з'роблине дл'а борошна / дл'а в'ис'івок / дл'а п'роса / о́це та́ке / називали
ко́шем //

– У що там зливали?

– По́мийниц'а / а хто ка́же у́шат / хто йак назве / а так то по́мийниц'а /
кидайт' ту́ди в'с'аких по́мий / а то бу́вайе ко́рова / йак о́телиц'а / то там
та́кого ж кидайт' / а йак с'вин'ам / то там у́се зли́вайиш / в'с'ак'і по́мий і
да́йеш с'вин'ам //

– У що сало складали?

– Ми / нап'ри́мер / ни ди́ржали в д'іжках / ми ди́ржали у м'ішках / у
м'ішок кла́дем / по́в'ісит' ба́тко ви́р'овку / а то́д'і знизу д'іро́чку
вир'іжт' і то і би́рут' по ку́сочку / а так йашчик зоб'іт' / йак в'с'аке
ти́пер ми у ко́струлі та у ба́нки / а то́д'і був та́кий спи́ц'іално / звут'
йашчик / шчо́б во́но ту́ди ст'ікало / і у йашчиках ди́ржали / хто йак
зу́м'іє //

– У чому квасили?

– У д'іжках / йак о́це т'реба / то у д'і́з'ці / а ти́пер бач у м'ішках / у
м'ішках лу́че і гур'ки сохр'ан'айуц'а / там у́же йак зав'яжиш / а йак у
д'і́з'ці / так т'реба мит' кру́жечки / і чири́з тиждин' / бо во́но зацв'іта і
буде во́нат' / о / вже ни́п'риятно йо́го / а у м'ішку дак лу́че ба́гац'ко /
о́це нап'ри́мер у́же йа ти́пер у м'ішечку / бо вже дочка у мене у́же у
сторон'і / ос' су́с'ідка моло́ден'ка теж у м'ішку / ми́н'і ба́гац'ко лу́че / а
то ста́рос'т'у / хоч і по́гриб в'ходиш / а вже в'ажко ла́зит' / ту́ди йак у́л'ізу /
п'іт по с'пин'і пли́ве / а на́зад на чо́тир'ох / а то йак посо́лила і до са́мого
аж Розд'ва / а то́д'і йак по́л'ізу у по́гриб / наби́ру гу́рочки / дак хоч
йуши́чку ту в'ип'ий / о́це та́ке / дак то бу́ли / д'іжки / бонда́р'і ро́били /

спиц'іально робили / а ми купуєм / і так к'васим / а йак оце ми з д'ідом / дак йа оно у банку пок'лала / о / одна банка йім / а одну банку зроб'л'у / хай кисне / тод'і ц'у вийім / тод'і ту начи'найу / а ц'у накладу //

Село Великий Хутір Драбівського району

Розташоване на р. Золотонощі, за 8 км від районного центру. Перша згадка припадає на 1691 р. [Історія, с. 174].

Інформанти: 1. Шинкаренко Горпина Артемівна, 1913 р. н., неосвічена, працювала в колгоспі;
2. Свистільник Ольга Трифонівна, 1934 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

Інф. 1: – Ус'ого д'ітки бул'о / і погано / ус'ого д'ітки бул'о / ну гарного ни бул'о / робили йак раби / дурно / йа багато / йа йак зазнал'а / гол'убко / гор'а / тод'і ж йак война почал'ас' / а д'іда в допри забрал'и / да ходил'а п'ішки п'ят' м'іс'ац'ів у город с'уди і туди / зазнал'а багато // т'іки воно ни по'може //

Інф. 1: – Забрал'и скрин'і / побломб'ірувал'и / бл'омби подривал'и / позабирал'и / шо краще / жил'и оце / пожинил'и / пожинил'и у матир'і дитина / і в нив'істки дитина / оце топил'и ж ранше сол'омами / це бул'о ж ранше чим / значит' кол'аски в'іс'ат' отако / там кол'ц'а позабивайут' / нив'ішчина і свик'рушина / н'і плит ни бул'о / сама п'іч і лижанка / а тод'і ото внос'ат' же соломи / простилайут' р'адна / л'іжники / оце пол'агал'и вс'і в пок'іт / і нив'істки / і вс'і / це дол'і / дол'і // це т'іки йак старий / то це на п'іч'і ото спл'ат' / а то вс'і в пок'іт спал'и / і жил'и / а типеричка понастроївувал'и / а жин'ні нимає //

Інф. 1: – А знайте ж д'ітво'ра / а ранше ж лишн'ого хл'іба ни бул'о / шо хто кол'и хот'ів / строго / настрого с'н'іданок і об'ід / де сим'йа вил'ика д'ілл'и // оце д'іти вс'і с'ідають / столик дол'і / оце д'іти пос'ідал'и / ноги поп'ідкл'адал'и / по куску там хл'іба одр'ізали чи по пир'іжечку / чи по пир'іжку об'язково / бо сим'н'а ж вил'ика / оце пос'н'ідал'и / боже сохрани / щоб хто пол'із та вз'ав там хл'іб / бо тре т'іки / семн'і ж вил'ик'і / і треба щоб йіл'и вс'і разом / йа ни знайу / чи т'і мн'аса там кол'и бул'и / чи шо //

Інф. 2: – Хай д'ід розкаже / в'ін т'кав /

Інф. 1: – С'ійал'и конопл'і / а тод'і конопл'і рвал'и / мочил'и / сушил'и / терл'и / на бител'н'у / а тод'і на терниц'у // а тод'і ше мн'ал'и / а тод'і микал'и на мички на так'і / а тод'і т'і мички на гр'єб'ін' і на пр'адку пр'ал'и / випр'адут' оце ж по п'ят' чи по чотир'і мотки / сну'ют' / довг'і нитки так'і / на ст'іко там виходит' на мот'овил'о / а тод'і т'кал'и / бул'и вир'стат'і дири'в'ян'і / у йіх бул'и там на'чин'а у'же із того / із ниток

із товст'іх / а тоді була л'ада / у л'аді був бл'ат / з очирету зроблино / такий той / і тоді ото ткали це полотно / виткали / а тоді його мочили в'оді / і до т'іх пор мочили / поки становиц'а біліє / вистил'айиш у воду / у воду його послава / намочив / вистил'айиш на траву / пішов там чириз час / як літом же / обратно вмочив / як висохло так і мочи / ткали р'адна / ковдр'і / р'адна ткали у кружки / це ж на чотир'і підніжки / а то ткали пр'амо / пр'амо / а тоді там одиткали / і заплоч'у / тоді ж такого ни було / а заплоч'у брали / оце заплоч ст'ожку білен'ку зробит' / а тоді дві чирво'нен'кі / це так і знайте робл'ат' на припичок застилат' / р'аднинки то звал'ос'а / бо його ж чимало ж натчут' / бо тре ж когос' то зам'іж од'ават' / чи йаке / а то ковдр'і / у мене й дос'і ковдр'а йе / буд' вона ни ладна / оце ж як попр'адеш / це ж то'нен'ку нитку пр'адеш на пр'адку / а тоді ж звуц'а клочки / те / що з'аду оста'йец'а за гребинем / це скидай / скидай / а тоді биреш ото круг'ат' на ве'ри'тено / вал зразу / а тоді валу навалиш / то'нен'кого ж валу / бо це із валу робл'ац'а тче'мо р'адна / а то таке вже пагане з кострицею / то ше й ковдр'у витчиш / це воно р'івна ж така / ото застелиш як д'ітвора / в мене д'іти одну й зогнойли / сц'ут' бизприривно ж / бо на полу / хто там т'і горшки йім підставл'ав колис' д'іт'ам мо'йім / то воно ото / раз ото посушил и / посушил и / а застелиш і вони на т'ій ковдр'і // а одна но'ва / оце лижал'а у скрин'і / дно ви'вал'увал'а / а оце як стали оц'і кроват'і та панцирна с'етка / так йа простилайу й'йи на сп'ід / щоб матрас ни пор'аб'ів / так і дос'і та ковдр'а //

Інф. 1: – А на ст'іл тоже у кружки одиткали / гарн'і скатирт'і / оце тут ніхто ни вм'ів так ткат' / оце у хутор'і / а отамо Нихайки / Жорнокл'ови / ото на той край до Кийіва / ни вм'іли / д'іду / так іх гарн'іх заст'ол'ок ткат' / так то р'адна / д'іду / а то те / шо на ст'іл застилат' / он йа Ол'з'і од'ала / од Жорнокл'ів у т'ітки / так то так'і вже й крайі були крас'ів'і / пр'амо в основу його ше вкидал и / накидки називал и / ото Ол'ка забрал'а / т'ітки Одарки / то дл'а стол'ів було гарне там ткали / і витрал'ис'а рушники / то вже узен'ке ткали / у с'ім пасом / то ж у дес'ат' на це на полотно / в дес'ат' / і в дев'ят' / а на рушники трошки ужче / у ш'іс'т' і в с'ім / бо ранше ж оце і йа зам'іж ішл'а / то мати мо'я наткал'а / і йа й пр'асти вм'іла / й ткал'а / все чисто вм'іла йа //

– А як у кружки ткали рядна?

Інф. 1: – Ну кружки ж були на р'адн'і / так на чотир'і підніжки / так як нивил'ик'і / сиредн'і кружки / так ото три рази заходить / у с'і чотир'і підніжки в один ко'нец' / дойшов / зайшов обратно // оце половину виткали / тоді заходить з другого кон'ц'а начи'нає / раз / два / три / чотир'і / і тоді виходит' квадратний цей кружок / він у квадрат'і / бо чотир'і ж угли / чотир'і підніжки / й чотир'і угли /

Інф. 1: – Спускали зо'лу / ранше в л'удей були голуби / і з голуб'ячого по'мету / ну гов'на / мочили / ну у голуб'ячому с'аме

мн'акше / пон'імайте / така зола / кип'ятком ото наливайиш його / ковелики г'і / ну простелиш йакус' полотнину / ну ранше ж і стар'і сорочки бул'и / то тако в'ізмиш у ночви / оце вз'ав спустив лугу / кур'ачий / кур'ачий помет / а тод'і бул'о таке / йак оце вже ж на з'іму / так бул'о і гричаний / гричана сол'ома / з гричаної сол'оми / тоже ж робил'и / називал'ос' пазолки / тод'і оце вз'ал'и його помочил'и / оце все спустил'и / те ж усе убрал'и / викинул'и до г'нойу // така ж мил'на вода / мн'акха / все ж полотн'ане / значит' оце биреш його / помочив і підштаники / і кал'сони / і сорочки ж'іночі й чолов'ічі / все ж бул'о полотн'ане / і тод'і ото у те жлукто накладайиш і проливайиш його гар'ачим кип'ятком / щоб ни бул'о воший / бо ше й вош'і ж бул'и тод'і / ото йак позалаз'ат' у от'і рубчики / оце ж ж'інки до рукав'ів же сорочки носил'и // тод'і оце кип'ятком пролив' добре / там же прокладайиц' : а і поставиш його ж на шос' / щоб жи ж вода ни розливал'ас'а / накривайиш його добре те жлукто / пропарил'ос'а / там ск'іки воно постоїт' / прохол'оне трохи / на р'ічку / биреш кором'ісло чи палку / оце в мене у свикр'ів тут ни бул'о кором'ісла / то ото биреш чи рогац' / чи йаку палку / оце наскидають' його і до ставу з'імою // свекор піде прорубайе копанку / другий раз таке свистит' / ти пер жи ж ни ма так'іх з'ім / принесе осл'ін / поставит' ми'ні матку вив'яже із сол'оми таку височен'ку / затишок ни в'іс'ц'і з'робит' / і йа ото там ковзайу / а свекор ходит' / носить' / в'ішайе його / о / дак ой / ну хтозна чи горе / чи / і жил'и ж і ни бол'іл'и / правда ж / а ти пер ус'ого хв'ятає / тод'і ж н'і йак'іх н'і порошк'ів / у мене чолов'ік чит'вертий год / де тому вз'ац' : а раку / ну михан'ізатором все жит' : а проробив / с'емдис'ат два годи биз двох м'іс'ац'ів ни бул'о / рак піджолудошної / за три ни д'іл'і убравс'а / за три / н'і бол'ів / н'ічого у св'іт'і // а тод'і йако с' таког'о й ни бул'о //

– Як раніше жниували?

Інф. 1: – Д'ід косив / а йа в'язал'а / і скл'адал'и в копи / а тод'і воzil'и да мол'отил'и / да ой ну в город'і / оце ж йак дома / на город'і оце пов'яжиш / у п'івкопи наставл'айиш / по сохл'о / ага / вправивс'а / биреш ц'іпи й мол'отиш ц'іпами / це й йа ст'іки оце тут пиримол'отил'а / це ти пер хоч трохи пол'егшал'о / с'іємо / зайіхал'и / змол'отил'и там шо чи своїми грошима од'аси / чи в колгосп'і одвернут' од д'ітей / ти пер жи ни дуже в колгосп'і грош'і од'ають' / а то ц'іпами попобехкайиш його //

– Чим м'яли мак, пшоно?

Інф. 1: – Млин'ц'і пшон'ан'і / а качалкою так коротка / так туг'іше / довше / і рука болит' / а лопатойу / ото ж вона лопата так з д'ерива зробила / і ото лопатойу сидиш / так лопатойу набагато легше / помнеш / зробиш / молочко аж біле із його / то сахар'ц'у підсипайиш туди // ти пер маку ни майе //

– У чому борщ заминали?

Інф. 2: – Боршч стар'ім салом заминали / врод'і боршч добр'іший / пахущ'іший / так то тожи спиц'іално була зроблина шей з ручкою / риночка / отако воно ни дуже виликє / шей з ручкою / бо / а там така товкачичка / дак ото заминали // йа ни знайу / йа прийшла до свикр'ів / то в йіх ни було / уже ми його ни заминали того боршчу / ви тожи / бабо / ви ж стар'іші / ну й йа ж с'уди прийшла у п'ятди'с'ат п'ятому году до свикр'ів / то вже ни заминали / а в л'удей бачила //

– Які були діжки?

Інф. 2: – Дириван'і / дубов'і / діжки це ж сол'или все / г'ірки кл'али / капусту / пом'ідори /

Інф. 1: – Помадори /

Інф. 2: – Кавуни / квас дл'а боршчу // у погриб'і став'али діжку / і на ц'ілу з'іму //

Інф. 1: – А в нас жи був погриб йамоу / а кругом йами такі калачики розисл'алис'а / і те аж із зерном / ото каже / нарви / залий водоу / ни кип'яти / шоб на полумн'і / а шоб післ'а топки засунула його в піч гар'ачу / шоб воно отам попарил'ос'а // а мати лижит' / одибрал'о руку й ногу / нигодна н'ікуди // ой боже м'ій / шо ж робит' / а вона прийшла одв'ідуват' да каже / ану в'ізм'и попар' / так т'іми ночвами йа вже ни пол'зувал'ас' // вже жил'ізн'і були / йа зн'ала т'і ночви / поставила йіх на піч / о / і ото мати / залила воду / прохол'одила / і калачики туди т'і вик'ала / і мати ото боком / мати отака завб'іл'шки була / свикруха / мален'ка / йак оце / йак і ц'і / ото вона боком л'агла / а йа стала підливат' типл'ішу / й типл'ішу / і ото два рази мат'ір поправила / пху / пху в добрий час / ото вс'аке ото средство //

– У чому сир держали в піст?

Інф. 2: – У діжку зливали / сир одтоп'ували / у діжку ізсипали туди його / іздав'ували його / тоді масло кол'от'ат' і маслом заливають / оце воно стоїт' / ото с'ім ни д'іл' посту / оце накладають його сиром і маслом заливають / сироваткою заливають / а маслом жи зверху / бо воно ж посн'ад'іє // а тоді вже йак начинайуц'а м'ясниц'і / тоді вже / а то ж ни йіли / н'і молошного / таке страшно вже дуже постували // може / воно й луч'є було //

Інф. 1: – Пиридали / шоб д'ітей у церкву ни водили / а то каже / повиде у церкву / та дооб'ід / хай зросл'і йак хот'ат' / а мал'іх д'ітей / хай ни ни'сут' // та то все ни правда / ну Ол'ко // йа йак була д'івчиною дома / в мене мати в'єрувала / все / то було так // увечир'і ми ни в'ечер'аймо / ідем увечир'і до церкви / в'ечерн'а правиц'а / це значит' ни в'ечер'аймо / поспов'ідалис'а / це звец'а спов'ідн'а в'ечир'і / тоді йдем до т'ітки / а т'ітка р'адом жила / значит' оце там у т'ітки / мати каже / виход'те надв'ір / бо нас дві систр'і було / виход'те гул'айте надв'ір / вони в'ечер'айут' / мати ото / мати то це ж і мати гов'іє з нами / а ми ж д'іти / нам же с'хочиц'а / ми погул'али / поки вони пови'чер'али / утром

вста́йем | рано / йде́м до | церк|ви / ни с|н'іда|йим / |бо|же сох|ра|ни // о / і о|це
п|ра|виц' :а аж до об'і|д / аж у об'і|д |бат'у|шка да|с'т' нам ц'о|го ви|нц'а з ц'і|м
жи хл'і|б|цем / там по од|н'ій кру|пін|ки / це з|ве|ц' :а кров / і спа|си|тил'а хл'і|б /
це м|н'асо / і о|це ми по|го|в'і|ли / то|д'і там ше нам да|дуть по кан|х|ветц'і / хто
пичи|нину / це вже |можна| з'і|сти / а |т'і|тка ни|да|леко жи|л'а там од |церк|ви у
|цен|тр'і / |бат'о|ва си|с|тра Па|ла|жка / і то|д'і о|це / ми там по|по|їл'и / |п'і|шки
при|ходим / а |йа по той б'і|к |р'і|чки жи|л'а / і це с'у|ди по цей б'і|к |зам'і|ж
|вийшл'а / і н'і|чого ми н'і бо|л'і|ли / н'і жо|л'удки і н'і|чого в с|в'і|т'і / з|на|чит'
|можна| по|пост|ву|ват' |т|рохи / о / а так //

– Чи однаково капусту сікти і шаткувати?

Інф. 1: – |Ма|ти / так / ви|ли|кий |гор|ш|чик / і о|то во|на так др'і|б|нен'ко
нас'і|че / от|д'ел'но / |т'і|лки дл'а ка|пу|сти / а в |д'і|жку кла|дуть |г'і|рки /
ка|пу|сту / го|лов|ки / шо|б |йі|сти /

Інф. 1: – Ти|пер о|це |йак до |цен|тра ви до|ї|хал'и / і ту|ди ше ви
до|ї|хал'и / там і кл'ад|би|ш|че |на|ше / а то|д'і о|це так |т'а|гниц' :а / |т'а|гниц' :а /
там ше |йе |й на |пол'і ше |у|лиц'і / а так о|це во|но |т'а|гниц' :а / |А|шан|ов|ка / а
во|на |на|ша / |ху|тор в|род'і кон|чай|иц' :а / на Ри|ц'у|к'і|вш|чину ту|ди до|ро|га / а
то|д'і аж |А|шан'і|вка / так |йак про|звал'и |Ви|ли|кий |Ху|тор / так во|но вже
дав|но / спи|р|ж|д|в'і|ку // да|к о|то так то во|но по од|н'ій сто|ро|н'і |т'а|гниц' :а /
ну і ту|ди ж та|ки по|роз|ст|ро|йу|вал'и с'а / вже |й на |пол'і //

Інф. 2: – У|же ж |то|жи ж |ж'і|нка / у |нейі ж |то|жи си|ни бу|л'и / |п'я|т'
си|н'ів у |нейі / а |йа у |п'я|д'и|с'ат |чит|вер|то|му го|ду при|йшл'а / |об|шим
чо|ти|радц'а|то|го ли|сто|па|да бу|л'а в нас с|вай|ба / при|йшл'а с'у|ди до |йі|х / |й'і|й
ж / |йа ж ка|жу ха|з'а|йін ше с|ва|тат' при|ходив / а то|д'і ж на д'і|л'ан|ки у|пир|ед
хо|дил'а / ро|бил'и |разом| у|се в|рем|я // |л'і|то на д'і|л'ан|ках ро|бл'у / |й
лан|ко|во|ю бу|л'а на д'і|л'ан|ках / а сви|кр'і в |мене бу|л'и / ви по|н'і|май|те / так
ми|не ше |ц'і|лу з'і|му |йа ни од|и|хай|у / ми|не з'і|му на ко|ровн'у га|н'а|ют' /
д'во|є д'і|тей / х|ло|п|иц' і д'і|в|чи|на / о|це так ни|ма / ни|ма / |т'і|ки по|бу|ду |т|рохи
|до|ма / |і|де |п|ро|сит' і зав|х|вер|ма |й бри|га|д'і|р |цей / та |Ол'ко / та |п'і|ди по|д'і|й /
бо до|яр|ки ж ни |можут' / во|ни ж |то|же бо|л'і|ють |л'у|ди // а во|ни ше
з|на|й|те / |йі|м жи на|до|ї|да |л'і|то / то во|ни з'і|мо|ю ше |ба|чат' / шо |йе ко|му
п'і|дм'і|нит' / то о|то |ц'і|лу з'і|му ше |й на |х|вер|м'і / а то|д'і сви|кр'і |ка|жут' / ой
ти з|на|й|ш / |Ол'го / у|же с|ве|кор у|мер / сви|кр|уха о|ста|лас' / вже |й |д'і|тки
по|п'і|дро|стал'и / ти о|то |ки|дай / та |йди вже на |х|вер|му / да|к ти вже
з|на|ти|ме|ш / так |йа то|д'і о|то по|ки|нул'а д'і|л'ан|ки та |п'і|шла вже на |х|вер|му /
та |х|вер|м'і ше то ро|бил'а |й до |пенс'і|й //

– Як дівку сватають?

Інф. 2: – Так |йак об|ич|но / по|н|равил'ас' / в'і|н жи |й гу|л'ат' хо|див до
|мене // хо|див до |мене гу|л'ат' / о / хо|т'і|в / ше з |вис|ни хо|див гу|л'ат' / а ми так
б'і|дно жи|ли / |бат'ка| ни бу|л'о / |бат'ко| ж з во|й|ни на|ш ни при|йш|ов / а нас
т|ро|є / три д'і|в|чат у |ма|тир'і / б'і|д|нен'ко так жи|ли / а в'і|н ро|бив
тра|х|тор'і|стом / в'і|н жи у |мене бу|в у Н'і|меш|чин'і / в'і|н жи на |в'і|с'і|м год за
|мене стар|ший / за|брал'и |йо|го в Н'і|меш|чину / то|д'і |йак ос|во|бо|дил'и з

Н'і мешчини / йіх три наш'і хлопц'і хуторс'к'і пішли / поховалис'а в
 канал'ізац'ійі / вони жил'и ни в хаз'айна // а стар'і вже ж бул'и слаб'і /
 його й бат'ко був це на руминс'к'ій / його д'ід уже ж старий / начал'и /
 буду сватат' мене / а мати / боже ж / д'ітки / хл'іба ж ни ма / ну шо ти одна
 мати й тройе д'ітей / а йа йому стала казат' / вобшим так і так / кажу /
 Йаков / йа зразу зам'іж ни йтиму / того / шо в матир'і хл'іба / йа привизу /
 йа привизу хл'іба / ск'іки тоб'і треба // а в'ін жи трактор'істом тод'і робив /
 тод'і ж михан'ізатори пол'учал'и хл'іба / а так'і ж л'уди грами пол'учал'и
 на той трудо'ден' / йа стала матир'і казат' / ма / Йаков каже / шо в'ін
 привизе хл'іба й свайбу ж одбудим / а мати каже / д'ітки / нихай йак
 поживеш / так тод'і взнайиш / ни дай Бог чо'го в сим'ні / так тоб'і той хл'іб
 буде / обшим оч'і вий'датимут' // тоб'і все врем'на / скажут' / ми тибе
 вз'ал'и сво'ім хл'ібом / і таке / нихай / йакшо в'ін уже суд'ба тво'я / нихай
 до осе'ни / вже шос' ми заробимо у воси'ни / і гор'ілки тод'і вижиним / тод'і
 ж бур'ачиха бул'а / о / із бур'ак'ів і гор'ілки нагонимо і ото воси'ни ми
 свайбу згул'ал'и / прийшл'а у цей край с'уди / та так ото й прожил'и / усе
 бул'о / ну вже канешно у йіх йа ни гол'одувал'а / вони так б'іднен'ко
 жил'и / хл'іба то в йіх бул'о / а вони / бат'ко йакийс' такий в йіх був / шо ни
 вм'ів хаз'айнуват' / мати така бул'а спок'ойна дуже / ну б'іднен'ко дуже
 жил'и / а в мене вже був хаз'айн / так на вс'і руки / оце в'ін у мене був
 чолов'ік / на шо гл'ане / те й зробит' / і дири'віане ото повистройувал'и / це
 йім хату вистройіл'и / тут оце / оце на ц'ій хат'і / на ц'ому дворишч'і
 сто'ял'а старен'ка хата / л'іпочка / і коло нейі пристройине з очирету дл'а
 коровки / о / а тод'і налогами так давил'и / ото усе хужу / і хужу купл'ал'и /
 а йак йа прийшл'а / й корови ни бул'о / порос'атко ото вони к свайб'і
 зар'ізал'и / та й усе // а тод'і вже / в'ін жи трактор'істом робив / тод'і вже ми
 з ним / йак заходил'ис'а / та начал'и хаз'айнуват' / і корову купил'и / син у
 мене ото первий / Гриша родивс'а / о / до йіх ходил'а по мол'очко / да шо ж
 це таке / шо ж це йа буду ходит' / а бачу ж йе грош'і / в'ін жи таки
 ст'агувавс'а стройц'а / хата нигодна / та купил'и й корову / та й
 рожил'ис'а / і саду понасажувал'а / а то н'і дири'винки в двор'і ни бул'о /
 н'ігде н'ічо'го / ну й проробил'и / прохаз'айнувал'и / протрудил'ис' /
 кан'ешно / бо так н'ічо'го ж ни дас'т' тоб'і / йак ни трудиц'а // і свин'і
 продавал'и / і тил'ата продавал'и / одну хату вистройіл'и / це вже мо'я / ц'а
 в двор'і / а там мо'я / а тод'і цигел'н'у в нас одкрил'и отут / так в'ін пішов
 ото ж на трактор'і на цигел'н'у рив ото ж ту гл'ину / цегл'и кожний
 тиждин' / каждый м'іс'ац' бисплатно йому / так ми вистройіл'и сину / а в'ін
 був прапоршчик / та прив'із ми'н'і рус'ку ж'інку с'уди / о / служив / а вона
 прийіхал'а / побачил'а / шо тут можна жит' / шо тут йе за чим тут / так вона
 ни по'йіхал'а з дитино'ю / а в'ін по'йіхав / да хот'ів ше трохи поробит' / так
 вона ни по'йіхал'а та осталас'а / купил'и машину / так в'ін шохвиром став
 робит' / а вона то на тил'атнику / то на коровн'і робил'а / а це стал'а в
 стардом'і робит' / та так оце //

Село Мехедівка Драбівського району

Розташоване за 16 км від районного центру. Перша згадка належить до XVII ст. [Історія, с. 177].

Інформант: Удовиченко Надія Антонівна, 1919 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

– По наймах була / ходила по наймах / д'їтей у л'удей гл'ад'їла / усе робила // а тоді пішла зам'їж у с'їмнадц'ят' год / і їа б'їдна була і в'їн б'їдний / і так іст'агл'їс'а / ст'агал'їс'а ст'їки ми жил'и / у тридц'ят' с'омому їа пішла зам'їж / а в сороковому забрал'и його в 'арм'їю / а в мене двоїе д'їток було / одно було із сорокового году / а 'дно з тридц'ят' вос'мого / два хлопц'ї були / і свикруха була / і їа ото гор'увал'а / поростил'а й д'їток / поросл'и мої д'їти і пішл'и в 'арм'їю пошти разом / т'їки ми не ж сл'їдкуйте / бо їа можу й збиц'а / а тоді пішл'и в 'арм'їю / учил'а д'їтей / по дес'ят' кл'ас'ів у мене д'їти були / ну де вас притул'їт' / їак воно б'їдност' / нїма за шо / одїн Ал'оша поїхав у Донбас / побув у шахт'ї / кол'и там завал'їл'ас'а с'омого с'їчн'а шахта / а моґо сина уз'ал'и в 'арм'їю / так їа тоді прихрїстїл'ас'а / шо вз'ал'и в 'арм'їю / уже б'їлш нї піде в'їн у шахту // прїшов із 'арм'її / о / ну куди ж / в мене д'їти були розумн'єн'к'ї так'ї / його посїл'а колгосп на булгактира / і їа так жї ж хотїл'а / хот'їл'а / а в'їн на електрики / і пішов на електрики / вивчїв' і робїв / і робїв електриком / і тоді уже опїнївс'а в'їн / прїжил'и двоїе тожї д'їтей / із тридц'ят' с'омого году живу їа з нїв'їсткою / і оце вс'їм д'їти їа гл'ажу // у старшого сина ж онука в Чир'касах / дв'ї близн'учки / оце вже буде по тридц'ят' год / красавїц'ї / гл'ад'їла / і т'їх погл'ад'їла / а це вже правнука гл'ажу / розбїшака такий //

– Бат'ко в мене умер в дїв'їатнадц'ятому году і їа з дїв'їатнадц'ятого / нас було п'ятїро / тоді земл'у пахал'и / ой горе / пр'ал'и / конопл'ї с'їйал'и / пр'ал'и / т'кал'и / і полотн'ан'ї сорочкї носїл'и / і ковдру із конопел' крутил'и і укрївал'їс'а ковдройу / а у т'їй ковдр'ї повно вошїй було / бул'и вош'ї / а тїпер слава боґу / вошїй нїма / у майках ходїмо вс'ї і л'овко //

– *Що ткали ранїше?*

– І на ст'їл т'кал'и / і укрївац'а т'кал'и і на подушки / усе т'кал'и / все / в мене ше й зразу їе і полотно / може / кому т'реба //

– *У чому квасїли?*

– Дїрїв'їан'ї д'їжкї бул'и / на їїх обр'уч'ї нат'агал'и / капустї кл'ал'и / г'їрочкї кл'ал'и / добр'ї бул'и г'їрочкї / прїк'л'адал'и г'їркї капустойу / добр'їш'ї бул'и / їак тїпер у бутїл'ках / ну тїпер уже нїма

т'їх д'їжок / бо ко̀му наби́ват' їїх / бо во̀на / їак розсіплиц'а / то ни́ма ко̀му їїх //

– *Їак прали раніше?*

– Бу́ло таке / шо ми́ла ни бу́ло / бра́ли кор'аки кур'ачі / на́мочували / такі бу́ли / зр'їзочок такий був ниві́лїкий / ото туди кор'акі́в т'їх проц'їдит' водо́у гар'ачо́у / і ото в́тому прали / то́д'ї в ча́вунї / бо во́шиї бу́ло ба́гато / у ча́вунї і то у пі́ч / та во́но і ни пома́гал'о / а ти́пер / шо во́но ти́пер / то ти́пер ни́має / а то́д'ї ше ї на л'їд хо́дил и сорочки прат' / ото ж от'ї ж кор'аки / шо ї́м ро́бит' / р'їчка / їак з'їмо́у на л'їд / а л'ї́том до́ску покла́деш ко́ло ста́ву / там шо́б на во́ду / і прали на р'їц'ї́ / ни так їак ти́пер / у ха́т'ї / а то́д'ї отак бу́ло // і кача́ли / пі́л був у ха́т'ї ди́ривїа́ний / кача́ли и сорочки / та бу́ло їак ви́качу́йиш / так во́на та́ка бі́ла та па́хушча // ру́бел' і кача́лка / пра́ч і пра́чем ото і об'но́ги і пра́чем / і пол'отно́ так прали / пра́чем / ба́ч їа́ке за́питан'а ха́роше //

– *Їак мо́лодь ра́ніше гу́ляла?*

– Їак / бу́ло спі́вайут' о́це на ву́лиц'ї / і спі́вайут' і гармо́шка гра / ти́пер н'їхто ї ни му́ркне // во́но пра́вда мо́лод'аж'ї ї ни́ма // ни́ма ко̀му спі́ват' / так шо ни́весил'о в си́л'ї / а ко́лис' бу́ло висил'ї́ше // і їа по́жил'а ото три го́ди ї́ж чо́лов'їком / і в'ї́н пі́шов на во́їну / в'ї́н у со́роковому го́ду пі́шов у армі́ю / і ото їа́краз го́д про́йшов / їак в'ї́н про́слу́жив у армі́ї і вбі́ли // з пер́вого дн'а і вбі́то // або ни зна́ю / биз вест'ї́а при́йшл'о і ото ни зна́ю / чи убі́тий чи де / а ото так бу́ло //

– *Їак на́зивали дере́в'яну по́мийницю́?*

– Ни́зен'ка та́ка бу́ла / і ше в ха́ту вно́сил'и і па́рил'и / по́ловку / і ото чи бур'а́чок / чи шо бу́ло потру́сит' / і с'ї́л'у ше бу́ло при́сол'ували / так ко́рови го́дували / по́ставиц' / у́шка / із то́го бо́ку бу́ло і з то́го у́шко / то л'о́вко ж бра́т' бу́ло за у́шка //

– *У чо́му сало́ збері́гали?*

– На сало́ бу́ли та́кі зро́блин'ї їа́шчики // їа́шчики зби́вали із до́сток і накри́вал'ос'а / гарн'ї їа́шчики // то там сало́ ди́ржал'и //

– *У чо́му збері́гали зерно́?*

– За́с'їки бу́ли / і ви́лїк'ї д'ї́жки бу́ли / бу́ли //

– *Чи́м то́пили в ха́т'ї?*

– О́то їа їак і о́стал'ас'а у́же ж удо́вою та пі́сл'а во́їни // та н'ї́чим бу́ло ко́рови го́дуват' / та бу́ло пі́диш до скі́рти кі́ломї́тр'їв за чо́тир'ї чи за п'ї́ят' та при́ни́сеш ви́топит' / і при́ни́сеш і дл'а ко́рови / ти́пер до́бро угл'о́м / ос' і в нас угл'о́м то́пимо / ста́ло в ре́мїа та́ке / шо у́гол' купл'а́ли / і угл'о́м то́пили / л'о́вко //

– *Їак го́тували́сь до Рі́зда?*

– Ма́жут' у ха́тах / ко́лис' жи ж ко́нопл'ї бу́ло та гр'а́зно в ха́т'ї // м'н'а́ли / і пр'а́ли і кру́тили / так бу́ло к Ро́здву / пови́мазу́ють у ха́тах / по́пирут' у́се / а го́товил'и шо / ну ни дужи́ / ку́т'у ва́рил'и і́к ку́т'ї / ри́бу купл'а́ли до́бру / ти́пер ни́ма т'ї́ї ри́би / їа́ка бу́ла до́бра ри́ба / купл'а́ли

рибу / ку́т'а / ну то карто́пл'у ж туши́ли / то у ко́го мн'асо́ йе / р'іза́ли с'вин'і г Розд́ву / ми й ти́пер р'і́жим ус'і́гда ік Розд́ву / болши́нство / усе́ го́товил и / ну какл'ет'ів менше́ го́товил и / йак ти́пер / ти́пер дужче́ / звар із су́шки / суши́ли йа́блука / гру́ш і / і ва́рил и звар із су́шки //

– Як гуля́ли на Різдво́?

– Гу́л'ал и лі́овко / с'ходи́л ис'а і гу́л'ал и / бу́л о та́ке / шо́ йе го́р'ілка / а бу́л о та́ке / шо́ й ни́ма го́р'ілки / бу́л о гр'і́х / то ни́ можна го́р'ілки / куму́ робил и / і с'ходи́л ис' і гу́л'ал и і сп'іва́ли / а ти́пер то́го ни́ма / а ко́ліс' бу́л о висил'і́ше / та бу́л о вийду́т' із хати́ та йак засп'іва́ють надво́р'і / йак га́рно / і йа́ гарно́ сп'іва́ла / а ти́пер / да / ни́ма то́го // хо́дил и д'іти́ / зас'іва́т' хо́дил и на́ Но́вий год // ко́л'адувал и / о́це на с'атка́х / бу́л о та́ке / бу́л о //

– Чи́м закінчува́ли?

– С'ходи́л ис'а гу́л'ат' / гри́б'ін'і дава́й уно́сит' / і то́д'і о́то йак йе го́р'ілочка / то по́ чверто́ц'і / а йак ни́ма куми́ зро́бил и / а ку́ма шо́ во́но / та́ке йак і звар / то о́то й погу́л'ал и / і повно́сил и гри́б'ін'і / за́втра вже́ будим пр'а́сти / пр'а́ли / тка́ли / ой / в мене́ йе й зразу́ ше́ полотно́ / і пр'а́дка йе /

Село Білоусівка Драбівського району

Розташоване на р. Чумгаку (притока Оржиці), за 18 км від райцентру, за 5 км від залізничної станції Драбово-Барятинська. Село виникло в XVI столітті [Історія, с. 174–175].

Інформант 1: Барабаш Оришка Лаврентіївна, 1927 р. н., освіта – 7 кл., працювала ланковою, прибиральницею, народилася в Білоусівці, деякий час жила в Перервинцях Драбівського р-ну в бабусі по матері, після того – у сестри в Красенівці Чорнобаївського р-ну.

– А як Ви жили при колхозному житті?

– Йак при колхозному жит'і // ми жи́ли і дуже́ бі́дно з ма́т'ір'ю / йа́ вчил'ас'а на ко́мбайне́ра / ро́бил а́ йа́ на ко́мбайн'і / да / ро́бил а́ йа́ на ко́мбайн'і на при́ципному́ / а то́д'і на само́ход'і ро́бил а́ // пла́тил и //

– Пла́тили?

– Пла́тил и / премо́їу пол'уча́ла / йа́ поро́бил а́ / а то́д'і в мене́ ста́ло з но́гою по́гано́ / так йа́ пи́роста́ла ро́бит' на ко́мбайні́ / а ста́ла на р'і́л'нич'ій бри́гаді́ ро́бит' // ро́бил а́ в р'і́л'нич'ій бри́гаді́ / ла́нково́ю бу́ла / ла́нка бу́ла пи́ридо́ва / та хо́т'і́ли премо́їа́ ни́ да́т' // на́думал и́ дру́г'ій да́т' // значи́т' / ска́зал и́ так / перша́ ла́нка / йа́ка́ ко́нче прори́ват' бур'а́ки / п'я́д:и́с'ат ру́бл'ів / дру́га ла́нка / три́дц'ат' ру́бл'ів / тре́т'я ла́нка / двадц'ат' ру́бл'ів / а́ дал'ш'і́ вже́ ни́ма // то мо́ї д'і́вчата

йак на|думал|и / щоб заробит' прем'ію / рач|ки л'ізл|и до п'івноч|і // і прор|вал|и л'анку друг|і // так йак по правил|у / так у нас помоч|і ни бул|о / а та шо перша кончил|а / в неї| пом'іч бул|а / помагал|и л'уди / так це ж ни правил|но / а вс'оравно т'ій дал|и п'яд:и|с'ат // а д'івчата кажут' / ни дадут' нам прем'ії // а йа кажу / дадут' // йідим / кончил|и бур'аки / на другий ден' йідимо // на другий ден' кукур|гузу пол|от' // йіде директор // йа вилажу з каб'іни / спин'айу директора / а в'ін / шо ти хочиш / Лаврен'т'ійівна // а йа кажу / мо'йа л'анка кончил|а друга / мо'йа прем'іа триц'ат' рубл'ів / на першу ни притин|дуйу / а друга мо'йа // так ти ми'не о'це то'го остано|вил|а // кажу / да / то ни ми'н'і прем'іа / то о'тим л'уд'ам на машин'і / шо он сид'ат' / о'то т'і заробил|и // йак ни буде прем'ії / йа позвон'у у райком парт'ії і побачим вашу справидлив'іс'т' // йа в пол'і / а грош'і до'дому принисл|и // йа йіду з об'їду кажу д'івчатам / д'івч'ата / прем'іа йе // а во'ни / де // кажу / в мене вже дома // о'то так //

– *Ото так.*

– То д'і ж о'то по'йхал|а / посл'али ми'не з^с комсо|мол|у на комбайна / робил|а йа на комбайн'і / то д'і в р'іл'нич'ій бригад'і шче робил|а // і в пос'л'ід'н'е врем'я по состо'ян'ію здоро'в'я робил|а уборшчиц'ийу у рим:айс|терн'і і на тракторн'ій бригад'і / а то д'і п'ішл|а на пенс'ію //

– *Оце так Ви робили... А розкажіть, яка церква була?*

– Церква //

– *Була ж в селі тут церква?*

– Йа ше мал'ойу зам'ічу / то бул|а церква / а то д'і й'ї розбара|хол|ил|и ту церкву / порозб'ірал|и все / то д'і вже ни бул|о церкви / а те / а йак оци во вже йак п'ід н'імец'ку влас'т' стал|и о'то / то клуб був у церкв'і / тан'ц'увал|и на тому св'а'тому прис'тол'і / де лижит' у бат'ушки Ивангил'іе і хрест // то тан'ц'увал|и то д'і / йак'і шчитал|и / шо ни'має Бога / то бул|о так // то д'і о'це клуб був у й'ї / а то д'і розикрал|и / вал'ал|и й'ї мо'йа дочка / ви Ол'у ж знайіте / так вал'ал|и / каже Ол'а / йак пригнал|и бул'дозир вал'ат' церкву / во'на вже бул|а купол'а з'н'ат'і / а ше церква бул|а // ну во'на з'робл'ина ж так шо ни'ма гвоздк'ів / дирив'яна во'на // то каже / баби поприходил|и / давай просит' / ни вал'айте / гол'ови с'іл'с'кої ради прос'ат' / ни вал'айте церкву // а одна баба каже / хто храм вал'айе / той горе майе // збириж'іт' // а в'ін вал'ай / каже // так бул'дозир пха / а во'на сто'їт' // то д'і звал'ил|и // би'ри на топл'иво / каже // а во'на / йа ни в'із'му // а то д'і б'ібл'іотека бул|а / де о'це хата остал'ас'а / там бул|а б'ібл'іотека / і во'на там робил|а / та каже / хоч і ни'ма чим топит' / бо газу ж там ни бул|о / ну каже / йа ни в'із'му н'ічого / так о'то так // значит' / йак сказал|а баба / йо'го йак спарал'ізувал|о / гол'ову сил|а / йак спарал'ізувало / і так помучивс' / помучивс' і в'ін / і ж'інка // помучивс' та й і вмер // о'так //

– А як ви лікуєтесь, якими народними ліками, може, якимись травами?

– Травами //

– Лікувалися ви як?

– Та / йа л'ікувалас'а / йак тоб'і сказат' / усім / і чим т'іки // найб'іл'ше л'іки це од того / жол'удок йак бол'ит' / так то треба / йак сказат' дири'в'ій або йак в'ін звец'а тис'ачол'ітник і м'ята / ну ни кип'ятит' / а запар'уват' // пок'ласти ск'ілки там стибелиц' / ск'ілки ти будиш пит' / то так л'ікувалас'а // а в пол'і йак розрубаймо ногу сапойу / да / йак розрубаймо / то ми подорожником / подорожником / лісток подорожника прикл'адаймо // а хто це вас до мени послав? / ну / а хто вам за мени сказав? // ну / ви з Іл'іча ж? /

– Не, не, ми з хутора. Ми всіх питаєм старих людей. Ми з університету. Скажіть, а як ви гуляли раніше, як дозвілля своє проводили?

– Гул'али ми бос'і / оце дорогу робили / ґрунтова дорога / проор'ут' / а тод'і викидають з канавки / а ми на тому кувет'і с'ідаймо бос'і і співаймо //

– Пісні співали?

– Піс'н'і співаймо і см'ійи'мос'а і розкази розказуйе / хто що знає / і так гул'али // з'імойу у нас у хат'і гул'али / то тушил'ас'а лампа / електрики ни бу'ло / лампа потухне / бо нимає кис'н'у гор'іт' / отак // а гул'али / і в п'тички г'рали / співали / оц'у в п'тички / значит' / оце назначають / ти синиц'а / ти гол'убка / а там со'рока / а хл'опц'ів / гол'уб // а одно тод'і й каже / іду йа л'есом поза прол'есом / зустр'іла синиц'у // а ти кажиш / ой // шо с тобой? / питає цей / шо виде / видучий // вл'убли'на // в кого? // у ор'ла // а той тод'і / ой // йак проз'івав / значит' / виходив з іґри / і вп'ят' / далш'і // у сракан'а г'рали // оце пок'ладут' і отако руку кл'аде / а тут затул'ат' оч'і і тод'і хто вдаре вгадує / ни вгадав / держит' поки вгада / а другого / так і вгадає / а вони нарошне ни кажут' / та л'упл'ат' / л'упл'ат' / ото так гул'али //

– А як Ви самогон, варили Ви? Не можна ж було, а я знаю, варили для себе...

– Варили //

– А Ви варили?

– Йа ни варила / мати варила //

– А ви пам'ятаєте, як чи з чого?

– Йак? / із бур'ак'ів чи з чого / йак з сахар'у ни було / шо ж / п'ісл'а вой'ни нима ж сахар'у / із бур'ак'ів / трут' бур'ак / туш'ат' в пич'і / тод'і вит'агають і дрожд'ів кидають / і грає / і жинут' / йак виграйц'а / і каже / «самогонка вдалас'а / і вс'а ланка напи'лас'а» / знайи'ш ц'у п'іс'н'у? //

– Ні. Оце да. А розкажіть мені, будь ласка, як ви закохувались раніше, про вашу долю, як вона склалася?

– Дол'а мо'я скл'ал'ас'а ни'важно // в' мене д'іти низа'кон'і // в шл'уб'і йа ни бул'а // в' ійна / хл'опц'ів побил'и / д'умаю / ни буду / ни буде в' мене д'ітей / дл'а чого йа житиму / дл'а чого йа житиму // в' ійна п'ідобрал'а хл'опц'ів / а ми остал'ис' // брал'и нас у Гир'ман'ію / ми хо'вал'ис'а і в' пол'і у жит'ах / і спал'и в' пол'і // вс'о / добре прожил'и // інти'ресно / да? //

– Скажіть, а був у вас в селі фотограф, вас фотографували?

– В сил'і //

– Так, може, як на весіллях ви гуляли, фотографували вас?

– Та це йак й'авиц'а бул'о в сил'і хво'тограф / то це ви'л'ике д'іл'о // це ви'л'ике д'іл'о / йак й'авиц'а фо'тограф //

– А він звідкись приїжджав, так?

– Да //

– А звідки?

– А х'тозна зв'ідки в'ін при'їде / пофотограх'в'ірує / а то'д'і по'їде / а то'д'і приви'зе фотограх'в'іи / а хто в'ін / зв'ідки в'ін / н'іх'то ни знав про 'того фотографа // і йак ка'зал'а мо'я мати / ше при й'ї / то бул'а вже в с'векра / так т'ітка / бат'кова систра / каже / тату / на д'іда / тату / ми з Мотрийу / в' мене мати Мотр'а / схво'тограф'іруймс'а / а в'ін ни знав / шо во'но й та'ке / хай вас на д'ериво поз'н'імає / то'д'і ка'зал'и з'н'омшчик / так каже / каже / ми з Мотрийу з'н'імимос' / хай вас на д'ериво поз'н'імає // і ни бул'о і хво'тограх'в'іи з мо'їей матир'і / а то'д'і вже йак с'тал'о та'ке в'ремн'а / так схво'тограх'в'ірувал'и і йа ви'л'ічил'а / дес' у доч'ки // о'то / д'ів'чата / жит'н' / да? //

– Скажіть, а вам снились колись віщі сні, сні, які віщували, може, щось?

– Ну / йак // сон ни ка'ждому вда'с'ц'а // йа розка'жу то'б'і сон // і ти це за'писуйиш / да? / а то'д'і шо? /

– Нічо, це просто буде зберігаться, як матеріал, як Ви жили, як Ви раніше жили.

– Кол'и йа бул'а би'ремин'а си'ном / йа хот'іл'а зроби'т' оборт / ну ни зроби'л'а / бо ни за'кон'о / ну ни зроби'л'а // і кол'и йа на'думал'а зроби'т' / так значит' / л'агл'а спат' / д'умаю / а роби'т' у бол'ни'ц'і ни розр'ішал'и / а ж'інка / тут роби'л'а / а йа пи'тат' / де вона живе / ни зна'ю / а йак же йти / йак ни зна'йш йак // а пи'тат' / л'уди вз'найут' / так л'уди б' вз'найут' / а ше ни зна'л'и // а йа думал'а / во'но в л'об' виско'че / а во'но ни виско'чил'о в лоб' // і значит' / йа л'агл'а спат' // кол'и ми'н'і с'ниц'а / о'тут о'дин дв'ір ми'н'і с'ниц'а / та'кий зил'ений в'ін / гарний / і дол'ина у двор'і // і на т'ій дол'ин'і ли'жит' шос' розп'ластане / а йа ка'жу / шо ж во'но / піду подивл'ус'а // пі'дхожу / і ж'інка ка'же ми'н'і / на н'іж і піди зар'іж о'того орл'а / а йа ж думал'а оборт зроби'т' / зар'іж о'того орла / йа но'жа ни брал'а / а пі'дийшл'а / кол'и / значит' / гол'ова так йак у новона'ро'уино'ї дитини / а с'уди нио'кончино / бо ше ж мал'е / нио'кончине / а од' ручок / ручки

ман'ун'і / метра по п'івтору крил'а / а йа кажу / йак же йа його буду р'ізат' /
йак це ни орел / а ангол // і родил'а сина // оце в'ішчий сон //

– Ага, віщий.

– Другий сон / од'на ж'інка жи'ла і в'нейі два хл'опц'і / бл'из'н'уки / і
брал'и в Авган'істан // кол'и брал'и йіх у Авган'істан обох / а вона
пл'акал'а й каже / одного бир'іт' / а один хай оста'йец'а в Украйін'і // а
во'ни обох уз'ал'и // побул'и во'ни в Авган'істан'і / при'їхал'и до'дому і /
с'ідай на ска'мейчку / с'ідай / а то ти'бе об'ідил'и / навприс'ідки сид'іт' /
і то'д'і / з'начит' / при'їшл'и во'ни із Авган'істану / і по'їхал'и в Чир'каси //
і в Чир'касах од'ного в'бито // про'їшов войну бл'агопол'ушно / а в
Чир'касах у'бито // пл'им'ін'иц'а мо'я за'ходе і каже / Гал'чиного хл'опц'а
будут' зав'тра ховат' // а вона так б'ідно жи'ла / так л'уди зийшл'ис'а /
йій помогл'и і вона то'го дн'а й ховал'и / йа й ни бул'а на похорон'і // і
йакраз його захо'вал'и у чит'вер'перид Паскойу / у Чистий чит'вер' // ну йа
ни бачил'а / йак його ховал'и / бо проз'івал'а // а визл'и йак туди / то йа
ни бачил'а // то'д'і на другий ден' хова'ють ж'інку / вобш'че / чу'жа
ж'інка / ни к'ровна // хова'ють ж'інку і бат'ушку привизл'и // а вона биз
бат'ушки ховал'а сина // так вона вз'ал'а / шоб і пал'а'ниц'у / шоб
запи'чатат' / шоб поправив бат'ушка кол'о мо'гил'и і запи'чатат' // а
бат'ушка каже / бул'о б на похорон'іти / та там би йа б'правив / або іди в
церкву // і с'ів у ма'шину й по'їхав / і ни запи'чатав і ни поправив //
поступив в'ін ни по благосло'вен'ому // йа при'їшл'а до'дому і куди ни
повир'нус' і кажу / та й кажу / ну йакий же ти св'аш'чен'ик / кол'и ти ни
запи'чатав б'ідного т'іл'а // йакий же ти св'аш'чен'ик / раз та'ке / хо'жу і ни
вспо'койус' // то'д'і л'агл'а спат' // і кажу / ни в'ір'у н'ікому / н'ічому /
в'ір'у од'ному Господу / йак Господ' Бог йес'т' / так в'ін і поша'нує
ти'бе / і по'може то'бі / і приви'де ти'бе на благосло'вен'а / а йак ни'ма / йак
так / то хто ж в'ін той бат'ушка // заснул'а // кол'и ми'н'і с'ниц'а / стикл'о
биз крайу / стикло / стикло биз крайу / і з'начит' / за стикл'ом Мат'ір
Божа / так йак ото на картин'і до по'яса // йа п'ідхожу до стикл'а і кр'із'
стикл'о поц'іл'увал'а Мат'ір Божу // кажу / йак'би ше ми'н'і поц'іл'уват' і
Г'уса Христа // кол'и іде Г'ус Хри'стос / і такий із'раниний / ни мо'жу йа
розка'зат' / такий в'ін із'раниний / іде в'ін / і йа його ни поц'іл'увал'а /
з'начит' / ни досто'йна його поц'іл'увати // йа'би досто'йна / поц'іл'увал'а
б // і так йа його й ни поц'іл'увал'а і такий в'ін із'ранитий // при'ходит'
дочка з паскойу до мене / а це ж у п'ятниц'у прот'ів суботи ми'н'і
с'нил'ос' // так йа кажу йій / ота'ке й ота'ке ми'н'і с'нил'ос' / а вона каже /
отож ви сказа'ли / шо ни в'ір'у н'ікому / од'ному Господу Богу / так в'ін і
йавивс'а / йакий в'ін йе // а в п'ятниц'у в'ін розп'ятий був // а йа оце на
картинах дивл'ус'а / мал'о та'ких картин / шо точно такий / йак йа
бачила / ни с'ходство / а то такий / йакий в'ін йе / шо в'ін такий / йакий йа
бачил'а // чут' / ну ни зовс'ім //

– А чи'ї хоч ви д'ів'чата / а то по'їйдите й //

– А скажіть, були у Вас в селі повір'я там, що були відьми, називали когось так?

– Ну йак тоб'і ска'зат'? / йак спор'ац'а / то наз'вут' йак хочиш // такого йа ни замічу // спор'ац'а / то назива'ють у'с'ак / бо н'іхто н'ікол'и х'арошого слова при спор'і ни скаже //

– А так не було ніде? Когось так вважали?

– Ну йак тоб'і ска'зат'? / були так'і / шо костоп'рав був / то його пова'жал'и / бо до його обраш'чал'ис'а л'уди / і в'ін багато л'удей / пома'гав / а так шоб ска'зат' / йак'і знахар'і / то ни зна'ю //

– А людей, які б ворожили там, може, не було, ні?

– Ворожил'и? / бул'а така / шо ворожил'а // так ворожил'а / ворожи од'но / і с'ак / і так / і помо'жу / а сама биз пар'і жил'а // та йакби ти ворожил'а / та в'м'іл'а ворожит' / так може / ти й м'ін'істра приворожил'а / п'рава? //

– Так її люди не вірили, ні?

– Ну / йак'а п'іде / йак'а ни п'іде / хто по'віре / хто ни по'віре // ото так //

Інформант 2: Яремич Катерина Мусіївна, 1927 р. н., освіта – 7 кл., ланкова, корінний житель.

– А розкажіть мені ще про ваше колгоспне життя, яким воно було?

– Ну та ч'ериз год / це гол'од в триц'ат' трет'ому був / а тод'і мати в триц'ат' чит'вертому прийн'ал'а прийма'ка соб'і / і в триц'ат' п'ятому Марус'а родилас' / систричка // мати на роботу п'іде / бо треба ж іти до сход'сон'ц'а / а ми'н'і на город'винисе / там де сонце с'ходе / та прикр'ийе нас / так ото така н'ан'ка бул'а //

– А робили за шо, за паличку у колгоспі?

– За паличку // а тод'і вже ж давал'и і по двац'ат' коп'ійок / так шо ж тод'і й налоги вилик'і бул'и / м'ясо / молоко / йайчка / і в госу'дарство треба бул'о од'нисти // а де його набрат' // ото д'ід Андрей жив / так мати принисл'а чи пши'ниц'і чи йач'мен'у / а в'ін м'ясо випал'ив і м'ясо бул'о // і дав чи порос'аче чи / так ми й об'мін'алис'а // ото так / посад'ат' ми'не гл'ад'іт' / а ми'н'і с'ім з поло'винойу / то шо йа за н'ан'ка // в кор'обку поса'жу Марус'у / а сви'н'а сус'іц'ка при'йде та пири'кине / а тод'і ж в пил'уш'ках тил'іпа отак ту дитину // а за дво'ром нидал'еко шос' таке / чи жниву'вал'и / чи шо / та ка'же / Оксано / он див'и / шо сви'н'а дитин'і р'обе // та поб'іжит' / а йа гул'айу // йак гл'анул'а / шо мати поб'ігл'а / та т'іки шурх у б'ериг т'ікат' / та тод'і йду поп'ід горо'ю / а мати вже вийшла над'в'ір та й ка'же / де ти / ни'чиста сил'а / бул'а // у бол'от'і // то мати тро'шки чухкал'а ми'не // а йак ми'н'і бул'о год'ів п'ят'нац'ат' / чо'тирнац'ат' / то йа вже воло'чил'а і орал'а / б'ігал'а по р'іл'і / йак собачка ота // і скирту'вал'и вже ж ото / й жни'ва начал'ис'а // і в'йазал'и / йа ноч'у

ходил'а в'їзат' / копи скл'адал'и / а тод'ї з'возил'и // ц'а Варка по сус'їц'ки / во'на кл'ал'а скирти добре //

– *І то в купі скільки кулів було?*

– Триц'ят' два //

– *Молотили вручну ціпами, да?*

– Н'ї / мол'отарка вже бул'а // д'їд Микита о'це був машин'їстом // а йак' дома йа вже зам'їж'у бул'а / так п'їду поко'шу / Іван жи на роб'от'ї / комбай'нером роб'ив / накл'аду куп'їв / а тод'ї пириви'зу / возик в'їз'му на бри'гад'ї / і мати з роб'оти п'риїде і од'но ц'їпом' бил'а //

– *Яка в вас була церква? Може, її якомсь перестроювали, чи де вона знаходилась?*

– На сил'ї / о'це де церква і ти'пер // бул'а церква / а во'ни роз'їбрал'и / роз'бил'и //

– *Хто розібрав? Комсомольці?*

– Ну / а хто ж // а тод'ї п'їд кл'уб' церкву зр'обил'и // ше й у кл'уб' раз ходил'а // а тод'ї цибул'у п'риймат' стал'и у церкву / а тод'ї о'то вз'ал'и й роз'бил'и //

– *Скажіть, а як ви проводили своє дозвілля? Як ви гуляли раніше?*

– По до'роз'ї йак' гайсо'ну / хл'опц'ї / д'ївчата / це ше йа' дома бул'а / кл'уб'їв ни бул'о / а у нас са'рай о'так був / і ми п'їд са'райом о'то / там мол'од'їж' бул'а // і ми о'то там у сус'їда гул'айим / а тод'ї в сракан'а грал'и //

– *На колоді гуляли?*

– На кол'од'ї / ну в нас ни кол'ода / а п'риз'ба п'їд са'райом сто'їал'а // о'то ми на т'їй п'риз'б'ї пос'їдайимо і гул'айимо //

– *І гармошка була?*

– І гар'мошка йе / і сп'ївайут' / о'то бул'о і там сп'ївайут' / і на хутор'ї сп'ївайут' / тод'ї о'там / де Ол'га / тоже сп'ївайут' / чо'тири аж точки бул'о //

– *Ви і танцювали?*

– Та ни' дуже і тан'ц'увал'и / бо гар'мошки ни'ма // кол'и там ни кол'и хтос' заб'їжит' та погр'айе // то так і гул'ал'и //

– *Скажіть, а як ви лікувались тоді? Якими травами?*

– Те / тод'ї і бол'їл'и / а л'їчиц'а / ни л'їчил'ис' / ни бул'о чим / а трав тод'ї шче ни знал'и // ни помн'у / шоб' йа' трави пила // ни помн'у н'ї за шо // йа' вже йак' у Йарими'ч'їв бул'а / то може / вже й пил'и йак'їс' чайї / а' дома / так н'ї // так о'то й ни помн'у за чай / а кам'пот о'то був / да // ходил'а йа' до ба'би шип'тухи / о'то ж бол'їл'а по'жен'с'кому' дуже / то йїздил'а у вил'икий хутор до ба'би // дев'ят' раз зйїздил'а // ну трохи ж пол'ешало ми'н'ї //

– *Що вона вам робила?*

– Шип'тал'а / і в жив'от'ї шос' пириб'їрал'а так усе // во'на казал'а / год'їв' чириз три йак' йа' жи'ва' буду / п'риїдиш пири'в'їриц'а // так о'то вже год'їв' три пройшл'о і йа' уп'їят' по'їхал'а // так л'удей же ж до' того в

нейі багато / і д'іло робил и ййі / бо за нами ни ма кол и д'іла робит' / а ни в істка прийде та л'айиц' :а / шо т'іки л'удей приймаиш / а робит' / то ми й корову пасл и і пол ол и / і йагоди рвал и / робил и багато //

– А як складалася ваша доля замолоду?

– Хлопц'ів багато було / а йа була така стидлива нашчот хлопц'ів // було провиде / знайу / Питро Капштик'ів / і Волод'ка пров'ів / і Питро Б'ілий // то оце раз провиде / і б'іл'ш уже ни провиде / йа втичу // йа тоді йако с' ни пон'імала тоді / чи н'равиц' :а чи н'і // бучн'і во ни дуже / а йа бучних ни л'убл'у // Іван раз пров'ів / а тоді дес' год ни пров'одив // все / ми н'і ни понаравил'ос' і йа ни вийшл'а гул'ат' //

– А на торкопі як ви робили?

– Пішл'а / а навис'н'і вир'буйут' // завирбувал и і пішл'а ж // а во ни / а шо ти будиш робит' / йак ти бе горшчок м'йаса / а тут отака робота важка // усе буду робит' // так во ни ми не водоносом поставил и / так де там торкоп / а де Бас'івщина / і йа ото з двома в'ідрами л'ичу // так йа ше й така дурна // б'іжу / шоб ни згайат' минути // а там кажут' / це водонос у нас добрий / ни всп'ійим ми шче й пит' похот'іт' / а вона вже ни се // тоді баче бригад'ір / шо важко // поставив ми не в ст'ожку / із вагон'ів доски вит'агат' / ну шо ж торф уже // а там л'ехко // дошчички триц' :ат' два к'ілограми / а ми не двац' :ат' // впо т'іл'а / замурзал'ас' / хустка спал'а / а во но ж руки гр'азн'і / то в'ін / прийде бригад'ір та п'ідв'йаже ми не / а тоді каже / е / бачу й це ни по сил'і // тоді поставил и ми не поперед машини / ото во ни копайут' / а йа верхн'ій сл'ой на л'опату здиймайу //

– А любов свою ж де зустріли?

– Один ото й був із Бойк'івщини / і в'ін же робив там / а йа вже була на рол'іках із Микол'ойу Кост'уком // а вже ж із Василем оце ж познайомил'ас' / у Гал'ки Вовчин'с'койі ми гул'ал и // оце йак т'іки два часа в'ін іде ми не зм'ін'ат' //

– На роботі?

– На робот'і / і в'ін на рол'іках був // а тоді ж пішов у арм'ійу / йа ждал'а / ждал'а / три годи ждал'а / піс'ом тих наскл'адал'а п'ів скрин'і / мабут' // і зостал'ос' три м'іс'ац'і / пот'опал'а за Йаремича // так йа довго отв'ету ни давал'а / шо піду / і вийшл'а дурна на город / а Іван за мною та каже / ну кажи шо небут' / бо йа вже в'ідро води випив / йа ж учора казав / шо прийду // йа думал'а ти шуткуйиш / ну л'адно / кажу // прийду / а во ни вже п'йут' із бат'ком / ше йа ни в'ійшла й ни сказал'а / ну вже ми не й ни питал и // посадил и нас з собою за ст'іл // пішл'а йа на базар по шал' / бо тоді це ни д'івка / йак шал'і ни ма // так ото ми те / ни се / а йа ото т'іейу шал' :у вкутайус'а / і на п'ідводу // дойшл и до пол'овини дороги / а кума й каже / кума / а у вас вже шчока змерзл'а / поб'іл'іл'а // а йа ж ни чуйу / морози так і // йа тоді с'н'ігу вз'ал'а та й тру / тру / зорвал'а шчоку / йак картопл'ину / ото обчистил'ос'а / а Іван носа приморозив / у той ден' тоже / йіхав по зирно п'ідводойу / тоді ж п'ідводойу пол'учали // так ото ми

мол'од'ілі / в'ін'носа / чорний / а в'мене шчо'ка чорна / мол'од'ілі'о'то так // та так'о'то і прожил'а п'яд:ис'ат год із'д'ідом Іваном // гул'ал'и'золоту с'вайбу в'л'утому / а в'бериз'н'і пол'із на чар'дак і в'бивс'а // а йак ми розпи'сал'ис' / то п'ішли до б'рата по'сид'ілі / та по'топал'и // а в'ін'каже / зайдим до'мене // ну чо'го йа'буду йти // так т'реба / пол'ожино / т'реба зайти і все // ну шо ж'т'агне / т'реба йти // п'ішли / а свик'руха б'іл'а печ'і сто'їт' / на кочир'гу с'перл'ас'а / у ко'жус'і / довгий та'кий ко'жух / поздо'ровкал'ас' // мат' то'д'і і'моди ни бул'о ц'іл'уват' / йа й ни ц'іл'увал'а свик'руху // поздо'ровкал'ас'а / с'іл'а і си'жу // мати'каже / п'іди / Кат'ко / поз'н'імай он сороч'ки Іванов'і позмир'зал'ис' // о'так / т'іки по'р'іг пиристу'пил'а / вже й робота найшл'ас' //

– А снилися вам віщі сні?

– А снил'ос'а // п'ішл'а йа на цей / на Мил'анки / це ж Мил'анки / а на д'ругий ден' Новий год по'старому / п'ішл'а ж до т'ітки на сил'о / а т'ітка Мил'ашка й'каже / заказуй же сон / йак прис'ниц'а йак і з'вут' / хто то'б'і прис'ниц'а / о'то в'тебе'буде той і чо'лов'ік // ну йа ж л'агл'а на пи'ч'і / а т'ітка на пол'іку / і т'іки йа вс'тал'а / ну / шо то'б'і с'нил'ос' // а йа ка'жу / с'нил'ос'а ми'н'і / шо йа'дома і пр'ад'у на пр'ад'ц'і на пи'ч'і ск'райу / а Іван і Васил' б'ігайт' жи / та то'д'і Васил' с'ів б'іл'а'мени ж'кол'о пр'ад'ки // а Іван ди'вивс'а / ди'вивс'а / та то'д'і йо'го йак штовх'нув / та с'ів коло'мени // а во'на'каже / буде Іван в'тебе'чоло'в'ік // а йа ка'жу / та в'нас і на'хутор'і ни'ма Іван'ів // де ж т'і о'це хл'опц'і // то по'бит'і / то ни'має // то'д'і о'то ж ни з'найу йа'кий ден' / шо хл'іба в'карман і б'ігайм по'хутору / Гол'одна кут'а // і йди'мо ми / Саша / йа / Сан'ка і Дун'ка // і йде чо'тир'і мужи'ки / а йа ка'жу / ну йак же / йак йіх чо'тир'і йде / йак оприд'іл'ит' / йак у'мене'буде чо'лов'іка з'ват' // йа ка'жу / м'ій о'це'буде к'раин'ій // а Саша / м'ій о'це // а Дун'ка / м'ій о'цей // а Сан'ка / м'ій о'цей // п'ід'ходим / кол'и дивл'ус' Іван о'цей Х'іл'ченко / д'ід Іван / ск'райу // о'то так бул'о // йак во'но з'бувал'ос'а / ни з'найу //

– Скажіть, а вірили ви в якісь надприродні сили? Були у вас в селі відьми?

– Ка'зал'и / бул'и // ше'замол'оду мо'я'мати роз'казувал'а / і свик'руха роз'казувал'а / шо бул'и'ранше // і пири'твор'увал'ис'а і на поро'с'ата / бул'о // 'мати роз'казувал'а / іду'чериз гроб'ки / кол'и йак скочил'о на пл'еч'і ос'уди / йа ма'ц'ну / а во'но со'бач'і в'род'і л'апи / зл'а'калас' / т'іло т'русиц'а / а во'но й ни'дал'еко ж'хата // йа б'ігом / б'ігом / а во'но си'диг' / падл'о // при'б'ігл'а до'хати / а во'но скочил'о й по'б'ігл'о // о'то бул'о та'ке / роз'казувал'а / ну йа ни'бачил'а //

Записала студентка Павлик В., 2013 р.

Село Золотоношка Драбівського району

Розташоване на р. Золотоношці за 10 км від районного центру. Село відоме з XVII ст. [Історія, с. 176].

Інформанти: 1. Боліла Олександра Аврамівна, 1911 р. н., неосвічена, працювала у колгоспі;

2. Гулевич Ганна Іллівна, 1943 р. н., освіта – 9 кл., листоноша;

3. Гулевич Михайло Борисович, 1940 р. н., освіта – 7 кл., різні роботи.

Інф. 1: – Їа сама ж осталас'а / да бол'іла дуже / а тоді ж ото постройілас'а / постройіла собі хату /

Інф. 2: – Ви розкажіть / що ви дітей забрали /

Інф. 3: – Четви́ро /

Інф. 1: – Да й дітей забрала до себе сирот / сироти троїе остало́с'а / да мо́йа читверта / йа їх вигодувала / по правді́ годувала / так йак треба / ни так / шо йа т'їх одбивала / ни давала / а вони вміст'ї / вміст'ї жил'и / вміст'ї йїли / і зараз вони ми́не шчитайут' за ма́т'ір / за р'їдну / бо їх / а так ми ж робили усе / і на л'анку ходили / і скр'їз' роботи хватало / ну а тоді ото йа забол'їла / дак бол'їла / ск'їки йа бол'їла / Бо́же / то опирац'ї́у зробили / почку / викинули удал'или /

Інф. 2: – Ви кажіть / що трудні́ го́да /

Інф. 1: – Трудні́ го́да бу́ли / да трудні́ / і го́лод був і ус'ак бу́ло жил'и / йїли і пол'ову / йїли і / усе йїли / і зел'ин' / і ото діти бу́ли троїе ко́ло мене ше й мо́йа бу́ла / дак і їх годувала́ зел'ин'у / горко жил'ос'а /

Інф. 2: – Ви кажіть / вивчили́ вс'їх тр'ох /

Інф. 1: – А тоді́ война́ / война́ бу́ла / да то́жи трудно́ бу́ло пі́сл'а войни́ / то́жи ни бу́ло чо́го н'ї йїсти / н'ї / ус'ого хватало́ / а так жи х'тозна шо вам ка́зат' //

Інф. 1: – Чим укривали́с'а / ну р'адна́ тка́ли /

Інф. 3: – Ковдр'ами́ / ко́вдр'ами́ вкривали́с'а /

Інф. 1: – Ну ко́вдрійу́ / в ко́го ко́вдрійу́ / а в ко́го р'адно́ / таке вич'ут' р'адно́ гарне́ / і вкривайуц'а́ ним / ти́пер жи ж до ни́має / ти́пер од'їяла́ми / а тоді́ ото та́кім укривали́с'а / бо ни бу́ло ж н'їчо́го тако́го / а бу́вало шо́ / на до́світки́ / йак ходили́ / дак спали́ на со́л'омі́ / бо ни бу́ло де спат' / ото в до́свічано́ї ма́тир'ї ла́гаймо спат' / йак у́же по́пр'адем / по́пр'али́ / тоді́ ла́гаймо спат' і на со́л'омі́ / ка́жда би́ре со́бі р'адно́ / і постеле́ / і то ла́гаймо спат' до́лі на со́л'омі́ / по́душок ни бу́ло / в ко́го й бу́ли / ну ни бу́ло / у лу́дей бу́ли / а так жи ж ни бу́ло шо́б / це йак на до́світки́ ходили́ /

Інф. 1: – Ути́рал'ис'а́ / ути́ралники́ ж бу́ли / вти́рал'ис'а́ вти́ралниками́ /

Інф. 2: – П'р'али́ ж да́ /

Інф. 1: – Ага / пр'ал'и / да й т'кал'и / і т'кал'и тожи ж його / бул'а вир'стат' така з'робл'ина / ви'сока і то / і йа т'кал'а / й мо'я ма'ти т'кал'а / р'адна т'кал'и / це ни'має в мо'йейі доч'ки б'іл'е р'адно / йа вит'кал'а / л'овке та'ке / ота'ке зав'ширки / а то'д'і ши'вайимо і р'адно во'но ши'роке то'д'і / і о'то ним / ну так засти'лайиш / йак у'же л'овке р'адно / і вкри'вайимос'а ним / і вс'ак бу'вайє / о'то та'ке бул'о / і так жи ж / бувал'о йак о'це з'іма / дак ни си'ди'мо так / йак ти'пер си'ди'мо / а за'ботимос'а пр'ажийу / пр'адка з'робл'ина та'ка / та'ка кол'исо так / і то с'ідайимо / тут д'нишче / і тут у д'нишч'і д'ірочка і там за'кла'дайимо гребин' і над'івайимо мичичку іс то'го л'ону / шо ми його при'дбайимо / його при'дба'ват' та'же т'рудно / т'реба його по'с'ійат' / а то'д'і і вимочит' / і пот'іпат' / і попр'асти / н'і / пот'іпат' / і попр'асти / н'і / побит' / пот'іпат' / і по'микат' / та до'вго / і си'д'іт' у'же то'д'і / йак по'миче'ш / дак си'диш у'же да пр'адеш на ту пр'адочку / во'но та'к і ниточки і скач'уйиц'а на ко'т'ушич'ку на та'ку на пр'адц'і / на пр'адц'і ко'т'ушич'ка і скач'уйиц'а / а то'д'і вит'а'гаймо ту ко'т'ушич'ку да мо'тайимо / мото'вил'о та'ке до'вге / на те мото'вил'о мо'тайимо / а то'д'і по'пиреш його / да / да / до'вго кол'о його ро'боти ба'гато / йак поч'неш / це ти'пер гул'айимо / а то'д'і ск'іки бул'о ро'боти ба'гато /

Інф. 1: – Прал'и хо'дил'и на р'ічку / по'моч'ат' тут у ха'г'і / ви'пе'рут' його / а то'д'і йдут' і з'імойу / о'це йак за'мерзне / би'рут' це у ко'го ма'ло ц'о'го пол'отн'аного / соро'чок ц'іх / так те ни йде на р'ічку / а те / шо ба'гато / дак іде на р'ічку і ко'взайе там на р'іц'і / пи'ре так /

Інф. 2: – Прач / пра'чем /

Інф. 1: – А л'ітом пра'чем / а з'імойу дак ко'взайут' же / а л'ітом пра'чем / пра'ч / виби'вайут' /

Інф. 1: – Йі'здили і прода'вал'и гл'е'чки / і о'то купл'ал'и і мол'о'ко ту'ди ц'і'дил'и /

– А ще що вони прода'вали?

Інф. 1: – Горш'ч'еч'ки прода'вали / гор'шеч'ки / ма'к'ітирки прода'вал'и / бул'о чашич'ки ви'л'ик'і тожи прода'вал'и / ус'о'го ба'гац'ко бул'о / ни так шо / то'д'і о'то та'ке бул'о чирип'йани'е все / все чирип'йани'е /

Інф. 1: – Учи'н'ал'и хл'іб / учи'н'ал'и / та'ка д'і'жа ж та'ка чи'мал'а / гл'і'бока / дири'вайана / і ту'да о'то покл'адеш к'іста / і рош'чиниш і в'чиниш хл'іб / борошна ту'ди / і во'дич'койу / ни так йак ти'пер із мол'оч'ком / а то'д'і во'дич'койу / і то во'но с'ходил'о / по'с'ходит' те к'істо і о'то ми пи'чем хл'іб / а пи'чем хл'іб / на / ранше'и ти'пер жи на сковоро'д'і / а ранше'и пикл'и / бул'а ка'пуста / росл'а на го'род'і / і ми т'і л'ист'ки сушил'и і на т'іх л'ист'ках кл'ал'и / у'же йак о'то пи'чем хл'іб / дак то'д'і пи'чем пал'аниц'і / і пи'чем / і о'то су'нимо у пі'ч т'і пал'аниц'і / на л'ист'ках / сковор'ід' ни бул'о / на л'ист'ках / бо сковоро'да / це там одна сковор'ідка / а на л'ист'ках кл'ал'и / о'так / шо ше /

Інф. 1: – Йа ка'зал'а із ко'стриц'і / о'то ми м'ірал'и та'к'і до'вген'к'і пал'ич'ки і на т'і пал'ич'ки на'стромл'ал'и і йіл'и гал'ушки /

– Як називали ті палички? Спичка?

Інф. 1: – Ну спичичка / спичкою називали /

Інф. 1: – Зливали в д'їжку / ото те мол'око / зливали в д'їжку / а тоді вже / йак йісти ни можна / ото йак піст / дак ранши ж ни давали йісти / дак вони зливали в д'їжку / тоді вже його вит'агали той сир і давали / і йіли / то вареники варили з йіх / із сиру з того / і так йіли / і вс'ак бул'о / йіли / бо багато назб'ірають / дак / а ти пер / ти пер жи ни зб'ірають / бо нимає / ранши бул'о кл'али /

Інф. 1: – Йабл'ука кл'али / ни вс'і кл'али / а кл'али / у котор'їх багац'ко йабл'ук / то т'ї кл'али / у капуст'ї / в д'їз'ці т'їй / а в кого ни бул'о / то у так'ї / в мален'к'ї д'їжиц'ї покл'аде / і то так'ї робл'ат' / мален'ка д'їжичка / а в кого вже здорова багац'ко йес'т' / до в того / покл'аде багац'ко / і д'їжка йе здорова / покл'аде / дак йе шо йісти //

Інф. 1: – Да ну йак жи гул'али / ни бул'о н'їчого / то ми тожи пр'али на пр'адку / підімо да напр'адимо / а тоді ч'їмо / в мене мати тожи т'кал'а / усе й пол'отно т'кал'а / а йа таке шо / оце тут вич'є / пошійє сорочку іс того пол'отна / і над'ївайє сама й д'їти над'ївають / ни біліт' / ми його бул'о білімо / білім / дак воно біл'єн'ке / таке л'овке / на воду носимо / йак оце навис'ні / дак воду / р'аска / дак на р'аску постел'имо / так гарно воно вибілиц'а / ден' пол'єжит' / два / і білє стане / а тоді ото вже шийимо сорочки / сорочку пошійимо і носимо так'ї сорочки пол'отн'ан'ї / а ти пер уже дак купуйиш ни дуже то / а тоді ж ото так і робили / а пол'отно те обробл'ат' дуже трудно / так трудно його обробл'ат' / його треба побит' / ну вибрат' / а тоді помочит' його у вод'ї / у ставку / воно дн'їв три чи чотир'ї помокни'є / вимокл'о / а тоді вит'агниш да потреш його / терниц'а ж йес'т' / терниц'у ви ни [...] / терниц'а / дак на терниц'у потреш його / а тоді помнеш да помичиш / аж тоді вже гребин' / і це все це дн'їшче / шо то ми казал'и / та с'їдайиш пр'асти / і пр'адка / ото поки напр'адеш уже / напр'адеш уже напр'адеш / а тоді вже ч'єм / оце вже оц'ї йак пройде новий год / післ'а нового году начинайим ткат' пол'отно / а тоді вже сорочки / побілім / дак сорочки шийимо да над'ївайимо / бо тоді ни так йак ти пер / купл'єн'ї / ти пер купл'єн'ї / а то над'ївайимо пол'отн'ан'ї / а 'дна так дак / у нейі д'їтей багац'ко / до вона так жил'а / то ни вправл'ал'ас'а / дак вона оце із / ну нав'їй то то звец'а / те / шо у вирстат'ї / вирстат' йє / така шо ч'єм / а тоді там нав'їй / воно навир'тайиц'а / дак вона с' того новоу / йак уже попр'аде / воно намотайиц'а / дак вона його змотуйє / ну вич'є ше / а тоді ізмотуйє / зараз ізмотуйє і шийє сорочки / шийє і над'ївайє і носит' / ото так носили / а в кого бул'о л'уч'є / до л'уч'є / біл'шин'ко сорочок бул'о / і пол'отна білши бул'о / т'кал'а пол'отно / в нейі вс'їгда багато пол'отна т'кал'а / дак сорочок хватал'о / а йес'т' так'ї шо // н'є / із л'ону / л'он с'їйали і конопл'ї / конопл'ї дак / дл'а муж'чин до шта'ни ото пошійут'

сп'їдн'ї чи йак во̀ни називайуц'а / йа забул'а / ни шта̀ни ж / а ти́пер йак во̀ни називайуц'а / то̀д'ї п'їсл'а во̀йни / й гол'од був / гол'од та́кий т'ридц'ат трет'їй / йак горко жи́л'и / господи / йак о́це і в мо́йейі дочки / це во̀на о́дна т'їки / а ц'їх тро́йе о́стал'ос'а у б'рата вже мо́го / його̀ на во́йну забрал'и / а ни́в'їстка / н'їмц'ї / йак усту́пил'и / во̀на са́ма йак'раз в'мерла / н'їмц'ї пожи́л'и тро́хи / ше ма́т' во̀на жи́ва бул'а тро́хи / йак усту́пил'и н'їмц'ї / а то̀д'ї тро́хи йакби́ це на́ш'ї всту́пил'и / да́к / мо́же / во̀ни ми́не вил'їчил'и / ко́л'и во̀на б'їдна / т'їки н'їмц'ї ви́ходил'и / на́ш'ї насту́пал'и / а н'їмц'ї ви́ходил'и / да́к во̀на ка́же / хоч би швидше на́ш'ї всту́пил'и / да́к / мо́же б / во̀ни ми́не вил'їчил'и / ко́ло ї́х бул'а ста́рен'ка / ї́йї вже ма́ти / ни́в'їстки мо́йейі / ма́ти / зна́йте шо́ / ба́бо / во̀на ка́же / сва́хо / пири́ход'ти / а йа там жи́л'а в о́дн'їйейі ба́бушки / йак ви́йшла за́м'їж / да́к / пи́д во́йну / о́то ви́йшла за́м'їж / да́к в ме́не ро́дил'ас'а це дочка́ / ма́л'ен'ка бул'а / то пири́ход'ти / да́ будите жи́т' іс ц'їми́ д'їт'ми́ / ц'їх тро́йе і мо́йа чит'верта́ / да́к йа пи́рийшла́ да́ то жи́л'а вже / ка́же / мо́же / при́йде хот' б'рат ва́ш / при́йде із во́йни ве́рниц'а́ / ми йа́кос' одстро́йїмо ва́м ха́тку / да́ і будите жи́т' / ко́л'и в'їн ни ви́рнувс'а б'рат / і йа о́то / йак по́шла за́м'їж / да́к ха́з'айїна забрал'и́ при́ н'їмц'а́х / н'їмц'ї всту́пил'и / його̀ йак забрал'и́ / да́к його̀ й бил'и́ / йак його̀ бил'и́ / йак ро́сказу́ют' / йак його̀ зну́шчал'ис'а́ / ну в'їн ни ро́зказу́вав / а то̀д'ї ми́ / йа пожи́л'а п'їв'то́ду / а м'їй д'а́д'ко́ / да́ був ста́ростойу́ / да́к його̀ до́вго ни б'рал'и́ у Н'їме́ч'ину́ / а то̀д'ї вже ни б'рал'и́ ц'їх / ко́мун'їст'їв / да́к ї́х б'рал'и́ / і його̀ забрал'и́ / при́йшли́ / ми уно́ч'ї по́л'агал'и́ спат' / ко́л'и при́ход'ат' / у́б'їрайс'а́ / і сво́йї / сво́йї ж бил'и́ / йа́гби́ ска́зав / шо́ н'їмц'ї́ / а то́ сво́йї ж бил'и́ / і йак во̀ни з його̀ зну́шчал'ис' / ка́жут' / х'то́йїзна́ йак / в'їн у на́с та́кий / шо́ ни ро́ска́же н'їчо́го / о́це Га́л'їн ба́т'ко́ / а то̀д'ї йак забрал'и́ його̀ пи́сав і п'їс'ма́ / до́вго пи́сав / а то̀д'ї в'їн ка́зав / шо́ йа ни жо́натий́ / а йа ду́маю́ / х'то́зна́ йак / пи́д во́йну по́шла за́м'їж / да́к х'то́зна́ йак / чи жо́натий́ / чи ни́жо́натий́ / а то̀д'ї вже о́то / йак його̀ забрал'и́ / да́к у́же в ме́не Га́л'а́ / то пі́дро́сла́ чи ма́лен'ка́ / ста́ла́ / пи́сат' п'їс'мо́ до ба́т'ка́ / вже йа ска́зала́ / шо́ ба́т'ко́ / а в ме́не а́дрис бу́в / йа ї́й дала́ а́дрис / во̀на вс'ї́гда пи́сал'а́ п'їс'ма́ / ну в його̀ бул'а́ ж'їнка́ / бул'а́ / ну то́жи ж та́мичка́ дв'ї д'їв'чаток о́стал'ис'а́ / т'ї д'їв'чатка́ / о́дна ни пи́сал'а́ / а́ дна́ ї́й пи́сал'а́ п'їс'ма́ / да́к бу́л'о на́пише́ / шо́ ба́т'ка́ ни ма́є в на́с за́раз / а в'їн йак забрал'и́ його̀ / одро́бл'ав за́ те / шо́ в'їн ну по́шов до́брово́л'но́ / пи́дн'ав ру́ки і пі́шов до́брово́л'но́ до н'їмц'а́ / да́к його̀му́ о́то ше́ х'уже́ ста́ло́ / при́йїхав́ / по́був тро́хи / а то̀д'ї од'ї́ж'ав́ / да́к ка́же / в'їн при́йїхав́ с'у́ди до дочки́ / до Га́л'ї́ / у́же во̀на тут бу́л'а́ / да́к в'їн ка́же / а в ме́не / йа ха́ту по́стро́йїла́ / там́ / да́ то́жи жи́ву́ / ха́та ї́ст' / з'разу́ йа ку́пил'а́ по́га́нен'ку́ / а то̀д'ї по́стро́йїла́ ха́ту / л'о́вкен'ка́ й ха́тка бу́л'а́ / да́к в'їн йак при́йїхав́ / ка́же / зна́йїш шо́ / йа о́станус' тут жи́т' / ну йа ї́ со́глас'ї́л'ас'а́ / ста́ла́ до́ц'ї ка́зат' / во̀на ка́же / це ва́с т'їки хо́ро́нит' /

т'іх двоїе стар'іх / да вас двоїе / а йа йаби бул'а ни посл'ухал'а да і забрал'а б хай / каже / ми б там жил'и б / йа б / каже / шоб оце і жил'и тут / а в'ін із Урала / урал'с'кий / так там / каже / на Урал'і ни ма н'ічого / н'і йак іх фрукт'ів ни ма н'ічого / так йа б / каже / тутичка жив / тутичка / в'ін йак приїхав / дак пом'ідор'ів ст'іки / йакий в'ін радий / шо пом'ідори т'і / да / а йа сказал'а / кажу / йак дочка так сказал'а / дак йа ни знайу / на в'ерно / кажу / ни приїж'ай / і так в'ін ни приїхав / оставс'а там / довго писав п'ісма до нейі / і до мени писав / а йа йаби бул'а і сказал'а / приїж'ай да будимо жит' отамичка / н'ет / так уже судилос'а / приїшлос'а / і так йа остал'ас'а / приїшлос'а у з'ата типер доживат' у хат'і / [...] тутичка туди од мене аж дал'і / тамичка школ'а / тод'і за школ'у даличен'ко / сам'ій оставац'а / вона каже / ми н'і помагат' тожи вам важко / ни ма сил'и в мени помагат' / так вона уз'ал'а да забрал'а ми не с'уди / каже будите луч'и тутички / а сво'ю / мо'ю хату / продал'и вз'ал'и / і остал'ас'а так йа биз хати / ну типер вже воно ми н'і ни нужни н'ічого //

Інф. 1: – До подружки ходил'а ночуват' ус'ігда / так раз вийшл'а / а в'ін по сус'ідс'к'і йакраз жив / в'ін сам / йа пошла у туал'ет / та т'іки стал'а вечором / думайу / п'іду тод'і до нейі спат' / йа часто до нейі ходил'а / вона каже / да ходи / а то сама / дак погано / та й страшно / кол'и в'ін б'іжит' із сокиройу і до двирей / а двер'і вже закрил'а йа / а сама пошл'а в туал'ет / ни баче в'ін ми не / о / шос' бурчит' / бурчит' / із сокиройу / Господи / йа вже пирил'а кал'ас'а / дак йа вже скорен'ко / в'ін вийшов / сокиройу по / а в'ін по сус'ідс'к'ій / поб'іг додому / а йа скорен'ко / скорен'ко / да до т'іейі ж л'удини / то йа спл'у в нейі / росказу'ю / каже / ой / кажу / йа ж / кажу / в'ін ми не пирил'а кав / вона да ходи / ранши^е ходи / а в'ін / ну ни можна самому жит' / ни можна / дак дочка каже / знайте шо / пириход'ти^е с'уди / да будите тут жит' / да ни хочиц'а іти жит' / л'учи б йа тоб'і помагал'а / приїшл'а б попол'ол'а / шо треба / а таки б жи ж у сво'ій хат'і бул'а / ну та шо ж / ни можна / каже / тожи жалко вас / дак оце ми н'і ходит' да помагат' / дак ми н'і тожи погано / пиришл'а до нейі / да кажу давай йа схожу да подивл'ус'чи пор'адок йе / це т'іки пиришл'а в цей ден' / або ж на другий ден' / а воно слиз'ко / йа йшл'а / да йак упал'а / догори / ше одна / вона й родичка / йіде да каже / вона машинойу йіхал'а / каже / куда ви йдите / да до сво'ейі хати / да ви ше впадите / да / кажу / ни впаду / а йа ж пройшл'а вже чимален'ко / уже нидал'еко ми н'і доходит' / вона т'іки 'д'йіхал'а / йа впал'а / стал'а йти і впал'а догори / ми не йак хитнул'о із ноги / із п'яти / йак хитнул'о да аж с'уди / господи милий / крику / і вже йа ни встану / приїшл'и сус'іди там / да забрал'и / а тод'і в бол'ниц'у 'дп'равил'и / в бол'ниц'і л'и жал'а довго /

Інф. 1: – Ну йа л'убил'а пол'от' / х'тозна йак л'убил'а / так л'убил'а пол'от' т'ажко / пр'амо х'тозна йак / а так приїшлос'а то / а вже

с'тар'іс'т' / у|же ста|ра с'тал'а / да|к у|же да і|зараз і|ше про|сил'и / і сей
го|род то|жи ше по|л'ол'а / по|л'ол'а й бур'а|ки / все по|магал'а /

Село Підставки Золотоніського району

Розташоване на р. Супої за 36 км від районного центру.
Село виникло в середині XVII ст. [Історія, с. 294].

Інформант: Білан Галина Петрівна, 1940 р.н., освіта – 3 кл.,
працювала в колгоспі.

– Пр'адець:а // а тод'і пр'адець:а // а тод'і йак попр'адець:а на
ве^ире^итено напр'аде / ц'івка там така йе / на пр'адц'і во^ина йес'т' / там на
тому во^ино йес'т' / це ж звалос'а ве^ире^итено // оце на ц'у ц'івку йак
на^исучиць:а во^ино / напр'адець:а / тод'і ма^ити його // так'і дротики були /
отакий дротик / тут загнуте було / а тут над'івайиць:а ц'а ц'івка / шоб там
во^ина ни спадала / і ма^ити з ц'ойі ц'івки на мото^ивило мо^ита п'івм'іток / с'уди і
с'уди во^ино ви^иходит' отак дв'і т'і / а отуто пе^ире^ихрест'а на оц'іх рожках //
ма^ити отако / а тод'і ос'уди // во^ино мото^ивило звець:а / мото^ивило //
п'івм'іток / тод'і в'ін ски^идайиць:а отутово / отут пире^ив'язуиць:а / де оц'і
рожки / отут во^ино пирив'язуиць:а мотузком / шоб во^ино ни запуталос'а /
отут зн'імайиць:а на оц'ому ж переч ку / отут зн'імайиць:а і оц'і п'івм'ітки
над'івайут' на ви^итушку // над'івайиць:а верх і низ / шоб во^ино той / а
посе^иредин'і оцей пире^ихрестик отутово / тод'і оце пе^ире^ихрест'а / на^иходит'
ни^иточ ку шо во^ина од'іва і мо^итайиць:а // змотали // тод'і сн'івниць:а /
нав'ерно / тут ни^има / сн'івниць:а / була така / ну оце отак'і шчогли / оце
одно отаке і друге таке саме / тод'і у ц'іх шчоглах уни^изу так на переч ку /
шо оц'і дв'і шчогли зйеднуиць:а / переч ко таке і посе^ири^идин'і д'ірка
просвердл'уйиць:а / во^ини зйеднан'і і на другому так'і сам'і шчогли і таке
саме переч ко і тоже зйеднуиць:а ц'ім перечком / вни^изу і вгор'і переч ки /
такий швор'ін' вставл'айиць:а / шо доста^ийе до^идолу і під с'тел'у / тод'і ж
во^ино ни^ивисок'і ха^ити були у сво^илоц'і вс'ігда була така каблуч ка / а тут оце
стано^ивилос'а / йа оце ни зна^ию чи во^ино оце так'і мо^ижи к'ілоч ки йак'і
були / вобш'ім забула / забулас'а йак во^ини там стано^ивилис'а / ну шос' во^ино
там стано^ивилос'а / а в'ерх в оту каблуч ку / ото шоб во^ина дир'жалас'а / це
сн'івниць:а була / бо во^ина тод'і отак скла^идайиць:а / отак / пон'імайи^иш
скла^идець:а / наче мли^иноч'ок / а тод'і його йак с'тавл'ат' отако і розд^ивинут' /
то во^ино ж тод'і отакево / отаке ви^иходит' (показує) // там іше ц'і /
укр'іпл'айуць:а / бо оце ж йак во^ино розтулиць:а / то во^ино ж буде стул'аць:а /
а то во^ино йес'т' так'і ц'і / нач'е ви^илоч ка / отуто і отут // оце ж ма^ити йак
його нач'не / йак отут зав'яже / оце ж йак об'іде / і вгор'і отут же такий
самий і тоже два шпеники так'і йе // то во^ина оце ма^ити йак його об'іде / то
отут тоже підкла^идайиць:а // два чаву^ини стано^ивиць:а і в ц'і чаву^ини ква^исол'ки

в'кинут' / шоб воно качалос'а ловко / туди клубоч'ок і туди клубоч'ок / і в
ножниц'і вставл'айут' оц'і дві з одного клубка / з одного в одну д'іроч'ку /
а з другого в другу // і тод'і сну'йут' / це пароч'ка считайиц'а / парка
считалас'а двойі ниточ'ок // тод'і ж мати оце зач'єпила отут і обходи /
веде / веде / веде / веде / ножниц'і держит' і воно так кругом / кругом /
кругом / кругом і сну'йец'а аж до вер'ха // а тод'і вона його отак закине / і
отак і дал'і пошла // і там закинула йак дійшла до низу // тод'і йак дійшла
с'уди / то це вона отак закинула / а йак дійшла / то тод'і отак / на другий /
шоб воно отако виходило нач'є вос'м'ороч'ка // і внизу // і тод'і вона його
прив'язує там мотузоч'ком / шоб воно ж ни той / ни запуталос'а /
ос'удиво / де один шпеник / мотузоч'ок тод'і пире^икруте там
вос'м'ороч'койу / і туди кида другий шпеник / і зав'яже // воно тод'і так ни
попутайиц'а // а тод'і мати зн'іма / йакшо вона уже його зробила / тод'і
вона його зн'іма // тоже отакого йак зн'іма / то вона його отакого // де оце
ж нач'є вос'м'ороч'ка / вона встромл'а руку ос'уди і тод'і оце так т'агне //
отак раз / тод'і оце у друге знову // і таке наче коса зробиц'а // це основа
сч'итайиц'а // тод'і накидайім // оце ц'у основу там йаку тр'апку / у
р'адно / тод'і ж р'адна були / стели під ве^ирстат' це р'адно / с'уди основа
ц'а кладец'а / і ритки були так'і / нач'є ото гре^ибінец' і зверху
накидайиц'а така планоч'ка // і мати оце каждую планоч'ку кладе с'уди
потом с'уди / зразу над'іва на бат'іжок / тод'і батоги так'і були /
пропустила / і оце мотузоч'ок прив'язаний // і оце мати встромл'а оцейво
ж / де оце пи^етелич'ка ц'а // і тод'і цей бат'іжок / там нав'ій йе / у нав'ій
вкладайиц'а / а палич'ками отако засовуйиц'а // ото ж на ц'і ритки воно
над'івайиц'а / мати кладе по дві ниточ'ки і закрива / зверху така наче
к'ришич'ка // тут зв'язали і там зв'язали / і оцеж тод'і ц'і ритки опустила
мати туди / а тут же на оцей бат'іжок у навої йе така та / ровец' такий /
туди кладец'а цей бат'іжок із оцими нитками // і тод'і жінка одна сидит'
із цими ритками / шоб р'івнен'ко на навої ішло // одна ц'а ж держит'
основу ц'у р'івнен'ко / одна крутит' кол'іс'ча / а одна сидит' з ритками //
три душ і треба / шоб накидало // а тод'і там у начин'і: і йес'т' / у набраному
начин'і / тод'і йак доткалос'а там / пов'язали так'і бантики // тод'і оце ц'і
бантики розв'язу'ють і при'суку'ють оте / шо накинули / бе^ирут' там
ниточку / і з ц'ого ниточку / і при'суку'ють // там у тому на'чин'і і з навої
бе^ирут' // або прив'язу'ють / або при'суку'ють // тод'і зати'ка'ють // уже його
круз на'чин'а йак од'агли туди // тод'і вже начи'на'ють ткат' // підн'іжками
наступайут' /

Село Каленики Золотоніського району

Розташоване на р. Супої за 32 км від районного центру.
Перша згадка про село датована 1622 р. [Історія, с. 292–293].

- Інформанти:** 1. Нестеренко Володимир Васильович, 1939 р. н., освіта – 7 кл., працював у колгоспі;
2. Нестеренко Ольга Панасівна, 1943 р. н., освіта – 7 кл., працювала в колгоспі.

– *Розкажіть про вечорниці.*

Інф. 2: – Хо^ддил^и ми в кл^уб // кл^уб у нас у се^л'і то^д'і був // танц^{'і} бу^ли // ба^гато ду^же мо^лод^{'і} бу^ло // так ба^гац^{'к}о // шо в кл^уб^{'і} т^{'і}сно бу^л'о // йак п^{'і}демо тан^{'ц}у^ват['] // так п^{'р}осто ни^ма де в^товпиц^{'а} // так ба^гац^{'к}о мо^лод^{'і} бу^л'о // п^{'і}сл^{'а} клубу ми хо^ддили ка^жна мо^лод['] на с^{'в}ій ку^ток і ше с^{'п}івали // і хот['] на по^{'с}т^{'і}йн^{'ій} ро^били / ра^но в^ста[']вали / а не ди[']вилис^{'а} на те // гу^л'али ду^же до^вго й га^рно //

Інф. 1: – Так а ми ж та^ке са^ме // ну ми ж ра^зом гу^л'али // досв^{'і}тки бу^ли // все хо^дили й на досв^{'і}тки т^{'р}охи // а все бу^ло так / йак роз[']казує ба[']бус^{'а} //

– *Раніше було веселіше, ніж зараз?*

Інф. 1: – Наба^{'г}ац^{'к}о весел^{'і}ше бу^ло // то^{'г}о шо то^{'д}'і л^{'у}дей же бу^ло ба^{'г}ато //

– *Чи була актуальною проблема алкоголю в ті часи?*

Інф. 2: – Не[']бу^ло // н^{'і}х^{'т}о не['] пив // це ко[']ли там йа^{'к}ий п^{'р}азник / шо т^{'р}ошки ви^{'п}йут['] / а п^{'й}ан^{'і}х не бу^ло //

– *У скільки років Ви пішли на роботу?*

Інф. 2: – У ш^{'і}снац^{'ат}' ро^{'к}ів йа п^{'і}шла вже в сад^{'і}к ро^{'б}ит['] // р^{'і}к про^{'р}ац^{'у}вала в сад^{'і}ку / а то^{'д}'і п^{'і}шла на по^{'с}т^{'і}йну // ко^{'р}ови до^{'й}іла //

Інф. 1: – За^{'р}об^{'і}тку // ко^{'с}а // і ко^{'с}ит['] // з пер^{'в}ого дн^{'а} // т^{'і}ки той зай^{'ш}ов / бри^{'г}ад^{'і}р / с^{'і}м клас^{'ів} кон^{'ч}ив / шуг / шуг / шу / та ка^{'ж}у ж да^{'й}те од^{'і}х^{'н}ут['] // а в^{'і}н ка^{'ж}е / па^{'ш}ов / па^{'ш}ов / і не[']ма тут спа^{'с}у // п^{'і}шов ко^{'с}ит['] / бо не[']ма ко^{'г}о по^{'с}лат['] // і п^{'р}'амо за ко^{'с}у // і па^{'ш}ов на ро^{'б}оту ко^{'с}ит['] ко^{'р}овам зе^{'л}ену ма^{'с}у //

– *А які цікаві історії траплялися у Вашому житті, можливо, на вечорницях чи на роботі?*

Інф. 1: – Ну та^{'к} і / з^{'н}айе^{'ш} // це т^{'р}еба пре^{'і}поми^{'нат}' //

Інф. 2: – Ме^{'н}е бри^{'г}ад^{'і}р по^{'с}лав раз по г^{'і}чку на бур^{'ак} // бур^{'ак} чи^{'с}тили / а на бур^{'ак} спу^{'с}кац^{'а} з го^{'р}и ду^же в од^{'н}ій ба^{'л}ц^{'і} // а йа ше ж к^{'і}н^{'ми} не в^{'м}іла п^{'р}авит['] // ну до^{'б}ре / шо кон^{'і} та^{'к}і бу^ли ра^{'б}і / та йа по^{'м}алесен^{'ку} з^{'й}іхала / та на^{'б}рала // ну ск^{'і}ки ж там йа на^{'б}рала на то^{'г}о во^{'з}а / йак йа ше / го^{'с}поди / мо^{'л}одша за вас бу^ла / ш^{'і}снац^{'ат}' ро^{'к}ів бу^ло / а по^{'с}лали ото по г^{'і}чку // ну два ра^{'з}и при^{'в}ез^{'ла} / свин^{'ам} ви^{'к}инули / то^{'д}'і

свин'і були / в'ідгод'івел'на група була в загорож'і і ми туди скидали ото'во / годували їх так // раз із т'іткою Над'койу вакойу розкидали о'це ж гичку із воза / а свин'і чо'гос' йак пол'акалис'а та йак поб'ігли / а кон'і зл'акалис'а // то т'ітка Над'ка упала на цей / йак / ну о'цей / шо по обидва боки / крайі / дишло // на дишло між кон'і впала // а йа з воза впала на земл'у // то ме'н'і н'ічого // т'іки трошки за'билас'а / а т'ітка Над'ка гарно побилас'а // йій йакос' кон'і ото' нисли / а тод'і вона впала // то йа ж кажу / йій гарно попало // а так н'ічого було //

– *Розкажіть, як під час голодомору таємно варили кашу в лісі і роздавали бідним.*

Інф. 2: – Варили на пол'і // мати мо'я була отам жи ж на пол'і // ну отак і'во л'уди / вони ше ж молодш'і були / і тод'і додому вже ж брали таке жи'л'ізнен'ке було посуда / і брали / та приносили нам потрошку // то ми ото' йіли // а тод'і ішли у л'іси / а липа ше т'іки розви'валас'а / то ми рвали ту липу / та дома м'нали оту липу / та тр'ішечки туди борошенц'а / і ото' так і млинц'і пе'кли / дируни / лип'яники //

– *А ще які страви готували?*

Інф. 1: – Та його луч'е не згадуват' / і тод'і лушпин'а з бур'ака // і з картопл'і / це ше й добре // а то й з бур'ака лушпин'а і з ус'ого на с'віт'і було // о'це ж Оришка в нас / то вона са'ма із Іваном жи'ла / то в їх д'воє д'ітей на гр'адки / а нас п'яте'ро // то вона ж було хот' те лушпин'а нам ото' прине'се // та мати пе'ре'мийе / зварит' / то йіли все на с'віт'і // то страшне // йа його не хочу й згадуват' //

– *Як Вас пригощали в дитинстві?*

Інф. 1: – Та йак же нас угош'чали // тод'і ж пирожок да'ло /о / або коржики о'це // ну ти ж знайеш коржики // коржики пи'чут' // і б'іл'ш'іст' було коржики // і ото' коржик'ів да'дуть д'воє і па'шов / да / або по пирожку / ото' так поси'пали // це р'ідко в ко'го канх'вети // а так н'ічого // ну це було в д'іда Правденка / або в ба'би в сво'їейі може йакус' ко'п'ійку да'ли // а так ни було тако'го поси'пан'а //

– *А як Ви ходили щедрувати?*

Інф. 2: – Йа щ'е'друват' ходила // на Ве'ликден' ходила / може ж хтос' дас'т' йа'йечко // то л'уди да'вали й не'крашен'іх / т'іл'ки варе'н'і / а дехто і краши'н'і да'вав // то назб'ірували // мати варили йа'йечка на Паску / нам по ди'с'атку чоти'р'ом розда'вали / і ба'ба Натал'а ше ж дома була // то ми ховали / у д'їжках тод'і борошно було / то ми аж на дно заривали / одне од одного ховали / щоб н'іхто не вкрав // і так ото' поки пой'мо вс'і йа'йечка / бо тод'і не було н'і йа'йечок / а хот' і було / то на ба'зар ус'е // а на по'датки ше ж сто дес'ат' штук ви'носив' треба / у де'ржаву // з до'му / сто дес'ат' штук треба з'дат' // і молоко зда'вали / і йа'йчка зда'вали //

– *Я пам'ятаю, Ви розповідали про те, що треба варене яєчко з гори скотити.*

Інф. 2: – Гра така була / чи розбийец'а / чи н'і // то качали йак воно покотиц'а / а воно нир'івне / бо корови ступн'ами тут походили / вище / то воно скачувалос' та билос' // а Микола був / йак його // йак його хва мил'яа / Реше^нтник / н'і / ну Куценко / у нас ос'о / ой / ну йак же його / С'іб'ір'ак // та Бутенко / Ол'га ж Бутенко / С'іб'ір'ак / це його до арм'її звали // так в'ін дес' йіздив і прив'із йайце к'рашине цибулийу / а воно кам'їне / ну йайце / йайцем / т'іки кам'ін' // і в'ін / тод'і ж навбитки гр'али / у кого сил'н'іше йайце і в'ін йак захватит' / і пер'е^нб'їе в кожного йайц'а // поки добрали / шо в н'ого воно ото кам'їне // в'ін розбийе / розбийе // і ск'іки в нас йайец' не в'із'ме^нмо / вс'і пер'е^нб'їе / поки пон'али / шо в н'ого кам'їне йайце // ото таке //

– А співали пісні не лише на Великдень?

Інф. 2: – Ой / с'п'ївали / кожного вечора / ідемо з клубу додому і ц'їлу дорогу / оце од клубу й додому / ну ми само крайн'і жили із т'оте^нйу Варкойу / то ото ж дві останимос'а // то вс'у дорогу с'п'ївайимо //

– У вас голоси гарні, ви ж і в хорі співали?

Інф. 2: – Сп'ївали / хор був / д'ад'о Кол'а / це ж м'їй брат / ше йак жив жи ж таки із нами / було ми прийдимо з коровн'і з т'оте^нйу Варкойу / то в'ін уже нам плат'а погладит' і порозв'ішуйе на стол'і / шо ми т'іки уд'аглис'а і йшли // то йа знайу додому йдем разом це // йа т'іки начала ходит' у клуб / і сп'ївайемо / і йа сп'ївайу / а в'ін іде та каже / о / уже й Ол'га наша вигавкуйиц'а / бо нипогано сп'ївали // а йа нач'їнала / а т'от'а Варка т'агла /

– Наспівайте якусь пісню.

Інф. 2: – „Ус'ї гори зе^нлен'їют' / ус'ї гори зе^нлен'їют' / де багат'ї жито с'їют' / т'їл'ки йодна гора ч'орна / де с'їйала б'їдна вдова / де с'їйала вол'очила / де с'їйала вол'очила / сл'їзон'ками примочила” //

– Ви давно не співали?

Інф. 2: – Та в мене ж бол'не горло / а ше шо тоб'ї розказат'? //

– Розкажіть про своє життя.

Інф. 1: – Г'їрке жит'а було / шо там балакат' // бат'ки погибли на в'їн'ї / то осталос'а нам жит' йак той / та / боже сохрани / не платили у колгосп'ї н'їде н'їчого // і жили йак хоч'єш / і ото шо на гр'адках / і ше і вк'расти ни можна / к'расти / там об'їежчики та все на с'в'їт'ї // судили за два / за три качани / хто у карман або в пазуху укинув / то судили на п'ят' / на ш'їс'т' рок'ів / то попробуй // то ото тоб'ї й жит'а таке було / і страх такий / то і голод'н'ї були / ну / йасно / таки хто робив з мужиками / то то / а йак пооставалис'а сам'ї мати^єр'ї і д'їтей по куп'ї / то ото тоб'ї й жили йак хоч' / і ото тоб'ї йїсти нема / про ш'колу ше й балакан'а / не балакали // с'їм клас'ів закінчив / так це ж коли вже п'їсл'а сорок с'омого начав / тод'ї на роботу / а тод'ї в арм'їю пішов / служив у Н'їмеч'їн'ї / то

жит'а було страшно / його / знайиш / аби так щоб описат' треба / це / так то його згадуват' треба / і липу йили / і / те //

– *Одружилися, коли з армії прийшли?*

Інф. 1: – Поробив у колгоспбуд'і трошки / м'іс'ац'ів три чи чотири / а тод'і покинув та пішов у колгосп // у колгосп і поробив два роки / а тод'і жиєнівс'а / і купили з бабусийоу хату старен'ку / пагаєнен'ку / от // і давай жит' поживат' і добра наживат' / і нажили собі добра / що постройили собі оц'у хату / от / і ст'ройили / й ст'ройімо // до кін'ц'а жит'а ст'ройили / поки на пенс'ійу пішли // ну постройили хот' біл'ш менш усе //

– *Як Ви познайомилися з дружиною?*

Інф. 2: – Ми знайомилис'а давно й давно / т'іки саме перше познайомилис'а як пасли тел'ат / в'ін за т'ітку Сан'ку / а йа за т'ітку Варку / то йа нишком собі / і пасли за шпилем / отам внизу отамово / то йа нишком хожу ж / а на його гл'ану / а в'ін так плаче / так плаче //

– *А чого Ви плакали?*

Інф. 1: – А йа ни знайоу / оце ж тут пасли за шпилем / а отутово на Зайчуков'ій гор'і оце ж на оц'ій гор'і / як видрац'а / там пасли наш'і оце ж т'і / кози / корови наш'і пастухи пасли / а мен'і ж до них хочи'ц'а закурит' і погул'ат' / а тут немає //

– *А у скільки років Ви почали курити?*

Інф. 1: – У ш'іс'т' / та то воно / ну то не куриво / на пастовн'і куриш / а з'імоу хто до тебе принисе / це хто там колис' може / та це покуриш / а так / ну із шисти рок'ів шчитай як погнав пасти і начав курит' //

Інф. 1: – Ми разом ус'і ходили /

Інф. 2: – В'ін хот'ів забрат' собі Шурку оц'у Бутенкову / Прохорову // ти знайиш / вона там у Нат'агаєловц'і живе / а вона ни схот'іла / т'ікала од його і чириз ворота / в'ін ган'авс' / ган'авс' //

Інф. 1: – Та страшно / йа ни ган'авс' за нею //

Інф. 2: – Ну / йа як знайоу як йіхали з коровн'і / то ти йіи ловив / щоб у каб'іну с'ідала / ловив / ловив / а вона таки втикла од його / так в'ін зал'із на машину / а д'ад'ко / д'ід Ван'а / шохве"ром був / возив дояр'ок / так в'ін зал'із на машину / а ми дояр'ки пос'ідали / щоб нас д'ад'о в'із / назад заб'ірав // а в'ін був у плашч'і / такий с'ірен'кий плашч // а воно так трошки холодно і дошч спустивс'а // так в'ін с'ів біл'а мене / нак'рив плашчем // прийіхали додому / а йому тут жиєниц'а треба // в'ін до д'ад'а Івана пішов же" ж / що жиєниц'а на кому його // а т'от'а / баба Кат'а каже / ти знайиш шо / йа б тоб'і присов'ітувала Ол'гу Офанас'івс'ку // і в'ін надумав / і пров'ів миє раз / і до тр'ох ч'асов'ноч'і де"ржав поки йа ни дала соглас'ія / пооб'ішчала / соглас'илас'а // і в'ін ув'ішов до нас у хату ото раз за все врем'а / і до баби Гал'і / до мате"р'і до мо'ейі / та чи од'асте за мене Ол'гу // кажут' хай дивиц'а сама // йа пооб'ішчала й за тиждин' / пооб'ішчала шо піду / й за тиждин' склалос'а вис'іл'а // а йа

тод'ї була дуже рос:тройна // Питро Ре^ншетник'їв / Руденко / дуже ми не сердив / б'їгав до мене / і в Гил'м'аз'їв б'їгав / обш'ч'їм грав на нервах // так йа рос:ердилас'а і ото за д'їдус'а согласилас'а йти зам'їж // і за тиждин' склалос'а все //

– А як відбувалося сватання?

Інф. 2: – Прийшли / погomoн'їли // йа дала соглас'їя // й д'їдус' сидит' на лав'ї йак прийшли ж / а в його ше й вавка / ни в мойу м'їру / отутово // око аж напухло / ну йа согласилас'а йти / бо йа ж кажу так пе^нкло // вже ми не вимучив до краю // ото таке / і ми тод'ї / за тиждин' усе склалос'а / чириз тиждин' і свайбу гул'али //

– А як гуляли весілля?

Інф. 2: – Ну йак / це ж д'їдус' брав ми не в оту хату / де ми ото продали // ти ни знайиш / де Кийаш'ї живут' / коло т'от'ї Над'ї // і то во ни п'їшки прийшли // а нам же^н бабину хату одписали / так во ни п'їшки оце ж / тато / д'ад'ко Іван / т'їтка Сан'ка із д'ад'ком Йа^нрастовичем і т'їтка Кат'ка пок'їйна малесе^нн'ку Л'убу / чи котра в них ото була мален'ка / Гал'ку / в нейі се^нстра була у Владимир'ї / і прийшла ж теж у причет'ї ше хто / забулас'а хто / Павло й Сан'ка У'убки^нїв'к'ї // а тод'ї прийшли нав'ерно на другий ден' мати й д'ади^на Мотр'а та ото чириз тиждин' і / ни ждали там м'їс'ац' / йак зайаву подали / д'ад'о Пет'а оцей / або д'їд вам Пет'а Клименко / в ін ото ж росписував // так ми в ни д'їл'у / д'їдус' приб'їг до мене додому беригом забрав і беригом поб'їгли / росписав д'ад'о Питро / і розб'їглис'а / во ни соб'ї на свайбу готовиц' :а і ми // то ото так ми росписалис'а //

– У Вас на весіллі все село гуляло?

Інф. 1: – Тод'ї куток / р'їдн'ї // ну в основном р'їдн'ї / та тод'ї ж роду було багато / у йїх там Кравче^нки вс'ї / та боже сохрани / та і в нас же^н ж таки роду багато // тод'ї ни гул'али так шо куток с'ходиц' :а / н'е / сам'ї своїй //

Інф. 2: – У йїх у хат'ї було / а в нас надвор'ї // воно ж у червн'ї м'їс'ац'ї була свайба / тепло / а йаблучка так'ї / чи той // воно ц'в'їло ше нав'ерно / і г'їл' :а таке аж на плеч'ї л'уд'ам / у так'їй природ'ї гул'али // гарно було //

– У чому Ви одягнені були?

Інф. 2: – У чому уд'їга // сорочка кал'їн'корова вишита була / карсет і сп'їдниц'а р'асна / і в'їнок / сп'їдниц'а р'асна / йакраз набрали йїздили у Золотоношу набрали / і ст'ожок купа // ну ше ж тод'ї б'їдно жили ми // йа хот' і робила / то воно все йшло на с'їм'їу / та йа тод'ї гарно заробл'ала // йа гарно дойїла / багац'ко молока дойїла //

Інф. 1: – Ну так це по т'їх грош'ах / а так шо ж ми там заробл'али / господи // хот' і йа ходив косит' ото зелену масу // шо йа заробл'ав / те / це ше й той / трудодн'ї були / а тод'ї начали / йа ни знайу в такому году пе^нреїшли на грош'ї // а то ми робили на трудодн'ї // то оце ж на

трудо|ден' да|дут' по п|ят' ко|п'і|юк / а сто трудо|дн'ів заробив / о|це то|б'і п|ят' рубл'ів заробив на м'іс'ац' //

– Ви вишивали раніше?

Інф. 2: – Вишивали й рушники / кохточку / вона й дос'і / йа ни знайу чи ви йїї ни викинули / вишита // ну то вже йа шила зам'іж'у // а так рушники вишивала / на базар'і купували нитки // а в нас у хат'і були досв'ітки // баба Вар'а ше була д'івкоюу / і ходили до нас хлопц'і с Плишка|н'ів / а наш'і хлопц'і знайут' / шо це прийдут' п'іставц'і / та в нас на хв'ірц'і пири|в|а|зали про|волокоюу / і во|ни заб'ігали до нас і падали|кажний // так во|ни шо // йа плила / д'івчата вишивали / а йа плила к'руже|во // і то|д'і дес' йа шо у|же пири|стала пли|сти / пок|лала й кр'у|чок / і к'руже|во // і о|дин п'ідставс'кий хлопе|ц' ук|рав к'руже|во в мене / так ш|кода було // та|ке гус|те було // во|но ж там трошки той // ти знайиш йа|ке ж к'руже|во // а то так три к'в'ітки й листочки // і в'ін бо|с'ак ук|рав у мене //

Записала студентка Савченко Людмила, липень 2011 р.

Село Зорівка Золотоніського району

Розташоване на р. Кропивці за 30 км від районного центру. За переказами місцевого населення, село засноване після ліквідації Запорізької Січі (1775 р.) трьома козацькими родинами – Зорі, Андрійка і Гриня. Перша писемна згадка в „Описах Київського намісництва 70–80-х рр.” під назвою „хутор козаков Зорей і Андрейка” [Голиш, с. 244–245]*.

Інформант: Полонська Палажка Дмитрівна, 1914 р. н., лікнеп, колгоспниця.

– Нас у бат'к'ів було дев'ятеро / п'ятиро вмерло / а троєе остало|с'а / о|це та|ка в нас була с'ім|н'а / бат'ки по|мерли вже давно / ни|має у|же ни|має н'ікого та|к'іх / нас три систр'і / так одна са|ма мо|лодша од нас / у неї п'ятиро д'ітей було / і во|на в|мерла / о|це вос'ім год / йак у|мерла / а д'іти так о|це ж ви |кажите / хата гарна / і кухн'а / і гараж / і все по|кинули / н'і / чоло|в'ік у|мер п'ят|надц'а|того беризн'а / а во|на вос'мого червн'а / а д'іти осталис' п'ятиро / дома ни бул и / в Чир|касах жи|ли / с'уди йі|здили / па|хали го|род / і хати жалко / н'іх|то йїї вже ти|пер ни |купи / і жит' жи ни|ма ко|му / ни |хоци|с'а ж по|кинут' / у|же в |кажного д'іти і квар|т'іру по|лучив / по|кинут' / с'уди пири|й|хат' / ти вже ж та|ки чу|жий / ти вже ж в'ідк'і|л'а / од|кол и / в'ідц'і|л'а / ти вже н'іде ни при|тули|с'а / так во|ни о|це так / та хата пу|стуйе / а

* Тут і далі під цим умовним позначенням покликаємось на працю: Голиш Г. М., Голиш Л. Г., Пономаренко М. Ф. Подорож Златокраєм : Нарис історії та сьогодення Золотоніського району / Г. М. Голиш. – Черкаси : Вертикаль, 2008. – 571 с.

во́ни о́це так при́йдут' / го́род спа́хайут' / под'і́л ил и го́род / на п'я́ти / по́бил и пако́лц'і / ка́жне сво́є при́йде / о́це па́хайе / шо ти хоч на́пахай / те карто́пл'у / те / куку́рузу / те / гарбу́зи са́м і / а те по́с'і́е та ни ви́коси / та так пропа́де / та о́це та́ке / о́то та́ка жи́з'н' / а в мене дочка о́це одна / і бу́ли свикр'і дво́йе / і йі́х дво́йе в ба́т'ка бу́ло / мо́йейі дочки чо́лов'ік і сис́тра / і о́це вже во́сім год йак у́мерла свикру́ха / а свекор ше т'і́ки два го́ди / йак у́мер / а чо́лов'ік п'я́т' год йак у́мер // і зав'і́шчан'і́я цей д'і́д ни дав н'і́якого на ха́з'айство / а ха́з'айство ж га́рне / і гара́ж / і са́рай на тро́йе од'і́л'ен'і́й / і ха́та кирпична // і сад га́рний / і ш'і́йс'ат со́тих го́рода / і ки́нула́с' дочка / шо́б на не́йі пи́рийшло / так по́йі́хал'а в Зо́лотоно́шу / так ска́зали / шо́ тре́чи п'і́вто́ри ти́с'ач'і́ чи дві́ / шо́б йі́йі в це ха́з'айство впи́сал и / ни заробі́ла / три ду́ші́ схова́ла / свекра і свикру́ху / до́гл'а́дала / і / чо́лов'і́ка / і поодбу́вала й пана́хиди / і див'я́тини / й со́роко́вини / і го́довини / і ка́жут' / ти ни́в'і́стка / ти тут н'і́чого ни і́м'ейи́ш // а цей же свекор по́сл'і́дн'і́й у́мер / і цей свекор на́сина дав зав'і́шчан'і́я / та пок'ла́в у сво́йі доку́менти / та ни всп'і́в ска́зат' / о́там жи́ ж во́но йе́ / а во́на ж ка́же / та то́д'і́ найшла́ зав'і́шчан'і́е та запла́тил'а го́рош'і́ / та / вс'ора́вно на не́йі ни за́писал и / а за́писал и на д'і́тей // так во́на на дочку на сво́йу / у не́йі дві́ дочки / так во́на на дочку на́дну о́це за́писал'а / а йі́зди ж во́на / бо дочка в Чи́ркасах / а во́на йі́зди го́род па́хайе там / і ха́ту ту до́гл'а́да́йе / те ха́з'айство / та це до́гл'а́дала / бо́г ми́лував / а це сей год / зн'а́ли з то́пливни́ка д'вер'і́ / і в по́гриб і по́проби́вали д'і́рки ло́мом / чи́ чим / ни д'к'ри́ють' / так во́ни по́проби́вали д'і́рки / а ни за́йшли́ ше в по́гриб / х'і́ба його́ мо́жна пи́рижит' о́це / а тре́ж пи́рижит' // н'і́де ж ни д'і́ніс'а́ //

– *Розкажіть, як ще ваші батьки хазяйнували?*

– Ранше^н йа жи́ла при ба́т'ках / і ба́т'ки са́м і ха́з'айну́вали / бу́л'а в нас ко́рова і ко́н'ака / і во́ли / і ми йі́здили ж на по́ле^н / зим'л'у да́ли / в ба́т'ка в на́шого бу́ло три гикта́ри бу́ло / і ми обробо́л'али / ба́т'ко ко́н'ачку купив та́ку ма́лен'ку / по́ганен'ку / і о́це ми́н'і чо́тирна́дц'ат' год / а йа во́лочил'а / ба́т'ко вивиде ми́не з ко́н'ачко́йу / то йа о́це / ба́т'ко розс'і́е / йак нависн'і́ о́це пши́ниц'у чи йа́ч'м'і́н' / то ба́т'ко розс'і́е / скри́пак був та́кий / та о́тако / о́такий цей і зу́бки / і то́д'і́ о́то йа скри́паком т'і́м скри́вайу / а бо́ронами заво́лочу / п'і́сл'а о́це йак ба́т'ко по́с'і́е / а ба́т'ко при́йде та за́пр'а́же / та при́йде зо́мно́йу до́дому // ски́ртувал и / до́дому во́зил и / шо́ на́пахал и в по́л'і́ / у ба́т'ка бу́ло три гикта́ри / у ба́т'ка в на́шого був сад га́рний / га́рно бу́ло / і па́хали ж о́це і з то́го по́л'а во́з'ат' до́дому сно́пи ко́н'ачка́ми / скла́да́ють у ски́рту / ко́н'а ма́шина / та́ка о́це ви́рло та́ке і ше́стиро ко́ний за́пр'а́жино / о́це р'і́в та́кий ви́копано / ко́лисо та́ке / і па́с / і о́це жи́не ц'у ма́шину / йа пода́йу ц'і́ сно́пи / а ба́т'ко в бара́бан да́йе / о́це так змо́лот'ат' / а ше́ ран'і́ше^н на́ш д'і́д / ма́тирин ба́т'ко / так той мо́лотив ц'і́пом / на́з'і́му зави́зе у к'лу́н'у / к'лу́н'а ранше^н бу́л'а / у к'лу́н'у зави́зе^е / і во́но там з'і́муйе / і в'і́н о́це по́с'н'і́да / вста́не / ста́рий у́же д'і́д та́кий / по́с'н'і́да шо́ ба́ба зва́ри / чи га́лушки чи су́п йа́кий

чи шо / за ц'іп і стоїт' молоти в тому / у т'ій клун'і з'імою / змолоти / це
с'од'ні молоти / й завтра / й ц'ілий тиждин' / а тоді як в'ітир / в'іє на
в'ітир / бо ни було ранше^н н'і в'іялки / н'ічого ни було / так ото стане^н /
в'іє^н / в'іє^н той хл'іб / на в'іє^н / ни дужи бул'о важно / ни дужи
роскошно жили до колгоспу / а тоді вже ж колгосп як зайшов / то ми
зразу бойалис' у колгосп / шо страшно / а тоді пішли в колгосп / коли
воно ше й добре було / було вс'ак // правда / робили дужи / робили ден' і
н'іч / і під войну і вилками прикопували йач'м'ін' / пшениц'у / бо ни було
ч'ім обробит' зимл'і // а ми ж оце такі осталис'а / т'і ж на войн'і / а
оставс' / хто дома / работали ден' і н'іч / а платит' нам н'іхто ни платив /
ото так проробиш л'іто / ни ма н'ічого / в торбиноц'і / отаку торбиночку
сахару заробиш / і те однісеш / і продаси / бо обиклали / і за йаблун'у
платит' / і за мн'асо платит' / і йа див'ятсот грам була дожна / ни могла
виплатиц'а / прийшли описали / а ранши^е / шо в мене було / йупка /
кохта сукон'а / шматок полотна / прийшли описали за див'ятсот грам / і
забрали в сил'раду / полежало нид'іл' дві чи три / позичила грощі /
однісл'а в сил'раду / тоді мин'і оце од'али / бо вони хот'іли на торги /
кинут' на дишеву ц'іну / і ви б купили чи хто / дешево / то купили / так
йа ото так сво'є забрала // та його як оце росказат' / як його прожив /
так його ни можна й списат' / і змал'уват' /

– Ковдр'а на полу заслана / й ковдриу вкривалис'а зверху / отака
костриц'а / і ни колос'а / і здоров'і й були / оце ти пер йа вос'імдис'ат
ш'іс'т' год прожила / а мо'я дитина нигодн'іша за мене^н / нигодн'іша /
нигодна пр'амо н'ікуди / а онуки / та шоб уз'ав отак у роботу / так як ми
робимо / йа робл'у / а вже ж мин'і года / і кукурузу рубайу / і пол'у / і
ламайу / усе робл'у / і дрова рубайу // бо йіх нимає / так восе^нни
нарубала / прошлий год / ц'іле^н л'іто / пичем жи хл'іб ми сам'і / так оце
ц'іле л'іто пикли хл'іб ту з'іму з'імували та пал'ила т'і дрова / шо йа
нарубала / а оце онук'ів мо'йіх / шоб оце так запр'іг та сказав / порубай хоч
одну колодочку / так воно б завтра вмерло / бо воно нигодне^н / йій богу оце
правда кажу // а ми йіли / а йіли шо ми / господи / голодовки ж були як'і /
тридц'ат' трет'ій був / іди мо пішки на поле^н / ти пер жи ни піди / та божи
сохрани / ни пирейди оце квартала пішки / т'іки шоб визли машинойу / а
ми ранши^е пішки ходили на ц'і пол'а / ус'і пол'а оц'і обробл'али // та оце в
тридц'ат' трет'ому та вийдим на поле^н / та навар'ат' / та в'яжимо снопи
вже / жито / д'ід вари нам йісти / кажи / як підтикайте хвартухи або
сп'ідниц'і шо / і мн'іт' пе^нривесло / шоб ни зам'ітили ж / снопа намнеш /
мни пе^нривесло / ми вс'і мн'імо кажна / до снопа намн'ала / намн'ала / і
намн'али по ос'к'іки / занисли ц'ому ж д'ідов'і / цей д'ід у кот'ол / н'і
в'іяне / н'і с'іяне / вари нам / навари / понасипа в миски / йімо аж поза
ушима л'апа / бо ни ма ж н'ічого / а пикли хл'іб у колгосп'і / чеки так'і /
отаки жил'ізнен'к'і / і один роздає чеки / це як йа робл'у / так мин'і
дв'іс'т'і грам хл'іба оце в тридц'ат' трет'ім / такий хл'іб / і лупа із гречки / і

лупа з прора / і із житн'ойі / вис'івки / обшим таке / шо т'іки купки дир'жиц'а / а йа йак получу на цей чек / так ше ж принису / бо і додому тре принисти / бо йе ж так і / шо ни робл'ат' / укушу раз'ів три / а то отого жита наймс'а / укушу раз'ів три / а то за пазуху та ше й додому принису бат'ков'і або матир'і / оце ми таке прожили / та жита ц'ого йак навар'ат' / цей д'ід / отут ози'ро / та вз'ав з озира та набрав води та й наварив ц'ого жита / пос'ідали йісти / а в'ін насипає / йіжте / йіжте / такий пригласає / а в'ін набрав / а там сам і ополоники / так в'ін зварив з ополониками / а ми / ой боже та д'іду Кононе / ос' с'к'іки ополоник'ів тут зварили / н'ічаво каже / то мн'асо / кушайте" // йіли / ни гидували / боже сохрани / шо ми йіли / йаби так оце ми год ск'іки при Бр'ежн'іву / добри прожили / дужи добри / і був і хл'іб і б'ілий / і грош і були / все в нас було / так йаг'би оце отод'і така жиз'н' / так йа ни знайу / йака б йа була / гр'ім би був // а то отаке йіли / ше і жили / ше і робили так / а типер жи уже ж такий нигодний / та думайиш / хоч би вже вмерти / шоб от'ій дитин'і хоч ни м'ішав / ни стовбчив / а воно ни вм'ірайиц'а //

– Поросли / а хатка така старен'ка / поганен'ка / і ни ма ж / во ни живут' і тринадц'ати ро д'ітей / уже хлопц'і поросли / треба жи ниц'а / і ни ма ж куди жи ниц'а / у прийми йіх н'іхто ни прийма / бо б'єднос'т' / а соб'і додому брат' / ни ма ж куди / то во ни ту мат'ір / йак налупл'ат' / начнут' бит' / а вона ж оце йак затужи / а йіх було с'ім брат'ів / мо'ї си'ни / соколи / та за шо ж ви ми'не б'є'те / та йа ж вас тринадц'ат'ірко / та йа ж н'іч ни спл'у / полотенец' пр'аду / ц'ілу н'іч пр'аду / та то д'і це полотенец' тчу та вб'іл'айу / та і наволочку шийу / і нап'ірник з ц'ого полотенец'а / і вам шоб по дв'і пар'і було пирид'аг'тис'а / це випиру / а це над'іну / та йа каже" / ковдр'і т'кала та вас / д'іти / вкри'вала / а ви ж ми'н'і оце таке робите // а во ни ж йі'ї б'ют' / та йак вит'агнут' на вигон та лупл'ат' / йак скотину / а вона тужи / а йі' жи / ну тринадц'ати ро д'ітей / ну посад'іт' за ст'іл тринадц'ати ро д'ітей / тре ж його погодуват' / тре ж його і обипрат' / тре його і вош'і обигнат' // ранше" ж і вош'і бул и //

– Як і в чому прали?

– У чо'му ж ми прали / оце пал'ил и гричаний попил / то д'і у ц'о'му гричаному попил'і / пе'рем / пири си'пайим у ж'лукто / і в ж'лукт'і золимо ц'і сорочки / то д'і ж ідем на р'ічку прат' / т'іки на р'іц'і прат' / ни дома / такий шаплик здоровий змочим / і на р'ічку / і ц'ілий ден' сто'їш на р'іц'і з'імойу / ковзайиш його та пи'реш //

– Три сини / і у т'іх тр'ох си'нів у кажного по троє д'ітей / і оце ж во ни три ни'в'істки / три сини і т'і д'іти за столиком / за столом це т'іки йіли на виликий празник // д'іти с'ідадут' за ст'іл і об'ідадут' / це виликий празник Р'іздво / Вил'икден' / а то такий столик мален'кий / круглен'кий / і оце дол'і с'ідадут' / одна миска така здорова / насипають і оце с'ідадут' кругом ц'ого столика / йід'ат' // а баба вари отакий горшч'ик боршч'у / здоровий / такий / шо типер би ни вит'аг такий

Горшчик / у пичі оце ж розсіпле йім об'їдат' / во́ни ж пойд'ат' / бо
ота́ка ма́са вийі́д'ат' // а ба́ба воз'ме во́дички в'їл'є в цей горшчик /
ота́к обко́лоти / обко́лоти // вил'є в мисочку / с'аде пооб'їда і ба́ба //

– Досв'їтки / це пус'ка́є / удо́ва йа́кас' / жи́ве / це впус'ка́є гул'ат'
д'ївча́т і хло́пц'їв / ну це у буди́н пр'а́дут' / це пони́д'їлок / в'ївторок /
сири́да / і читве́р / а в п'їятниц'у шийу́т' д'ївча́та / а хло́пц'ї ж гула́т'
ход'ат' / і це ж погул'а́ют' / це тижди́н' / а в ни́д'їл'у гул'н'а / це вже
гул'а́ют' / у срака́ча гра́йут' хло́пц'ї і д'ївча́та / оце та́ке було //

– Як це у сракача?

– Ну о́це йа л'ага́йу вам у пели́ну і ру́ку кла́ду / а там чи д'ї́вка чи
па́рубок ру́ку йа́к л'асну́в / а́га / п'їдводи́с'а / хто бив / а́га / йа / л'ага́й ти / йа́к
ти бив // а то́д'ї ж о́це на празни́ки / за́ход'ат' празни́ки / с'атки / одпр'а́дали
т'ї́й ба́бі / або т'ї́й ж'ї́нц'ї / о́це тижди́н' пр'а́дем / а субо́ту йї́ пр'а́дем /
во́на да́є сво́їй мички́ / пр'а́дка пр'а́ди́мо і о́це йї́ мо́тайим на мото́вило /
ск'ї́ки хто на́пр'аде / йе́ ж та́ке / шо́ т'ї́ки дв'ї́ пасм'ї́ / а йе́ та́ке / шо́ п'їят'
на́пр'аде / о́це йї́ одпр'а́дали / а то́д'ї це́ ж йа́к празни́ки / з́начит' гул'н'а /
скла́дка з́валас'а / це при́носимо / в мене́ пшо́но / у то́го са́ло / у то́го мн'асо́ /
у то́го там на ки́с'їл' суш'н'ак / ра́нши йа́кий жи́ суш'н'ак / ви́шн'ї́ сушен'ї́ та
крухма́лем за́крухма́лували́ / і о́то та́кий ки́с'їл' / і млинц'ї́ мн'али́ / о́це
сиди́мо на по́лу / ск'ї́ки нас гул'ало́ д'ївча́т / ск'ї́ки пр'али́ у ц'ї́йї ба́би /
сиди́мо у ка́жної́ мако́г'їн / ма́к'їтра і́з до́му при́нисла́ / мни́мо пшо́но на
млинц'ї́ / на́мн'али́ / хто йа́йец' / у ко́го йе́ / при́нисли́ / на́били йа́йчо́к у те́ /
по́ц'ї́дили на́ сито́ те́ пшо́но / на́мн'али́ / то́д'ї на́ сито́ проц'ї́дили́ / то́д'ї ту́ди
тро́шки боро́шенц'а́ і йа́йец' на́б'їут' / розко́лот'ат' / і ха́з'айка́ пи́че млинц'ї́
в пи́ч'ї со́ломойу́ ра́нши / ни́ дро́вами / ти́пер би́ни спик'ли́ / н'ї́ / й одно́го
млинц'а́ / во́на дв'ї́ сковоро́д'ї́ / і два́ рога́ч'ї́ / во́на цей по́ставила́ / а цей
ві́т'агла́ / ну про́ворно́ / цей ски́нула́ / а цей ві́т'агну́ла / на́пи́че о́таку
ма́к'їтру млинц'ї́в / при́ход'ат' хло́пц'ї́ з го́р'ї́лко́ю / а д'ївча́та з пшо́ном / та
з о́цим / само́гонка́ бу́ла / гна́ли ра́нши і́з хл'ї́ба / і́з жита́ / і́з проса́ / рос'ї́ли́ и
і́гна́ли о́то го́р'ї́лку / і́в ко́го ск'ї́ки́ / в ко́го ч'вертка́ / в ко́го п'ї́вл'ї́три бу́ло /
хло́пц'ї́ / йа́к ви́дав ба́т'ко́ та ма́ти / і о́це гул'н'а́ // с'ї́да́ют' за ст'ї́л' / хло́пц'ї́
по́шту́ют' ц'ї́ млинц'ї́ / ки́с'їл' / ка́пуста́ / пиро́ги з карто́пли́ю й з
ка́пусто́ю / о́це гул'а́ют' / гул'н'а́ та́ка / скла́дка / ой га́рмон'ї́а гра́є / йа́к
ви́йшл и́ на до́рогу / ка́зав оди́н йивре́й / ра́нши бу́ло йа́к ви́йде^н д'ї́вка на
до́рогу / та́к на йї́ су́кон:а́ йу́пка / чо́боти́ ви́т'ажки́ / о́це по́ки ха́л'ави́ /
сп'ї́дниц'а́ р'асна́ до́вга / ша́л'а су́кон:а́ га́рна / та́к во́на ви́йшла́ / моро́з / та
та́кий моро́з на с'атка́х / а во́на ви́йшла́ / шо́ в го́род'ї́ ви́рба́ р'асна́ // це до́вго
та́к т'а́гне во́на / а ти́пер / ка́же / на́д'ї́не ризи́вки́ й ку́хвайку́ / б'ї́га́є / бо
зме́рзла́ / та ка́л'ї́нка / ма́л'ї́нка / а та́ ка́же / т'а́гне // бо во́на ж ни́ зме́рзла́ / бо
во́на ж на́д'а́гнута́ йа́к //

– Як ті́сто на хлі́б учиня́ли? Як робили́ пампу́шки гречані́?

– А па́р'ат' за́парочку́ / а то́д'ї вки́нут' ту́ди к'ї́ста́ / ра́нши ж ни́ бу́ло
дро́жчей́ / де т'ї́ дро́жч'ї́ / ки́нут' ту́ди к'ї́стичка́ / во́но п'ї́дийде́ / то́д'ї

зам ішайут' оце гричани борошно / оце у ц'у запарку і там п'ідол'ут' чи сироватки / чи води / шо кол'и йе / і оце ц'і п'ідход'ат' пампушки / і тод'і викач'уйут' йіх отак'і круглен'к'і / викач'уйут' / а вода кипит' / і оце кидає в'оду / і во'ни вар'ац'а в'од'і / звар'ац'а / повит'агає / і тод'і ол'іа / а коли сало і цибул'і / іж'ари багац'ко / вилику сковороду іж'ари / тод'і оц'і пампушки йак помасти / так ни можна об'їстис'а / шоб ти пер оце / господи / йакби хоч по'н'ухат' / ни найістис'а / да /

– Кида галушки в боршч' / оце намне пшо'на / і засмажку зроби з сала / йак це мн'асниц'і / тод'і і цибул'ки туди / вс'ого вкине^н / тод'і оце / а його в мисц'і оце пшо'но і борошно / тод'і його в мисц'і заколоти / із засмажкой / тод'і отак'і галушки покач'ає і в боршч' укини / і во'но вариц'а в боршч'і / тод'і йак оце с'ідат' об'ідат' // насипає боршч'у / і ц'і галушки пирир'іза надвоє / засмажка в нейі йе / і тод'і ц'і галушки масти / і оце така закуска п'ісл'а боршч'у / і добре / добре було / пр'амо добре // боршч' жи ранше з квасу варили / ни було н'і / н'ічого / сух'і пом'ідори от'і др'ібн'і знайте / оце посушат' оц'і др'ібн'і пом'ідори / тод'і оце йак вари боршч' / це баба було / йак вари боршч' / то вкине три / чотир'і пом'ідори / і оце зомне //

– Як вибілювали полотно?

– Тод'і оце ж нависн'і рано та тепло ж / на р'ічку ни сем це полотно / стелимо на воду / трава і вода / стелимо / во'но до вечора лижит' це полотно / увечир'і зб'іраим його / осл'ін ни сем на р'ічку / становимос' і виби'вайим праниками / трах / трах / трах // повиби'вали / принисли додому / дома пиритрусилі гричаним попил'ом / і склал'и це полотно в ж'лукто / і кип'ятимо воду / і проливаємо це полотно / це звечора прол'ил'и / уранц'і вп'ят' пролили кип'ячойу водою / постояло / тод'і вит'агл'и і на р'ічку слат' / послал'и / це во'но побуло до вечора / в'ечир'і вп'ят' вибил'и / це так б'іл'ил'и полотно // і б'іли було / та таке б'іли та гарне / де оце посажино верби р'ад / а тод'і калини р'ад / а тод'і ж оце р'ічка / і оце ж / господи / д'івки сп'івають' було ж / це полотно б'іл'ат' / стар'і ж уже да / а молод'і ото таке //

– У чому сало держали?

– Та п'ішла до корови / та з ножем стою / чого йа прийшла с'уди з ножем / стоїала / стоїала / а мин'і тре п'ідти ж на хату по те сало / стоїала / стоїала / поки в голову прийшло / а / сало ж на хат'і / а йа з ножем до корови прийшла / стою в пов'іц'і / тут жи тре засмажку зразу ж іж'арит' / а йа простойала / і в пич'і пиригор'іло / а йа простойала / н'і йак ни надумаю / куди йа йшла з тим ножем // а мин'і було й каже / ну ч'об жи йа оце йшла / вз'ала н'іж і забулас' по шо // п'ідожд'іт' / д'іти / йак доживите до мо'їх год'ів / так згадайте / будите / забуват' і ви //

– У чому скотину держали?

– Корова і тилиця / оце в цій плетиній / і воно таке знадвору ж нимазане / а всередині таки закидане сміт'ям і потолка ни було / і йакос' жи ж ото і виз'имували // це сарайчик такий / повітка //

– Як раніше жнивували?

– Косили косами / косит' чолов'як / а жінка уб'ірайи / і в'яже / і тоді об'яе / йак це ж ранше самі хаз'айнували / тоді чолов'як накопив / жінка ше в'яжеⁿ / тоді бире ці снопи / зноси і склада в копи / у півкопи / а в півкопі тридц'ят' снопів / оце в'ін складае / оце посклададут' / викос'ят' / і складут' / загрибут' / і оце вже кончилис' жнива / жито там / пшениця / пшениця йара / йачмін' / оце все / все в'язали / типер у копиц'ях / а ранше в'язали / од'іл'ят' вони оце собі / мин'і там дес'ят' снопів / а т'ій там двадц'ят' / отако / ага / а вийшла / в'ін огрономом уст'ройив'а на роботу / в'ін наш / а вона з Ленінграда / ну іде ж цей агрегат / і снопи накидав / а в'ін каже / а чо ж ти ни в'яжиш / а вона каже / йа зл'акалас' агрегата / йа ни можу в'язат' / йак жи йа можу в'язат' / снопи лиж'ят' та пшениця / та остиста / та оце сн'іп отако впав / а вона п'ідийшла / шо йому робит' / ж чого починат' / чи на колосках в'язат' чи на гузир'а / так вона сховалас'а та й сидит' / а в'ін каже / ни сиди / тре ж в'язат' / бо це ж твоїа ст'іна / вона каже / е / н'е / слухай / Кол'а / йа од тебе уйду і пішла од т'іх снопів / спід т'ійі півкопи / і пішла додому / і вийхала / до вечора й вийхала // йа кажеⁿ / ти знайиш / Кол'а / йа ти^eбе л'убл'у / ну йа ти^eбе кидай / йа ни можу тут' бут' / йак хочиш / а ти дивис'а // так і в'ін рошчитавс'а / і в'ін за нейу поїхав / так ми часто см'ійимос'а / ми ж робимо його / та знаймо / а вона ж із города та зроду його ни бачила / ой Кол'а / йа сховалас' / кажи / од агрегат'іка //

– Як святкували Різдво?

– Ну йак оце ж йак Різдво с'ход'ац'а / прим'ерно / до мене д'іти мої / приход'ят' на саме Різдво / це ж учора була кут'а / а с'огодні Різдво / і с'ход'ац'а / оце приход'ят' / шо в'кого йе / то принисе / там чи хл'ібину / чи пирогів два чи три / приход'ят' дочка й з'ят' із д'іт'ми / с'ход'ац'а / а йа наготовл'у ж там / навар'у / і понажар'уйу / і понап'ікайу / йак було коли / а було таке / шо і ни було чо'го / приход'ят' вони оце / с'адут' за ст'іл / ставл'айу кварту / бутилка така звалас'а кварта / тонка така шийка / і с'ідадут' т'і гос'т'і і оце йіх угошчайимо / шо йе / ус'ак бувало / і ус'е гарно / і багато / і все добреⁿ / а бувало таке шо / шо там / можеⁿ / хл'іб т'іки та боршч / та й нима н'ічо'го / а вс'оравно с'ход'ац'а / р'ідн'і / це д'іти / чи систра / чи брат / оце с'ход'ац'а / посид'іли / погомон'іли / погул'али / повир'ажали / пішли собі додому / повд'агалис'а по своїм поран'ам // молод' на с'атки гул'ала / ну ото ж складка бул'а / кол'адували / шчидрували ходили / хл'опц'і ходили самі собою / а д'івч'ата само собою / і оце ж приход'ят' кол'адуют' / бирут' шо / хто шо дас'т' / хто дас'т' пшо'на / хто дас'т' хл'ібину / хто дас'т' сала / ну шо в'кого було / те дис'аток йаїец' чи п'ятиро / оце таке / шо в'кого було / в'того борошно / і

во́ни о́це і́дут' кол'а́дуйут' / а і́з:аду́ йде та́ка / шо́ ни с'п'і́вайе / то́ ц'а о́це зб'і́рае т'і́ про́дукти / та́ка / ни́ сумка / йа́ вже́ й за́була / йа́к во́но на́зивало́с'а та́ке / і́ о́це за́ плічима́ ви́сит' / то́д'і́ ни́се ж ту́ди на́ дос'в'і́тки / во́на о́це вс'і́ про́дукти на́ дос'в'і́тки / це́ во́ни кол'а́дуйут' / а то́д'і́ ж бу́де скла́дка / бу́дут' гу́л'ат' / с'атки́ о́це гу́л'айут' / це́ ж до́с'в'і́тки / та́ на́ дос'в'і́тки і́сход'а́ц'а / це́ вс'і́ с'атки́ гу́л'айут' // с'п'і́вайут' / гу́л'айут' / гу́л'айут' / та́ йа́к вийду́т' на́ доро́гу / ти́пер жи́ та́ка глу́ха доро́га / н'і́хто́ і́ ни́ писне́ / а́ ранши́ ж бу́ло гу́рти / це́ ж ни́ те шо́ / ранши́ ск'і́ки цих д'і́вок бу́ло / господа́ / а́ парубки́ з ус'і́х сел' / і́дут' і́з Хрушч'і́вки / з Лу́каш'і́вки / з Кривоно́с'і́вки при́ход'ат' / а́ зор'і́вц'і́ ту́ди хо́д'ат' / та́ йа́к о́це вийду́т' та́ йа́к нач'нут' / це́ цей гу́рт з ц'і́х до́св'і́ток / та́ с'п'і́вайут' / та́ йа́к воз'ми́ц'а за́ шчо́ку / та́ т'а́гни́ ц'і́лого п'і́вча́са / да́ йі́й бо́гу / ти́пер ни́ вмі́ють с'п'і́ват' / йі́й бо́ ни вмі́ють // і́ разні́ й п'і́с'ні́ гарні́ бу́ли / і́ гарно́ й с'п'і́вали́ // о́це цей гу́рт на́ доро́гу вийшлі́ / ц'і́ тут пос'п'і́вали́ / а́ т'і́ там с'п'і́вайут' / ка́жне і́з сво́їх до́св'і́ток вийду́т' і́ с'п'і́вайут' / а́ то́д'і́ сход'а́ц'а до́ м'і́ста / і́ т'і́ сход'а́ц'а й т'і́ / і́ с'п'і́вайут' у́же в гу́рт'і́ / б'і́лши́й гу́рт / а́ то́д'і́ ж о́це погу́л'али́ / погу́л'али́ / пі́шли́ ж ту́ди на́ до́св'і́тки / ка́жне на́ с'в'і́й зайшлі́ / та́к гу́рт / д'і́вки бу́ли разні́ / бу́ло но́ч уйут' з парубка́ми оста́йу́ц'а / а́ йе та́к і́ / шо́ до́дому́ йду́т' / а́ йе та́к і́ / шо́ там во́ни і́ жи́вуть по́шти / і́ д'і́тей по́привод'ат' / і́ ранши́ бу́ло / ой / та́ ранши́ і́зсилалі́ // йа́к о́це во́на д'і́вка і́ за́биремин'і́ла / та́к йі́й на́ с'илку́ с'илалі́ / ну́ куди́с' на́ Сиб'і́р чи́ куди́ / да́ / і́зсилалі́ / шо́б це́ та́кого́ ни́ бу́ло / шо́б ни́ робили́ та́кого́ / та́к о́це йі́й і́зошлі́ут' / о́це в на́с у́ сил'і́ / у́ мо́го с'вата́ систра́ / гарна́ бу́ла / Па́лажка́ Зу́й / та́ка кра́с'і́ва / і́ найшо́вс' та́кий / шо́ пі́дни́в'і́див / і́ во́на за́биремин'і́ла / і́ йі́й зослалі́ / і́ о́це йі́й й по́ цей де́н' ни́ма́ / та́м во́на дес' і́ жи́ве / да́ / ота́ке / шо́б ни́ бу́ло та́кого́ розв'рату́ // да́ /

– *Що́ та́ке хи́жа?*

– Бо́рошно́ / зерно́ / в ме́не^и хи́жа / це́ в ме́не там́ зерно́ / боро́шно́ / і́ кру́па в'с'а́ка / ну́ це та́ке од'і́лен'і́я / це́ ха́тина з'вало́с'а / а́ то́ хи́жа /

– *У́ що́ одя́гали́ся ра́ніше?*

– У́ д'і́вч'ат бу́ло ж / це́ ж йа́ ж ка́зала́ / йу́пка су́кон:а́ / йа́к це́ у́ ви́ходні́й / йа́к гу́л'ат' / йу́пка су́кон:а́ / ч'о́боти́ / вит'а́жки з'вал'ис'а́ / шал'а́ су́кон:а́ // а́ йа́к л'і́том / та́к со́рочка́ б'і́ла до́ рука́в'і́в та́ка / р'асн'і́ рука́ва / і́ л'і́хвик а́бо карсе́т / о́це та́ке / а́ ше́ йа́к ра́н'іше^и на́ша ма́ти бу́ла / та́к хо́дили до́ церкві́ у́ Кийі́в / у́ Кийі́в хо́дили це́ до́ церкві́ у́ во́си́ни / та́ йа́к пі́шли́ на́ Воздві́жин'а́ йа́краз / та́ пі́шли до́ церкві́ / та́к ра́нши́ зав'язу́вали шо́вковий пла́ток та́кий / ос'уди́ рожки́ / зав'язу́т' ота́ко / і́ о́це зав'язан'і́ / і́ у́ карсе́тах і́ пі́шли́ ж до́ церкві́ / а́ сн'і́г йа́к упа́в / та́ та́кий сн'і́г на́ Воздві́жин'а́ / а́ во́ни ж йшлі́ і́з до́му / то́ тепло́ бу́ло / а́ ту́ди до́йшли́ / по́ки там по́мол'ил'ис' / а́ сн'і́г / йа́к ува́лів / та́к во́ни / а́ бо́тики ра́нши́ бу́ли та́к і́ го́стр'і́ / і́ ота́ко до́ ро́зинок / ота́к ри́зина оту́то / а́ хал'авки́ ко́роткі́ / а́ тре́ба ж і́ти до́дому́ / бо́ бу́дут' ду́мат' / де́ ж це́ во́ни д'і́лис' / та́к / ка́жут' / і́шли́ / йшли́ в т'і́х бо́тинках / та́ порозбу́вали́с' / та́

по сн'ігу бос'і / та поки прийшли додому / а сн'іг ростав / німа / врод'і / і
ни було його / а вони брили сн'ігом з того Кийива / ранши чого то вони
ходили туди молиц'а / а ч'о вони ходили туди / чи ни було тут / чи / бозна /
вони оце с'о годн'і п'ідут' / п'ішки / виход'ат' оце / щоб завидна кудис' там
дойти / і тод'і там пириночуйут' і дойдут' до Кийива / а назад тожи ж ни
один ден' ідут' / а йдут' два дн'і / а чого вони туди ходили молиц'а //
кажут' / п'ішли гарн'і д'івки / так гарно повб'іран'і / та гов'іт' жи / давай
жи ж гов'іт' / це ж спов'іда бат'ушка / а баба така стара йак йа оце ж / так
вона л'агла ж / йіх три л'агайе / це так кладут' отак два пал'ц'і / і л'агайе на
ст'іл / а бат'ушка накривайе хвартухом / так бат'ушка йак почав жи
спов'ідат' / так цих баб'ів с'уди / туди / пирихмаркав / та і вставайте / а ц'і
ж молод'і та гарн'і / три д'івки / та й пол'агал и / однакова одежа / і платки /
все однакове / та той бат'ушка вже так спов'ідав довго / а ц'а ж баба ни
випир'іла / каже / сказано / йак старе / то ни нужне / ни / вс'у і пропов'ід'
прочитав / а молод'ім / та значала і до конц'а // ото і таке ше було //

– Парубки / було ж таке / шо полотн'ан'і штани / і полотн'ане^н / забула
йак воно звалос'а / отак кармани / й оце так кармани / і с'уди / і туди /
полотн'ане^н / б'іли / і оце так ходили / а тод'і вже начал'ос'а вже стало //
оце наша мати йшла зам'іж / так каже був крам / так мат'ір гарно справив
бат'ко / а систра вже матирина йшла вже ран'ше^н / так ни було н'ічого /
саме полотно / а крамного гет' н'ічого / а в матир'і й рипсов'і сп'ідниц'і / і
рипов'і кохти / і карсети рипсов'і / і шовков'і платки / ну все було в
матир'і / а в т'ійейі старшойі / так ни було н'ічого / т'іки полотно / і
полотн'ана й сп'ідниц'а / і ну все полотн'ане / а крамного ни було н'ічого
н'іде й отакого клапт'а / ни було / времйа таке було / а то вже появилос' /
то все було //

– Йа йшла в тридц'ат' чит'вертому / то у мене простинка / і од'но
од'йал'це байкове / і б'іл'ш ни було / од'на сп'ідниц'а така сат'інова і
пирикладина / чирвонойу л'енточкойу / і кохточ'ка лиген'ка / і
ропашонка / ранши звалас'а / отак заст'ібалас' отуто / звалас'
ропашонка / ото таке в мене було / і йупка сукон'а / і кожушанка / оце
таке / ішла / ни було н'ічого // да / а вже ішла мо'я систра менша / то
вже все / і од'йало й ват'ане / й сукон'е і байкови^е / занав'ески на в'ікна /
і простин'і / все / все було / а йа йак ішла / то ни було н'ічого / к'роми
полотна //

– Дох'ід був і грош'і були / а це / д'іток поприводили / в т'ійейі
хлопчик / а в т'ійейі д'івчинка / в дикрет йак п'ішли / і типер т'ійі роботи
німайе / на стройку іти / д'ітей / ше так і / шо тре водит' у перв'і класи / і
оце вони биз роботи сид'ат' / а чоловік у меншойі роби на завод'і / так
н'ічого ни плат'ат' / ну даром / оце три годи роби / німа й коп'ійки
гроший / оце все ми / пенс'ійу получайим та п'ідержуйимо / і з дому оце /
то прийіхали / то оце ми даєм / і капусту / і цибул'у / і часник / і
картопл'у / і хл'іба пиченого / і борошна / і йайце / і молоко / і масло / ну

все / все ми даїем їїм // ну йак в'їн роби і коп'їйки ни получа і все / і
 покин'ут' роботу / пирийти на другу роботу / ни встройис'а / хто де роби /
 де плат'ат' / то роби / ти вже туди ни всунис'а / і оце так во'ни жи'вут' / то ж
 ни жит'а / і шо ж ти будиш купуват' убуц'а / чи уд'агнуц'а / чи зап'нуц'а /
 ни будиш купуват' / бо в теби т'їки з'їсти / аби шо // а ми тут оце
 купуйимо / пинс'їонерки обидв'ї / шо ж ми заробил'и / ну даїут' жи /
 сейгод дал'и / і прошлий дал'и / даїут' дивиденти на о'ту земл'у / так о'то
 пол'учимо три цинт'нери пши'ниц'ї / так у нас жи сим'н'а / ну обшим ш'їс'т'
 душ / і нам жи тре снаб'жат' / і хл'їбом / і всим / і крупа вс'ака / і пр'оса
 купуйим / і пшо'но шири'туйим / і пшо'но купуйим та даїем / і гр'ечку
 купуйим та даїем / і йач'м'їн' купуйим та даїем / ну шо можна / те ми
 даїем // їе в них і матир'ї / у з'ат'їв наших / ну шо ж тоже в одн'її п'їати'ро
 д'їтей / та по горо'дах дес' жи'вут' / та треба ж тожи дат' / та шо ж во'на йо'му
 дас'т' / йак у нейї ше тожи п'їат' д'їв'чат / а в'їн один і ни можит' викрой'їт'
 йо'му / це / можи / йакус' л'їтру моло'ка у м'їс'ац' раз / а то ни дас'т' / бо у
 нейї свої д'їти / і о'то живи / йак хочиш / так і живи / а пенс'їю йа
 пол'учайу малу / бо йа ж то д'ї робила за паличку / доч'ка робила у Чир'касах
 на штуч'ному завод'ї / там до пенс'її проро'била / та така нигодна /
 в'гр'обила там здо'ров'їа / то во'на б'їлшин'ко пол'учаїе / а йа оце тридц'ат'
 дев'їат' / тридц'ат' вос'їм / х'їба то пенс'їїа / часто от молодш'ї / та йак
 пол'учайу пенс'їю та й кажут' / ну шо ж оце ни с'м'ї'їуц'а оце з вас / шо ви
 отаку пенс'їю пол'учаїити / ми ж так робили / кол'о ма'шини ц'їлий ден' /
 це ма'шина молоти / а ми на скирту кидайим сол'ому / ранши було волоком
 т'а'гали сол'ому на скирту / а ми то д'ї кидали руками сол'ому на скирту та
 ск'їки ж ц'о'го пол'а / йак ти пер уже пол'а / йо'го вже по'д'авали / мало в
 нас ти пер уже пол'а / ранши ж усе поле було / та ск'їки ж ц'її молоч'ї
 було / та ми ж сно'пи / оце ц'їлий ден' йа кидайу сол'ому / коло ма'шини / а
 на н'їч їду скиртуват' коро'войу / коро'ва в мене була / спр'агаїус' із
 одн'їїу / і це ми ноч'у скир'туйим сно'пи / у скирту возим / і вранц'ї
 встаїем і в'їят' до ма'шини / і сонце с'ходи / уже ми шоб бул'и коло
 ма'шини / ни так шо в об'їд / та йди'мо ж та сп'їши'мо / шоб ше н'їх'то нас ни
 пиристр'їв / бо ше й записуйе / йак ни рано // а то пил'и в пич'ї / і чим жи ми
 то пил'и та варили / господи / оце йак л'їтом та суша / так витопчим оцей
 гн'їй / к'їз'аки топчим так'ї / плитки так'ї / і х'ворма така / і це топчим / і це
 йа поки йти ми'н'ї на бур'аки / прори'вайу бур'аки / ми'н'ї / поки на бур'аки
 йти / так йа дв'їс'т'ї штук т'їх плиток їстопчу / а то д'ї сушимо і скла'дайимо
 і о'тож ними топимо / а йак оце ж л'їтом сонци / навигр'їбайим оц'о'го
 г'нойу / та в п'їч зап'хайиш дв'ї коробки чи три / та то д'ї п'їдпалиш та
 з'вариш їїсти шос' / а ти пер на газу / то на плит'ї / то боже сохрани / ми
 вже йо'го йак пирижили / а пенс'їїї нам ни'ма / ни'ма / бо шо ж паличку
 записали / робила ден' і н'їчого ни'ма // ка'зала в нас одна / п'їдиш оце на
 роботу / а Мус'їй пита / ск'їки ти / Гал'у / заробила / а во'на їед'їн'їц'у
 двадц'ат' / в'їн завтра пита / ск'їки ти заробила / їед'їн'їц'а двадц'ат' /

кончивс' м'ісац' / п'ішов зв'ір'ац':а / а в'нейі вс'ого йед'ін'іц'а двадц'ат' /
 пал'ичку поставил'и / а там пропустил'и / а там / і німа / і ні шукай / де ти
 шукатимиш // йак здумайиш коли / бо ти пер жи лижиш увечир'і / н'ічого
 ни бачиш / н'і шит' / н'і пр'асти / лижиш / кажу доц':і / с'к'іки ж йа буду /
 мат' / сто год жит' / шо ж йа ти пер л'ажу у вос'ім часов / і ц'ілу н'іч лижу
 та поздумуйу все / та йак жив / та йак робив / та де брав / та шо варив / та йак
 то пив / та все ж у голов'і / та буду сто год жит' / шо ж йа лижу / йа ни вмру
 скоро // а ранши йа х'іба л'агала ноч:у / боже сохрани / німа скотин'і / ні
 давали н'ічого / а хочиц':а скотину диржат' / одна дитина / стидно ж йак
 голодна буде / то шо ж ви думайте / оце увечир'і вже / йак така робота
 кончилас'а / це вже бур'аки возит' к'ін'ми на Михед'івку / то оце
 замерзнут' кагати / тод'і бирем лом / сокиру / розбивайим / зимлейу
 прикрит'і / тод'і сани / на сани накидайим / тод'і визем на Михед'івку
 бур'аки ц'і / там здавали / а тод'і вже ж бур'аки пови'езеш / а тод'і
 пири м'іни хтос' / другий пови'езе / бо коний німає / то оце в ц'у н'іч / дома
 йа с'од'н'і / то йа оце іду в ц'у н'іч коров'і / с'кирти / звезина там солома
 ц'а / йду там полова / бире / йа й другий / трет'ій / чет'вертий / т'іки ні
 разом / а хто коли вкраде // та йа йак зал'ізла раз у ту нору / отака нора / та
 йа йак зал'ізла / а був такий хураж'ір оце / отв'ічав жи за оцей жи хураж
 колгоспний / так йа йак ул'ізла туди у ту нору / брат' ту полову / рит' / та
 рийу / а в'ін йак схватив за ноги / та йак пот'аг / вит'ага ж із т'ії нори / та
 йа пирил'акалас' усмерт' / то в'ін у мени м'ішок отн'імає / а йа ж ні даю /
 бо йа нап'хала / та таки отн'ала та принисла додому / а коров'і ні було чоґо
 дат' / так йа коров'і висипала / корова й вийіла / а в'ін зайавив у сил'раду /
 коли приходи голова сил'ради і голова колгоспу пири'єв'ір'ат' / шо йа
 вк'рала / бо в'ін жи сказав / а корова поїла / німа н'ічого / а свої були /
 двойур'ідн'іх систер диржали / голова сил'ради / і голова колгоспу / та
 вони прийшли та подивилис'а / та кажут' / ти / знайиш / шо Палажко / іди і
 завтра бири / шо ж корова в'теби голодна / вона ж іздохни / та шо ж тод'і
 буде / іди й бири / в'ін хоч і зайави / ми ні будим / іди / т'іки оце натухайе /
 вичор'іє / ус'і йдут' додому і голови / і ноги / ус'і / ідут' порац':а / там
 пове'чер'ат' / а ти тим моментом украдиш / та ше й крав ото і коров'і // а ше
 ж тре ч'імс' і топит' / к'із'ак сам / а ше ж хл'іб тре спикти / та с'кирта аж п'ід
 чугункойу це далеко туди во / і солома скл'адина / биреш в'іжки /
 насмичиш т'ії соломи / накладеш в'язку соломи здорову / з'йажиш / ні
 сам ідеш / ідем удвох / шоб ні страшно / і тод'і ж оце / і це особин:о
 з'імойу / т'агниш / йак оце такий голол'од / сн'іг упав / а тод'і дошч
 пройшов / так сн'іг ізл'ігс'а / так с'лиз'ко / оце ц'у в'язку т'агниш / ні
 нісеш / а т'агниш / при т'агниш додому / о / на три дн'і чи на два дн'і йе
 в'итопит' / то ото так жили // та лижу та ото все поздумуйу / та думайу / чо
 ж його ноги ти пер бу'л'ат' / а ти ж його т'аг / та ше й бо'йавс'а / х'іба ж ні
 бо'йавс'а / або було оце трус'ат' голови / бур'аки копайим / німа ж чоґо /
 тре вк'расти бур'ак / де ж ти вк'радиш / значит' штанц'і так і полотн'анин'кі /

ос'уди положиш бур'аків п'ят' чи шість / тут пиристрів голова / як ни помаца / то пройдем / а йе такий / шо помацайе / ану ж де / чи ти нишеш шос' чи н'і / витрусит' з т'іх штанів і забире / да ййбо // а принисеш жи оцих бур'аків / а тоді витопиш оцим гнойим у пичі / цих бур'аків напичеш / завтра такий роскошний / йе ж бур'аки пичені / і хліб йакий / житній / ми його і бачили отой білий / ми б його ни бачили / йакий він той білий хліб / ми ж його йіли чорний / такий йак к'із'ак / і ше й жили / і ше й живем і с'ічас // скіки ж можна жит' //

– Він жи в ус'ому / і в картоплині / і в пшениці / в ус'ому йад / а ранши ж йадів ц'іх ни було / т'іки гн'ій був / а йадів н'іхто ни знав / і ни бачив / шо воно за йади // дажи ни чули / то л'уди ото стар'іші й живут' / оце в нас одна жінка живе див'яносто шість / одна оце т'іки вмерла / ше ни ма і півгоду / див'яносто шість тожи / умер чоловік / тожи сто два годи // оце жінка одна живе сто один год // і пиече хліб / і вари / і усе роби / і така р'івна / йак струна / така баба р'івна / н'і зогнуло йй / н'і скорчило / ну йак х'тозна шо / бо ранши йадів ни було / то л'уди здоров'іші були / а ти пер жи шо воно / хоч воно йс'т' і білі / і гарні / так там жи йадів повно / йадів повно / і воно ни годна л'удина / молада і ни годна //

Село Сушки Канівського району

У доісторичні часи, на початку третинного періоду, територія села була заповнена водою. Перші люди заселили територію села 200–150 тисяч років тому назад. Підтвердження тому – знахідки археологічних розкопок – кремнієві наконечники стріл і кремнієві ножі, що належать до періоду палеоліту (Інформація з місцевого музею).

Інформант: Ухо Марія Захарівна, 1928 р. н., освіта – 7 кл., працювала у колгоспі, корінна жителька.

– *Розкажіть, як ви випікаєте хліб?*

– Зараз ни випікаю зараз купл'аймо хліб / ранше були так і д'іжи чи мак'ітри вил'икі вч'ин'али / на н'іч уч'ин'али / уч'ин'али вранці / зам'ішували на / за топл'ували п'іч / нагр'івали шо / таке шо попиचेц'а в пичі / пиклі хліб / пиклі на капуста'ан'іх листках / бо тоді ж такого // капуста листочки і на капуста'ан'іх листках / на капусті листках // оце так ми пиклі хліб // дал'ші /

– *А які назви хліба є різні за розміром, сортом, формою?*

– Ну формочки так і ж / йак і ти пер / зал'ізні / кузн'іци робили / то в формочках / а н'і на сковородах // а н'і просто ото / йа ж те саме взнов кажу / а н'і то на капуста'ан'іх листках / а ото таке житній хліб / жито

мо|л'ол'и і пше|ниц'у мо|л'ол'и на / йак вам ска|зат' // до|маш'н'і ц'і / диру|ни бу|л'и та|к'і / ну ни диру|ни а / та|к'ім // мли|ни / шо ми // ру|ками йо|го кру|тили / і б'і|гло там у|же із то|го боро|шно / о|це та|ке / а хл'і|б т'і|ки жит'н'і|й був та // та пше|ничний /

– *А які ви ще знаєте вироби з тіста? Як вони готуються?*

– Ну а шо ж ва|реники / мл'ин'ц'і пик|л'и / кор|жики пик|л'и / о|це та|ке / і|нач их |видумок ни бу|л'о ни|йак'их / чи ни в|м'іли |л'уди чи / чи ни бу|л'о |змоги / о|це та|ке /

– *Які ви знаєте перші страви? Як вони готуються?*

– Ну |перш'і бор|щч' ва|рил'и / |каша ну це йак за|кон бор|щч' |каша / а то|д'і так бу|л'о й ва|реники // ка|пусту |ж'ар'ат' / так йак і ти|пер |жариц'а / то ва|реники / з |овоч'ами з / той із тим із смо|родинойу / з кл'у|бн'ікоюу / з та|ким / пиро|жки пик|л'и о|це і вс'о /

– *А які страви готуються на Великдень?*

– |Паска пи|чец'а / |йайц'а |вар'ац'а / у |кого шо бу|л'о / ну ста|ралис'а шоб на |Паску ж та|ки / |йакус' ко|вбаску спик|ти / до|маш'н'у ко|вбаску / бо це ж / то|д'і ни бу|л'о ку|сок де ку|пит' / а до|маш'н'а ко|вбаска / |сало ту|шит' /

– *Розкажіть, як саме ви пекли паску?*

– Ну йак пик|л'и |паску / ну ста|рай'и|с'а ж йак йе мо|л'оч'ко / то мо|л'оч'ка ту|ди влит' / |йайеч'ко ж уб'йеш / |сма|л'ч'ику т|рошки |можна пок|ласти |йако|с' / ну м'і|сили і то|д'і вже ж та|ки чи в ко|струл'і|ки чи шос' і |йіх пик|л'и |пас|ки /

– *Які ви знаєте способи фарбування яєць на Великдень?*

– Та б'і|л'ш фар|бувал'и з ци|булийу / ци|бу|лин'а / во|но йак на|вар же то|д'і та|ке ко|рич'н'ове / то б'і|л'ш так фар|бувал'и /

– *А ще, може, які способи знаєте?*

– Шо ж |йа й ти|пер / у ци|бул'і ва|р'у |йайц'а /

– *А які страви готуються на Різдво?*

– Шо в |кого бу|л'о / ста|ралис'а |л'уди шоб / |йакас' м'а|синка бу|ла / |йакас' ко|вбаска бу|ла /

– *Розкажіть, як кутя готується?*

– А ку|т'а? / ку|т'а бу|ла |перша ку|т'а й |друга ку|т'а / то ку|т'у ва|рил'и т'і|ки |йашну / із |йашних кру|п'ів / то|вкл'и |йач'м'ін' / то|вкл'и / |ступи та|к'і бу|л'и / но|гами п'і|дска|уйиш на т'ій |ступ'і |й то|вч'ес'а / ку|т'а / |вари / |йач'м'ін' |вариц'а / по|том ма|к був / |маку ше до|бавл'ал'и ту|ди і со|лодка чи з |медом чи ж ч'им / за|л'и|вал'и /

– *А які страви обов'язково повинні бути на весільному столі?*

– Та шо по|вин:о бу|ти ко|ли / шо бу|л'о в |кого / те й го|товил'и / ну ка|пуста / кар|топл'а / ки|с'іл' / ше там шос' чи |локшину / чи ше шос' там до |того до|бавл'ал'и /

– *Розкажіть про весільний коровай?*

– Ну ко|ровга|й то уч'и|н'ал'и ж |його / то |темн'і бу|л'и ко|ровга|йі / ни та|к'і / йак ти|пер |б'і|л'і / а |темн'і по|малу з |того |нашого // ск|л'и|кал'и

су^с'ід'ів / а вч^ин'ал^и його скл^икал^и су^с'ід'ів / су^с'іди при^ходил^и і ви^робл'ал^и ж там то зубч^ики / то ше шос' / то ше шос' / так і пикл^и коровга^йі зл'іпл'ували / сп'івал^и коровга^йниц'і / ви^л'іпл'увал^и / «ой там рай / ой там рай / вип'ікают' коровга^й» / а по^том на^топл'увал^и п'іч' / у п'іч' його / засували / два часа в'ін п'ікс'а / вит'агали / украшал^и ка^лином / бар'в'інком //

– *Розкажіть про весільні шишки?*

– А шишки то^же там / то^же при^ходил^и ж ж'інки по шишки трошки / ран'ше пикл^и / бо це ж молод'ій обийти ж треба ше й р'ід св'ій / шоб покликат' на свайбу / то то^же ж такими зубч^иками / нивилічк'і так і шишки пикл^и / і молода то^д'і у вузол' накладає дружка / молода йде / клич'е св'ій р'ід і шишки дає / об'ізат'іл'но шишка // а бул'о так шо і подруги ход'ат' молодой / вона йде ж клан'айиц'а кождому / кого ни встр'іча / хто б ни був / дитина / л'удина йака чи муж'чина / хто / вона клан'айиц'а йій / бажайут' / шо щчасливой до^роги / хай бог помагає // а подружки ідут' соб'і си^лом за нейу / вона за^ходит' у хату / а подружки т'і с'п'івають' / так воно звалос'а дружки / вони соб'і с'п'івають' вис'іл'ні п'існ'і вс'ак'і / все / а вона зайшл'а / шишку / дал'а дружка шишку / а вона поклан'алас' / пригласил'а шо «просил^и бат'ко / просил^и мати прошу й йа / прошу при^ход'те до мене на вис'іл'а чи до нас на вис'іл'а» / оце так /

– *А які страви обов'язково повинні бути на поминках?*

– Ну на поминках коливо самий первий / а то^д'і шо в кого бул'о / готвл'ат' картошка / капуста / а добавл'айут' шо в кого йе / і то^д'і там бул'о / то^д'і ж такого ни бул'о / ти^пер шо хоч готвл'ат' / а то^д'і ни бул'о таких розкош'ів /

– *А які ви знаєте страви з м'яса?*

– З м'аса можна зробит' шо хоч'иш / йакшо воно бул'о то^д'і од^но бул'о поро^с'а за^колиш на год і / звалас'а така салниц'а туди його складал^и за^солувал^и ну і м'асо / йакшо той та ни бул'о та^ке шо й ни можна і колот' / бул'о це треба шкуру зидрат' та і здат' / а то^д'і за той / поро^с'а можиш ти зйісти / а од^но / б'іл'ше н'іх'то ни коллов / од^но на год і те сало йіси год //

– *А які страви з картоплі ви готуєте найчастіше?*

– Та все з картопл'і / бо картопл'а це другий хл'іб / можна й картопл'у стушит' / можна й зварит' / можна й п'урешку зварит' і вареник'ів з картошкою / можна наварит' / і млин'ц'ів можна з картошкою напикти / картошка / це первим долгом картошка / чи боршч' чи /

– *А які страви з овочів готували раніше?*

– Шо в кого у двор'і бул'о / садил^и ж так йак і ти^пер і бур'ач'ок / і морковка / і все / і оце з його готвил^и / те шо в кого бул'о / бо то^д'і ни бул'о так / йак ти^пер / шо хоч те й купив /

– Розкажіть про заготовку продуктів на зиму, про квашення, соління, сушіння.

– Д'їжки бул'и так'і у л'удей / ран'ше бул'и ж семн'і ни так'і / йак типер / оце саме менше у кожного п'ятиро д'їтей / саме менше / це мало в кого там ни бул'о д'їтей / то на з'їму шо ж капуста / картошка / д'їжк'у карт / капусти нашаткував з г'їрками пе'рик'л'ал'и / накл'ал'и зверху кружеч'ки тр'апочкойу присл'ал'и / кружеч'ки і зверху гн'їт накл'ал'и / кам'їнч'ик / а тод'ї мил'и кружеч'ки / кан'єшно чериз ден' йак помив / набрав того жмен'у капусти / наварив картошки або нап'їк у тому пи'ченої / і оце тоб'ї й ви'чер'а / та хл'їб /

– А розкажіть про сушіння.

– А сушит' / сушил'и і йаблука сушил'и / ну все в пи'ч'ї бул'о / йаблука і сливи / шо в кого бул'о / то йакшо то сушил'и в пи'ч'ї /

– Раніше солили в банках?

– Ну банок і в заведен'ї ни бул'о / т'їки д'їжки / помидори тоже так накл'адал'и / пот'ом зал'ивал'и солонойу водойу / на в'їдро води / ни на помидори / а на в'їдро води той стакан соли і зал'ивал'и ц'у водойу / тоже кл'авс'а гн'їт зверху / кружеч'ки так'і зверху / а пот'ом кам'їнч'ик /

– А які назви фруктів, ягід ви знаєте?

– Та йа йагоди / фрукти вс'ак'і знайу / і пор'їч'ки / і смородина і / і вишн'ї / і черешн'ї / і йаблун'ї / і груш'ї / і все / в нас сад був великий / то йа все знайу / усе й бул'о / і кл'убн'їка вже начала / вже п'їсл'а войни / садил'и кл'убн'їку / вс'ак'і знайу / таке воно і типер / і тод'ї / ну тод'ї в кожного хто шо посадив / то те й його / а типер же ж то можна купит' / нашо ж його голову морочит' / і мал'їна ус'аке / і зараз у мене все йе і кл'убн'їка / й мал'їна / і абрик'оса і / все таке /

– А які солодкі страви раніше ви готували?

– Та йака солодка / кис'їл' / кис'їл' оце солодка страва / ну так можна бул'о / йа ж кажу / шо бул'о сливи / йа оце казал'а / сливи к'їсточ'ки поч'истил'и у горшч'ик / у горшках / оц'ї глин'ан'їх горшках / пот'ано сид'їт' / поч'истил'и в горшок / склал'и / вони протушилис' у пи'ч'ї / у той йушку одц'їдил'и / доклал'и / шче доклал'и / а пот'ом таке воно гарне в пирожки / і типер можна таке робит' /

– А зараз які солодкі страви готуєте?

– Та зараз йа воб'їше / все готуйимо / все / в мене варєн'а вс'ак'ї / вс'ак'ї / і вино в мене йе те'їпер / виноград он / бачила ск'їки винограду / з йаблук дуже добре вино /

– А йак його готуєте, розкажіть?

– Йак / йак із винограду / то подавимо виноград / тод'ї воно трошич'ки пост'ойт' там ден' чи той / пускає виноград той с'їк / пот'ом у нас йе прес такий / такий нивил'ич'кий / давимо у той прес / тод'ї гвинтом давимо / і вино йе / йе й зараз / треба буде тибе вгостит' (сміється) / ти ни пиши таке шоб /

– А які ви ще алкогольні напої знаєте?

– Шо йа знайу / ну отаке йа ни купл'айу ни вино н'ічого / у нас сво'є вс'ігда вино / наливка / оно й зараз в бутл'ах сто'ят' виш'ні / ти пер заморожуймо овоч'і на з'іму / а тод'і сушил'и / т'іки сухе бул'о / сушил'и та й варил'и / узвар варил'и / кампот зараз називайиц'а / тод'і узвар був / йаблука / груш'і / сушин'і /

– А які страви з грибів ви готували?

– Та гриби / йа йіх чо'гос' ни дуже й знайу / ну йа знайу мати шос' там готувил'а / а шо пиче^ириц'і бул'и йак'іс' тод'і // б'іл'і пиче^ириц'і во'ни в нас / а те^ипер во'ни називайиц'а / йак во'ни звуц'а ото купл'айут' /

– Шампін'йони?

– Шамп'і'йони / а ранше во'ни росл'и так під йаким деривом / та й під вишники йе тоже / і тод'і бул'о жарил'и / одвар'увал'и і жарил'и /

– А які ви страви з риби знаєте?

– Із чо'го?

– Із риби.

– Рибу тушил'и / тушил'и оце тод'і йак ранше бул'о шо голодовка й усе / виткал'и мул'авник ж'інки так'і / виткал'и / т'кал'и із конопел' же ж брал'и вал і те / і ве^ирстат' у мене й зараз йе / і сн'івниц'а йе / шо снувал'и / виткал'и Ковалиха / Ферчиха і мати пот'ом з мул'авником ходил'и до того / наловим мален'кої / нас'ікл'и ййі / попукал'и і / і катл'ети пикл'и і тушил'и / цибул'ки / туди ше ол'ійка / таке з риби робил'и / жарил'и / йак хароша риба / оце таке //

Інформант 2: Бублик Марія Григорівна, 1929 р. н., освіта – 10 кл., працювала у колгоспі, корінна жителька.

– Який раніше був посуд для пиття рідин?

– Ран'іше пили вопш'ім були к'ружки мал'ірован'і і ал'ум'ін'іе^ив'і //

– А який посуд для пиття рідин ви використовуєте зараз?

– Зараз викорис'товуйим воду ж чашки / стакани / шо там ше /

– А який посуд використовували для приготування їжі в печі?

– У пич'і варили йіжу у спиц'іал'них глин'аних горш'ках / во'ни були із так'і / кришич'ки були на йіх / накривавс'а / і боршч так гарно у йіх упр'івав /

– А я чула, шо пекли на лепесі, не знаєте, як це?

– Хл'іб / йа тоб'і кажу на чо'му пикли хл'іб / на капус'т'аних лис'т'ах / ран'іше були спе^иц'іал'но лопати дирив'ян'і / дир'жак і така / плоске таке бул'о / йак ото расплескувата лопата / і ото вигр'ібали вес' жар в пич'і і брали капус'т'ане лис'т'а і на лист'ках пикли хл'іб / у пич'і капус'т'ане з капусти /

– А в сучасному побуті який посуд для приготування в печі використовують?

– Зараз пишуть пиріжки і хліб / в нас бл'ахи / а от скр'із' кажуть 'деко / йаке правил'н'іше 'деко по научному / а у нас бл'ахи / а от наприклад скр'із' кажуть 'деко / йе спиц'іал'но х'ворми так і дл'а ц'ого хл'іба жил'ізн'і х'вормочки / а поб'іл'ше в бл'ахах / у 'деко / 'деко воно називайиц'а / воно 'деко /

– А в якому посуді замішували тісто на хліб?

– Ран'іше дл'а хл'іб замішували / були спиц'іал'н'і глин'ан'і так і / ц'і / ни 'д'іжки чи йак воно називалос'а / мак'ітри були / так і здоров'і мак'ітри глин'ан'і / теж посуду / ну з глини зроблине така мак'ітра / вона нав'ерно в'ідир на двоє була / і ото м'ісили в н'ій к'істо / замішували / а ти пер замішуйут' хто в кострул'ах / хто в мисках / а ран'іше то були спиц'іал'но дл'а хл'іба / були так і мак'ітри / в моїейі матир'і йе на горішч'і така мак'ітра вона / в'ідир на двоє вона /

– А в якому посуді подавали перші і другі страви?

– Ран'іше / це ран'іше / ну були глин'ан'і миски ж ран'іше чи чирип'ан'і чи йак воно глин'ан'і миски ран'іше були / миски глин'ан'і / ложки дирип'ан'і були /

– А я чула про копистку, що це за предмет копистка?

– Копистка / а це нейу м'ішали ото / йак варили в так'іх вилик'і чанах було 'вар'ат' йіжу //

– В чому зберігали велику кількість води?

– Ран'іше / ран'іше це да / в чому тод'і в бочках / ну ран'іше 'воду збир'ігали у так'іх вилик'іх бочках / в чому ше збир'ігали / в чому / ми тод'і казали в бочках / ну в бочках /

– А в чому зберігали сіль?

– Так'іх / у до'машн'іх умовах так і були сп'іц'іал'но ковганки і в йіх збир'ігали с'іл' / вони були зроблин'і з 'дерива так і вироблин'і / така 'ручка була і там збир'ігалас'а с'іл' /

– А в якому посуді зберігали і переробляли молоко? Ну при виготовленні сиру, масла.

– При виготовлин'і сиру й масла / ну робилис'а це так і були сп'іц'іал'но / мак'ітри / і ото в йіх зби'вали 'масло / а тод'і те 'масло пирикидали кудис' в хо'лодну 'воду / шоб воно шоб на хо'лодн'ій вод'і зб'ігалос'а до'купи те 'масло /

– А який посуд був для квашення овочів?

– Були дл'а квашин'а 'овоч'ів були сп'іц'іал'но 'д'іжички зроблин'і з 'дерива / на них на ц'іх 'д'іжках були пок'ладин'і / обруч'і над'івалис'а жил'ізн'і / шоб ц'а 'д'іжка ни розпалас'а і були ше до них і зроблин'і так і / так і сп'іц'іал'но кру'жечки / йак і сп'іц'іал'но по 'д'іжц'і п'ідходили / йакшо 'д'іжка розси'халас'а / йі'ї л'ітом замочували

в:од'і / дериво розбухало і тод'і д'іжичка ц'а ни тикла і солили ог'ірки / пом'ідори / капуста / клали в спиц'іал'них д'іжичках /

– А в чому зберігали сало?

– Сало збир'ігали в липовках / теж зроблин'і з дерива / закри'валис'а т'і липовки де'рив'іанними кру'жечками теж / ну ран'іше ж і сало все в'реміа було в липовках до самого л'іта чи вис'ни /

– А в чому зберігали мед?

– А в чому / а в чому йа ка'зала / йа й забула / ну мед теж був / в банках ранше наче ж ни було меду // теж були // кострул' ранше ж ни було /

– А зерно й борошно в чому зберігали?

– Зир'но збир'ігали так і були зроблин'і за'с'іки / за'с'іки були і туди висипали зир'но / а борошно дл'а того дл'а вип'ікан'а хл'іба збир'ігали / нас'івали у спиц'іал'н'і так і но'човки дири'в'іан'і / нас'ійут' борошно і тод'і за'м'ішували його / но'човки так і дири'в'іан'і сп'іц'іал'но /

– А який ви ще знаєте посуд, кухонні предмети? Ну там качалка, ступка?

– Мак'ігирка / ковганка / така була ковганочка сп'іц'іал'но до нейі була така товкачичка і / і там за'товкували / боршч за'товкували там сало / цибул'і на'кида'ют' / ну шоб добр'іша була ст'рава / це во'на зроблина з дерива /

– А який ви знаєте посуд плетений з лози чи соломи?

– Ну ран'іше були так і сул'ійі / ну дл'а збир'іган'а / ну дл'а збир'іган'а / ну шо там збир'ігали / і т'і сул'ійі були поплетин'і ло'зойу / шоб во'ни ни розби'валис'а / і во'ни довго так де'р'жалис'а ц'і сул'ійі і збир'ігали шо там у йіх /

– Це пляшки обплетені соломой?

– Да так і сул'ійі ни соломойу / а ло'зойу / така з лози / так і сул'ійі були / і дис'атил'іт'ров і були / і чотир'охл'іт'ров і так і сул'ійки були / така р'уч'ичка ше до йіх була плетина і о'так збир'ігали //

– А в нас в селі були люди, які виготовляли посуд?

– Це ж спе'ц'іал'но л'уди в'чилис'а на те / шоб / а у нас був / цей Прохоров Ан'тон Костивич / йакий робив д'іжки дири'в'іан'і / робив о'ц'і липовки дл'а сала / в'ін був сп'іц'іал'іст такий хароший по дериву / робив сп'іц'іал'н'і так і мален'к'і бо'чоночки л'удам / хто за'казував / йак іде л'удина ко'сит' / о'це його за'мочиш і наби'райиш во'ди / в нас дес' така йе / така ниви'личкий бо'чоночок на в'ідро / би'ре л'уди на луг і хароші / ми йак робили в ланц'і / у нас так і бо'чонки були в'ідир на чет'ви'ро / на п'йати'ро / в'ін нам во'ду во'зив на пол'а / на поле з цим / в цих д'іжичках там така ниви'лика д'ірочка була / за в'ін закри'вав сп'іц'іал'но з дерива і тод'і кру'жкой нали'вали й пили на ланках во'ду / і во'на довго збир'ігалас'а і ни гар'ача така була / ну ше ми прикри'вали ц'у д'іжку /

оц'у ж йак ми казали // Наташ / йак ми балакали ни д'їжичка / а бо'чоночок оцей / бо'чонки так і сп'їц'їал'ні з д'ерива / у'же його ни'ма / в'їн по'мер / ну був хароший сп'їц'їал'їст по д'ериву / в'їн ше нам 'воду на лан'ки / 'воду на лан'ки во'зив / ми прикри'вали / шоб во'да холодн'їша була / ото до 'вечора отой бо'чоночок і сто'їав ото з во'дойу /

– А де глечики брали ? Купляли?

– Глечики / да купл'али / в нас в сил'ї 'може / хто й 'ранше робив / ну йа ни з'найу / шоб хто робив / а во'зили тут з 'Кийівс'кої / сп'їц'їал'но на базар в 'Кийів'ї / в 'Кийів'ї на Подол'ї сп'їц'їал'но оцей базар / де горш'ки прода'валис'а / глечики прода'валис'а / а шоб у Суш'ках ни з'найу / 'може / хто й робив дав'но / дав'но / ну за мо'їейі давнос'т'ї йа ни з'найу //

Записала студентка Макій Наталія, липень 2013 р.

Село Бобриця Канівського району

Розташоване на Дніпрі, за 6 км від районного центру, за 13 км від залізничної станції Ліпляве. Село вперше згадується у XVIII ст. Біля Бобриці виявлено кілька поселень та курганні могильники доби бронзи і скіфського періоду, ранньослов'янський могильник зарубинецької культури та 3 давньоруські городища [с. 351].

Інформант: Левенець Марія Миколаївна, 1935 р. н., освіта – 5 кл., працювала на будівництві, у колгоспі на фермі.

– 'Дача / ми було 'їїздим ту'да на д'ен' Поб'еди // справл'ат' оц'его // а шо 'дал'ш і роз'казуват'? //

– Як ви святкували?

– Йак гор'їл ку пил'и? / ха-ха // о'це ж / 'доц'а гул'ал'и ж там на Ден' поб'еди // було приї'жайут' на Ден' поб'еди ж ото стрил'ал'и / з'найиш? / чи це ж на Ден' поб'еди / та на Ден' поб'еди на'в'ерно //

– Ні, не знаю.

– А ти ж ни / бо / йа ж балакайу те шо ни т'реба // 'буде во'но там // ха-ха // то о'це ж та'ке // шо іше роз'казуват' //

– А може, Ви ветеранів знаєте, може, хтось розказував щось про війну? Знайомі може у Вас?

– У 'мене син ав'ганиц' // це ж на Ден' поб'еди? / то в 'мене син 'даже ав'ганиц' // в Авган'їстан'ї служив // ц'ого ни тре' то'б'ї? //

– Кажіть, кажіть.

– Син то ж во'ни / о'це на Ден' поб'еди 'тоже о'це ж справл'айут' //

– А про війну розкажіть.

– Ой / а шо йа про в'їйну 'буду роз'казуват' / йак йа бул'а / ми'н'ї бул'о п'ят' 'рок'ів // то 'мати з 'нами і по ко'нопл'ах бул'а і по кар'топл'ї

хо|вал'а нас / бо |бат'ко був / у|частував / |бат'ко був / ну був за со|в'ец'кою
в|лас'т'у //

– У Червоній армії був? Чи партизаном?

– Да да / у Чир|вон'ій |арм'її // ну а шо |дал'і? /

– Батько повернувся?

– Н'е н'е / за|гинув //

– А Ви отримали листа?

– Пов і|домл'ин':а прийшл'о / да да / його во|йен:ий б'і|л'ет // під
О|десойу / за|гинув //

– Ви могилу не знайшли?

– Н'іх'то й'її ни шу|кав // то|вариш при|їхав / та й при|в'із доку|менти
|матир'і // то пол'уч'али за |бат'ка ото п|йади|с'ат чи кол'ис' с'к'іки бул'о
чи д|вадц'ат' п|ят' чи п|йади|с'ат / йа вже його //

– Це держава виплачувала?

– Да да // нас дв'і бул'о ос|талос'а / то пла|тил'и по д|вац'ат' п|ят' по
|мойму рубл'ів // так / шо і шче то|б'і |доц'а ска|зат'? //

– Як у селі вже після війни, у мирний час, може, гуляли?

– Йа на х|верм'і робил'а // да / на х|верм'і робил'а год два|надц'ат' //
сви|наркойу бул'а // поро|с'атка ви|рошчувал'а // ха-ха // і хвото|граф'її
йес'т' схвото|граф'їрувана / так і поро|с'атка / ха-ха // |з'їми так і бул'и
то|д'і |тоже // бул'о бри|дем на |ферму //

– Не так, як зараз зимою?

– Оце да / |тоже бул'и |з'їми / ви|л'ик'і |з'їми бул'и / шо і|ше то|б'і
розка|зат'? // йак ішла |зам'їж? //

– Про весілля розкажіть, як засватували Вас, розкажіть.

– Ото йак / то ба|гато //

– Як, може, якісь гадання були, як на Андрія гадали?

– Бул'о все / і га|дан':а і шо хоч / те й бул'о / |т'іки вже його / |доц'а /
вже позабувал'а // це |мал'о вже? / |може х|ватит'? / к|л'уби бул'и кол'ис' /

– О! Ото про клуби розкажіть.

– У к|л'уб'і було к'їно // бул'о |ходимо ми д|вадц'ат' ко|п'їйок к'їно
бул'о // |л'ітом / був парк / |л'ітом у парку бул'о гул'айим / тан'ц'у|ймо
під гар|мошку / під |бубон // оце бул'о // під гар|мошку / під |бубон
тан'ц'у|ймо // |дал'ш'і // а з'їмойу / то у к|л'уб |ходил'и // із х|верми та
бул'о у к|л'уб за|ходимо // а в к|луб'і |тоже |тан'ц'і до упаду // так / шо ше
ка|зат'? //

– Весело було?

– Було |весил'о / |весил'о // хот' і на|робис':а бул'о / а оце ой / ой //
ри|зов'і ч'оботи блис'т'ат' / йак зайдеш у к|л'уб у йїх // бо на х|верм'і
|т'їл'ки у р'їзов'їх |ходил'и / там треба |порац'а / а там бул'о / ни |можна
бул'о у |чомус' |другом // це все |пише / ге? //

– Пише.

- Кхе-кхе //
- *А скажіть, може, який одяг був, святковий одяг?*
- Ну шо тоді бул'о? // тоді в нас бул'о крибдишинове пл'ат':а або ш'тапил'не пл'ат':а // то це бул'о на в'ес'зол'ота п'іс'л'а вой'ни // да-да //
- *А як коси плели, розкажіть? Заплітали коси?*
- Коси в'іноч'ком запл'італ'и // у мене бул'и коси // йа бул'о в'іноч'ком о'так / в'іноч'ком коси запл'італ'и / ви ни з'найте / йа зараз бач'у ход'ат' / йес'т' / шчо плитут' тоже // о о'це в'іноч'ком бул'о // хоч' би ту'ди ни пи'сала //
- *Це ви самі плели коси? А хто навчив вас?*
- А отако ж з подругами од'не по од'ному та й навчил'ис' // в'іночок отако бул'о з о'ц'удова плитеш' і с'удова / пліл'и і з'ц'удова // в'іноч'ком й хвотограф'ія йес'т' / в'іноч'ком запл'ітина // у Кийів'і бул'а йа //
- *А розкажіть, як у Києві.*
- У Кийів'і бул'а / робил'а на стройц'і / управл'ін':а // стройт'ел'ство прав'іт'іл'ств'ен'их з'дан'ій // йа два роки завирбу'валас' / по'їхал'а й робил'а там // о / так / жил'а в обшчижит'ійі // шо ше розказат' // о н'е-н'е / йа ни в Кийів'і / йа дома вийшл'а // а ше шо? // тоже бул'о от гарно там // бул'о ходим кл'уб такий / бул'о ходил'и // х'л'оп'ц'і / д'івч'ата на тан'ц'і ходимо / тоже гул'ал'и // так / шо ше? //
- *Про весілля розкажіть. Це вже як ви з Києва приїхали?*
- Да да //
- *А Вам скільки років було?*
- Йак на х'верм'і робил'а // двац'ат' п'ят' бул'о / доц'а / йа ни за'ран'і йшл'а зам'іж /
- *Це вже вважалось...*
- Ни хот'іл'а / це вже шчиталос' пізно //
- *Чого не хотіла?*
- То'го шо // ч'о'го ни хот'іл'а? / сист'ра вийшл'а та по'гано жилос'а й'ійі / а йа на нейі надивил'ас' і ни хот'іл'а н'і'йак зам'іж іти // о / так шо ше розказуват'? //
- *Про чоловіка розкажіть.*
- Чол'ов'ік робив на ги'су / гес Кан'івс'ка гес бул'а // забол'ів / перва група инвал'іднос'т'і в його / опи'рац'ійу робил'и / промучал'ас' з ним два годи // бо був л'ижач'ий / о / та зробил'и опи'рац'ійу та й по'жив та й по'мер // та й остал'ас' сама // у'же дванадц'ат' год йак биз його / биз чол'ов'іка / о'це доц'а таке // ну шо ше? //
- *Ну, може, як засватавав Вас, розкажіть. Зі старостами приходив?*
- Н'е / в'ін при'ходив сам до мене / биз старос'т'ів // бо в'ін у мене із П'ятихаток / то старос'т'ів ни бул'о / т'ітка жил'а у нас у Бобриц'і / а в'ін до т'ітки йіздив / та //
- *Та й вас побачив...*

– Да да / побачив / та й ото таке / та й вис'іл'а бул'о //

– А довго ви зустрічалися до весілля?

– Н'е н'е / ни довго //

– А скільки десь?

– Ну с'к'іки? / в'ін прийшов з армії т'іки / прийїхав / а тод'і поїїхав додому / бо робив уже в'ін / та дома там розчитавс' та прийїхав та тод'і // бо бул'о і л'уди пириживал'и / де м'ій жи'н'іх // ну та таки ж прийїхав та згул'ал'и с'вайбу / о // т'ітка жил'а в сил'і його // а тод'і гул'ал'и / так як кол'ис' гул'ал'и // в стр'ічках ходил'а / по сил'у ходил'а //

– Розкажіть.

– О да / о да / у стр'ічках бул'а / і да да в'інку / і л'енти / оце таке //

– Ну почалося все як? А коровай хто пік?

– Сам'і пик'ли коровай // і коровай / і г'іл'це бул'о / і це шиш'ки ж пик'ли //

– Шишки розносили?

– Розносил'а по сил'у шиш'ки // і роздавал'а //

– А як казали. Скажіть, як казали? Як запрошували на весілля, казали щось?

– А шо як казат' // «просе бат'ко і мати / і йа прошу приход'те» // буду плакат' / ой ой доц'у / та х'ватит' уже / бо йа вже плачу //

Записала студентка Смірнова О., 2012 р.

Село Литвинець Канівського району

Розташоване за 7 км від районного центру. Село виникло в XIV ст. У 1768 році його було спалено за участь селян у Коліївщині [Історія, с. 353].

Інформант: Глушко Ганна Яківна, 1924 р. н., освіта – 3 кл., працювала в колгоспі.

– Чому так село називається?

– Бо кол'ис' будто би бат'ушка церкву так називав / йакос' чи бат'ушка / чи йак це Вам сказат' / йакос' то називал'ос' воно оце Литвинец' / точно ни скажу / а йак /

– Розкажіть, у що раніше одягалися, яка одежа була?

– Кол'ис' йупки бул'и / кожухи бул'и / сп'ідниц'і широк'і бул'и / в т'і сороч'ки повишиван'і бул'и / а ти пер жи ни те / повишивайут' / та так'і ж куцен'к'і рукава / і ти пер жи бачте / йак ти пер од'агайуц'а / ни так жи / йак кол'ис' од'агал'ис' /

– Ну от дівчина як одягалась?

– Ну йак вона вд'агал'ас'а / так вона вд'агал'ас'а / ну по д'івчач'і /

- Ну от з голови до ніг?
- Да /
- На голові що в неї?
- Пл'яток був /
- А тут?
- А тут жи то кохти булїи / то спідниц'ї ж булїи / ну жикетики / типер жи / бачте / светри нос'ат' / а жикетик'ів жи ни нос'ат' /
- А на ноги?
- А на ноги булїи сапожки / булїи тухл'ї / ну вобшим хто йак /
- А як холодно?
- Йак хол'одно / хто в кого шо бул'о / те й о'д'агалїи / старим уд'агалїи йупки / ко'жухи / а мол'одим / то пал'та ж булїи / то кох'вайки йак'їс' так'ї / йак о'це й'зараз на ми'н'ї / то це так /
- А хлопці, чоловіки?
- А чолов'їки / тожи ж таки само уд'агал'їс'а' /
- Ну штани, сорочка, так жи ж?
- Да / кост'ум булїи тожи ж / моск'вички / ранши^е ж називал'їс' моск'вички / а типер курточки називайуц'а / а кол'їс' жи моск'вички називал'їс'а / то так хл'опц'ї ходилїи /
- А от шо в хаті було? В старій хаті?
- А йак / шо вам роска'зат' /
- Шо там стояло, на чому спали, на чому сиділи?
- Ранши^е булїи пол'їи / а типер жи^е кроват'ї / а то'д'ї ж п'їл був / а типер кроват'ї / та й спалїи так / на л'їжан'ках / на пи'ч'ї / і типер в'кого йе п'їч / то спл'ат' на пи'ч'ї / йак хто 'хоче / йак з'мерзне /
- Ну а одежу в шо складали?
- А скрин'ї булїи / скрин'ї булїи /
- Оце і все? В хаті більш нічого ни було?
- Ну о'кони / рушни'ки / булїи /
- Окони?
- Да / рушни'ки в'їшалїи ж на о'кони / картини в'с'ак'ї / а типер жи тожи в'їшайут' / т'їки ни так / йак кол'їс' дуже на в'їшайут' / добре / а типер /
- Вишивали рушники самі?
- Да /
- На полотні?
- На пол'отн'ї /
- От як полотно робили, з самого початку?
- Ну пос'їялїи конопл'ї / а то'д'ї пос'п'їлїи во'ни / з'їбралїи йїх / помол'отилїи ж /
- То їх разом коноплі рвуть чи як?
- Разом /
- А ні! Спершу плоскінь?

– А тод'і вже йакас' мат'ірка / чи йакас' / а тод'і вже ж помоч'ат' / а тод'і така бител'н'а бул'а / шо бил'и / а тод'і вже /

– Ну побили на бительні, а тоді треба що з ним зробити?

– А тод'і на гриб'інц'і / гриб'ішки так'і вил'ик'і бул'и / н'і / впи'ред пом'нут' ногами / а тод'і ж рош'ч'ісуйут' / і нитки /

– Ногами м'яли?

– Да / ногами м'ял'и ж / бо воно ж щоб м'якен'ке бул'о / це ви ми'не таке питаєте? /

– А потім?

– А пот'ім нитки снувал'и / така ж бул'а сн'івниц'а / шо снувал'и ж т'і нитки / а тод'і у кл'убки мотал'и і нат'агал'и на вирстат' т'і нитки / а тод'і т'кал'и /

– А як ткали?

– А / йак жи т'кал'и / ногами / бул'о дві т'і так'і палки там /

– Підніжки?

– Да / а тод'і ч'овник с'уди / ч'овник с'уди / а воно ж розд'іл'айиц'а / йак вони ж ногами той / ч'овник с'уди / ч'овник туди / о'це так так т'кал'и пол'отно /

– А рядна?

– Отак само й р'адна /

– А з чого ж рядна робили?

– А вал' / товшч'і нитки пр'ал'и / йак на пол'отно тонш'і / а на р'адна товшч'і / вал' /

– А скатирки робили?

– Робил'и /

– Чи як називали їх?

– Да /

– Скатирка чи настільник?

– Да / так і так казал'и /

– А як його робили?

– Так само / йак і пол'отно /

– Із валу?

– Да / нитки бул'о к'рас'ат' / щоб разноцв'етне ж бул'о /

– Краї?

– Н'і / а тод'і трохи ж таким / трохи таким поч'ут' / щоб воно ж начи'є інт'іресне бул'о /

– Добре. Килими не робили тут?

– Н'і / Пок'рова це в нас і ти'пер п'разник /

– Празники ви кажите?

– Да / Р'іздво / кол'адка / кол'адуйут' д'іти ход'ат' / і тод'і ходил'и / й ти'пер ход'ат' / і то щидр'івка / це на Новий год /

– Як готовляться до Різдва?

– До Розд'ва ку^т'у ва^рил^и / це ж ку^т'у ва^р'ат' к Розд'ву / а то^д'і ж у^же го^товл'ат' то хол'о^дец' / шо в ко^го йе / те й го^товил^и / в од^ного / з^найите йе / а в дру^гого й ни^ма / го^товил^и все /

– *А на цей вечір як ви кажите?*

– Ш^чедрий веч'ір / або с'атий веч'ір / ку^т'у ж ва^рил^и / а то^д'і ж пр^оти но^вого го^ду ц'у ж ку^т'у ва^рил^и / то^д'і ж ви^чер'ал^и гур^том / хто до ко^го хо^див / а хто то^дома /

– *На святий вечір можна було кудись ходити чи ні?*

– Можна / хо^дили ж кол'аду^вал^и / чи то но^сил^и ж ви^чер'у / то до ма^тир'і хри^шчено^йі / то до ба^т'ка /

– *А на другий день?*

– А на дру^гий ден' то ж у^же хо^д'ат' кол'аду^ват' д'іти / то ж йа^ранши ж з^найу / йак хо^дил^и ми кол'аду^ват' / то ж да^жи за^приш^ч'ал^и / н'е / ми йа^р хо^дил^и / то ни за^приш^ч'ал^и / а вже ж йак о^це мо^йі си^ни хо^дил^и / то вчи^тил'і стра^шне / а ти^пер / ба^чти / в'іл'но / хо^д'ат' ус'і /

– *Ну і тоді ж ходили. А шо ж вам давали таке?*

– Кан^хвети да^вал^и / кор^жики да^вал^и / пи^чен'а / са^м'і пик^л'и / хто пир'і^жки да^вав /

– *З чим пиріжки пекли?*

– Из^с ка^пусто^у / хто ж чим / у ко^го ж чо^го бу^л'о /

– *Ну а взагалі з чим пиріжки пекли раніше?*

– З^с ка^пусто^у / из / пик^л'и бур'а^ки / або ту^шил^и бур'а^ки / ту^ди ки^дал^и кал^ину або ви^шн'і су^х'і / або сл^иви су^х'і / і то^д'і л'і^пил^и пирож^ки /

– *Пирожки кажите?*

– Да /

– *А як хліб учиняли? В чому його робили?*

– А так і д'і^жі бу^л'и / у нас ше й за^раз йе /

– *Дири^в'яна, да?*

– Да / ше й за^раз йе д'і^жа /

– *І як от? Розкажіть так, щоб і я спикла хліб.*

– Ти^пер жи^с си^роватка / то ра^нше то^же і на си^роватц'і / і на во^д'і ро^бил^и / др'і^жч'і рожчи^нит' /

– *А як ни було?*

– Кого?

– *А був час, шо ни було дріжчів?*

– То на к'іс'т'і / а к'істо / йа^кос' скис^л'ал^и / шо^б же к'істо бу^л'о к'исл'е / а то^д'і той / т'іки це на жи^тн'ій хл'іб / а на пши^ниш^ний / то во^но ж ни так /

– *Ни так*

– Н'і / жи^тн'ій пик^л'и на к'іс'т'і /

– А пши¹нишний / то це ж пикл¹и на др¹’їж^{ДЖ}ах / так йак і¹зараз / на сир¹ватц’і / та б¹орошна гарного / та ше туди гр¹ошки й жиру вс’акого / та вам і хл’іб /

– Ну от шо ви робите? Спершу там розвели др¹їжчі, так.

– Да /

– А тоді?

– А тоді л’и¹мо у то / миски ви¹л’ик’і / а тоді за¹м’ісимо / за¹м’іс’уйимо / по¹ставим / во¹но с¹ходит’ / зийшл’о / тоді пи¹чем /

– Добре, а до Великодня як готовилися?

– Йайц’а ва¹рил’и / тоже / хл’іб пикл’и / пирожки пикл’и /

– А яйця красили?

– Кра¹сил’и /

– А чим?

– Кра¹ска та¹ка ж прода¹йут’ /

– А як биз краски?

– То цибул’ин’ам / ки¹да¹йут’ у кип’я¹ток / во¹но на¹стойц’а / тоді во¹ни та¹к’і ко¹ричн’ав’і / ко¹ричн’ав’і /

– Нічим більш ни красили, щоб вони були другого кольору, чи зелені, чи?

– Кра¹сил’и порош¹ками /

– Порош¹ками?!

– Купл’ал’и о¹ц’і порош¹ки / і порош¹ками / й зил’ен’і / й жовт’і / вс’ак’і / робил’и / щоб интиресн’і ж бул’и / а тоді і до церк¹ви ж ходимо / бул’о і /

– Шо нисли до церк¹ви?

– Шо нисл’и до церк¹ви / брал’и сал’о тушине / м’ясо тушине / йайц’а / брал’и / пир’їжки брал’и / в ко¹го йабл’уки ше св’їж’і бул’и та брал’и /

– Ну а потім?

– А пот’ім / там жи правив бат’ушка / а тоді став с’атит’ / ви¹ходив надв’ір / бо в нас ти¹пер це при ш¹кол’і нивил’ичка / то / ви¹ходив надв’ір / а вси¹редин’і / то читав мол’итву вс’ак’у /

– А тоді?

– А тоді рос¹ходимос’ до¹дому /

– Ну а далі?

– Кл’ади¹мо ж на ст’іл бат’ушц’і там / ко¹му во¹но йде / ни з¹найу / ну а кл’ади¹мо то пир’їжки / то йайц’а / шо в ко¹го йе /

– Ну а додому приходите?

– А додому приходимо / то ка¹жимо / Хрис¹тос воск¹рес / Хрис¹тос воск¹рес / Хрис¹тос воск¹рес / три ра¹за / а тоді го¹товимос’ і с’ідаймо йісти /

– Кажите розговіться?

– Да /

– Розговіться сідаєте. А були раніше якісь гулянки?

- Ни скажу вам /
- Як молодь за вашого часу гуляла, зустрічалася? Чи вже був клуб?
- Був клуб / а більш іст' було і ми по хатах гуляймо /
- А як літом?
- А йак літом / то на улиці /
- А по хатах, як казали досвітки? Були у вас досвітки чи ви вже так?
- Ні /
- Так збираліс'а / бо гуртом збирімос' вишивайимо до св'ету / т'іки т'іпер св'ет / а тоді ж лампу поставимо / і кругом діж'і т'іейі обс'ідайимо / вишивайимо / йа ж кажу в нас і зараз йе діжа та /
- Ну вже в її ні місите?
- Ні / у нас миска велика / то в місці замісимо /
- А в місці краще хіба?
- Ну / т'іпер мол'од'ож / знайте /
- Як раніше дівчину сватали?
- Ні знау /
- Вас як посватали?
- Гуляв / а тоді посватав / та й
- Ну як він? Приходив із кимсь сватать? Чи сам казав, виходь за мене?
- Ні приходив / а йа вже забул'а з ким приходив / бо вже чол'ов'іка тридц'ат' год жи німа / це в шахт'і його убил'о / мого чол'ов'іка / [...] чол'ов'ік /
- А розказували вам, як сватали раніше?
- Ні знау / ні буду казат' /
- Ну а в висілля як проходить тут чи як проходило раніше?
- Так / йак і бул'о й ран'іши / свайба / оце в / бул'о в ц'у нид'іл'у / знов на ц'у нид'іл'у тожи /
- Ну і як все відбувається?
- А йак / зб'ірайуц'а / кл'ичут' когос' / приход'ат' та й гуляют' / ну а тоді ж приход'ат' та й до мол'одого чи 'д молодой /
- Ну от вранці одягли молоду там чи вбрали?
- Да /
- Ну приходить молодий
- І заб'ірают' до себе туди ж / а тоді там гуляют' / а тоді студа приходат' с'уди до мол'одой /
- Тобто пішли вони розписались чи повінчались і їдуть до молодого?
- Ну / або до неї / або до його вперед /
- А до кого ж вперед?
- До неї / а тоді мол'одий заб'іра до себе / ото так погуляют' /
- Ну так, як і в нас, я з Золотоніського району.
- Так йак і гуляли / так і гуляют' так / у клуб і розписуец'а //
- Що готовили раніше їсти, що зараз не готують уже?

- Шо в ¹кого бу¹ло / те й го¹товил¹и / холо¹дец' / кар¹тошка ¹тушина / ка¹пусту ва¹рил¹и / ¹риба бу¹ла / к¹іс'іл' / ¹р'ажанка / ну та¹ке все /
- *А так на щодень собі дома?*
- То так і ¹дома / ¹як йе ж ¹чого / то зго¹товим / а ни¹ма / то ни зго¹товим /
- *Як борщ зварить правильно?*
- Ква¹сол'а на¹мочимо / а то¹д'і ква¹сол'а проки¹пит' / а то¹д'і ¹кидайим ¹морк'ва / бу¹р'ак др'іб¹нен'ко по¹той / це поки¹пит' / а то¹д'і ¹кидайим кар¹тошку / це все поки¹пит' / а то¹д'і ка¹пусту / за¹жарку / о¹це борщ /
- *А з борошна щось робите таке? Кажите борошно чи мука?*
- І ¹борошно / і му¹ка /
- *А от раніше як казала ваша мама?*
- ¹Борошно / то ва¹реники / то пи¹рожки / то та¹ке /
- *А галушки робите?*
- Ро¹бим / ¹т'іки шо ти¹пер у¹же ку¹пуйим /
- *Галушки купуєте?*
- Ве¹рм ішел' ку¹пуйим /
- *А як же галушки правильно робить?*
- ¹Як п¹равил'но / на ¹йайц'ах зам'ісит' / а то¹д'і то¹н'іс'ін'ко роска¹чат' / пости¹лит' шос' та¹ке ¹чисте та шоб во¹ни пид¹сохл'и та то¹д'і ¹р'іжут' /
- *Оце галушки? Це не латша, не локшина?*
- Оце ж та¹ке і га¹л'ушки нази¹вал'ис'а / і лап'ша нази¹вал'ис'а /
- *Це, може, зараз ви кажете?*
- Да /
- *А як із гречаного борошна? Робили гричані?*
- ¹Яа йо¹го ни ро¹бил'а / то йа й ни ¹буду ка¹зат' / бо йа з¹найу / бу¹ло ¹мати ро¹бит' / ¹йакос' зам'ісит' ¹к'істо / а то¹д'і ¹ложкойу у кип'я¹ток ¹кида / а йа йо¹го ни ро¹бил'а /
- *Як обробляють землю? Що садять?*
- О¹райут' / а то¹д'і ¹с'ійут' там ¹моркву / бу¹р'аки та¹ке / а то¹д'і вже й кар¹топл'у / ну ¹самий ¹пери¹д / ¹як о¹це за¹ран'і ¹виорат' / ¹с'ійут' бу¹р'аки й ¹моркву / шоб ¹гарне бу¹ло / а то¹д'і кар¹топл'у ¹сад'ат' / ква¹сол'у / гарбу¹зи / ку¹курузу / о¹та¹ке все /
- *А ще яку городину?*
- Ка¹пусту п'із¹н'іше ¹сад'ат' же / по¹ми¹дори п'із¹н'іше ¹сад'ат' і б'іл'ш н'і¹чого /
- *А зилінькі довгенькі?*
- Ка¹бачки /
- *Ні, невеличкі, шо в баночки закривають?*
- По¹ми¹дори /
- *Ні!*
- Г'ірки ¹с'ійим / р'ад'ком ¹с'ійим / чи там три р'ад'ки / ¹обшим йа¹ка в ¹кого сим'яа /
- *Як раніше жнивували?*

- А йак / би|рем сир|пи / за|гадує там гол|о|ва / чи та бригад|ір жат| / сир|пами жал|и / з|йазувал|и пири|весла /а то|д|і сн|іп|ки з|йазувал|и /
- *Казали сніп?*
- Сн|іп / да /
- *Ну а потім?*
- А то|д|і ко|пи скла|дал|и /
- *Копи казали?*
- Да / т|ридц|ат| / п|ят|надц|ат| сно|п|ів п|ів|копа |буде / а т|ридц|ат| |буде ко|па /
- *А тоді як?*
- А вже ж ма|шини бу|л|и так|і / шо т|рахтором т|а|гал|и / при|т|агнут| та |кидають| / так|і ма|шини бу|л|и / шо мол|о|тил|и / с|у|дойу сол|ома ви|ходит| / а ту|дойу |зерно ви|ходит| / о|це та|ке /
- *А зерно тоді віяли?*
- А мл|ин|ки так|і бу|л|и /
- *А було таке, що борошно самі робили?*
- А мл|и|ни ж так|і бу|л|и /
- *Млини – це великі, а як самому ?*
- |Жорна так|і / нив|л|ич|кі кам|ін|ц|і / кам|і|нец| / а із той то|д|і так к|рутит| і во|но ви|падає / робил|и / ти|пер то и|ел|ектрикоюу |робиц|:а / а то|д|і ж ру|ками робил|и /
- Н|е / о|це в нас |погриб| / бо в нас |йама| / а в |кого о|то де приг|ребице|йу / то л|ох /
- А так|і ж бу|л|и горш|ки чирип|йан|і / ше в нас і ма|к|ітра |е і |дос|і / мнем ма|к| у |й|й| / а горш|к|ів у|же ні|ма / ти|пер у кост|рул|ах |варим| /
- *А великий такий горшчок?*
- |Йе|й |зараз| / у т|ій |хат|і /
- *А як його називали?*
- Зо|л|іл|ник| /
- *А що в ньому робили?*
- Хол|од|ц|і ва|рил|и / ка|пус|ти ва|рил|и / йак дес| |гул|анка / ота|ке робил|и /
- *А діжки були?*
- Бу|л|и /
- *А для чого були діжки?*
- А сол|ил|и г|ір|ки / поми|дори / к|васил|и |йабл|ука /
- *А для сала?*
- А дл|а |сала так|і бу|л|и |бодн|і / а ти|пер у|же в бан|ки скл|а|дайим| /
- *А для зерна були діжки?*
- Бу|л|и / ди|рив|йан|і /
- *Як їх називали?*
- Боч|ки| /
- *А для меду?*

– Ме|ду в нас ни бу|л'о /
 – Ну а ка|пасту ви сі|чите чи шат|куєте?
 – І с'і|чи|мо / і шат|куймо /
 – А рі|зниця яка?
 – Та с'і|качко|ю пос'і|чец' :а др'і|б'ен'ка / шо ва|рит' / а на шатк'і|в'ниц'і /
 то вже ж д'л'і|н' :ін'ка /
 – Та шо за|квашувать?
 – Да /
 – Квас ро|били?
 – Ро|бил'и /
 – Як його ро|били?
 – Бур'а|ки на|той / на|чис'т'ат' / у бан|ки поск|ла|дають / а то|д'і / як
 у|же ж т|реба в боршч / вит'а|гають ц'у ж поло|винку і к|риш'ат' у боршч /
 – І в ді|жках рані|ше ро|били?
 – Н'і /
 – У що зби|рали мо|локо в пі|ст?
 – І мол'о|ко зб'і|рал'и / і сир зб'і|рал'и /
 – А в шо скла|дали?
 – Ой / ни пи|тайте та|кого /
 – Чо|го?
 – Бо йа вже поза|бувал'а /
 – Ді|жечка така була на сир?
 – І мас|ло|бойка бу|л'а / і д'і|жички та|к і ниві|л'ичк'і бу|л'и на сир / о|це і
 все /
 – Ша|рами сир і мас|ло?
 – Н'е / са|мий сир //
 – А він не пере|кисав?
 – А х'і|ба його ба|гато на|кл'а|дал'и / його ж ба|гато ни на|кл'а|дал'и /
 – Ну як пі|ст сім тиж|нів?
 – То шо /
 – Тоді ни по|стилися?
 – Те / с'к'і|ки / як ти|пер / по|стийим /
 – Гр'і|ли |воду / ки|дал'и |попил' / зо|л'у та|ку / а то|д'і ж од|ц'і|жува|ли /
 во|но одс|тойал'ос' / од|ц'і|жува|ли / на|мочува|ли ту|ди та та|к і пр|ал'и /
 – А тоді ж во|ші бу|ли?
 – А ч'о ж ни бу|л'о /
 – Та й шо з ними ро|били?
 – Парил'и /
 – Була така ді|жка без дна, щоб про|ливать?
 – Йа ни |бачил'а та|к'іх / то йа ни |буду й ка|зат' / бо йа ни з|найу /
 – А в чо|му ж тут парили по|лотняне? Ви ще хо|дили?
 – А в ц'ій зо|л'і во|но мн'а|кен'ке та|ке ро|биц' :а / во|да та|ка мн'а|ка /
 мн'а|ка п'і|сл'а зо|л'и ц'і|йейі / п'і|сл'а |попил'у // о|це та|ке /

- Не казали жлукто?
- У л'удей бул'о / а в нас ни бул'о / казал и /
- А на річку ходили прать?
- Ни ма в нас / дома //
- Борошно / а то д'і води трохи / затирают' / трохи йа'їец' ту'ди б'їут' / шоб краще зати'рат' бул'о та /
- Це затірка?
- Да / а то д'і ва'рит' / во'на наче той / с'тане кру'тен'ке / і во'да заки'пит' / у во'ду кидают' /
- Воно таке шаріки якісь?
- Да / да / ну о'так жи йо'го / це ви ми'не та'ке пи'тайите / шо йо'го й са'ма позабу'вал а у'же /
- Як покійника в останню путь спорядить?
- А купуйут' жи тру'ну / а то д'і ж у'се од'а'гают' / мийут' /
- Хтось біля нього ніч сидить?
- Та р'ідн'а / йак йе / то р'ідн'а сидит' /
- І що спали?
- Го'товлат' ви'чер'у / пови'чер'айут' /
- А на другий день?
- А на другий ден' захо'вайут' / го'товл'ат' ба'гато / то д'і вже л'удей к'л'ичут' / та л'уди же при'ход'ат' об'їдат' /
- А нічого такого не примічають за покійником?
- Ни з'найу / та'кого ни 'чула /
- Що раніше на обід готовили поминальний?
- Кар'тошка / ка'пусту ва'рил и / ри'ба той бул'а / холо'дец' був / р'ажанка / к'іс'іл' /
- Три рази обов'язково треба з'їсти?
- Коливо /
- А з чого його робили?
- Бул'очки та'к і пок'риш'ат' на ма'лен'к'і ку'сочки / а то д'і пол':ут' / а'бо во'да із са'харом / а'бо йак йе мед та із ме'дом /
- Це коливо називається?
- Да /
- І тоді роблять дев'ять день?
- Дев'ят' ден' / сорок ден' / у'кого йес'т' / п'івго'да справл'айут' / а в'кого /
- А дитинку раніше як хрестили?
- А йак / так йак і ти'пер / нос'ат' до по'па в церкву / ку'ми / так йак і ти'пер /
- А шо його закутували раніше?
- Од'ї'яло /
- А поки не було?

- Йа з¹найу / а та¹к¹і бу¹л¹и чи р¹'адна / чи йа з¹найу / чи в шо йо¹го
за¹кутувал¹и / та хто ба¹гатший / то бу¹л¹о / а хто б¹'ідн¹'іший / то в шо
прийш¹л¹ос' / у те й за¹кутувал¹и /
- Метра / ма¹бут' / ни бу¹л¹о в йо¹му /
 - *Аршин менше метра?*
 - Ма¹бут' / менше / ни з¹найу /